

הישיבה העשרים ואחת של הכנסת השמינית

יום ראשון, ט"ז אדר תשל"ד (10 מארס 1974)

ירושלים, הכנסת, שעה 11.04

א. התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת

הודעת ראש הממשלה

העצובה כוללת את מיטב דמנו ולשדנו. זהו, כדבר המשורר, "כופר חייגו". דלוננו מאוד בנפלים. נעשינו עניים ברוח ובכשרונות. הננו מהווים משפחה גדולה, אחים לעצב ולכאב. נתקדש כולנו בשעה בה ניטול לידנו את חוברת הוכרז.

חברי הכנסת, ב-15 בדצמבר 1969, בהצגתי לפני הכנסת את הממשלה ה-15, אמרתי בין השאר: "משימתנו הראשונית היא לקיים כוח ההרתעה של צה"ל, שהינו הערובה לבטחוננו למניעת מלחמה כוללת. לא נחסוך מאמץ מדיני וקרבן חמרי כדי להבטיח שבידי חייילינו יוסיפו להיות אמצעי הלחימה וההרתעה הדרושים. מגוי וגמור אתנו שלא להרפות במאבק למען השלום. בכוחנו לעמוד במאבק זה עד שיכירו מנהיגי ערב ותומכיהם כי איומי מלחמה, תוקפנות בקווי הפסקת-האש, מעשי טרור ולחץ בין-לאומי לא יצליחו להחזיר את המצב לזה ששרר לפני יוני 1967. הכרה זו היא המפתח לשלום-אמת".

בסקירה לאחר אני רשאית לציין בסיפוק: לא חסכנו כל מאמץ מדיני וחמרי כדי להבטיח את התעצמותו של צבא הגנה לישראל; לא חדלנו לעשות ככל שיכולנו למען שלום עם המדינות השכנות. איומי מלחמה ותוק-פנות בפועל לא הצליחו להחזירנו למצב אשר שרר לפני יוני 1967.

ועלי להוסיף: — קיום כוחו ועוצמתו של צבא הגנה לישראל, שהוא הערובה לבטחוננו, לא היה בו כשלעצמו כדי למנוע מלחמה כוללת. המלחמה פרצה בשתי התזויות מיומתן של מצרים וסוריה. שליטי מדי-נות אלו לא העריכו נכונה את כוחו של צבא הגנה לישראל. אינני יודעת להגיד בבטחון כי הם קיוו להשיג נצחון מכריע, אך היו מוכנים לשלם מחיר יקר בעד יומרותיהם. על אף תנאים קשים צבא הגנה לישראל הוכיח את יתרונו ונצחונו, ואף-על-פי-כן אנו חייבים להסיק לעצמנו כי הגם שעלינו לסמוך על הכוח המרתיע של צבא הגנה לישראל, עלינו לסמוך בעיקר על כוחו להכריע את הכף אם נעמוד לפני הרפתקה תוקפנית נוספת מצד שליטי המדינות השכנות. בתודעה זו עלינו לבנות את כוחו של צבא הגנה לישראל.

בעקבות הנסיון שרכשנו בארבע השנים האחרונות נתחזקה בקירבנו ההכרה בצדקת עמדתנו נגד חזרה לתנאים אשר שררו לפני יוני 1967, כשם שנתחזקה הכרתנו בדבר חיוניותו של השלום תוך חתירה להסכם הוגן, ולפיכך, לא פחות מאשר בעבר, ואולי יותר מבעבר, נקדיש את מאמצינו ומשאבינו למען יהיו בידי צבאנו

היו"ר י. ישעיהו:

הנני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

מוזכר הכנסת נ. לורר:

כבוד הנשיא!

(הכנסת מקדמת את פני הנשיא בקימה)

היו"ר י. ישעיהו:

חברי הכנסת, ביום י"ב בשבט תשל"ד — 4 בפברואר 1974 הבאתי לידיעת הכנסת את הודעת כבוד נשיא מדינת ישראל, אשר נשלחה אל יושב-ראש הכנסת ביום ז' בשבט תשל"ד — 30 בינואר 1974 (בה נאמר: "יושב-ראש הכנסת הנכבד, בהתאם לסעיף 13(א) לחוק-יסוד: הממשלה, הריני להודיעך כי לאחר שהתייעצתי עם נציגי סיעות בכנסת הטלתי היום על חברת-הכנסת גולדה מאיר את התפקיד להרכיב ממשלה. הואל-נא להביא את תוכן הודעת זו לידיעת הכנסת, כאמור בסעיף 13(א) לחוק-יסוד: הממשלה." הותום: פרופסור אפרים קציר.

אמש, מוצאי שבת ט"ז באדר תשל"ד, קיבלתי את הודעתה של חברת-הכנסת גולדה מאיר, שבה נאמר: "ביום ז' בשבט תשל"ד — 30 בינואר 1974 הטיל עלי כבוד נשיא המדינה את התפקיד להרכיב ממשלה. בהתאם לסעיף 13(ב) לחוק-יסוד: הממשלה, הנני מת-כבדת בזה להודיעך כי הרכבתי ממשלה. אודה לך אם תקבע מועד להתייצבותה של הממשלה לפני הכנסת לפי סעיף 15 לחוק-יסוד: הממשלה, כדי לבקש הבעת אמון." על-פי אותו סעיף הנני מתכבד להביא את ההודעה הנזכרת לעיל לכנסת.

בסוף השבוע היוצא ביקשה חברת-הכנסת גולדה מאיר לקבוע את ישיבת הכנסת ליום ראשון לשם התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת, כלומר היום. הבאתי את בקשתה לפני ועדת הכנסת, והיא אישרה את קיום ישיבת הכנסת היום.

הכנסת תדון אילו איפוא בישיבתה היום, בסעיף: התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת, לפי סעיף 15 לחוק-יסוד: הממשלה.

רשות הדיבור לראש הממשלה.

ראש-הממשלה נ. מאיר:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בפתח דברי היום בכנסת אינני יכולה שלא לזכור ולהזכיר כי מחרתיים תראה אור, מטעם צה"ל, הרשימה המלאה של החללים והנעדרים במלחמת יום-הכיפורים. הרשימה היקרה—

המוצהרות ומציעיהן לבחירות סותרים כל כך את הדרך המדינית המבוטאת בקווי היסוד שאני מציגה לפניכם. חברי הכנסת, אנו עומדים בעיצומם של מאמצים למציאת פתרון מדיני לבעיות השנויות במחלוקת בין מדינות ערב לבינינו. הממשלה היוצאת — בהמשך למגמות של הממשלות הקודמות — החליטה לאחרונה שורה של החלטות חיוניות בכיוון הזה: היא הסכימה להפסקת-האש עם מצרים וסוריה; חתמה על הסכם שש הנקודות עם מצרים ב-11 בנובמבר 1973; ביצעה את הסכם חילופי השבויים עם מצרים בשבוע שבין ה-15 בנובמבר ל-22 בו; נענתה להזמנה להשתתף בוועידת ז'נבה שנפתחה ב-21 בדצמבר 1973; חתמה על הסכם הפרדת הכוחות עם מצרים ב-18 בינואר 1974 והביעה נכונות להיכנס למשא-ומתן על הסכם הפרדת כוחות עם סוריה.

אני משוכנעת כי ההחלטות הנזכרות היו מחויבות המציאות. הן נועדו לסלול דרך לשלום ולבחון אם הדרך פתוחה מצד מדינות ערב.

החלטת מועצת הבטחון 338 הביאה לכינוסה של ועידת השלום בז'נבה. בהודעתה בכנסת ב-20 בדצמבר 1973 הסברתי מהי מדיניות הממשלה כלפי הוועידה. ועידת השלום בז'נבה היא בראשית צעדיה. את הסכם הפרדת הכוחות בחזית המצרית יש לראות כהישג שיש לו זיקה ישירה לוועידה. גם אם המשא-ומתן נע ממקום למקום, הרי ועידת ז'נבה מהווה את המצע המאפשר את הדיונים המתגלגלים גם במקומות אחרים. אנו במשך ליטול חלק בוועידה במטרה למצות את האפשרויות החיוביות הגלומות בה.

זה עתה הסתיים השלב האחרון בביצוע הסכם הפרדת הכוחות עם מצרים. כוחות צה"ל ערוכים בקו החדש כמוסכם. מיום חתימת ההסכם נשמרת הפסקת-האש ביבשה, בים ובאוויר בקפידה. הדילול של הכוחות התבצע גם הוא כלשונו וכרוחו של ההסכם.

בתעודה שעליה חתמו נציגי שני הצדדים נאמר כי ההסכם מהווה צעד ראשון לקראת שלום סופי, צודק וחזון השלום של ישראל, אך נודעת משמעות חיובית לעובדה כי גם לפי גירסת מצרים נעשה הצעד הראשון לקראת השלום; גם אם ארוכה הדרך וגם אם תהיינה עליות ומורדות בדרך.

ממשלת ישראל הגדירה את עמדתה גם כלפי הדרך בה עלינו ללכת בגיזרה הסורית. אומרו שנהיה מוכנים לדון על הסכם הפרדת כוחות עם סוריה לאחר שממשלת סוריה תעביר לנו את רשימת שבויינו ותאפשר ביקורי הצלב האדום. לכולנו הוקל כאשר ב-27 בפברואר הביא עמו מזכיר המדינה של ארצות-הברית, ה"ד"ר הנרי קיסינג'ר, את רשימת שבויינו ואת הידיעה בדבר ההחלטה לאשר את ביקורי הצלב האדום. הביקור הראשון אצל שבויינו כבר יצא בינתיים אל הפועל, מעל במה זאת רוצה אני להביע את הוקרת כולנו למזכיר המדינה על המאמצים הבלתי-נלאים אשר עשה כדי להשיג יעד זה. מובן מאילוי כי טרם השגנו את כל מבוקשנו. לנו נוח ולא נשקט עד שכל שבויינו יוחזרו לישראל. אנו מוכנים בכל עת להגיע להסכם לשיחרור כל שבויינו והחזרת 386 השבויים הסורים והאחרים שנפלו לידינו בחזית הצפון.

אמצעי ההרתעה, הלחימה וההכרעה הדרושים. לא פחות מאשר עד כה ואולי עוד יותר מאשר בעבר לא גרפה מן המאבק למען השלום. גם בעתיד התנאים להשגת השלום מוסיפים להיות: שרנו להתגונן ולהתגבר על תוקפינו וניהול מדיניות ברורה, המעדיפה שלום על נצחונות חדשים.

חברי הכנסת, ממשלה זו, שהכנסת מתבקשת לתת בה אמון, קמה על בסיס של מדיניות מוגדרת הרואה כיעד מרכזי את הפעולה להשגת שלום עם כל אחת מהמדינות השכנות. השלום נועד להבטיח לישראל גבולות בני-הגנה והתפתחות בלתי-מופרעת, שלום אשר ישים קץ למלחמות ויאפשר לכל המדינות באזורנו להפנות את משאביהן אל אפיקי הבנייה, היצירה והרווחה. לשם השגת היעד הזה יהיו מאמציה של הממשלה מכוונים למיצוי האפשרויות והסיכויים הגלומים בוועידת השלום, שנפתחה בז'נבה.

ישראל תוסיף לדחות את התביעה לנסיגה אל קווי 4 ביוני, שלא היו מעולם גבולות מוכרים ואינם גבולות בני-הגנה. ניאבק על שלום יציב ונגד גבולות שיש עמם פיתויים ותנאים נוחים למלחמות חדשות. נהיה נכונים, כבעבר, להסדרים מוסכמים, עם כל אחת ממדינות ערב, במגמה לייצב את הפסקת-האש ולסלול את הדרך לקידום השלום. נשאף לקצר ככל האפשר את הזמן המפריד בינינו לבין השלום. מדיניותנו תהיה מכוונת להחיש את המעבר מהפסקת-אש והפרדת כוחות אל השלום המיוחל, אך באין שלום או הסדרי-ביניים נוסף לקיים במלואו את המצב כפי שנקבע עם הסכמי הפסקת-האש.

אנו נקיים בהקפדה את הפסקת-האש על בסיס של הודיות, תוך הכרה כי זהו מצב-מעבר בדרך אל שלום בגבולות בני-הגנה. אין אוננו משלים את עצמנו. הננו יודעים היטב כי נשקפים לנו מאבקים קשים על גבולות המדינה, על אף נכונותנו לפשרה. מחזור לזו היטב כי מדינות ערב, על אף הסכמת כמה מהן להשתתף בוועידת ז'נבה, עודן מתעקשות על דרישתן לנסיגה מלאה של ישראל אל קווי 4 ביוני ואינן מגלות הבנה לזכותה של ישראל לגבולות בני-הגנה. ואף-על-פי-כן ישראל חייבת לנהל את המשא-ומתן לשלום בעזר, בעקביות ובגישה ריאליסטית במגמה למצות עד תום כל סיכוי.

חברי הכנסת, הממשלה ה-15 של מדינת ישראל נשענה על 102 חברי הכנסת. אך באוגוסט 1970 פרשה סיעת גז"ל מהממשלה לרגל התנגדותה לזימת השלום של ממשלת ארצות-הברית. קבלת היומה על-ידי ממשלת ישראל איפשרה את הפסקת-האש ואת המשך ההתעצמות של צבא הגנה לישראל. סיעת הליכוד התנגדה להיענות של ישראל להחלטות מועצת הבטחון מיום 22 באוקטובר 1973 בדבר הפסקת-האש, היא שללה את החלטת הממשלה מיום 17 בדצמבר 1973 על השתתפותה של ישראל בוועידת השלום בז'נבה והתנגדה לחתימה על הסכם ההינתקות והפרדת הכוחות בחזית המצרית. עובדות אלו השתקפו ושיקולינו לגבי הרכבה של הממשלה הדרושה לישראל בארבע שנים שלפנינו.

בחקופה זו דרושה למדינה ממשלה אשר תחתירה לשלום מדריכה את מדיניותה; ממשלה, שיש עמה כושר הכרעה וכושר פעולה בזירה המדינית. לישראל עדיפה עתה ממשלה, שאינה כוללת נציגי מפלגות שעמדותיהן

להבהיר כי ישראל שוללת הזמנה של נציגים מטעם אירגוני החבלה והטרור כמשתתפים או כמשקיפים, כי ממשלת ישראל לא תנהל משא-ומתן עם אירגוני הטרור אשר מטרתם המוצהרת היא הריסתה של מדינת ישראל.

חברי הכנסת, הממשלה אשר הכנסת השמינית מת-בקשת לתת בה אמון קמה לאחר מלחמת יום-הכיפורים. המלחמה שעמדנו בה חייבת לתת את רישומיה במושג-גינא, במעשינו ובאורחות חיינו בכל השטחים. יהיה זה מדאיג מאוד אם נמהר לחזור אל השיגרה של האתמול. בפעולות הממשלה, בכל משרדיה וענפיה, צריכים להשתקף הלקחים הגובעים מן הגסיון, הנסיבות והתוצאה של המלחמה. חיוני לבחון מה היו החולשות שנתגלו בימי המבחן ואילו שינויים נדרשים בהתחשב בלקחים ובתחזיות לעתיד.

כידוע, בתוך צה"ל נערכים עתה סיכומים ותחקירים מפורטים. תהליך הפקת הלקחים בתוך צה"ל נמשך בשקידה ויבוא לידי ביטוי בתכניות הפעולה בכל הענפים והמדרגים.

בתקציב הבטחון לשנת 1974/75, שהוצג בממשלה על-ידי שר-הבטחון משה דיין והרמטכ"ל דוד אלעזר, נקל להבחין בסדרה של לקחים ומסקנות מנסיון מלחמת יום-הכיפורים. לקחים אלה מתייחסים להיערכות של צה"ל ולכל הנדרש להתעצמותו באמצעי לחימה. עיקרי הדברים הוצגו גם לפני ועדת הכספים וועדת החוץ והבטחון בפתח הדיון על תקציב הבטחון. אני משוכנעת כי הלימוד מהנסיון של מלחמת יום-הכיפורים יאדיר את כוחו של צה"ל לקראת כל מבחן בעתיד.

כידוע לחברי הכנסת, החליטה הממשלה ביום 18 בנובמבר 1973 על הקמת ועדת חקירה משפטית ופנתה בנדון אל נשיא בית-הדין העליון. הוועדה, שגשיא בית-הדין העליון ד"ר אגרנט הוא היושב-ראש שלה, החלה בפעולתה ביום 23 בנובמבר. חקירת העדים החלה ב-27 בו. הוועדה עושה במלאכת החקירה בשקידה רבה והגנו מצפים לממצאיה ולמסקנותיה. לאחר עיון בדו"ח ועדת אגרנט יהיה על הממשלה החדשה לקבל החלטות לפי מיתב שיקול-דעתה ומירב אתריותה ולילב רתיעה.

ואולם, חברי הכנסת, לנו דרושה הפקת לקחים לא רק בתחומי הבטחון, אלא בהיערכות הכוללת של החברה ובתכנית פעולתה של הממשלה. כשרה של החברה היש-ראלית ללמוד מה הם השינויים והתיקונים הנדרשים בדרכי הפעולה, בסדרי העדיפויות ובאורחות חיינו בכל-לותם הוא אחד המבחנים הראשונים שהגנו חייבים בהם בתקופה זו.

מוטלת עלינו חובה עליונה כלפי לוחמינו החוזרים עתה מקווי האש. הם חוזרים לבתיהם לאחר שעברו את חוויות המלחמה הקשה והם מצפים לראות מה השתנה בחייו לאחר המלחמה ולקראת הסכנות והמבחנים החדשים. כולנו חייבים לדאוג שהם לא ינחלו אכזבה.

יש להיזהר ממשקנות נחפזות, אך אין להשלים עם מצב שהחברה הישראלית תחזור לנהוג כאילו לא אירע דבר. החברה הישראלית נדרשת להתחשבות רבה יותר בצרכי המחיר, בתחזיות לעתיד, בסכנות הנשקפות לנו ובמשימות שנטלנו על עצמנו. אסור שהדאגה לנחיות — ולא אהסס לומר, במקרים רבים הדאגה לאנוכיות של יום יום — תאפיל על הטווח הרחוק.

בחזית המלחמה ממש היה שוויון מלא של הקרבן.

שומה עלי לציין שוב כי בהתאם לאמנת ז'נבה מצפים אנו להתחרתם המיידית של הפצועים מבין שבוי-יניו.

אולי כאן המקום להזכיר כי בגיזורה המצרית שוחררו כל השבויים כחודשיים קודם שנחתם הסכם הפרדת הכוחות. אנו מקווים כי גם בגיזורה הסורית יתאפשר ביצוע חילופי השבויים בהקדם, בהתאם לתקדים המצרי החיובי.

כמו כן אנו מחזקים את ידיו של הצלב האדום הבינ-לאומי, החותר להבטיח התנהגות נאותה כלפי שבויינו עד לשיחרורם, בהתאם לאמנת ז'נבה.

ב-1 במארס הסמכנו את מזכיר המדינה של ארצות-הברית למסור לסורים את רעינותינו הכלליים בנושא ההפרדה. הסמכנו אותו להודיע לנו שהיה מוכנים לפרט את רעינותינו תוך שבועיים לאחר כינון הממשלה החדשה. אנו מוכנים לשגר נציג בכיר ומוסמך לווישינגטון לחקלית זו.

חברי הכנסת, בהודעתי לעם ביום 8 במארס סיפרתי כי לפי מידע מהימן שבידינו קיימת בסוריה תכונה לפע-לות צבאית התקפית. גם היום אני יכולה לבשר לכם כי מובטח לנו שממשלת סוריה חדלה מההכנות למת-קפה. הסכנה עודנה בעינה וכוחותינו ערוכים ומוכנים ככל הנדרש.

מצב הכוננות מטיל, כמוכן, נטל על אנשי המילואים. אנו מקווים שהמלחמה לא תתחדש וכי תינתן הזדמנות למיצוי המאמצים המדיניים שתכליתם השגת הסכם להפ-רת כוחות. אך אם תיכפה עלינו מלחמה, אין לי ספק בתוצאותיה.

אנו נכונים לדון גם עם ממשלת ירדן על הבעיות שבינה לבינינו. אנו מעוניינים בכל עת לנהל משא-ומתן עם ירדן על שלום.

אנו חותרים להסכם שלום בינינו לבין ירדן אשר יושתת על קיום שתי מדינות עצמאיות — ישראל, אשר בירתה היא ירושלים המאוחדת, ומדינה ערבית ממורח לישראל. במדינה הירדנית הפלשתינאית השכנה תוכל לבוא לכלל ביטוי זהות העצמית של הערבים הפלש-תינאים והירדנים, תוך שלום ושכנות טובה עם ישראל. ישראל שוללת הקמת מדינה ערבית נפרדת נוספת ממערב לירדן.

במהלך הבירורים על הקמת הממשלה עלתה השאלה כיצד תנהג הממשלה אם לאחר משא-ומתן עם ירדן תגיע שעת ההכרעה. חשובתי בנדון היא ברורה: הממשלה תנהל משא-ומתן עם ירדן ותקבל החלטות בכל שלב משלבי המשא-ומתן, אך לא ייעשה הסכם שלום עם ירדן, אם יכלול ויתור טריטוריאלי על חלקי יהודה ושומרון, בטרם נשאל את העם בבחירות חדשות, אם אחת הסיעות המשתתפות בקואליציה תדרוש זאת.

חברי הכנסת, ב-16 בדצמבר 1973, קודם שממשלת ישראל החליטה בחיוב על השתתפותה בוועידת ז'נבה, הוסמכתי על-ידי הממשלה להבהיר לגורמים מדיניים כי לפי הכרתנו ועידה זו נועדה לקיים משא-ומתן בין המדינות הנוגעות במישור שלום במזרח התי-כון — מצרים, סוריה, ירדן ולבנון — הגובלות בישראל. אם יוצע להזמין גורם נוסף כלשהו, תהיה הצעה כזאת, כמו כל הצעה המועלית במסגרת הוועידה, טעונה הסכמת מוקדמת של כל המדינות המשתתפות בוועידה. הוסמכתי

אנו נקים מעונות-יום גם להבא בקצב המזורז שאיפיו את השנתיים האחרונות, ואני מאמינה כי במשך שנים אחדות נצליח לכלול במסגרת המעונות את בני כל המשפחות שהדבר חיוני בשבילן. יימשך פיתוחה של מערכת החינוך בכל התחומים, החל מגני-הילדים ועד למוסדות להשכלה גבוהה.

בארבע השנים האחרונות הצלחנו להקיף במסגרת הגנונים את רוב גילאי שלוש וארבע. נמשיך לעשות במגמה זו. הדגש יושם בעדיפויות מבחינה סוציאלית ובכללן טיפוח הנוער במושבי עולים, באזורי פיתוח ובשכונות מצוקה בערים.

בשנה הקרובה נגיע לכך שיותר מ-150,000 ילד, שהם כל הילדים במשפחות מרובות ילדים ומעוטות הכנסה, יקבלו סיוע ברכישת ביגוד ובציוד ללימודים. כמו כן תושלם חלוקת הציוד הראשוני למשפחות אלו, כדי שיזכו לפחות לאביזרי הבית הבסיסיים, שבימינו אין לתאר משפחה בלעדיהם.

למרות הקשיים בבנייה נשמור על הקצב המואץ של פיתוח שירותי אישפוז. חשיבותם של אלה הורגשה עוד יותר בזמן המלחמה ואין ערוך לחיוניות השירותים שהוגשו לחיילינו שנפגעו בקרבות.

בחודשים האחרונים ייחדנו מאמצים ואמצעים להבטחת הכנסתם וזכויותיהם של חיילי המילואים בעת שירותם ולאחר שחרורם. צרכי הבטחון מחייבים גיוס רב של חיל המילואים. למרות ההיקף הגדול של הגיוס והתארכותו ראתה הממשלה לחובתה להבטיח לכל מגויסים את הכנסתו השוטפת עד ל"גג" מסויים, שאף הועלה במהלך החודשים האחרונים. למגויסים אשר לא עברו או לבעלי הכנסה נמוכה הובטח תשלום מינימום, שהועלה במשך הזמן, ותשלום זה מהווה תוספת להכנסתם האחר-חית. הכנסת השביעית חוקקה, לפי הצעת הממשלה, את חוק החיילים המשוחררים. החוק נועד להקל על החיילים למחרת שחרורם. הובטח במיוחד לאלה הזקוקים לכך ביותר, כי יזכו לעדיפות, ככל האפשר, בקבלת שירותי חינוך, הכשרה מקצועית ותעסוקה. כן הובטחה, לאלה מהם שהיו זכאים לכך גם קודם, עדיפות מיוחדת בתחום השיכון. פירושו של דבר כי הנזקקים לדירור מבין החיילים המשוחררים יועדפו בתור. במצב של מחסור בדי-רות יש חשיבות לעדיפות זו. כן מקבלים חיילים אלה הלוואות מוגדלות כסיוע להשתכונותם. לגבי עצמאים שעסקיהם נפגעו בשל גיוסם, מעניק החוק סיוע בהלוואות, מענקים וערבויות.

אנו דואגים לביצוע יעיל של החוק, למניעת סירבול ביורוקראטי הגורם להתרוצצות. נפתחו לשכות אזוריות המספקות לחייל את כל המידע ובהן חייב לבוא על סיומו הטיפול בעניינו של החייל.

יותר מכל אני שמחה לציין שחיילים משוחררים לא נתקלו כלל בקשיי תעסוקה. ועלי להדגיש בכל לשון של הדגשה: הצלחנו עד עתה להבטיח תעסוקה מלאה ואנו רואים כי עד מרכזי להבטיח זאת גם לעתיד.

חברי הכנסת, הממשלה רואה לחובתה לעשות ככל הנדרש לידוד העלייה לארץ מכל חלקי התפוצות. הגברת העלייה היא צורך העם וצורך המדינה כאחד. והממשלה תעשה ככל אשר תוכל להבטחת קליטתם הנאותה של העולים.

בקרוב יהיה חובה הסובייטית המנותקת חלה התעוררות

טבע הדבר שתהיה רגישות רבה יותר מחודדת להיב-טים המוסריים בחיינו. נדרשת ערנות רבה יותר כלפי עיוותים חברתיים כמו העמקת הפער חברתי והפקת רווחים מופרזים על חשבון הכלל. אני מקווה כי העם כולו, ובתוכו בנינו שחירפו נפשם בקווי האש, יהיו יותר ערים ורגישים למגו המהווה בחברה הישראלית ויטלו חלק פעיל יותר בחיי הציבור שלנו.

אין להשלים עם שיכחה והסתת-דעת מלקחי מלחמת-יום-הכיפורים. הפקת הלקחים היא תפקיד של הציבור בכללו. הדבר חייב להתבטא גם בחובות אשר אורחי המדינה יהיו נכונים ליטול על עצמם, אך על הממשלה להורות דרך בהגשמת השינויים הנדרשים, ואנו נקדיש לכך כל מאמץ.

חברי הכנסת, בקווי היסוד של תכנית הממשלה כלולים סעיפי מדיניותנו בנושאי כלכלה, התיישבות ופיתוח. פעולתנו תהיה מכוונת להשיב לבעיות הבוערות של החברה והכלכלה, אך לא נשמוט מידענו אמת-מידה של תחזיות ומשימות לעתיד. נעשה להמשך ההתיישבות וההתנחלות בהתאם להחלטות שתתקבלנה בממשלה. נו-סיף לפתח את הארץ על-פי הקריטריונים הערכיים של הציונות, להכשרת התנאים לקליטת עלייה ומשמירה על העקרונות החברתיים שהדריכו את מעשינו כל השנים. השאיפה ליצור תנאי קיום נאותים לכל אחד ואחד ותנאי קידום מתאימים לכל נער ונערה היא קו יסודי במדיניותנו גם להבא.

אף-על-פי שהוצאותינו לצרכי הבטחון תהיינה בהכרח עצומות, אנו נמשיך לשים דגש בהבטחת הכנסה מצד אחד, ובהגשת שירותים חברתיים לרבות שיכון מצד שני. הננו פועלים להשגת המטרות שהותוו ב"דו"ח ועדת ראש הממשלה לילדים ובני נוער במצוקה. ההמלצות של הוועדה משולבות בתכנון התקציבים ובתכניות הפעולה של משרדי הממשלה. אם עבודות בנייה בע-לות אופיי בטרונת תגרומנה מחסור בכוח-אדם ובחמ-רים, יהיה הכרח להאט את קצב הבנייה הציבורית, אך לא את הבנייה הסוציאלית. באשר להבטחת הכנסות נתקדם בקצב המתוכנן. בד-בבד עם הכורח שלא להגדיל סובסידיות החלטנו על מתן פיצוי הולם למשפחות הזכ-איות לכך, בעיקר באמצעות התשלומים לילדים. כמו כן הוחלט על הגדלת הקיצבאות לסגיהן וזה חל על ההטבות הסוציאליות לקשישים ועל תמיכות הסעד.

דוגמאות אלה מלמדות על הדרך שבה עלינו ללכת: להטיל את עול ההוצאות על אותם חלקי ציבור היכולים לשאת בהורדת רמת החיים ובה בשעה להבטיח שהקבו-צות החלשות לא רק שלא ייפגעו כלל, אלא לעשות כל מאמץ להעלות את רמת חייהן. במגמה זו יימשך מתן פתרונות דיור לזוגות צעירים ויורחב היקף הסיוע להם במשכנתאות ובהלוואות.

בתקציב אשר הממשלה תביא לכנסת בימים הקרובים מפורטת הפעילות בכל תחומי השירותים. בגלל מצוקות אשר פקדו אותנו בהקופה זו ובהתחשב בצרכים הדוחקים של המדינה, לא ניתן להמשיך בפיתוח מהיר בכל תחומי השירותים. אך תכנית פעולתנו מבטיחה שיקודמו אותם שירותים אשר תרומתם לשכבות הפגיעות באוכלוסייה היא הגדולה ביותר.

בשנה הקרובה יורחב השיכון לגרים בצפיפות גבוהה, יותר משלוש נפשות בחדר. הוא הדין לגבי מעונות-יום, שהם חיוניים לעזרתה של האם ולדמות חברתנו לעתיד.

אומנים מקרב העולים מופיעים על הבמות הישראליות. תרומת העולים כבר ניכרת בתעשייה, במדע, באמנות ובספורט הישראליים.

קבוצות חלוצים מקרב העלייה הרוסית הולכות ונאחזות בצפון ובדרום. הממשלה מודעת לאתגר הגדול של קליטת העלייה. נעשה ככל יכלתנו בשיפור הליכי הקליטה, להבטיח יתר תיאום בין המשרדים והגורמים השונים המטפלים בקליטה. הממשלה תשקיע מאמצים כדי להתמודד עם בעיות השיכון הכרוכות בקליטת עלייה גדולה. פעולותינו בתחומי כלכלה ומשק, התיישבות ופיתוח התיינה מכוונות בהתחשב בסיכויי העלייה וצרכי קליטתה.

חברי הכנסת, בעיראק ובסוריה נותרו רק מעטים מאחינו. הם מנותקים מאתנו וחייהם תלויים להם מנגד. חובתה העליונה של הממשלה לעשות להצלחת כל אחד ואחד מהם. בימים האחרונים הודעו לנו למשמע הידיעה המחרידה על זוועת רציחתן של ארבע נשים יהודיות. הן נרצחו על גבול סוריה ולבנון, וגוויותיהן הושלכו בסמי-טאות הרובע היהודי בדמשק. אני בטוחה שואני מביעה את רגשי הזעם והסלידה של הבית כולו על הרצח המתועב ואת חרדתנו לגורלם של שרידי יהדות סוריה. חובתנו לפעול להצלחתם. ממשלת ישראל לא תנחל עוד אשר תושג יציאת היהודים מסוריה לא חוף מבטחים.

חברי הכנסת, ביום 30 בינואר שנה זו הטיל עלי נשיא המדינה להרכיב ממשלה. קיבלתי על עצמי תפקיד זה במגמה להקים את הממשלה במתכונת של הממשלה היוצאת. שר האוצר, פנחס ספיר, וחברים אחרים סייעו לי בנידון, והנני מודה להם על כך. בעזרתם עלה בידי למלא את תפקידי. אני מודה למפלגות המערך, המפלגה הדתית לאומית והמפלגה הליברלית העצמאית על המאמץ המשותף לכונן הממשלה.

הצטרפתי על התמשכות המשא-ומתן. עוד ב-11 בפברואר פניתי אל נציגי המפלגות במכתב, במגמה להחיש את הקמת הממשלה. במכתב הבעתי את שמחתי על הסיום המוצלח של הדיונים על-אודות הפרק המדיני בתכניתה של הממשלה. הבהרתי כי הנני מודעת לווי-כוחים על נושא הגיור בחוץ-לארץ, ורוחשת כבוד לדעות של המפלגות בנידון. אך נטיב לעשות אם נימנע עכשיו מהכרעות חדשות בסוגיה סבוכה זו. הצעתי לכונן מיד את הממשלה על בסיס הסטאטוס-קוו למשך שתי השנים הבאות. הצעתי לא נתקבלה.

דיווחתי על המצב לנשיא המדינה, והוא הואיל להאריך את התקופה שניתנה לי להרכיב ממשלה. האחרון גרם לי צער רב.

בעת המשא-ומתן על כינונה של הממשלה נידונה בהרחבה בעיית הגיור בחוץ-לארץ לעניין חוק השבות ומירשם התושבים. הדיונים בנידון נסתכמו בהסכמה, כי מאחר שקיימת תביעה לתיקון חוק השבות לגבי גיור, והואיל ו"גיור" הוא מושג הילכתי, תוקם ועדת שרים אשר תבדוק את נושא הגיור בחוץ-לארץ לעניין חוק השבות וחוק מירשם התושבים, במגמה להגיע תוך שנה לכלל הסדר חוקי מוסכם בנושא זה.

בקשר לכך הודיע שר הפנים כי לפי מיטב ידיעתו במצב הקיים מאו נתקבל התיקון לחוק השבות לפני ארבע שנים לא נרשם לא-יהודי כיהודי — וכך תנהג הממשלה גם להבא.

לאומית, אשר ביטויה העיקרי — השאיפה לעלות לישראל. בארבע השנים האחרונות נפרצה החומה אשר סגרה על יהדות ברית-המועצות במשך חמישים שנה. גם מאבקנו לזכות העלייה היה גורם רב-ערך בהבקעת החומה.

קמה תנועה לעלייה, אשר מפלסיה היו עזי רוח, מעטים, אך המשכה — המונים השואפים עלות ליש-ראל. יותר מ-200,000 יהודים ביקשו בשנים האחרונות דרישות מקרוביהם בישראל, על-מנת להגיש בקשות להיתרי יציאה. התפתח מאבק גלוי ואמיץ של חלוצים והצטרפו אליהם מבקשי עלייה רבים. יהדות העולם הת-ייצבה לימנע ובהא תמיכה ציבורית ומדינית של רבים וטובים מכל חלקי העולם. שלטונות ברית-המועצות העדיפו להיענות, ולו חלקית, לזעקת היהודים המבקשים לעלות וללחץ של דעת הציבור בעולם. זכינו לעליית עשרות אלפי משפחות לישראל.

היענות זו של ברית-המועצות היתה מוכה אותה ללא ספק ולהערכה אילולא הנסיבות הבלתי-פוסקים להפחיד יהודים ובריתנים מלבקש לעלות לישראל; אלמלא הג-בלות, רדיפות, מאסרים ומשפטים מבויימים. מאות מש-פות של בעלי השכלה גבוהה נאבקו זה שנים על זכותם לעלות. מדענים, מהנדסים, רופאים מגורשים מע-בודתם. עשרות אסירי-ציון נמקים עדיין בכלא. במחצית השנה האחרונה שוב בווימו משפטים נגד מבקשי עלייה שהודבקו להם האשמות בעלות אופי פלילי.

על אף אמצעי ההפחדה אין שחר לטענת המנהיגים הסובייטיים שהיהודים אינם רוצים לעלות. גם בחודשים שלאחר מלחמת יום-הכיפורים מספר היהודים המבקשים דרישות מישראל הוא גדול ממספרם של אלה שזכו להיתרי יציאה. בתודשים האחרונים גדל מספר הסירובים לבעלי השכלה גבוהה. עומדות בתקפן ההגבלות המיחה-זות במתן היתרים לעלייה ליהודים מריכוזי האוכלוסיה הצפופים.

ממשלת ישראל קוראת לשלטונות ברית-המועצות לחדול משיטת ההגבלות והרדיפות, לשחרר את אסירי-ציון ובעיקר להעניק ליהודים הרוצים בכך זכות לעלות, ללא הבדלי מקצוע ואזור גיאוגרפי.

היהודים בברית-המועצות הנאבקים על זכות העלייה זכאים לכל עידוד, וממשלת ישראל לא תחסוך כל מאמץ מדיני כדי לסייע להם במאבקם לעלייה.

עסקנו בשנים האחרונות במצוות קליטתם של עשרות אלפי עולים מברית-המועצות. זו אינה משימה קלה כלל וכלל. יש לזכור כי אין כל אפשרות להכין את העולים לפני צאתם לארץ. אין אפשרות להקנות להם ידיעה ראשונית בלשון, אין דרך להמציא להם מידע על המצפה להם בארץ.

לא קל המעבר מתנאי משטר, הרגלי חיים, סביבה תרבותית והווי שהם שונים לחלוטין. לא פשוטה ההס-תגלות המקצועית לתנאים החדשים. לא תמיד ידענו אנו בישראל להימנע משיאות ומסירבול משרדי. האמת חיבת להיאמר כי לא תמיד הצטיין הציבור ביצירת אווירת קליטה.

ואף-על-פי-כן רבים מאוד ההישגים בתחום זה. עשרות אלפי משפחות נקלטו והתערו בארץ לברכה, שוכנו בתנאים נאותים, סודרו בעבודה בכל מיגוון של מקצועות; הילדים נקלטו בבתי-הספר ובאוניברסיטאות.

חברת ח', ישיבה כ"א

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (הודעת ראש הממשלה) (מאיר, ישעיהו);
— מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת (ישעיהו, לורך) —

הממשלה שאני עומדת להציג כוללת את סיעות המערך (מפלגת העבודה, מפלגת הפועלים המאוחדת והרשימות הערביות), המפלגה הדתית לאומית, והמפלגה הליברלית העצמאית. את קווי היסוד של תכנית הממשלה ואת ההסכמים הקואליציוניים הנחתתי על שולחן הבית. אני מתכבדת להציג לפני הבית את חברי הממשלה המוצעת:

גולדה מאיר	—	ראש הממשלה
יגאל אלון	—	סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות
אבא אבן	—	שר החוץ
אהרון אוזן	—	שר התקשורת
יוסף בורג	—	שר הפנים
חיים בר-לב	—	שר המסחר, התעשייה והפיתוח
חיים גבתי	—	שר החקלאות
ישראל גלילי	—	שר בלי תיק
משה דיין	—	שר הבטחון
גדעון האונגר	—	שר בלי תיק
שלמה הלל	—	שר המשטרה
מיכאל חזני	—	שר הסעד
אהרן יריב	—	שר התחבורה
פנחס ספיר	—	שר האוצר
שמעון פרס	—	שר ההסברה
חיים יוסף צדוק	—	שר המשפטים
משה קול	—	שר התיירות
יצחק רבין	—	שר העבודה
יהושע רבינוביץ	—	שר השיכון
שלמה רוזן	—	שר לקליטת העלייה
יצחק רפאל	—	שר הדתות
ויקטור שם-טוב	—	שר הבריאות

ככוונתי להציע לממשלה לצרף שר נוסף, בלי תיק, מטעם מפד"ל. כאשר הממשלה תחליט על כך — תימסר בענייני זה הודעה לכנסת, כדרישת החוק.
אדוני היושב-ראש, אני מבקשת מהכנסת הבעת אמון לממשלה המוצעת.

היו"ר י. ישעיהו:
תודה רבה.

ב. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היום על שולחן הכנסת: קווי היסוד של תכנית הממשלה המוגשים לאישור הכנסת עם הצגת הממשלה ביום ט"ו באדר תשל"ד — 10 במארס 1974, והסכם קואליציוני בין הסיעות: המערך (מפלגת העבודה—מפ"ם—רשימות ער-בית), המפלגה הדתית לאומית והמפלגה הליברלית העצמאית.

נושא זה יובא לפני הממשלה לביצוע באחת הישיבות הראשונות לאחר כינונה. נקים את ועדת השרים באחת הישיבות הקרובות. הוועדה תתייעץ ברבנות הראש-שית בישראל ובאישים חכמי תורה מכל חלקי היהדות בתפוצות. אני מקווה כי רצון טוב ודאגה לאחדות העם יסייעו לנו להגיע לכלל פתרון.

חברי הכנסת, הנני רואה לנכון כי במהלך עבודתנו נבחן את מבנה הממשלה ואת תיחום התפקידים בין משרדיה וזרועותיה לאור הנסיון שנצטבר ובהתחשב בתנאי-איים החדשים. עדי לסיכומה של בחינה זו הנני רואה לנכון להנהיג שינויים מסויימים:

א. לבטל את קיומו העצמי של משרד הפיתוח ואת תחום פעולתו לחבר לתחום הפעולה והסמכות של משרד המסחר והתעשייה.

ב. להקים משרד הסברה אשר ירכז את פעולות ההסברה בישראל ובחוץ-לארץ. משרד ההסברה יעמוד בקשר הדוק עם משרד החוץ בעיבוד תכניות ההסברה בחוץ-לארץ. מובן מאליו כי עובדי הנציגויות בחוץ-לארץ בנושא ההסברה יוסיפו להיות כפופים לשר החוץ ולמש-רדו.

ג. בדעתי להציע לממשלה, מבלי לגרוע מסמכותה המלאה בענייני בטחון המדינה, להעמיד מועצה לאומית לענייני בטחון כגוף מייצע לממשלה. הממשלה תקבע את הרכבה ותפקידיה של המועצה.

ד. בדעתי להציע לממשלה, מבלי לגרוע מסמכותה המלאה בנושא הבטחון, לקבוע מתוכה ועדת שרים לענייני בטחון. הממשלה תגדיר את תפקידיה של הוועדה.

ה. בדעתי להציע לממשלה להקים מועצה לענייני חברה אשר תייעץ לממשלה בנושא מדיניותה החברתית.

חברי הכנסת, אנו נפרדים מעמיתי השרים יוסף אלמוגי — שר העבודה, זרח ורפהטיג — שר הדתות, נתן פלד — שר הקליטה וזאב שרף — שר השיכון. נתן פלד וזאב שרף הודיעוני בשעתם כי אין בדעתם להשתתף בממשלה. יוסף אלמוגי, שעמד בראש רשימת המערך בבחירות לעיריית חיפה, נבחר לראש העיריה. נפל בחלקם להשתתף בממשלת ישראל בתקופה רבת-הישגים ומבחנים. ארבעתם מילאו תפקידים בנאמנות ובשקידה רבה וזכו להישגים. אני נפרדת מהם בתודה על תרומתם לפעולות הממשלה. בטוחני כי יוסיפו לתת מכוחם למדינה, איש כיכלתו ובתחומו.

היו"ר י. ישעיהו:

גשמע עתה הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מוזכר הכנסת נ. לורך:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע כי הונחו

ג. התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת

דיון

להישאר בצד. חבר ממשלה דיבר אתי בין השעה אחת לשתיים לפנות בוקר ואמר לי שעומדת לפרוץ מלחמה, אולי כל רגע; אולי ברגע שבו אנתנו משוחחים עלולה לבוא עלינו האש. הממשלה קיבלה החלטות על כוננות ונתנה הוראות. כל זה מתפרסם, מישיבה שהיא לצורך הדיון ישיבת ועדת שרים לענייני בטחון. מתי קרה כדבר הזה? גברתי ראש הממשלה, כמה פעמים הת- לוננת, באוני, על הדלפות מישיבות הממשלה? הפעם, מי הדליף? שומרי הסוד הכמוס הם שגילוהו, הם שהי- ליפיהו, משום שהיה דרוש להם הסבר מגיין הסטייה הפתאומית הזאת מן הלאו להן ומן ההן ללאו, מדוע העמדות שהיו סופסופיות גשתנו לפתע פתאום.

התוצאות הן חמורות. הגברת ראש הממשלה, בעקבות אותה הדלפה רשמית, ממשלתית, של סוד בטחוני כמוס, מופיעה לפני הטלוויזיה ואומרת כהיא לישנא: קיבלתי ממקור הנחשב אצלנו כנאמן ידיעה שלפיה ממשלת סוריה החליטה על פתיחת מלחמה לשם מה שהם קוראים בדמשק: שיחרור המובלעת שנכבשה על-ידי ישראל במלחמת יום-הכיפורים. מה קרה לך? מה קרה לעם הזה שכך מדברת ראש ממשלתו?

האין אנו יכולים להבין, שאם בדמשק שומעים כי ביום מסויים מקור מהימון מסר לממשלת ישראל ידיעה על החלטת ממשלת סוריה — ויש לשער שגם החלטות הממשלה בדמשק נחשבות לסוד — תיפתח מיד חקירה איך, על-ידי מי, הגיעה ידיעה כזאת לשירותי הביון של ישראל? הרי זה לא אפסית של שמירת הבטחון הלאומי. יש לנו איוה נסיון בשטח זה בדמשק. זאת הפקרות בטחונית. זה קטא בל יכופר כך לדבר אל העם, אל העולם ואל סוריה.

כל זה — כדי להסביר את הקפיצה הפתאומית, המד- הימה, המשפילה, מן הלאו אל ההן, ולהיפך. אם גם דברו של שר הבטחון איננו בטוח — מה נותר עוד מן האמינות של ממשלה כזאת?

המפד"ל התחייבה בפני עד ועדה, בפני בוחריה, כי בלי תיקון חוק השבות על רקע הסוגיה הגדולה של "מיהו יהודי" היא לא תצטרף בשום פנים ואופן לממ- שלה. גם הודעות אלו, הכוללות את הלאו המוחלט, ללא סייג, שמעגנו השכם והעבר. אבל לא שונה החוק; שינוי גם לא הוכסח — ועדה נסדוק במשך שנה איך להגיע להסדר מוסכם; אין לנו נסיון עם ועדות כאלה? — והמפד"ל מצטרפת לממשלה.

אדוני היושב-ראש, בכאב לב אומר: ראיתי לפני ימים מספר את הרב יהודה צבי קוק, עטוף טלית ותפילין, כולו אחוז כאב ומשיח את מרי לבו בפני תלמידיו. כמוהו רבבות אנשים דומים, ללא הבדל השתייכות מפלגתית, תמימי-דרך, מאמינים בכל לבם ובכל נפשם, הולכים בימים אלה חפווי ראש, אבלים, עצובים מאוד. הך נצ- טווינו "מוצא שפתוך, תשמור", "מדבר שקר תרחק", "סור מרע", מה לכל הכללים האלה על רקע הרכבת הממשלה הזאת?

מה נותר מן האמינות שלכם? זמי יתייחס ברצינות אל הלאו שלכם מן להן שלכם, בארץ ובחוץ-לארץ? ואני מדבר על כך בכאב עמוק: כי האמינות —

היו"ר י. ישעיהו:

חברי הכנסת, ועדת הכנסת קבעה לדיון זה שבע שעות והוא יהיה סיעתי. רשות הדיבור לחבר-הכנסת בגין, ואחריו לחבר-הכנסת ידלון.

קנחם בגין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, מורי ורבותי חברי הכנסת, מה נותר מאמינותה של הממשלה המוצגת לפנינו? באחד מארבעים ימי ההרכבה, ימי הביון, השפלת כבוד יש- ראל והורדת תפארתו לעיני כל העמים, קמה ראש הממשלה והכריזה: אני מסתלקת מתפקידי. היא עובה את הישיבה על אף קריאות השבר של המוכ"ל. מיד התייצבו לפניה משלחות: שובי. והיא אומרת: לאו. היא מודיעה לכבוד הנשיא, כי אין עוד בדעתה להרכיב את הממשלה. באות משלחות נוספות. שוב היא אומרת להם: בשום פנים ואופן לא אקבל על עצמי את התפקיד, לא ארכיב את הממשלה. לא, לא, לא. אני בעצמי קראתי בתעון בעל מעמד בין-לאומי: final decision by Meir לא להרכיב את הממשלה. כנראה הגויים אינם יודעים את התרגום לעברית של המלה final. הלאו היה סופסופי. אין עוד על מה להתווכח. כעבור 24 שעות מודיעה הגברת מאיר שהיא תמשיך במאמצים להרכיב את הממשלה, והיום איננו את פרי מאמציה. גברתי ראש הממשלה, עם כל הכבוד, עלי לומר לך שעשית את דבר ראש ממשלת ישראל ללעג ולקלס, למשל ולשנינה, בארץ ובחוץ-לארץ.

בעצב רב אני חייב לשאול: כיצד נוהג שר הבטחון בימים אלה? במשך שלושה שבועות תמימים הוא מודיע שאין בדעתו, בשום פנים ואופן, להצטרף לממ- שלה החדשה; עם מפד"ל, בלי מפד"ל — הוא איננו מצטרף. גם אליו באות משלחות ובייחוד חברי, מר שמעון פרס, מנסה להשפיע עליו: אל תעזוב את התפקיד החשוב הזה. תשובה אחת בפיו של שר הבטחון: לא אצטרף לממשלה הזאת. יום אחר יום, ערב אחר ערב, אנתנו שומעים את דברו הסופי הזה — בראדיו, בטל- וויזיה, בישיבות ובהתייעצויות. בא יום, בא ערב ולילה ושר הבטחון מודיע שהוא כן מצטרף לממשלה וימלא את תפקידו הקודם. מה קרה?

באותו לילה מתחילה העשרויה הבטחונית שכמותה לא הייתה מאז חידוש עצמאותנו. הממשלה מתכנסת לישיבה תחת הכסות של ועדת שרים לענייני בטחון, שאיננה, והרי אני יודע מה פירוש ההודעה הזאת: סוד כמוס, אסור לגלות טפח. כל גילוי של מה שבאמר או הוחלט בישיבה כזאת הוא עבירה על חוק בטחון המדינה. בעקבות הישיבה הזאת מתיצב שר הבטחון לפני ראש הממשלה ואומר לה: אם הצעתך הקודמת עודנה קיימת — והיא ודאי קיימת — אני מוכן, התרגשות כללית.

אנתנו רואים, אדוני היושב-ראש, שבממשלה הזאת במקום שיקול ראינונאלי יש התפרצויות של זעם ושל שמחה, של מרידה ושל גיל, אבל איפה השיקול הדרוש לנו מעל לכל דבר אחר בימים אלה כך קשים?

אחרי חצות יבא הסוד, טילפנו אלי תונאים והודיעו לי בדיוק את הסיבה שבגללה שר הבטחון שינה את טעמו: יש התפתחות בטחונית חמורה. הוא איננו יכול

חברת ח', ישיבה כ"א

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (בגין, זכין, ישעיהו) —

האם בתנאים כאלה אתם יכולים להתגבר על המשבר שהוא מנת-חלקנו ?

מה הוא המשבר ? אדרבה. נדבר איש אל רעהו כיהודים אל יהודים, ללא הבדל בין ממשלה לבין אופו- ויצייה, על העניין הגורלי, המכריע לגבי עתיד האומה. מה הוא המשבר ? המלחמה ? שבע מלחמות היו לעם ישראל ב-38 השנים האחרונות. בין שנת 1936 ו-1939 היתה מלחמה גדולה, עם הבלגה וביטולה; מלחמת השית- רור הלאומית נגד השלטון הבריטי; מלחמת המגן והעצ- מאות ב-1947 וב-1948; מלחמת סיני והנסיגה; מלחמת ששת-הימים; מלחמת יום-הכיפורים. אדרבה, ישאל איש את עצמו, וחבר את רעהו, האם אחר שש המלחמות הקודרות היתה בציבור הרגשה ותופעה כפי שהן מתג- לות אחר זו השביעית? כל הוותיקים זוכרים כי אחר כל מלחמה חש העם שהוא מתקדם, הוא היכה שורש במו- לדת, הוא יבנה את הארץ, הוא יחדש את עצמאותו, הוא ביא שבי-ציון, הוא יעלה. כל המלחמות היו טראגיות, רבות יסורים וקרבות. הכאב היה משותף לכל תושבי הארץ. ואף על פי כן כך הרגשנו, כי נוסף להתקדם.

מה קרה לנו אחר מלחמת יום-הכיפורים? אני לא אמרתי את הדברים האלה; אני סובר שאולי לא הייתי משמיע אותם עוד שנים רבות. אבל שר לשעבר אמר אותם, שר העבודה לשעבר, איש חיפה. כשהוא התאונן בפני הגברת מאיר על אי-קבלתו של רעיון מסויים הוא אמר: אני מזועזע מן השאלות של הדור הצעיר לגבי ודאות קיומה של מדינתנו. ציטטה. אני חוזר ואומר: אני לא הייתי משמיע את הדברים האלה בפומבי.

שר הבטחון שואל: האם אין זאת שיותר סטודנטים יורדים מן הארץ מאשר באים אליה? אולי גם דברים אלה לא הייתי אומר בפומבי.

שר הבטחון מודיע: הדור הצעיר אינו רוצה עוד להילחם. מתי מושמעים דברים כאלה? כאשר האויב בשער, מאיים בחידוש המלחמה. את הדברים האלה אני בוודאי לא הייתי משמיע בפומבי.

כל אלה באמרו על-ידי דוברי הממשלה. מדוע הם מושמעים היום, ולא הושמעו מעולם אחרי שש מלחמות קודמות? זה המשבר.

השאלה הגדולה הנשאלת בכל בית בישראל היא: לאן אנחנו הולכים? אנה אנו באים? קודמי עלינו. אתם הבטחתם להביא שלום; היום אתם מודיעים כי ייתכן שתפרוץ מלחמה בצפון. אתם עצמכם מוסיפים שאם תהיה אש בצפון, יש יסוד להגיש שתתחדש גם בדרום, אולי אף ממזרח. זו תופעה אופיינית. אחרי כל מלחמה אתם מבטיחים שלום, ואחר כל הבטחה כזאת שלכם באה עלינו מלחמה חדשה.

הנה שוב הבטחתם שלום בשבועות ובחודשים האה- רונים, ושוב אתם נאלצים לומר: אולי בקרוב תפרוץ אש, לא רק בחזית אחת. אנשים שואלים: אם כך, אנה אנו באים? מצטבר לחץ בין-לאומי ממזרח וממערב, ולערבים מבטיחים נסיגות נוספות; והעולם כולו מכיר בפת"ח, לא רק באלג'ירי ובלאהור. אפילו משלחת של האינטרנציונל השני כבר מבקשת פגישה עם עראפאת. אין פלא. אתם נתחם להכרה עולמית זו במרצחים נאציים, מחדשי השאיפה להשמדת עם אחרי אושביץ, את ההכרה, כשבארבע-עשרה הנקודות של המערך אתם כתבתם על הכרה "במאוריים של הפלשתינאים". מאוויים. וכי אינכם יודעים? באמנה הפלשתינאית הנודעת לשימצה כתוב:

(ראש הממשלה ג. מאיר קוראת קרי- את ביניים)

גברתי ראש הממשלה, אם את רוצה לקרוא לי קרי- את-ביניים — תעשי זאת כך שאני אשמע.

— אני מדבר על כך בכאב עמוק. גברתי, כי האמינות היא יסוד למדיניות בימינו אלה. כל הדברים האלה נרשמו. לא רק פה, גם בלשכות הדיפלומאטיות, גם במזרח וגם במערב. אם את או חבריך תופיעו ותאמרו למשהו לאו — יהיה חיוך: זוהי ההודעה הסופסופית של הממשלה? — איננו מאמינים. "final?" — לא בעברית.

הוא הדין בארץ. לשמור מוצא שפתיים, אדוני היושב-ראש וחברי הכנסת, זה כלל גדול במוסר הציבורי. בלעדי קיומו — מה קורה ליחסים בין אדם לחברו, בכל שטחי החיים? באה הממשלה, באים שרים, והופכים את הקערה על פיה לגבי מוצא שפתיים. הוא איננו חשוב. היום כך, מחר אחרת, היום לאו, מחר הן, היום הן, מחר לאו. דוגמה לסגנית נתחם בשישים הימים האחרונים, עד היום הזה, לכל איש ואשה בישראל. ובייחוד לדור הצעיר. הרס בנשמתם על-ידי התנהגותכם.

אין אמינות לממשלה. אבל פיתוח השרות יש בה. ברגע שבו היה נראה להנהגת המערך שאפילו הליברלים העצמאיים לא יתנו לה ידם — הבטיחו להם שני שרים. על ארבעה חברי כנסת. על כל שני חברי כנסת — שר. מתי זה קרה בישראל? ואז לא היתה ברירה אלא להבטיח למפד"ל ארבעה שרים. על כל שניים-וחצי חברי כנסת — שר אחד. ואז באה מפ"ם בזעקה: אם כך — מגיעים לנו שלושה שרים. על כל שניים-ושליש חברי כנסת — שר. אני חושב שמפ"ם צודקת, גברתי ראש הממשלה. מדוע לא תתנו דווקא למפ"ם את השר השלי- שי? כל כך רכת לב ונדיבה היית כלפי "ל"ע ומפד"ל — דווקא לגבי מפ"ם — — —

דב זכין (המערך):

הנאה מהעזרה שלך כבר לא תהיה לנו.

חיוני י. ישעיהו:

אני מבקש מיושבי היציע לא להגיב שום תגובה. זה אסור.

מנחם בגין (הליכוד):

חבר-הכנסת זכין, האמן לי שאני רוצה לעזור למפ"ם. ואפילו הייתי שמח אילו אתה היית מתמנה השר השלישי. אבל אם, חלילה, דברי יקשוחו את לבה של גברת מאיר — אני מבקש את סליחת מפ"ם.

לתופעה זאת איך ייקרא? אין שום ביטוי אחר: זהו שוחד פוליטי. לא היה כדבר הזה מאז קום המדינה. פיתוח כזה של מעמד השרות. על שניים או שניים-וחצי חברי כנסת — שני שרים, חברי ממשלה?

ונכתב בשבילנו כי "השוחד יעוור פקחים ויסלף דברי צדיקים".

לסיכום הפרק הזה אני רוצה להזכיר את גירסתה של גברת מאיר לאמור: אם האלוהים רוצה להעניש אדם — הוא נוטל ממנו את הבושה. זהו שינוי גירסה של מאמר קדמונים: אם אלוהים רוצה להעניש אדם — הוא נוטל ממנו את שכלו. לאור מה שעשייתם בשישים הימים האחרונים מתקבל הרושם כי האלוהים נטל מכם גם את השכל וגם את הבושה.

אסאד? האם הוא יעשה אתך שלום? האם יחתום אתך על הסכם, או ידרוש לרדת עד לקווי ה-4 ביוני 1967, בהוסיפו שארץ-ישראל היא חלק דרומי של סוריה?

והסעיפים האחרים של התכנית: עזה חלק בלתי-נפרד של מדינת ישראל; שארם אל שייך עם רצף יבשתי, לא נוזו משם; ירושלים — מאוחדת; על הירדן — נעמוד. אני אבקש שמישהו מהיושבים בספסלים האלה ושמע שזוהי תכניתה של ראש הממשלה דהיום יקום ויאמר, בשימו יד על לבו, האם כתנאים כאלה מסוגלת הגברת מאיר להביא הסכם שלום עם סוריה, עם ירדן, עם מצרים?

דיברת על נושא זה בחוסר כנות. אני הייתי יכול להשתמש במלה מקורית אחרת. אבל אני אעדיף רק להשמיע את התזכורת על אזהרתו המפורסמת של אלכסנדר נ"אי באוני המלכה שלומציון.

קראתי את קווי היסוד; ליתר דיוק, התחלתי לקרוא אותם. אני מבקש לשאול: מדוע המרתם סעיף בסעיף? בקווי היסוד הקודמים היה כתוב: "הגברת הקמתן של היאחזויות בטחוניות והתנחלויות קבע, כפריות ועירו-ניות, על אדמת המולדת". כל הסיעות הסכימו לסעיף זה, זולת מפ"ם. היום כתוב: "התיישבות והתנחלויות — ייעשה להמשך ההתיישבות וההתנחלויות בהתאם להחלטות שתקבל ממשלת ישראל".

מה קרה למלים "היאחזויות בטחוניות והתנחלויות קבע"? מדוע מחקתם אותן? מה קרה ל"אדמת המולדת"? (חברת-הכנסת ש. ארבל-אל מוזלינו קוראת קריאת-ביניים)

אני לא המשכתי לקרוא בקווי היסוד.

מאיר פעיל (מוקד):

אני קראתי. אתה יכול לחתום עליהם.

מנחם בגין (הליכוד):

אותו תוכן, מדוע לא אותן מלים? אם אין שינוי — מדוע שיניתם?

אבל לא המשכתי לקרוא בקווי היסוד. שווא המאמץ. הוא אינו דרוש. הם לא שווים את הנייר שעליו הם נכתבו. בהגיע סעיף אחד למבחן הוא ייקרע לגזרים, הוא יהפוך לפיסת נייר. שטרות בלי כיסוי. המלה שלכם אין בה שום רצינות, שום אמינות; זאת הוכחתם בימים עברו. גם בימים אלה.

לכן כאשר את, גברתי ראש הממשלה, מציגה לנו את הממשלה הזאת על הרכבה, על אלה שהשתתפו בדיונים ב"מטבח" — מובן שהוא נקי, אבל הרבה כלים נשברו בו לאחריה — או-אי אני רוצה לומר לך שאנו המייצגים בבית הזה קרוב לחצי מיליון אורחיות ואור-חיים — ובניהם חיילים, מתיישבים ומתנחלים, אנשי עיר וכפר, מושב וקיבוץ — אנו אומרים לך ולחבריי: אנו רוחשים לכם אי-אמון מוחלט בימי שלום ובימי מלחמה, בעניינים מדיניים ובעניינים חברתיים וכלכליים — וסוף פסוק — בעניין האמינות.

אנחנו, כאופוזיציה פארלאמנטארית, נפעל למען אי-דיאלים לאומיים ואנושיים גדולים, שאנחנו דוגלים בהם משחר נעורינו:

ארץ-ישראל — נפעל לקיום זכותו של העם היהודי על מולדתו, שאין עליה שום עירעור, לנצח; נתבע כי תיני-

שלום עם ישראל אחד פירושו — השמדת מדינת ישראל. אבל אם אתם אנשי המערך כותבים על "מאוויים" של העם — — —

אבא אבן (המערך):

זה לא כתוב.

משה נסים (הליכוד):

זה כתוב.

מנחם בגין (הליכוד):

שר החוץ, האמן לי שעל-פי קריאת-הביניים שלך אני צריך להגיע למסקנה שאני יודע טוב יותר ממך את ארבע-עשרה הנקודות. תבדוק זאת.

משה כרמל (המערך):

זה לא כתוב בארבע-עשרה הנקודות.

מנחם בגין (הליכוד):

איפה זה כתוב?

אני שומע אישור שזה כתוב, ואתם יודעים שכן כתוב. אני מוכן לתקן את הטעות הזאת. נכון, עכשיו אני נזכר, זה כתוב בקריאה שלכם במערכת הבחירות. נכון, האם הקריאה שלכם אינה חלק של התכנית? עד כאן.

בימים כאלה עובר עלינו משרב האמינות לגבי הממשלה ולגבי ההנהגה. ואתם חושבים שתוכלו לרפא את המשבר הזה? אתם הרי המטתם את האסון במו ידיכם. תעשו השוואה בין המידע שקיבלתם בעשרת ימי התשובה לבין המידע שהגיע אליכם בתום ארבעים ימי המרכבה. או לא הבאתם את המידע לידיעת ועדת החוץ והבטחון, אפילו לא לידיעת הממשלה. רק ב"מטבח" הנקי של הגברת מאיר נמסר המידע. היום גיליתם אותו לעולם כולו קודם שהבאתם אותו לוועדת חוץ ובטחון. והן אתם כבר כולכם מודים: אילו היה גיוס מילואים, המל-חמה הייתה מתנהלת אחרת לגמרי. כך אמר הרמטכ"ל, כך אמר שר הבטחון, כך הודתה הגברת מאיר כשדיברה על השגיאה הפאטאלית. כולכם הודיתם, לא מיד; רציתם להתחמק מן התשובה. לא הועיל לכם.

אתם הבאתם על העם הזה את האסון. אתם תרפאו את המשבר שהוא תוצאה ממנו? בייחוד כשאתם מגלים שאין בדברייכם שום אמינות, שום רצינות? נמשך אצלכם ליקוי המאורות של עשרת ימי התשובה. לא התגברו על המשבר. אני מדבר על כך בצער עמוק ביותר. המדובר הוא בעתידנו, עתידו של כל ילד בישראל. אין בכם היכולת והכוח להתגבר על המשבר הלאומי הזה. להיפך, הוא ילך ויעמיק.

ואת, גברתי ראש הממשלה, הלכת אל הציונים ואמרת להם שעל-פי תכנית הליכוד אי-אפשר להשיג שלום, אבל לך יש סיכוי להביא הסכם שלום.

גולדה מאיר (המערך):

גם זה איננו ציטוט מדוייק.

מנחם בגין (הליכוד):

אבל כך אמרת. הציטוט מדוייק. כך אמרת. אם טעיתי במשהו, תקני אותי. זה תוכן דברייך. אני רוצה לשאול אותך: איך את תביאי הסכם שלום בתכנית שאת דוגלת בה, עם חלק מחברייך? הנה אמרת: רמ-הגולן היא חלק בלתי-נפרד של מדינת ישראל. איך השיב לדברים האלה

של הצי הסובייטי בתעלת-סואץ ובים-סוף היא גם סכנה ישירה למדינת ישראל. משום כך עלינו לתת ידנו לרעיון של איסור מעבר אניות מלחמה בתעלת-סואץ. התנחלות — בכל חלקי ארץ-ישראל, מהירה, רבתי, על אדמת המולדת, ביריחו ובשכם, בעיר ובכפר, ואז לא יהיה צורך באותו סעיף שעליו דיברה הגברת מאיר לגבי הליכה לבחירות חדשות.

מדוע צריך להניח, יהודים, ציונים מכל המפלגות, מדוע אתם צריכים להניח שיתכן ויחור על חלקי יהודה ושומרון? האין זו ארץ-ישראל, האם לא קיבלתם מאבו-תיכם שזו ארצנו המקודשת. לנו מקדם לעולמים? איך הגיעו יהודים וציונים לרעיון תפל כזה? לכן התנחלות בעזה, ביהודה ובשומרון ובכל חלקי הארץ המשוחררת, כפרית ועירונית, תמנע את האסון לא רק מבחינת הזכות; גם מבחינת הבטחון, כי שניהם שלובים.

ביטול העוני — קיים בארץ-ישראל עוני שהוא חרפת לכל חברה הקוראת לעצמה מתוקנת, והעוני הזה קם תחת משטרכם וכן הצטבר. נדאג לפעולות ללא דיחוי למען ביטול העוני הזה המנוון, שהוא מנת-חלקן של רבבות משפחות. בייחוד ניתן דעתנו למשפחות מרובות הילדים, ברובות הילדים, כי זאת על שר האוצר לזכור: אם הוא מצפה עד שתעבורנה הבחירות ומכין עוד לפנייהן את התכנית כיצד, כפי שאומרים, להתאים את הסוב-סידות — והוא מתאים אותן מאוד — ומחירי המצרכים היסודיים ביותר מאמירים, הצרה הגדולה ביותר, הפגיעה החמורה ביותר, היא במשפחות מרובות ילדים. לכן אנחנו נתבע כי ינתן להן סיוע ממקורות המימון של העם היהודי למענו, רווחתן, קידמתן וגם למען הגדלת העלייה הפנימית, הלא זה הריבוי הטבעי מקרב האוכלוסיה היהודית.

יש מצוקה בנוער. קראנו בהרדה כי הדין-וחשבון של ועדת ממשלה עמד להיות גנוז. אני מקווה שזה לא נכון.

גולדה מאיר (המערך):

זה בהחלט לא נכון.

מנחם בנין (הליכוד):

אמרת זאת. אמרתי: "קראנו" והבעתי את התקווה. אני מודה לך על האישור. אין שום סיבה להתרגז כשאני אומר שיש דין-וחשבון של ועדה ממשלתית. קראתי שהוא עומד להיגנז ואני מקווה שזה לא נכון. ובכן אסור לגנוז את הדין-וחשבון אלא צריך לפעול על-פי ממצאיו למען בטל מצוקת הנוער החמורה — שוב, בקרב מאות אלפי משפחות בישראל.

אדוני היושב-ראש, יש לנו ממשלה בלי אמינות, שנתנה שוחד פוליטי לשותפיה; שפיתחה את מעמד החברות בממשלה; שמבטיחה שלום. ולמחרת היום מכ-ריוה שעומדת לפרוץ מלחמה; ששגתה בכל הנתוהיה המדיניות; הרוצה לחלק מחדש את ארץ-ישראל; אשר באשמתה ותחת משטרה הצטבר עוני גורא בישראל. אין לממשלה זו אמינות, שום אמינות, ויש לי הרושם שאפילו שר הדתות החדש לא יצליח להחזיר לה את אמינותה.

אנחנו רוחשים לכם אי-אמון מוחלט. יש לנו היום ממשלה נטולת אמינות וחסרת אחריות. מולה ניצבת

קוה דבית-רבן ילמדו בבתי-הספר על זכותו של עמנו על ארץ-ישראל, משום שגם בנשמותיהם הכנסתם ארס על-ידי "המאויים הפלשתינאים" והשאיפה לחלוקה מחדש של ארץ-ישראל. והמה שואלים: האם יש לנו זכות על הארץ?

בתוך-לארץ — נוסף ונסביר: זוהי ארצנו. היא חולקה, היא אומדה, אין לחלקה מחדש לעולמים.

לתושבים הערבים בארץ-ישראל, במדינה היהודית — שיווי זכויות, אופציה חפשית לגבי אזרחות. אם ירצו באזרחות מדינת ישראל — יש לתיתה להם; אם יעדיפו לקיים את אזרחותם הקודמת — אין למנוע מהם. לא תיכפה אזרחות על שום תושב של ארץ-ישראל.

פתרון בעיית הפליטים — אנחנו היהודים יודעים את נפש הפליט, כי הפליטים היינו מדור לדור. משום כך רוצים אנו לפתור את הבעיה הזאת באופן חיובי ואנושי; לאמור: פליטים הנמצאים בשטח השיפוט שלנו בארץ-ישראל — אנו נפתור את בעייתם על-ידי דיוור ומתן קבועה; פליטים הנמצאים במדינות ערב — מדי-נות אלו אחראיות לפתור את בעייתן, כפי שגפתרה בעיית הפליטות אחרי כל מלחמה משנות העשרים ועד ימינו אלה. שיווי זכויות לכל התושבים ולכל האזרחים כיהודים, כערבים וכדרוזים; כיהודים, כמוסלמים וכנוצ-רים. בשיווי זכויות זה אנו מאמינים מאז באנו אל דגל הציונות, דגל הטוהר והיושר.

אנחנו נתבע פעולה מיידית להצלת שארית הפליטה בסוריה. אילו יכולתי, הייתי משמעע היום, אדוני היושב-ראש, קינה על ארבע אחיותינו שנמלטו מהגיטו, נתפסו והתעללו בהן ועינו אותן, עינו אותן עד מוות והטילו גופותיהן לתוך הגיטו. אויה לנו, אויה לאנושות כולה, האכזרית והאדישה, היודעת מה מתרחש ומוסיפה להח-ריש. אבל גם לנו אויה. מדינה לנו, כוח אדיר לנו, ולנגד עינינו, על סף ביתנו — זוועה כזאת.

אנחנו נתבע ששום הסדר עם סוריה לא ייעשה אלא אם כן תימסר כל האוכלוסיה היהודית, יחד עם שבויי המלחמה שלנו הנמצאים עדיין בארץ בארבראית זו, לידי מצילים.

נחדש את המערכה ההיסטורית הגורלית למען שיבת-ציון המונית מברית-המועצות. פחות עולים באו בחודשים האחרונים. אנו מודאגים מתופעה זו. יש לקרוא לעם היהודי ברחבי תבל להתגייס ללא דיחוי כדי לחדש את המערכה יום אחרי יום, למען דרוור ייקרא לכל דורשי ציון בברית-המועצות לשוב ציונה.

משום כך עלינו לתמוך כיהודים וכישראל וכאחים המודאגים לעתידם של אחיהם בתיווך ג'קסון-ואניק ולדחות את כל האיומים המושמעים כנגד קבלתו על-ידי שני בתי הקונגרס יחד.

למען האינטרס המשותף שלנו ושל ארצות-הגברית של אמריקה — יש אינטרס כזה בין המעצמה הגדולה ובין מדינתנו, ועל יסוד זה צריך לבנות את היחסים בינינו — בשם האינטרס המשותף הזה עלינו לתת תמיכה בהצעתו של הסנאטור ג'קסון לגבי פירוזה של תעלת-סואץ. לאמור — שום אניות מלחמה לא יעברו בתעלת זו. נכון, חיבור הצי הסובייטי בים התיכון עם הצי הסובייטי באוקיינוס ההודי הוא סכנה העולם עלול החפשי כולו, ובייחוד התפרסותו במפרץ הפרסי, הופעתו

ותתייצב אופוזיציה החשה בעמקי הלב באחריות היס-טורית לעתיד האומה, לשלמות הארץ, לצדק חברתי, לבטחון ולשלום, ומתוך רגש אחריות זה נוסף לשרת את עמנו ואת ארצנו.

מוכר הכנסת נ. לורך:
כבוד הנשיא!

(חברי הכנסת קמים בצאת הנשיא מן האולם)

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ידליון, ואחריו לחבר-הכנסת מלמד.

אחריו ידליון (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, עם חבר-הכנסת בגין קל להתווכח וקשה להתווכח. קל להתווכח משום שאין קושי להתמודד עם ביקורת טוטאלית. קשה לפע-מים להתמודד עם ביקורת חלקית מפני שאין אדם ואין תנועה שלא יחטאו, אבל קל להתווכח עם גאום שהוא כולו פולמוס ואין בו מדיניות, עם גאום שאולי אף לא היה בגדר פולמוס, אלא סתם התפלמסות וזכחנות. קשה להתווכח עם אדם המדבר מתוך כאב. אבל מכיוון שאצל חבר-הכנסת בגין כאב, כנראה, זהה עם יציגות וליגלוג, אפשר להתגבר גם על הקושי הזה.

במערכת הבחירות נאבקו שלוש אסכולות: על דעת הציבור בישראל: האסכולה הראשונה גרסה חתירה לש-לום, ואינני טוען שיש מישהו בתוכנו שאינו רוצה בשלום, אבל אסכולה אחת גרסה חתירה לשלום על בסיס מלוא הזכויות ההיסטוריות של העם היהודי, דהיינו על בסיס של "אף שעל"; האסכולה השנייה שנאבקה על דעת הציבור גרסה חתירה לשלום על בסיס חזרה לגבולות הקו הירוק שלפני מלחמת ששת-הימים; והאס-כולה השלישית גרסה חתירה לשלום על בסיס גבולות בני-הגנה ופשרות טריטוריאליות.

לכל אחת מהאסכולות היתה גם עמדה בנושא שיש מכנים אותן, בצדק או שלא בצדק, "הנושא הפלשתינאי". האסכולה הראשונה גרסה סיפוח האוכלוסיה הפלשתינאית לישראל; האסכולה השנייה גרסה חיוב הקמתה של מדי-נה פלשתינאית נפרדת מירדן ומישראל, מדינה נוספת ממזרח לישראל ובתחומי ארץ-ישראל המערבית; והאס-כולה השלישית, זו שחתרה וחותרת לשלום על בסיס גבולות בני-הגנה ועל-יסוד פשרות טריטוריאליות, מ-יבית קיומה של מדינה ערבית אחת בלבד ממזרח לישראל, בין הים והמדבר, כשאין ישראל מתערבת בשאלת זהותה העצמית של מדינה זו.

במערכת הבחירות, על-פי תוצאות משמעותיות של הבחירות, ניצחה האסכולה השלישית המחייבת הסדר שלום על בסיס פשרות וגבולות בני-ערובה וגורסת חתירה להסכם עם מדינה ערבית ממזרח לישראל, ותהא זהותה העצמית אשר תהא, על בסיס גבולות בטוחים לישראל. הקו הנוקשה במדיניות החוץ לא זכה על-פי חשבוני אלא לתמיכת שליש הכנסת. השמאלנות הוות-רנית נשארה בשוליותה והעם בישראל הביע תמיכה במדיניות של מאמץ וחתירה להסדרים עם שכנינו תוך פשרות ותוך עיצובם על גבולות בני-הגנה והסדרי בטחון בני-קיימא. המדיניות אשר זכתה בבחירות לא הבטיחה, חבר-הכנסת בגין, שהשלום בכיס, שהשלום עומד לפרוץ

מחר מחתירים, אלא מדיניות של חתירה להסדר, אבל לא כל הסדר ולא בכל מחיר.

כאשר חבר-הכנסת בגין משתעשע במאמריו ובנאו-מיו במספרים דמיוניים והוא מחלק את הכנסת לחסידי האסכולות השונות שבעם, הוא מתעלם בראש ובראשונה מהשוני שבדעות בתוך המחנה הקרוי "ליכוד", וזה עניינו. אני מעולם לא התערבתי בבעיות פנימיות של מחנה יריב, גם כאשר לא ידע המחנה הזה כל רסן וכל סיג בהתערבותו הצינית בבעיות הפנימיות של המחנה שלנו.

אבל חבר-הכנסת בגין מתעלם מן העובדה הנחרצה שהמערך התלכד הפעם במערכת הבחירות הזאת סביב מצע מדיני ברור וכי תבע מן העם במלחמת הבחירות הכרעה בין שתי אסכולות מדיניות — זו של המערך וזו של הליכוד. אף הוזהרנו מראש את העם שאין שחר להקמת ממשלת ליכוד לאומי שתהיה משותקת בכושר פעולתה. רעיון הליכוד הלאומי איננו רעיון פסול עקרונות. בכלל, אינני גורס פסילה מלכתחילה של כוח פוליטי. כלשהו לחברות קואליציונית. אנחנו מצויים להיות יותר פתוחים, יותר סובלניים, יותר קשובים לדעות הזולת. יש תקופות שקשה לנקוט בהן סגנון של סימני קריאה ומוטב להימנע מקביעות פסקניות ולהש-תמש במימני שאלה עצמיים. נוכח שהיתה קיימת כמיהה לממשלה של יתר אחדות. אלה הם גרשות מובנים, אבל אין זו המסקנה המוצדקת על-פי מערכת הבחירות, על-פי תוצאות הבחירות, על-פי הנסיבות המדיניות העכשוויות.

חבר-הכנסת בגין רשאי להלעיג, לקנטר, ללכת רכיל, להטיל דופי, אפילו לא להקשיב לדברי תשובה. אנחנו מעדיפים יחסים של כבוד הדדי ודרך-ארץ בין מפלגות ובין אישים בישראל. אנחנו מתייחסים ברצינות לדרככם, אנשי הליכוד, אבל חולקים עליה; ואנחנו מתייחסים ברצינות לדרככו ורואים עצמנו מווייבים להגשימה, ואיננו מעלים על דעתנו להתכחש להתחייבותנו לבחו-רים. לא הליכוד, לא המערך, שום גוש פוליטי לא קיבל סמכות לכונן ממשלת ליכוד לאומי. אתם, אנשי הליכוד — משום שלא הוענק לכם כוח מספיק לכונן ממשלה, ואנו, אנשי המערך — משום שהתחייבנו לא לעשות זאת.

הליכוד לא קיבל סמכות להקים ממשלה בישראל, אם כי בימים האחרונים, כאשר קצת התפתלנו בבעי-תינו, אולי נתפתיתם להאמין בסתר לבכם שהנהנה אתם מסוגלים להרכיב ממשלה. אבל האמת היא שהבו-חרים רצו שהמערך יקים ממשלה בעלת כושר הכרעה, המושתתת ביסודה על עקרונות המצע שלו. המערך קיבל סמכות להתמיד בקו המדיני אשר גרס הפסקת-אש תוך הבנה עם האמריקאים, אשר צידד בהסכם על ייצוב הפסקת-אש והפרדת כוחות, ואשר החליט על הליכה לזינבה על בסיס 338, מתוך מאמץ להסדר על יסוד פשרה טריטוריאלית וגבולות בני-הגנה.

לא היה היום בדברי חבר-הכנסת בגין שום רמז להסכמה לדרך הזאת שאפשר, כביכול, על יסודה להר-כיב ממשלת ליכוד לאומי, אך היו לשמתנתו שותפים למערך לדרך הזאת בעבר ויש לנו שותפים לדרך הזאת בעתיד, ולכן התחייב המאמץ — והוא לא היה קל — לה-קים ממשלה קואליציונית במתכונת הקואליציה היוצאת. השעה הקשה הזאת שבה אנחנו נמצאים מחייבת

הקימותם את הליכוד. רק סמכותו המיוחדת של אריק שרון עמדה לכם כדי להתלכד, ואני מברך על כך, על אף דברי הנאצה ההדדיים וחוסר האמון האלמנטארי שהתגלו במשא-ומתן אצלכם. האם דרך היווצרותו של הליכוד היא הקובעת, או עצם קיומו? הוא הדין: האם דרך הקמתה של הממשלה הוא הדבר המכריע, או עצם קיומה של הממשלה?

עם זאת אינני מהסס להודות באשמות. אינני טוען שהיה זה משא-ומתן קואליציוני מכוונת כראוי לתקופה שאנו חיים בה. אפשר היה וצריך היה לנהל משא-ומתן מהיר, מכוונת, אחראי. ראוי היה להימנע מלדון בבעיות שאינן רלבנטיות לתקופת חירום משברית כתקופתנו. חובה היה להתעלות מעל אינטרסים ליגטימיים והשקפות ייחודיות של מפלגה פלוגית או קבוצה אלמונית, צריך היה להקים את הממשלה בפחות משברים דראמטיים, ללא התייסרות אישית ותנועתית וללא מריטת עצביה של האומה.

הוויכוח איננו אם המשא-ומתן היה מכוונת או לא. הוויכוח הוא אם ממשלה זו, שאפשר היה להקימה בדרך מהירה יותר וישירה יותר, היא ממשלה טובה אם לאו. ותשובתי — זוהי ממשלה טובה גם בזכות אישיה וגם בזכות דרכה. זוהי ממשלה שתהיה ממשלה אקטיביסטית, ממשלה בעלת קו תקיף, אם כי פראגמטי וריאליסטי, שכולל נכונות לווייתורים ולפשרות. אבל נכונות זו לווייתורים קיימת בצדה של תפיסה מפוכחת ונטולת אש-ליות בדבר מעמדנו הבטחוני והמדיני.

אני תומך בממשלה זו כי היא תמצה כל סיכוי להסדר אפשרי תוך הבנה עם ארצות-הברית. אני יודע כי זוהי ממשלה שלא תהסס להיכנס גם לעימות עם ארצות-הברית ולומר "לא" כאשר זה היה דרוש. זוהי ממשלה שתנקט מדיניות למניעת מלחמות. לא שאני מבטיח שלא תהיינה מלחמות — זה לא תלוי רק בנו, אבל זוהי ממשלה שתנקט מדיניות, עד כמה שהיא תלוי בנו, למניעת מלחמות. כך שאם גיאלץ לנהל מלחמה חדשה יהיה ברור שאין זה בגלל נקשות ישראליות. זאת תהיה ממשלה שתחתור להסדרים מוסכמים הדרושים וכאשר יושטרו הללו על פשרות ועל ויתורים, לא יהא זה בגלל חולשה ישראלית. על ישראל ליטול סיכונים למען הסדר. הסיכון להסתכן למען הסדר פירושו למעשה הסתכנות במלחמה.

הדילמה שאנחנו עומדים לפניה איננה שלום אמת או איבת-נצח, אלא מעגל קסמים של מלחמות, או מהלך של הסדרים להבטחת רגיעה.

אדוני היושב-ראש, אני הייתי סבור כי יש לדחות את הטיפול בבעיות דתיות שכבודן במקומן מונח, לשנתיים ולהקים ממשלה לאלתר. לא הייתי סבור שזהו הזמן לעסוק בשאלה מיהו יהודי, כאשר בעיית היסוד היא: מה יהיה גורל היהודים. האם היהודים ינצלו את הזמן להיערכות צבאית, למאבק מדיני ולהשגת הסדרים מדיניים סבירים ולהיערכות כלכלית וחברתית. למרבה הצער, המציאות לא חדרה אולי לתודעה של כולנו. אני הצטערתי על משא-ומתן ארוך וממושך, בראש וראשונה בגלל יחסי החיובי למעמדה ויוקרתה של הדת בישראל. הייתי רוצה שכולנו, גם מפלגות חילוניות וגם מפלגות דתיות, נהיה זהירים עד מאוד כאשר אנחנו מתייסרים בחיפוש פתרון לשאלות דתיות, מפני שלכולנו יקרה קרנה של הדת. לכן התאכזבתי מאוד ממאבקם של

מיווג עדין, שקול ואחראי של החלטיות בעמידה על האינטרסים הבטחוניים הבסיסיים של המדינה ושל גמי-שות ופתירות לחיפוש מוצא ולחריגות ממבואות-תום-מים. מיווג כזה לא יהיה נחלת הממשלה בהשתתפות הליכוד על כל חלקיו, ואם היתה דרושה עוד הוכחה, בא נאומי של חבר-הכנסת בגין היום והוכיח.

משטר דמוקרטי הוא משטר שיש בו אופוזיציה, הוא משטר שבו האופוזיציה נערכת מיד עם סיום תר-צאות הבחירות למילוי תפקידה והיא איננה תולה את תקוותה בגורמים פנימיים במפלגות אחרות כדי להפר את החלטתו של הבוחר. ממשלת ליכוד לאומי יש בה משום הכבדה על כושר פעולה הממשלה, אך יש בה גם משום שיתוק הפארלאמנט, שיתוק הביקורת. אנחנו והממשלה שתוקם היום יתקום לביקורת, אבל צריך להתפלל לביקורת הראויה.

השעה הקשה הזאת היא שעת-חירום, אבל דווקא שעת-חירום זאת מחייבת ממשל בעל כושר הכרעה, ממשל יזום, מתמרן, מאלתר בגמישות, מעדיף את העיקר על הטפל, ואת ההישג הממשי על היוקרה המדומה. אני יכול להבין ללבו של חבר-הכנסת בגין, אני יכול להבין לאכזבתו. למעשה סיסמת הליכוד הלאומי היתה אונאה מראשית בריאתה. בעצם התכונתם לממשלה בראשות הליכוד, ולאחר הבחירות השלכתם יהבכם על התפוצצות בתוכנו. וחבר-הכנסת בגין דיבר היום לא מתוך כאב אלא מתוך ציניות, מתוך ליגול, מתוך זילזול. כל זה נובע, כנראה, מתוך אכזבה. בגין כבר תפר לעצמו בוודאי את חליפת ראש הממשלה, או לפחות את חליפת ראש הממשלה המיועד הנושא ונתן יום על הרכבת הממשלה. אבל האם מותר להסיר כל רסן בסגנון הדיבור כאשר דבר זה נגמע ממך, חבר-הכנסת בגין, משום שהחלטנו לא להתפורר?

מה התמיהה הצדקנית הזאת על מוצא פיהם של שרים ומושלים? האם מדינאי אינו רשאי להסתלק מתפקיד כאשר הוא חש שאין הוא זוכה לתמיכה מספקת, והאם אין חובתו ליטול מחדש את הסמכות כאשר מת-ברר לו שהוא יכול ליטול את השליחות שהוטלה עליו וכי אין סתירה בין צו האחריות לבין האפשרות לעמוד במבחנה? האם חבר-הכנסת בגין מעולם לא התפטר מהנהלת תנועתו? האם מעולם לא חזר בו כאשר באו אליו חברים והפצירו בו לשקול מחדש את עמדתו? ומה חוקף האשמה כאילו מנצלים מצב בטחוני לצרכים פוליטיים פנימיים? הרי כל הצידוק בתביעתכם, כביכול, לכונן ממשלה רחבה — יסודו בשיקולים בטחוניים. מה הפסול בדבר אם שר הבטחון מביא בחשבון גם שיקולים בטחוניים וקובע לפיהם את מהלכיו הפוליטיים? מה יסוד לדברי דופי וגינוי כאשר מדינאי שרצה בכנות ממשלה רחבה יותר גותן לפחות יד לממשלה שיש לה אמון של רוב פארלאמנטארי? ודאי, כאשר מתאכזבים, כאשר צריך להכניס את החליפות לארון, אפשר להטיל כל דופי.

חבר-הכנסת בגין מעז לדבר או לכתוב על סגנון ביואנטיני בחיי מפלגת העבודה. האם אתה היית מרשה ויכות חפשי כזה בתנועתך? האם אתה היית משלים עם ביקורת מוחצת כפי שמוותחים חברים אצלנו? אתה מיעז לדבר על חנופה במקום הערכה. לא תהיה תפארתך על הדרך הזאת. זאת ועוד, לא עבר זמן רב מאז אתם, אנשי הליכוד, הצגתם הצגה לא כל כך מכוונת כאשר

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (ידלין); הצהרת אמונים של חבר-הכנסת
נ. אליעד (ישעיהו) —

אני מאמין — וילגלג חבר-הכנסת בגין ככל שילגלג — שיעלה בידי ממשלת ישראל ליוזם מאמץ משותף של כל הזרמים הדתיים ביהדות ארצות-הבדית לתיאום ולקביעת סדרי גיור אחידים ומוסכמים.

אדוני היושב-ראש, המבחן של הממשלה, שאני מקווה שהכנסת תיתן בה אמון, הוא בתרומתה לא רק לכוחה של ישראל אלא גם לתדמית כוחה. זה כולל את כל המרכיבים של כוחה הבטחוני — גם עוצמה צבאית, גם פוטנציאל כלכלי, גם רמה טכנולוגית ומדעית, גם מוסר ואורח חיים תקין, גם מוראל ציבורי, גם התלכדות העם בישראל מאחורי ההנהגה.

הממשלה החדשה חייבת, לדעתי, לקרוא לעם בישראל לראות את המציאות בעיניים פקוחות, לא להירתע ממאבקים מדיניים וצבאיים, ולשנן את מתניו ולעמוס בעול כלכלי כבד, כבד מנשוא, שלעתים קשה למצוא ביטויים כדי לתאר אותו. ויחד עם הכוח צריך להפית רוח אופטימית בעם, בלי להסתיר את הסכנות החמורות האורבות לנו.

יש רגישות בעם לבעיית הפער החברתי, ורגישות זו תגדל לאחר המלחמה בשובם של חיילים משוחררים, בני משפחות מרובות ילדים, מהגיס לחיי עבודה ומש-פחה.

בצטרך לחיות לפי סולם עדיפויות שוויוני יותר, ודאי, דינאמיות במשק וזקוקה גם לאלמנטים של הישגיות, של תחרות ורווחיות; אבל חברה שאיננה חותרת לשוויון היא חברה אנטי-צינונית.

אנו רב בראשית הדרך של הגשמת הצינונות, בישראל חיים 20% בלבד של העם היהודי.

על העם היהודי בעולם מאיימות סכנות של כליה רוחנית, של התבוללות, וזאת גם בעולם הקומוניסטי וגם בעולם המערבי.

מדינת ישראל עצמה איננה משוחררת ממאבקי קיום, וכל יהודי צריך להיות נכון לקרבן אישי; אבל היא הפתרון היחיד לבעיית הקיום של העם כולו.

לכן החברה הישראלית צריכה להיות חברה של ערך, ולא חברה של תכלית בלבד; לא רק רמת חיים ורמת רווחה, אלא חיים של רמה ושל שאר-רוח.

לצערנו, יש המציגים סימני שאלה על זכות קיומנו. לצערנו, אנו בתוך המאבק על עצם הקיום. אבל בכל רגע ובכל שעה איננו פטורים מהמאבק על איכות הקיום. זהו גם המבחן המרכזי לממשלה החדשה, שאני מאחל לה כי תעמוד בהצלחה בכל משימותיה וגם במשימה של מאבק על איכות חיינו ואיכות קיומנו.

הצעירים בתוך המפלגה הדתית-לאומית. אני לא חושב שהם תרמו להרמת קרן הדת בישראל. אני קורא להם ברגע האחרון לשקול את צעדיהם בראש וראשונה כדי להבטיח יותר כבוד לערכי מסורת ויתר סיכוי להשראה מצד שלומי אמוני דת ישראל.

אדוני היושב-ראש, אינני מתחרט על המאמץ שעשינו בדיונים ממושכים, כנים ואמיתיים, גם עם החזית דתית-תורתית וגם עם המפד"ל, להבנה בנושאים דתיים. מעולם לא גרסתי לא את התיבה "לחטנות", שבאה כביכול מצד אנשי מפלגות דתיות, ולא את התיבה "כניעה", שגדא כביכול עמדתם של מפלגות חילוניות. אנחנו ניסינו להבין את הצד השני למשא-ומתן. מה פסול בכך? והדיון הממושך שקיימנו בנושאים דתיים — היא זה בנושא ניתוחי מתים, היא זה בנושא של היתרי עבודה בשבת — היה, לדעתי, חשוב למדינת ישראל, חשוב להבנה בין חילוניים ודתיים במדינת ישראל. שמחתי שהגענו עם החזית הדתית-תורתית להבנה מרחיקה לכת לא רק בנושאי חוץ ובטחון, לא רק בתחום הכלכלי-סוציאלי, אלא גם בעניינים דתיים. לדעתי, צריך לציין כהישג למדינת ישראל את העובדה שמנהיגי החזית הדתית-תורתית המליצו בכל לב לפני מועצת גדולי התורה והצביעו על קיום בסיס להצטרפותם לממשלה. המאמץ הזה להבנה שעשינו אתם לא יהיה עוד לשווא בחיי המדינה.

לצערנו, לא יכולנו לקבל את תביעת המפלגה הדתית-לאומית לשנות את החוק בסוגיית מיהו יהודי. קיבלנו על עצמנו — וחבר-הכנסת בגין יכול ללגלג על כל דבר, ילגלג לו — בכנות לחפש פתרון חוקי מוסכם, ודאי גם מוסכם עלינו, גם מוסכם על המפלגה הליברלית העצמאית. אבל הלכנו יחד כולנו לקראת נקודת ההש-קה הדתית בהצהרתנו כי הגיור הוא מושג הילכתי, ובקבלת הצהרת שר הפנים שעד כה לא נרשם לא-יהודי כיהודי. אנהו יודעים את השקפתו של שר הפנים, אנהו יודעים כיצד נהג שר הפנים ואנחנו מקבלים זאת עד שבת-המשפט הגבוה לצדק יחליט אחרת. ממה חרדנו? לא רצינו להרחיק מגילויים של יהודים ממדינת ישראל. הנושא הפך לנושא סמלי, למוקד של מריבה בין הזרמים היהודיים הגדולים והחשובים ביהדות ארצות-הברית.

היינו משוכנעים כי מדינת ישראל איננה יכולה — באקט חד-צדדי — ליטול על עצמה את הסמכות לאשר או לפסול גיורים של רבנים בארצות-הברית. החלטה נמהרת לא היתה אלא פגיעה במצפונה של יהדות גדולה זו.

ד. הצהרת אמונים של חבר-הכנסת נ. אליעד

היז"ר י. ישעיהו:

ביום שיש שעבר בשעה אחת קיבלתי שני מכתבי התפטרות משני חברי כנסת: חבר-הכנסת משה קול וחבר-הכנסת גדעון האוזנר מרשימת המפלגה הליברלית העצמאית.

על-פי סעיף 41 לחוק-יסוד: הכנסת — "חבר-הכנסת שהגיש התפטרות, חברותו בכנסת נפסקת כעבור 48 שעות לאחר שכתב בהתפטרות הגיע לידי יושב-ראש הכנסת, זולת אם חזר בו מהתפטרותו לפני כן."

חוברת ח', ישיבה כ"א

— הצהרת אמונים של חבר-הכנסת נ. אליעד (ישעיהו, אליעד); הצהרת אמונים של חבר-הכנסת י. גולן (ישעיהו, גולן); התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (ישעיהו, מלמד) —

היו"ר י. ישעיהו:
אני מבקש מחבר-הכנסת נסים אליעד לעלות על הדוכן כדי להצהיר את הצהרת האמונים.

אני אקרא באוניק את לשון ההצהרה, ואתה תשיב לי: מתחייב אני.

וזה לשון ההצהרה:
היו"ר י. ישעיהו:
אני מברך אותך ומאחל לך ולכנסת שתתרום לכנסת ולדינויה כפי שתרמת בעבר, ואם אפשר — יותר.

ה. הצהרת אמונים של חבר-הכנסת י. גולן

אני מתחייב לשמור אמונים למדינת ישראל ולמלא באמונה את שליחותי בכנסת.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):
מתחייב אני.

היו"ר י. ישעיהו:
הריני מברך אותך ומאחל לך שחברותך המחודשת בכנסת תהיה לברכה לכנסת ולדינויה.

ו. התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת 1. דיון (המשך)

תמיד קיימת סכנה שיעלו כוחות אקסטרנא—פארלאמנטא—ריים משום שהתייחסו לגורם לעירעור אמון הציבור, שהוא פרי האכזבה כתוצאה מאשליות שפותחו בעם, יעמיק, ויתרחב הקרע בין האזרח למדינתו. אינני יודע מי אשם יותר בפיתוח אשליות בעם במשך שש השנים האחרונות, הקואליציה או האופוזיציה, מכל מקום, חוסר האמינות שהיום הוא מופנה לממשלת הקואליציה, ייתכן שיהיה מופנה למדינה כולה. הייתי בין אלה שטעננו בעבר נגד טיפוח אשליות. תמיד יראתי מרגע זה של אכזבה שבוא תבוא ותגרום לאכזבה מהמדינה כולה. ולצערנו היא באה והננו עדים לכך. ברצוני גם להזכיר שגם בתקופה שהיתה ממשלה רחבה כמו כוחות אקס—טרה—פארלאמנטאריים. תנועת "הפנתרים השחורים" לדוגמה, הופיעה דווקא בימי משול הממשלה הרחבה. תמיד קיימת סכנה שהאכזבה תעמיק וייווצר חיץ בין האזרח למדינתו. לכן אחד מתפקידיה של הממשלה החדשה הוא לחדש את הדו-שיח הקבוע בינה לבין האזרח ולשקוד על כך שהחלטותיה יהיו אמינות וככל האפשר יימנעו מלעסוק בתורת הנסתר ויפעלו לפי הכלל "הנסתרות לה" אלקינו והנגלות לנו ולבנינו".

קווי היסוד של הממשלה שהוצגה לפנינו מבוססים ביסודם על קווי היסוד של ממשלת הליכוד הלאומי שקמה בפרוס מלחמת ששת הימים וחודשה אחרי הבחירות לכנסת השביעית. הפרק המדיני בהסכם הקואליציוני לגבי ארץ-ישראל — בהתחשב בהבדלי הגישה העמוקים, בעם בסוגיה זו — קובע במפורש כי ההכרעה לגבי עתידה של ארץ-ישראל תיפול בבחירות חדשות, כי בנושא זה יישאל העם ואין ממשלה בישראל שתהיה

היו"ר י. ישעיהו:
אני מודיע שחבר-הכנסת האוונר התפטר מחברותו בכנסת. בהתאם לסעיף 43 לחוק-יסוד: הכנסת, יבוא במקומו חבר-הכנסת יצחק גולן.

אני מבקש מחבר-הכנסת יצחק גולן לעלות על הדוכן ולהצהיר אמונים.

אני אקרא באוניק את גוסס ההצהרה, ואתה תשיב מתחייב אני.

וזה לשון ההצהרה:

היו"ר י. ישעיהו:
אני מודיע שחבר-הכנסת האוונר התפטר מחברותו בכנסת. בהתאם לסעיף 43 לחוק-יסוד: הכנסת, יבוא במקומו חבר-הכנסת יצחק גולן.

אני מבקש מחבר-הכנסת יצחק גולן לעלות על הדוכן ולהצהיר אמונים.

אני אקרא באוניק את גוסס ההצהרה, ואתה תשיב מתחייב אני.

וזה לשון ההצהרה:

היו"ר י. ישעיהו:
אנו חוזרים לדיון בהתייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת, לפי סעיף 15 לחוק-יסוד: הממשלה. רשות הדיבור לחבר-הכנסת מלמד, ואחריו לחבר-הכנסת כהנא.

אברהם מלמד (חזית דתית לאומית):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חובה נעימה לי לברך את שני חברי הכנסת החדשים—ותיקים, חברי-הכנסת נסים אליעד ויצחק גולן. אני מקווה שיתרמו גם בעתיד לעבודת הכנסת כשם שתרמו בעבר.

היום אנו עומדים עדיין בסימן של "לך כנוס", לכנס ולאחד את העם כולו.

המפלגה הדתית לאומית עשתה את כל האפשר כדי לאחד את העם ופעלה גם למען כינון ממשלת חירום לאומית. כי אין כשעה הזאת, שהיא שעת חירום לעם, שממשלת חירום יפה לה. השאלה איננה אם ממשלה מתבססת על רוב של 100 חברי כנסת או על רוב של 68 חברי כנסת. רוב של 68 חברי כנסת — רוב הוא, וממשלה המתבססת על רוב כזה יש לה כל הזכות המוס-

רית לפעול ולהחליט ולהכריע בענייני עם ומדינה. ברם אם בימים אלה גרסנו הקמת ממשלת חירום, הרי זה בגלל שעת החירום ולא מתוך חשש שממשלה בעלת בסיס פארלאמנטארי צר איננה מסוגלת למלא את שלי-חותה.

המפלגה הדתית לאומית, מתוך נקודת מוצא זו ומתוך היענות לצו השעה המחייב ליכוד, תוסיף לפעול לכינון ממשלה בעלת בסיס רחב. עם זאת עלינו לזכור שלא תמיד ליכוד פארלאמנטארי מבטיח ליכוד העם.

היום אנו עומדים עדיין בסימן של "לך כנוס", לכנס ולאחד את העם כולו.

המפלגה הדתית לאומית עשתה את כל האפשר כדי לאחד את העם ופעלה גם למען כינון ממשלת חירום לאומית. כי אין כשעה הזאת, שהיא שעת חירום לעם, שממשלת חירום יפה לה. השאלה איננה אם ממשלה מתבססת על רוב של 100 חברי כנסת או על רוב של 68 חברי כנסת. רוב של 68 חברי כנסת — רוב הוא, וממשלה המתבססת על רוב כזה יש לה כל הזכות המוס-

רית לפעול ולהחליט ולהכריע בענייני עם ומדינה. ברם אם בימים אלה גרסנו הקמת ממשלת חירום, הרי זה בגלל שעת החירום ולא מתוך חשש שממשלה בעלת בסיס פארלאמנטארי צר איננה מסוגלת למלא את שלי-חותה.

המפלגה הדתית לאומית, מתוך נקודת מוצא זו ומתוך היענות לצו השעה המחייב ליכוד, תוסיף לפעול לכינון ממשלה בעלת בסיס רחב. עם זאת עלינו לזכור שלא תמיד ליכוד פארלאמנטארי מבטיח ליכוד העם.

היום אנו עומדים עדיין בסימן של "לך כנוס", לכנס ולאחד את העם כולו.

המפלגה הדתית לאומית עשתה את כל האפשר כדי לאחד את העם ופעלה גם למען כינון ממשלת חירום לאומית. כי אין כשעה הזאת, שהיא שעת חירום לעם, שממשלת חירום יפה לה. השאלה איננה אם ממשלה מתבססת על רוב של 100 חברי כנסת או על רוב של 68 חברי כנסת. רוב של 68 חברי כנסת — רוב הוא, וממשלה המתבססת על רוב כזה יש לה כל הזכות המוס-

רית לפעול ולהחליט ולהכריע בענייני עם ומדינה. ברם אם בימים אלה גרסנו הקמת ממשלת חירום, הרי זה בגלל שעת החירום ולא מתוך חשש שממשלה בעלת בסיס פארלאמנטארי צר איננה מסוגלת למלא את שלי-חותה.

המפלגה הדתית לאומית, מתוך נקודת מוצא זו ומתוך היענות לצו השעה המחייב ליכוד, תוסיף לפעול לכינון ממשלה בעלת בסיס רחב. עם זאת עלינו לזכור שלא תמיד ליכוד פארלאמנטארי מבטיח ליכוד העם.

היום אנו עומדים עדיין בסימן של "לך כנוס", לכנס ולאחד את העם כולו.

פורים התמקדו הסכנות בדברים שמגיתי קודם, הרי מאז המלחמה ולאחריה נוספה סכנה חדשה ואולי החמורה ביותר שידענו עד כה. "אין שלום בחילך ואין שלוה בארמנותיך". הריב הפנימי שחצה את החברה הישראלית לית חדר גם אל תוך הצבא ואנו עדים לסממנים הראשונים של פוליטיזציה המערערת את האושר של צבא ההגנה לישראל. הממשלה תצטרך איפוא בד בבד עם המאמצים להגברת כשרו וחסנו של צבאנו לשקוד גם על אחדותו ולהסיר ממנו כל רבב העלול להכתים את טוהר נשקו ויושר הכרעותיו.

אדוני היושב-ראש, המפלגה הדתית-לאומית, שמעלה להבטיח את אחדות העם, רואה לעצמה שליחות היסטורית לשמור על שלמותו של העם. רוב העם מאוחד ברצונו לשמור על שלמות עם ישראל ועל אחדותו, ואחד מסימני ההיכר של שלמות זו רשום בחוק. לשמח-תנו ולכבודה של מדינת ישראל רשום באחד מחוקיה היסודיים של המדינה כי לא יירשם כיהודי מי שאיננו כן לאם יהודיה או שנתגייר. לפי זה אין כל ספק כי גיור הוא מושג הלכתי מובהק. אולם כדי להסיר כל ספק דרשנו ואנו דורשים מאת ממשלת ישראל להבהיר בדרך חקיקתית כי בחוק הנזכר לעיל הכוונה היא לגיור לפי ההלכה. אם בעיה זו מתעוררת מדי פעם הרי היא קשורה בטרואיזם של הגלות ובפילוג של העם בתפוצתו בישראל. אבל למעשה גם שם אינה קיימת כי אותם גרי צדק הרוצים בכנות להיספח לעם ישראל מוכנים ללא סייג לקבל עליהם את עול היהדות לפי כל כללי ההלכה. ושר הפנים אמנם נהג כך למעשה בכל הקשור בדרושם גיורים שנעשו בחוץ-לארץ, לא הכיר ולא רשם גיורים שלא נעשו כהלכה. אך, כאמור, כדי למנוע ספקות ומתוך מגמה לחסל אחת ולתמיד את המחלוקת שהיתה קיימת סביב נושא זה הוסכם על-ידי כל הסיעות המרכיבות את הקואליציה הממשלתית שגם להבא ימשיך שר הפנים, על דעת הממשלה כולה, לרשום כיהודים רק אלה מן הגרים שהתגיירו לפי ההלכה. יתרה מזו, הממשלה החדשה קיבלה על עצמה לקבוע תוך שנה הסדר חוקי מלא לסוגיה זו. וזהי ללא ספק התקדמות בכיוון הרצוי, אם כי זה חרוק מאוד מלספק אותנו.

בהודמתנו זו אני רוצה להניד לחבר-הכנסת בנין, שכל-כך דואג לאמינות, שצריך להיות נאמן גם לצי-טוטים. לא נכון הדבר שהמפלגה הדתית-לאומית התחייבה לתקן את החוק. אנחנו דרשנו זאת ואנחנו דורשים זאת, אבל ההתחייבות שלנו בוועידה היתה לתקן את המצב, ולא דווקא על-ידי תיקון חוק.

מאיר כהן (הליכוד):
איך תתקן?

אברהם מלמד (חזית דתית לאומית):

ברצוני גם לתקן ציטוט לא נכון של חבר-הכנסת בנין מקווי היסוד. בקווי היסוד כתוב במפורש: "מאחר שקיימת תביעה לתיקון חוק השבות לגבי גיור, והואיל ו'גיור' הוא מושג הלכתי, תוקם ועדת שרים אשר תבדוק את נושא הגיור בחו"ל לעניין חוק השבות וחוק מרשם התושבים, במגמה להגיע תוך שנה לכלל הסדר חוקי מוסכם בנושא זה. בקשר לכך הודיע שר הפנים כי לפי מיטב ידיעתו במצב הקיים מאז נתקבל התיקון לחוק השבות לפני ארבע שנים לא נרשם לא-יהודי כיהודי — וכך תנהג הממשלה גם להבא. נושא זה יובא לפני

מוכנה בעצמה להכריע בשאלה כה קשה, כה גורלית וכה מצפנית לכל אחד מאתנו. אם אינני טועה, גם הליכוד שמך ידיו על פרק זה, והראיה — הוא הביע את נכונותו להצטרפות הליכוד לממשלה על בסיס הפרק הזה.

עם זאת, לפי דעתי השאלה הגדולה כיום היא המאבק על עצם הבטחת קיומה של מדינת ישראל. המתחייבות בצפון מעמידה אותנו שוב לפני עובדות היסוד: ההתרוצצות הגדולה בעולם הערבי והבחישה של ברית-המועצות באזור כדי לסכל כל סיכוי של תקווה להסדר שלום.

אמנם בעולם הערבי יש זרמים המוכנים להחזיר יד שלום ליד המושט מצדנו, ואילו ניתן לשני הצדדים, לעם היהודי ולעמי האזור, להכריע באופן עצמאי ביסוד-סוך שבניהם, ייתכן שהיינו מצואים את הנוסחה הגואלת להבטחת שלום קבע לכל עמי האזור. אולם, לצערנו, הורם הלאומני הוא עדיין הדומיננטי. עלינו לראות נכוחה את המציאות שגם אם "אני שלום", כדברי נעים ומירות ישראל, "המה למלחמה". אולם אני רוצה לקוות שאותם כוחות אשר פניהם להסדר יתגברו —

מאיר כהן (הליכוד):

באיוו ועידה — בוועידת אלז'יר, או בוועידת לאהור?

אברהם מלמד (חזית דתית לאומית):

— ובעידודנו ובעידוד שוחרי השלום בעולם נגיע להסדר שלום של קבע.

הממשלה החדשה ניצבת איפוא לפני שני אתגרים קשים: מצד אחד, לשבור את המחסומים בדרך המובילה לשלום, ומצד שני, להיערך כראוי כדי להשיב מלחמה שיערה, אם חלילה יגבר הקו המלחמתי בקרב השכנים הסובבים אותנו.

אדוני היושב-ראש, הממשלה החדשה תצטרך לתת את דעתה לא רק על ענייני חוץ ובטחון אלא גם על שלמות פנים, להעמיק את הבטחון הפנימי להתגבר על גלי ההתערערות המוסרית והחברתית שהם לא פחות מסוכנים לעם ולמדינה מאשר איימי האיביבים מבחוץ. בדיון שהיה לפני שנתיים וחצי על משרד ראש הממשלה פניתי לראש הממשלה ואמרתי שיש להפנות את הפנים כלפי פנים. אינני רוצה לצטט את כל מה שאמרתי אז, אבל אני רוצה להביא את עיקרי הדברים. טענתי אז כי הממשל נבחן לא רק בכשרו לנווט את המדינה בנתיבי העולם, ובתושייתו למצוא פתרונות חדשים לבקרים לסבך הבעיות המדיניות, אלא גם, ואולי בעיקר, במידת יכולתו והשפעתו לכונן את העם בשמירה על אחדותו ושלמותו, בחיזוק המוראל והמשמורת הלאומית, בהגברת השוויוניות וצימצום הפער הסוציאלי. הוספתי ואמרתי, בין השאר: "אודה ולא אבוש — ואני משתמש בכוונה בביטוי חריף מאוד — שלא פעם נוצרה הרגשה המבוטאת על-ידי הפסוק התנכ"י 'ויבימים ההם אין מלך בישראל, איש הישר בעיניו יעשה'. המסד שעליו מושתתת חברתנו הוא מטבעו עדיין רופף למדי. וכשקמים עליו יום יום, רגע רגע, רבים כל-כך, ובשטחים רחבים כל-כך, ומערערים אותו, מי בזודן ומי בשגגה, כל אחד בפינה שלו, הרי שאורבת סכנה לקיומה התקין של החברה הישראלית וממילא גם של המדינה". דברים אלה שציטטתי מדברתי בדיון ההוא כוחם יפה היום ביתר שאת.

אני רוצה עוד להוסיף שאם עד מלחמת יום הכי-

ממשלה יציבה בעלת סמכות וכוח הכרעה. אילמלא שעת החירום ייתכן שלא היינו מצטרפים לממשלה היינו שותפים לרחשי לבם של הרבה חברים בתוכנו אשר התנגדו להצטרף. עם זאת היינו גם מודעים לעובדה שאי-הצטרפותנו לממשלה עלולה לחזק את האלמנטים האנטי-דתיים במדינה ובכך לסכן, ואולי אף להסיר, את החותם היהודי שהטבענו על המדינה וחוקיה במשך עשרים-וחמש שנות השתתפותנו בממשלות.

הממשלה החדשה בהשתתפותנו קיבלה על עצמה להרחיב את מסגרת החינוך הדתי; להבטיח שוויוניות בין הישיבות לאוניברסיטאות; לפעול לביסוס בתי-הדין הרבניים, טיפוח ערכי יהדות ומסורת, צימצום הפער החברתי ודאגה לחיל המשחרר, ביסוס ההתנהלות וההתיישבות בכל חלקי הארץ. בכל אותם הנושאים שנקבעו בקווי היסוד של הממשלה וההסכמים הקואליציוניים חלק רק למפלגה הדתית-לאומית שעמדה על כך שהממשלה החדשה תהיה ממשלה מחדשת בכל תחומי החיים ותביא בשורה לעם.

אני רוצה לקוות שהממשלה הזאת תסלול את הדרך לשלום ותפעל לרווחה חברתית, תוך צימצום הפער הסוציאלי ותחזק את היסוד שעליו מושתתת שלמות העם.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת קלמן כהנא, ואחריו — לחבר-הכנסת אלימלך ריימלט.

קלמן כהנא (חזית דתית תורתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, שתי בעיות יסוד אשר לא באו על פתרונן, ואחת מהן אף לא הוחל בוויכוח ציבורי עליה, הן אשר מנעו מלכתחילה את האפשרות להצטרפותנו לממשלה. שתי הבעיות הן: (א) היותה היהודית בחוק הישראלי, הבעיה הנקראת בו'ארגון הפוליטי בעיית "מיהו יהודי"; (ב) שירות הנשים בצבא. ונעמוד עליהן אחת אחת.

הרבה דובר על בעיית מיהו יהודי. אבל הרבה גם סולף בטיפול בבעיה זו. במשך עשרים שנים מאז הקמת המדינה היה קיים נוהג להלכה ולמעשה, נוהג המעוגן בהנחיות שר הפנים שלפיהן נקבע כי יהודי הוא רק מי שהוא יהודי לפי ההלכה, וכי זר הטוען שנתגייר וגיורו הוא פגום מבחינת ההלכה, כלומר שלא היה גיור, זר כזה אינו זכותו להירשם כיהודי. ובשנת תשי"ט, כאשר מי שהוא רצה לפגוע בהגדרה זו, רצה לשנותה, פרץ משבר ממשלתי שמחולליו היו אנשי מפד"ל דהיום. והם הצליחו. ראש הממשלה דאן, דוד בן-גוריון, פנה אז לחכמי ישראל, חכמי ישראל אשר נבחרו על-ידו, לא רק אנשים אשר אנו רגילים לכנותם בשם חכמי ישראל, וביקש חוות-דעתם בשאלה זו. וחוות-דעת זו מטעם רובם הגדול של הנשאלים, כנראה אף היא, נוסף למשבר הממשלה, החזירה את המצב לקדמותו.

זה היה הסטאטוס-קוו במדינת ישראל. אך לפני ארבע שנים הפרו אותו סטאטוס-קו, אלה המיועדים להפר סטאטוס-קוו בענייני דת ומדינה. עטיים באיצטלה משפטית החליטו אנשי בית-המשפט העליון ברוב קולות זעום לשנות את הנוהג' להלכה ולמעשה. הם עשו זאת מתוך כך שמתיימרים: הם להיות לפה לצדק ויושר ומתוך כך שחושבים עצמם לדוברי העם ומביעי דעתו. מתוך הבנה כביכול לרחשי לבו ולהלך רוחו החליטו מה שהחליטו. אך כשהחליטו את הודעוה אף הממשלה

הממשלה לביצוע באחת הישיבות הראשונות לאחר כי-נונה. ואין זו סתם אחת הוועדות, כפי שהתבטא חבר-הכנסת בגין.

אמרתי גם התיקון הזה רחוק מלהשביע את רצוננו, כי בעיית "מיהו יהודי" אינה מצטמצמת לשאלת הגיור בלבד אלא יש לראותה בהיקפה הרחב של עצם קיומו של העם היהודי.

באירופה ובאמריקה מצויות ארצות שבהן יש, לצע-רנו, גישוואי תערובת עד כדי 50% וההתבוללות הולכת ומתפשטת בהן. מה מעכב יהודי בגולה מלעשות צעד אחרון של הינתקות ממקור מחצבתו? — בזה שהיהודי מסביר לבנו שהילד שיוולד לו לא יהיה יהודי. לעתים משפיע נימוק זה ומרתיע מלעשות את הצעד המכריע. אך אם במדינת ישראל ילד מנישואי תערובת יהודי יהיה, במה יוכל יהודי בגולה למנוע את בנו מצעד זה, ומה יעשה הבן שלא יחטא? האם לא יהיה זה צחוק הגורל הטראגי שלנו שדווקא מדינת ישראל תתן היתר לדברים הרי סכנות ואסונות, שעליהם הורגנו כל הימים, שמדינת ישראל במקום לשמש — כפי שקיוונו — מבצר ומכשיר לחיזוק העם, תזרע פילוג ופירוד בעם, חס וחלילה, וההרס יהיה גם בארץ וגם בגולה. מכאן עמידתנו התקיפה לקבוע באופן חד-משמעי כי גיור פירושו גיור כהלכה, שהיא מאחדת את העם ושומרת על אחדותו ושלמותו.

אמנם יש בתוכנו, מי מהם בתום לב ומי מתוך כוונת זדון, המזעיקים שמים וארץ נגד פסילת חלקים מהעם המשתייכים לקהילה הרפורמית והקונסרבטיבית. אבל לא כן הדבר. מעולם לא פסלנו ולא נפסול יהודים בגלל שיוכם הקהילתי. וכבר אמרו חז"ל: "ישראל אף על פי שחטא — ישראל הוא". אין לנו הזכות לפסול אותם והם יישארו יהודים בכל הזמנים ובכל הנסיבות. הוויכוח הוא עקרוני ובעל משמעות אמונתית. שלמותה של הקהילה הרפורמית לא תיפגם אם הליכי הגיור שלה ייעשו לפי ההלכה. אולם מצד שני תיפגע שלמותו של העם אם נקלוט בתוכנו נכרים שלא נתגיירו לפי ההלכה. או לפי ניסוחו של שר הפנים, ה"ר בורג: "רבי בלתי ידוע, בבית-כנסת בלתי-ידוע, בפרוצדורה בלתי-ידועה לגבי אדם בלתי-ידוע — קובע שהוא אחי היהודי". הברירה היא איפוא בין שמירה על שלמות העם, אף במחיר של ויתור על השירותים הטובים של איזה רב רפורמי המקל על איזו נכריה להצטרף לעם היהודי, לבין ביטול כללי ההלכה המבטיחים את שלמות העם.

אדוני היושב-ראש, במשך שנות השתתפותנו בממ-שלה, וגם בשנים שקדמו להקמת המדינה, עלמנו וטרחנו לא מעט בעבודת קודש זו של גשירת גשרים בין התהוו-מות המפרידות בין היהדות הדתית-לאומית לבין חלקים אחרים של האומה. ואמנם עבודתנו זו לא היתה לשווא. השתתפותה של היהדות הדתית בממשלות עד כה הוסיפה תוקף וכוח לכל אחת מן הממשלות הללו; היא לא הצ-טמצמה בתחום מסויים בלבד ושיוותה דמות מסוימת לממשלות כנציגת רובו המכריע של העם. על-ידי הש-תתפות זו בהנהגת המדינה אצלה היהדות הדתית מרוחה על המפעל הגדול הנעשה על אדמת ארצנו הקדושה והשרתה מרוחה על חיי המדינה שבה ראינו אתחלתא דגאולה של ישראל ועדות לנצח ישראל שלא ישקר.

הנקודה שהכריעה הפעם בעד הצטרפותנו לממשלה היא שעת החירום. סברנו שלעת כזאת חייבת לקום

במות מפלגתיות עליונות וכלפי רבנים וכלפי גדולי תורה, לעשות הכל למען תיקון חוק אימלל זה, חוק אשר מחוללי עצמם היו מאושרים אילו היו יכולים להיפטר ממנו, אלא שאין להם כוח לכך. אין אסיר חוק זה יכול להתיר עצמו מבית-אסורים זה אשר הכניס עצמו לתוכו. כנגד עם התורה כולו, כנגד גדוליו, רבניו כולם, כנגד חלק ניכר ונכבד מחבריהם הם, אלה שהגיהו יסודות השקפתיים ואידיאולוגיים למפלגתם הם, לתנועתם הם, מצאו אנשי מפד"ל תירוץ והסבר לעצמם. את התירוץ הביא להם המחולל. בעיית בטחון חדשה כאילו צצה במדינת ישראל. עד יום שלישי האחרון לא היו מודעים לכך שהאיוב עומד בשער. הם כאילו שמכו על כך שהסו-רים פניהם לשלום. הם כאילו בטחו בכך שרוסיה הפסיקה תכניה ומעורבותה במורח התיכון, ורק לפתע, לאור פקודת יום מסויימת של הסורים, נתגלה להם כי אכן הם יצילו את המדינה אם יצטרפו לממשלה. הם, כשלא ישותפו, כמו עד עתה, בהכרעות מדיניות ובטחונות; הם, כשלא יזמנו אפילו לארוחת ערב עם קסינג'רי; הם כשהיו גטולי הכרעה בעניינים בטחוניים — הם יצילו את בטחונה של המדינה. לא די להם, כמו עד עתה, לסמוך על דיון; הם עצמם צריכים להיות בפנים, ושוכ-חים ומשכחים מה היא ערכה של בעיית הזהות היהודית. רק על-ידה יש לנו אפשרות לחיות בארץ ולחנך לארץ.

רק זוהות היהודית האמיתית יש לנו הלגיטימציה המלאה לתבוע את. זכותנו על הארץ ולהציג את הדברים כך שיהיו נשמעים על-ידי מי שצריך וחיבב לשמוע אותם. רבותי, הרשו נא לי להביא דוגמה מן התורה. כשהגיעו לארץ ראשוני המרגלים שלנו וסיירו בה, תרו אותה, וכשהחזירו דברים לשולחיהם, טענו אחרי שפג-גשו עם תושבי ארץ זאת אותה פעם ראשונה שבאנו להתיישב בה: ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם. כבר אז התה קיימת אותה בעיה של עימות עם או-כ-לוסיה קיימת. ואתם יודעים מי מעד בתביעתו על הארץ הזאת? מי נחשב בעיני אלה אשר באו בעימות אתם כחגבים, כיצור שאין להתחשב בו? אלה אשר בעיני עצמם לא היו גדולים מחגבים אלה, ופרשנות רווחת בקרב העם המבוססת על הבנה פסיכולוגית עמוקה או-מרת: היינו בעיניהם כחגבים, מפני שכן היינו בעינינו אנו.

אין אפשרות לבוא ולתבוע את הארץ הזאת אלא אם כן משוכנעים אנו, אנו כולנו, על בנינו ובנותינו, בצדקת טענתנו ותביעתנו. ולהכרה זו חובה לחנך ואין דרך חינוך אחת מאשר דרך הזהות היהודית האמיתית המקורית.

ולכן בעיה זו של הזהות היהודית היא כל כך גורלית בעינינו. היה מי שטען כי אכן שאלה זו יסודית, אך לא גורלית. ושאלה גורלית של קיום העם עומדת כעת לפנינו, ואין לנו להתפנות אלא לשאלה הגורלית ולהזניח ולדחות אותה שאלה יסודית. רבותי, לדידנו, בעינינו, שאלה זו גורלית לא פחות מאשר כל שאלה אחרת. ואם בעיניכם אינה גורלית, למה זה תתקשו עליה; למה לא תסכימו לפתרה בדרך שלנו; למה לא תפנו אותה מלהיות מכשול בדרך ההרכבת ממשלה יציבה, רחבה יותר ומבוססת יותר?

היה זה לפני שנים, ראש הממשלה דאז, דוד בן-גוריון, ביקר אצל גדול דורנו, מרן בעל ה"חזון איש" זכרו לחיי העולם הבא. בפגישה זו הועלתה השאלה של

שברובה היתה חילונית, הודעוה אף הכנסת. היא ה-כיהה לבי-המשפט העליון שעדיין לא הגיע לעמקה של הבנת נפש העם, ועל-פי חקיקה מחודשת ניסתה להחזיר את הגלגל אחורה. הכנסת חוקקה חוק אשר לקח את ההגדרה הליהודי מההלכה, אלא שלא עמד בה, עזר רוחה. היא סילפה את ההלכה. היא סילקה את ההלכה. יש כנראה אנשים אלרגיים למושג זה, אנשים אשר חונכו על ברכי סוציאליזם מהפכני שחגבי עם ישראל ודאי פשט את הרגל, אנשים אשר חונכו על תיאוריות מארקסיסטיות שובל, השטחים כבר זנחו אותן, אבל בשטח אחד עדיין מחזיקים. הם חוששים שמא חלילה יחשדו בהם שהם מכירים ויודעים מה היא התורה לישראל, מה היא הדת לישראל, ועל כן אינם מעזים להעלות שם שמיים על שפתותיהם, לכן המלה "הלכה" רחוקה היא מהם. וכך נוצר חוק הכלאים, השעטנו הזה של מיהו יהודי. שינו אף בו, בסטאטוס-קוו הקיים.

נאמני התורה, נאמני ההלכה, רועי העם האמיתיים החרדים לו, לגורלו, לעתידו, לא השלימו עם מצב זה. לא אחזור על נימוקיהם. יודעים הם לרבים.

ובאה מלחמת יום הכיפורים. בא הזעזוע. אנו קיוונו כי הזעזוע, בהיותו זעזוע עמוק, יבהיר למאשרי העם הזה כי אין לנו דרך אלא דרך התורה, כי זכותנו על הארץ הזאת איננה זכות אלא אם כן יהודים אנו, וכי קשרינו, הקשרים האובייקטיביים והסובייקטיביים של כל העם כולו, של כל אחד ואחד מאתנו, מותנים בהיותנו יהודים, יהודים באמת. נדמה היה לנו כי הכל יבינו, ללא יוצא מן הכלל, שאם אחרי מלחמה קשה זו, אחרי קרבנות איומים אלה, יכול עתונאי לכתוב, ולא עתונאי אחד, שנוצר מצב כזה שגדל הרצון לירידה מהארץ, שרבים מתדפקים לקבל היתרי הגירה, שגמצאים צעירים רבים השואלים לתוכן קיומם בארץ הזאת, להצדקת מל-חמתם עליה — נדמה היה לנו כי כעת, ודווקא כעת, הגיע הזמן שחבל בינו כי יש לתקן עיוות זה, עיוות חדש ומחודש בהיסטוריה היהודית, שממשלת ישראל לפני ארבע שנים נתנה יד לו. ורבים דרשו ותבעו תיקון זה, למען העם כולו, למען גאוותו האלאומית, למען חינוך זהותו היהודית, למען חינוך קשריו עם הארץ הזאת, למען הגברת זכויותיו על הארץ.

ואז החלה שוב שעה של קטנות, של בזיונות, של פשרות. לזכותם של מנהלי המשא-ומתן ייאמר: לנו לא הציעו פשרות. ידעו כי אותנו אי-אפשר לרכוש בלא-כלום. איך הגדיר אחד חריף בעתנו הליך-פשרה זה? אני מצטטו כלשונו: "שרי מפד"ל וכל מי שהתעתד להיות שר הנה מוכנים להשלים עם 'הנוסחה הגואלת' שהעלה חבר-הכנסת חיים צוק בפרשת מיהו יהודי. הכל ידעו, שמעו, הכל ידעו, כותב אותו סופר — שכל הנוסחה הזאת אינה אלא כסות עיניים, כהגדרתו של חבר-הכנסת גדעון האוזנר מהליברלים העצמאיים. אבל שרי המפד"ל מוכנים היו להונאה זו בכשרות, הונאה מדעת, להצטרף ולהמשיך להיאבק מבפנים!"

ואנו, למודי נסיון אנו, מה פירושו של "מאבק מבפנים" זה. לצערנו, היו אלה אנשי מפד"ל, חברינו למאבק לא פעם על עניינים דתיים, אשר נתנו ידם לחקיקת החוק האמור לפני ארבע שנים. הוזהרנו אותם, אך העלינו חרס. לראשונה סיפרו לנו כי קידוש השם יש בחוק החדש. אחר כך החלו לאט-לאט להודות במגר-עותיו. ובמקד הזמן אף התחייבו חגיגת ורשמית ומעל

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
אתה מוציא דיבה על ציבור הבנות בצבא. אם יש
לך יצר רע אל תאשים בכך את כל הציבור.

קלמן כהנא (חזית דתית תורתית):
תודה על ההערה.

נבטל אותו גיוס חובה של בנות אשר תרומתו לבטחון
מועטת והיזקו רב וניכר.

אם החלטנו היום לא להביע אמון לממשלה, רצוני
להדגיש שאין זאת אומרת שיש נתנגד לכל דרכיה ולכל
הצעותיה. הצבענו בעד הפרדת הכוחות בחזית המצרית.
אנו בעד הפרדת כוחות בחזית הסורית. עלינו לשלום
ומאווינו לשלום מתוך הבטחת בטחונה של ישראל ומתוך
התחשבות מלאה בזכויותינו לארץ הזאת. אנו רוצים
לקוות שהממשלה אף היא תלך בדרך חיובית זאת, ואם
תלך בה תינתן לה תמיכתנו. אך כיום, אחרי המשא-ומתן
שהתנהל, לאחר שבעיות היסוד לא באו על פתרונן,
נוכח קיומן של הרבה בעיות נוספות המעיקות עלינו,
המפריעות לנו ולבנינו, אף לאלה המשרתים בצבא,
לחיות חיהם כיהודים שלמים הנאמנים לתורתם, אין,
לצערו, אפשרות שיהיו להצביע בעד אמון לממשלה
הזאת אשר לא עשתה צעד ממשי כלשהו כדי לפתור
את הבעיות הללו.

ללא תמדה עליתי היום על הבמה להשתתף בוויכוח
על הקמתה של הממשלה החדשה. נדמה לי כי אין העדר
הסיפוק שלי טעון הסבר רחב. הוא מסתבר בעצמו, לאור
הנסיבות שבהן הוקמה הממשלה ולאור היסודות אשר
היא מציגה לפנינו.

עברה עלינו מלחמה קשה מאוד. נתגלתה בה חול-
שתנו המדינית. התברר בה תקוות רבות על עליונותנו
באזור. רבים, גדולים ומכאיבים עד מאוד הקרבנות אשר
הקרבנו ואין להם תמורה. בעוד יום-יומיים עומדת
להתפרסם הרשימה רוויית הדמים. זהו העבר הקרוב
הקשה — הקשה פי כמה מול התקוות המרובות אשר
השנים האחרונות הפיחו בקרבנו. וההווה קשה, הווה
אשר ביטוי סיפוטמאטי לו באותה הודעת כוננות אשר
באה לנו מצד שכנתנו בצפון. למרות הדראמאטיזאציה
אשר ליוותה גילוי זה של כוננות, דראמאטיזאציה אשר
צריכה היתה להלביש למאורע זה מסווה של מפנה חד,
כביכול, ושל חרפה במצב המצדיקה, כביכול, אמצעים
מיוחדים — גרין כוננות זו של סוריה שנתגלתה לנו
איננה אלא גילוי של מצב סטאטי כמעט, מצב שהיה
צריך להיות ברור לכלונו, מצב שבו לא היה מקום
להעמיד פנים כאילו אנו מופתעים מגילויים חדשים
התובעים תגובות מיוחדות.

בעייתנו היסודית היא האם אנו מנהלים את עניינינו
כך שזכותנו להיות בארץ הזאת ואפשרותנו לחיות בה
כיהודים תהינה מובטחות. אנו חודרי אמונה כי חיינו
בארץ הזאת מותנים בהליכתנו בדרך התורה. בעשרות
השנים האחרונות מחפשים חלקים מהעם תחליפים לדרך
הזאת. את דרך ה' עזבו "להצוב להם בארות בארות
נשברים אשר לא יכילו המים" — כדברי הנביא. נדמה
היה לנו כי המאורעות הגורליים שהיינו עדים להם
באחרונה יפיהו בארבות העם זיק של אמונה מחדשת,
שיבה למקור וחיפוש אחרי דרך אבות, דרך התורה.

אפשרות דו-קיום בארץ הזאת, במקום הזה, בין דתיים
ולא-דתיים, וחזון איש משל על יסוד דברי בסנהדרין.
המשיל או חזון איש משל על יסוד דברי בסנהדרין.
כשם שכל הליכות חיינו, מחשבנו והשקפתו מבוססת
היו על דברי חז"ל, המשיל או משל; למה הדבר דומה?
לשתי עגלות הנפגשות בשביל צר, אחת עמוסה ואחת
ריקה. איזו עגלה צריכה לפנות את הדרך ולחזור, אם
לא העגלה הריקה? רבותי, יודע אני כי בן-גוריון לא
רצה להשלים עם משל זה וטענתו היתה: אנו לא בעגלה
ריקה אנו. אך, רבותי, אם טוענים אתם כי מטען זה
אין חשבו, אינו גורלי, אפשר לוותר עליו, ואילו אנו
עמוסים בו, אין אנו יכולים לוותר עליו. למה זה לא
חיסוגו אתם? לצערנו, לא נסוגותם. שבאלה גורלית,
בבעיה חיונית לעם הזה ולעתידו, לא הצלחנו לשכנע
אתכם. תבינו איפוא שלא תוכלו לשכנע אותנו שנצביע
בעד הממשלה הזאת.

מכאן — לבעיה השנייה, בה אף לא נתקיים דיון.
על נדחתה. גם חברינו מהמפד"ל לא ניסו להרים
משאה יחד אתנו. הם היו מעוניינים, כדבריהם, בהקמת
גוש דתי. אך לא גוש דתי אשר יתבע יחד תביעות יסוד
ויחד יסיק מסקנות אם תביעות אלה לא תתמלאנה, אלא
גוש אשר ישמש להם מעלה, קרש, לעלות בו לתוך
הממשלה. מכובד, לזאת לא יכולנו להסכים. כי אילו
כן הרי היו צריכים לסגל לעצמם דרישתנו לביטול
שירות חובה של גשים בצבא והיו בזה נפטרים מאותו
אי-שוויון כביכול שבין הבת הדתית והלא-דתית אשר
רבים מתביריהם אינם שבעי רצון ממנו. הם אינם דנים
לגופו של עניין או הדבר טוב או לא. הם רק אחוזי רגש
נחיתות שמא יחשדו בהם שאינם די נאמנים למדינה
ולצבא. נאמנותנו אנו, בעינינו, מעל לכל ספק ופיקפוק,
וכן הכרתנו כי אין להרשות לבנות לשרת בצבא, מס-
פיקות בהחלט כדי לקבל שיתחורר הבת הדתית לפחות
מהצבא. אבל עניינו למניעת איש חובה בכלל. אין בידי
האזרחי קבל. בקיצור נמרץ אגיד כי חוות-דעת אתה.
ברב-שיח שנערך במועדון 213 של אירגון אמהות
עובדות התלוננה ד"ר פדן-איינושטרק, מרצה לסוציו-
לוגיה באוניברסיטת הנגב, שהנחתה את הרב-שיח:
"הבת החיילת מילאה — כפי שנראה מהתמונה שהשתקפה
באמצעי התקשורת — תפקידים שוליים ודקוראטיביים.
זה מעורר את השאלה האם אכן יש בכלל מקום להמשך
גיוס הבנות." זה ציטוט מילולי מעתון "מעריב" מיום
ז' בכסלו תשל"ד. מאידך גיסא, אנו סבורים כי שירות
זה הוא אחד הגורמים הנכבדים לאותו עירער משמעת
שנדים בו רבות. מסיבות שונות-אין באפשרותי להאריך
בנקודה זו, אבל זאת אומר: אם אתם חושבים שעל-ידי
פקודת חבשת כובע תחזירו משמעת — ואני ודאי אינני
מתנגד לפקודה זו — אינכם אלא טועים. מניעת שירותה
של הבת בצבא עשויה להועיל ולהוסיף רבות. בזה
אסתפק, בנקודה זאת.

אנו מאמינים בני מאמינים. נוסף לכך הרי יודעים
אנו את הצו הברור שבתורה: "כי תצא מחנה על אויבך
ונשמרת מכל דבר רע... כי ה' אלקיך מתהלך בקרב
מתנך להצילך ולתת אויבך לפניך, והיה מתניך קדוש,
ולא יראה בך ערות דבר ושב מאתריך." לחסדו אנו
מצפים, לעזרתו אנו מייחלים, נדאג למחננו כולו שקדוש
יהיה.

צריך לתקן את עצמי: ביחס לשכחה יש להודות כי המערך בכל זאת למד לשכוח. הבטחות, הצהרות, דברים שרק תמול-שלוש היו קווים מדיניים מחייבים — נשכחו.

רוב הציבור חייב ותבע ממשלת ליכוד לאומי. הציבור בעיר, בכפר, בהתיישבות, בכל המפלגות, בעיקר הנוער, הדרישה הזאת גברה מיום ליום, במיוחד כשהסתבר והסתאב המשא-ומתן הקואליציוני. מדוע? כי הציבור הרגיש — לציבור יש אינסטינקט בריא — שהמדינה זקוקה להנהגה המסוגלת לרומם את רוחו של העם, לשקם את המוראל, לגרש את רוח הנכאים הנמצאת בכל רחוב ובכל בית, כדי שהעם ירגיש שההגה נמצא בידיים איתנות, חזקות, מאוחדות ומהימנות. כי רק הנהגה הנשענת על רוב גדול ביותר של העם, במדינה ובתפוצות, יהיה לה הכוח לעמוד מול סכנות ולחצים, לחדש את אמונת העם בעתידו ובשלום שיש עמו קיום ובטחון.

ונשאל כלנו את עצמנו, שהרי בימים אלה דרושה לכל אחד מאתנו מידה רבה של כנות ושל שעת אמת: האם ממשלה זו, שלוקטה בעמל ובהתביישות — ואני מבקש סליחה על הביטוי — כה רבים, אמנם מסוגלת לתת הנהגה הדרושה לעם? אנחנו שוללים זאת. לא מפני שאנחנו רואים את עצמנו כבני-אדם טובים יותר, כאנשי ציבור מוכשרים יותר, אלא מפני שאין אנו עמוסים תכונות והרגלים ששלטון ממושך ובלעדי מפתח בכל מפלגה ובכל קבוצה שלטת, ויהיו אנשיה הטובים והיש-רים שבבני-אדם. ומפני שלא רובצת עלינו הטראומה המדכאה והמדביקה בדכאונה את הציבור ואת הסביבה — תחושת המחדל. ומכך אין להשתחרר. ואני אומר זאת לזכותם של חברי הממשלה: שאינם יכולים להשתחרר ואינם רוצים להשתחרר ממנה. אולם גם אילו רצו, לא היו מסוגלים להשתחרר ממועקת המחדלים שהם אחראים להם.

והנה, כלל פסיכולוגי ידוע אומר כי תחושת כשל ותיסכול בקרב קבוצה מנהיגה משיעיה על כל שיקול, על כל הכרעה, על כל עמדה. והתקופה דורשת יום-יום הכרעות אמיצות ושקולות, נועזות ובכונות כאחת. והרי המנהיגות הזאת מוכרחה לראות את העתיד ואת הנסי-בות דרך האספקלריה הכהה והקודרת שהיא תוצאה של התחושות האישיות והתחויות האישיות של חבריה. משום כך צורך השעה הוא שלמדינה תהיה ממשלת אחדות לאומית.

אבדן בטחון עצמי, אישי ולאומי, הוא לא פחות מסוכן מן הבטחון העצמי המופרז שאיפיו את הממשלה היוצאת והנכנסת לפני יום הכיפורים. עם כל הכבוד לכל אחד משרי הממשלה היוצאת והנכנסת, הם יהיו לא ממשלת צללים אלא ממשלה של צללים. כי כל אחד מהם הוא רק צל של עצמו, כפי שהיה לפני יום הכי-פורים.

גם ברגע זה אין אנו פטורים מלעשות במקצת ניתוח שלאחר המעשה בעניין ממשלת אחדות לאומית, גם לאחר שהוקמה הממשלה, נגד רצון העם. ואני מש-תמש בפאראפראזה של ביטוי שקראתי בבטאון הרשמי של מפלגת העבודה בהקשר אחר.

מדוע התנגד המערך לממשלת ליכוד לאומי בעק-שנות, בנוקשות, פקשיחות ובעקביות ראויה לדברים אחרים? השפיעו על נימוקים אמפינואליים, רגשיים,

לצערנו, באה האכזבה. די בה כדי להסביר אותה תחושה של אי-המדה שחשתי בעלותי היום על במה זו.

לתשובה רצוני לקרוא את עצמי ואת אחי כולם, מכל השכבות ומכל החוגים, שיבה לה' ולתורתו, ועל-ידי זה גם לעתיד מזהיר יותר.

יורשה לי לסיים בדברים של הגאון מפוניב', הרב יוסף כהנמן זצ"ל. הוא היה בין חכמי ישראל שנשאלו על-ידי דוד בן-גוריון לחוות-דעת בבעיית מיהו יהודי. בסוף תשובתו כתב מלים אחדות שבהן רצוני לסיים: "הנני רואה בחזיון שיבת ציון בדורנו גילוי אור ההש-גחה העליונה המחזיקה בידינו ומוליכה אותנו בין המים הזוהרים אשר קמו רקמים לבלענו. הנני רואה את השם יתברך בכל צעד ושעל של העם היושב בציון. בטוחני כי גם רמע"כ רואה הדבר, כי מי כמוהו, הקברניט העומד על-יד הגה ספינת האומה, רואה בעליל נסי נסים בכל רגע ובכל שעה. אנו עם אלוקים וארצנו ארץ שמימית, כדברי הספורנו על הכתוב: 'השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם' — 'תבל זה שמים של הקדוש-ברוך-הוא', הבה נצא לקראת הקדוש-ברוך-הוא, הבה נקבל ונתקרב ליד ההשגחה העליונה המושטת לנו, הבה וניפגש עם כל אחינו בני ישראל בנתיבות הנצח של עצמנו, תורתו ומצוותיו, לגאולה השלמה במהרה."

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת רימלט, ואחריו לחבר-הכנסת כרמל.

אלימלך רימלט (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אחרי משא-ומתן ממושך, מלא תהפוכות ומהלכים אקרויבטיים מפתיעים, מוצגת סוף-סוף לפני הבית והציבור ממשלה חדשה. במהותה היא ממשלת יום הכיפורים. ממשלה במתכונת סיעתית של קודמתה — זאת היתה המטרה של חברת-הכנסת מאיר, מרכיבת הממשלה. הגברת מאיר השיגה את מבוקשה בעקבות האיום הבטחוני הרציני שהתפרסם ביום רביעי האחרון. אבל מרכיבת הממשלה היתה מו-כנה גם לממשלת מיעוט. אבל בין שזוהי ממשלת מיעוט ובין שזוהי ממשלה מצומצמת, כפי שהיא מוצגת היום — לא לממשלה כזאת ולא לממשלה שהורכבה בצורה כזאת, ציפה רובו המכריע של הציבור. כאילו שום דבר לא קרה. כאילו לא היתה 'שעות טראגית' או 'שעות פאטא-לית' שהאומה שילמה ומשלמת בדה מחיר כה רב, ושאת מחיר תוצאותיה המדיניות עוד נידרש לשלם. כאילו אין משבר נפשי עמוק, משבר פסיכולוגי ומוסרי, עובר על הציבור, כאילו לא נהרסה כל סמכות, לא עורערה כל אמינות של כל סמכות. כאילו קרב הנוער החוזר הביתה הלום, מאוכזב ופצוע, לא מכרסמים ספ-קות וסימני-שאלה ביחס לעתידו ולעתידנו. כאילו אין העם עומד בתוך-תוכו של מאבק מדיני על קיום, על עתיד, על בטחון ועל שלום.

במערך — Business as usual — מה שהיה הוא שיהיה. האינטרס של המערך הכריע: שמירה על הגמוניה מפלגתית מסורתית במדינה, בכל מחיר. גם במחיר ממשלת מיעוט, אם יש צורך בדבר; גם במחיר אינפלאציה מיניסטרילית, אם יש החרד בדבר; גם במחיר התעלמות עקשנית מן המציאות החדשה ומחובו-תיה וצווייה של התקופה הגורלית. איך אמרו על הבור-בונים? 'הם לא למדו דבר ולא שכחו דבר'. אבל אני

נסיונות להפקיר אינטרסים חיוניים שלנו לאמברגו הנפט. האם אין זה בסיס מייני מספיק לממשלה של אחדות, לממשלה כל-לאומית?

אבל כל הנימוקים שהשמיעה הממשלה הם רק למראית עין, הם רק תירוצים ועילות. כי לא נעשה שום נסיון להידבר עם הליכוד, אפילו לא לדבר אתו. הנימוק הקובע והעיקרי בסרבנות המערך לכונן ממשלה שהעם רוצה בה ושהוא זקוק לה איננו נימוק מדיני לאומי אלא נימוק דוקטרינארי, מפלגתי, כיתתי-פנימי. כמוכח, בממשלת הליכוד לאומי לא יהיה לליכוד רוב. אנחנו המפלגה השנייה. אבל המערך חושש שבקואליציה רחבה של כל הסיעות הציוניות לא יהיה גם למערך רוב אבסולוטי בממשלה. מה זאת אומרת? יהיה צורך במשטר של שותפות בניהול ענייני המדינה, במשטר של הבנה הדדית, של תכנית קואליציונית מוסכמת. לכך אין המערך מוכן, לכך הוא לא נוצר, גם לא בשעת חירום זו.

לדעת המפלגה השלטת הנחלשת, אם אין לה שלטון יחיד ובלעדי בניהול ענייני המדינה הרי זה שיתוק לאומי. את זה צריך הציבור להבין, והוא מבין זאת. הוא צריך לשפוט את המערך על כך, והוא ישפוט.

ובעצם לא צריך לכעוס על המערך. אפשר לחשוב גם מצד שני: הלא השלטון הוא הדבק היחיד המדביק והמלכד חלקים הטרוגניים, מגוונים, מפוצלים, בורחים מן המרכז, גם בענייני מדיניות חוץ ובטחון, גם בענייני חברה, גם בענייני כלכלה ומשק. מה יישאר במערך ללא שלטון?

הממשלה החדשה לא תתן איפוא לעם הנהגה. כי להנהגה נחוצות שלוש תכונות: סמכות מוסרית, אמינות ודרך ברורה, מוגדרת, מחושלת, הרואה את הנולד, להג-היג בה את העם.

אשר לסמכות מוסרית — המערך התחיל לאבד אותה עוד לפני יום הכיפורים. כעת גדמה שהיא לא קיימת עוד.

אמינות — אני אומר זאת לא בשמחה, לא בחדווה, לא בסיפוק; לא היתה עוד ממשלה בישראל ששער אמינותה היה כה נמוך כמו הממשלה היוצאת והכנסת. כאשר נתפרסמו אור ליום רביעי הידיעות המזעיקות על איום בטחוני רציני מהצפון היה הרחוב מלא שמועות, הערות סאקאסטיות וציניות. חיו שראו בזה: רק תרגיל, רק תכסיס ולא יותר, כדי להקל את הרכבת הממשלה. רק לאחר שהאופוזיציה אישרה את המצב, רק אז התחיל הציבור להאמין, ולא רק בארץ. כמוכח בשאלות על עיתוי וזמנים ואם היה צורך בפירסומים מבהילים, אם היה צורך בדבריים האלה שגם אדם הרוצה להיטיב עם היריב ולהיות סלחן כלפיו אינו יכול להגדירם אחרת אלא: דברים אומללים.

העם חדל להאמין לממשלה שיש לה פאטנט ודרך מקוצרת להביא שלום, בטענה שהשילום הוא בהישג ידה. שהרי הדרך לשלום היא ארוכה ומייגע. אנחנו מאמינים בשלום ורוצים לחתום לקראתו בכל מאווננו, אבל אין קיצורי דרך לשלום. והעם אינו מאמין לממשלה כשהיא מזעיקה אותו מפני סכנה. זוהי טראדיה של הנהגה שענינה טחנת מראות אוזניה אטומות משמוע ומבהין את רחשי לב הציבור, רצונו והלכי-רוחו. ולפניך לא תתן לנו הממשלה הוותיקה ממשל יעיל, ממשל חסכוני, תקין, דואג לאיכות החיים, דואג להקל את חייו של האזרח

סימפאטיות, אנטרפאטיות. אבל אני מתייחס רק לגסיבות הרציונאליות כביכול. הושמעו הרבה סיבות, ביניהן משעשעות. אחד מנימוקיו של שר החוץ, למשל, היה כי ממשלת הליכוד לאומי היא חיסול הפארלאמנטאריזם. כלומר בהעדר אופוזיציה בכנסת — אין פארלאמנט. כנראה סבור שר החוץ כי אין היום זמן חירום לאומי. כי שר החוץ המלומד יודע יפה מאוד כי באנגליה, ערש הפארלאמנטאריזם והדמוקרטיה, היתה בשעת חירום ממשלה מקיר אל קיר, ורק לפני ימים אחדים הציע מנהיג המפלגה הליברלית הקמת ממשלה של אחדות לאומית, אף באין מלחמה, כדי להתגבר על המצב החב-רתי והכלכלי המעורער. אני מקנא בשר החוץ. דומה כי ממרומי תצפיתו במשרד החוץ שלו הוא רואה כל-כך הרבה הצלחות והישגים מסביבו עד שאיננו מחשיב התפתחויות וסיכונים שאינם תואמים את האופטימיות הרשמית והמתמדת של משרדו.

מתנגדי ממשלת האחדות הלאומית השתמשו בכי-טוים כגון "ממשלת שיתוק" — זה צירוף-מלים קצת אווילי, — או "ממשלת חסרת גמישות". נכון שאנחנו חולקים על המערך בהרבה דברים, ובעיקר בדבר עתידה של ארץ ישראל המערבית. והיינו תובעים כי בהתקרב שעת הכרעה בממשלה יכריע העם במשאל עם או בבחירות. דבר לא זהה, אבל דומה, סוכם עם המפד"ל. אבל האם מישוה היה מעלה על הדעת שבעניינים יסודיים שביסודיים כמו ארץ-ישראל לא יפעל הליכוד במשותף עם הרוב ויקבל הכרעות הרוב בממשלה? האם כך נהגו שרי החטיבות המרכיבות את הליכוד בממשלת הליכוד הלאומי מ-1967? המושגים "גמישות" או "חוסר גמישות" הם מושגים יחסיים ואפשר להביאם עד לידי אבסורד.

הלא לפני ארבעה ימים הושמעה הודעה רוסית-סורית, ובה פורש "להפרדת כוחות". נסיגה טוטאלית לפי לוח זמנים מכל השטחים הכבושים. אני בטוח שגם ממשלת המערך לא תקבל את זה. ואז האם לא יהיו אנשים שירימו קול צעקה: איזה חוסר גמישות? ולא רק אחדים בבית הזה ושותפיהם שטופחו על-ידי המערך, אלא גם גורמים חשובים בחוץ. וכיוון שהרוסים הכירו הכרה דה-יורה ביאסר ערפאת ובאירגון המחבלים, הרי זאת התפתחות חמורה מאוד. והפארטנר שלנו בעניין הפרדת הכוחות בארץ-ישראל — ודובר ממשלתי בכיר אמר שזמן קצר לאחר שחיות ההפרדה עם סוריה התחלנה שחיות הפרדה גם ביחס לארץ-ישראל — כי הפארטנר שלנו יהיה לא אחר מאשר יאסר ערפאת. — הרוסים רוצים בזה, רוב שליטי ערב רוצים בזה, ויש להניח כי ארצות-הברית תציע פורמולה פשרנית. האם הממשלה הזאת תסכים לכך? האם זאת תהיה גמישות?

המושג "גמישות" הוא מושג מעניין מאוד. רק עץ בריא וחזק, מוריק ומלא עסיסיות חיונית יכול להיות גמיש, כי הוא מתכווץ ומתיישר, מתעקם ומזדקף. והי גמישות בריאה. עץ יבש מתעקם ונשאר כך, או נשבר. יש לפעמים מקרים שאסור לממשלה להיות גמישה; ויש מקרים שאסור לה להיות בלתי גמישה. אבל רק ממשלה הנשענת על אחדות העם וחזקה מסוגלת להיות גמישה גמישות חיונית מבלי להשתבר.

אבל על מה אנחנו מדברים? על גמישות? הלא עומד על הפרק לחץ מעצמתי לדבר ששום סיעה ציונית במדינה אינה רוצה בו: חזרה לגבולות ה-4 ביוני 1967,

הכוחות עם מצרים המתבצע ככתבו וכרוחו ובקפדנות מלאה על-ידי שני הצדדים. הסכם זה הוא שאיפשר כפי הנראה, את המגמה המסתמנת במצרים להכשיר את תעלת סואץ לשיט, לשקם את ערי האזור, להחזיר את הפליטים ולפנות למהלך לאומי נרחב לפיתוח הארץ. מהלך זה מעורר תקווה כי אכן אפשר ששני מצרים להסדר מיזני וליישוב היסכוד עם ישראל.

ההיענות הסורית, לאחר פעילות ענפה מצדנו ועמידה איתנה על עמדתנו, להמציא את שמות השבויים ולאפשר את ביקור אנשי הצלב האדום אצלם כדרישתנו, מורה על סיכוי כי סוריה תהיה נכונה לפתוח במשא-ומתן, כפי שהיה הדבר עם מצרים, על הפרדת הכוחות. דבר זה, אם יתחולל, עשוי יהיה להסיר את האיום של התלקחות אש מיידית ולייצב את הרגיעה בחזית זו.

איש איננו מתעלם מן החומרה אשר בתביעות הסו-ריות המופרות, המעודדות על-ידי ברית-המועצות, בדבר קשירת הפרדת הכוחות עם נסיגה ישראלית מרמת-הגולן, שתיתקל בהתנגדות ישראלית נמרצת. אך כפי שיש עניין לישראל בהפרדת הכוחות בחזית הסורית כדי לבסס את הפסקת-האש, לצמצם את המתחות בגבול ולחסוך בכוחות, כך יש עניין לסוריה בהסרת האיום הישראלי מעל דמשק ומטרותיה האסטרטגיות, דבר שנתהווה כתוצאה מן המתקפה הסורית באוקטובר, דבר שברו כוחותינו המזוינים את המתקפה הסורית והדפו את המתקפים אל מעבר לגבול, אל כיוון דמשק.

המטרה המדינית המרכזית של הממשלה הזאת תהיה חידוש ועידת השלום ב'זנבה במגמה לפתוח במשא-ומתן מדיני ישראלי-מצרי, משא-ומתן שתכליתו להוליך להס-כמי שלום אשר יבטיחו את בטחון ישראל מדרום ואת חופש השיט הישראלי. הסכמים אלה, אם יושגו, יהיו כרוכים בנסיגה ישראלית אל גבולות בני-הגנה, בפירוז מרחבי סיני ובהסדר של שליטה ישראלית בשאם-א-שיני להבטחת השיט אל מימי הדרום; כל זה תמורת הסדרים ישראליים-מצריים המיציבים, שלב-שלב, במק-ביל למהלך, הנסיגה, יחסים חדשים של רגיעה, העדר לחימה ושלום. במשא-ומתן זה תודקק ישראל לגמישות ולאיתנות, לתבונה ולקשיות עורף, צמודה לעיקר שבח-תירה אל השלום והבטחון, ונכונה לפשרה טריטוריאלית נועזת המאפשרת השגת מטרה זו.

במקביל יש לעשות להשגת הסכם להפרדת הכוחות בחזית הסורית, החיונית לשני הצדדים הלוחמים. אין לשכוח את הקשר הקיים בין פתרון בעיה זו בחזית הצפון לבין עצם האפשרות של הסדר מדיני מצרי-ישראלי, שהרי אין לדעת באיזו מידה תהיה מצרים בת-חורין להפליג בהסדרים מדיניים עם ישראל מבלי שתושג הפרדת הכוחות בחזית הסורית, הואיל ומצרים עלולה להיות מוקעת כשוברת את האחדות הערבית.

אפשר שאיש מאתנו איננו רשאי לדבר בשם העם. אך רק חודשיים ומחצה עברו מאז הבחירות והעם נתן בהן ביטוי ברור לרצונו הנחרץ לנסות את דרך השלום שנפתחה ולעמוד להפסקת המלחמה אם יינתן הדבר.

הכל מודאגים בימים אלה מן הידיעות החמורות בדבר כוונות מלחמתית של הצבא הסורי והכנותיו לפ-תוח במתקפה נגד כוחותינו בצפון, ואין צורך לומר כי צבאנו ושוביגו ערוכים לפגוש באויב התוקף. אני מקווה כי לא רק אצלנו אלא גם אצל האויב יודעים היטב כי מה שקרה ביום כיפור לא יחזור עוד לעולם.

על-ידי סילוק ליקויים של מנגנונים ביוורקראטיים, מסור-בלים, משודל להקל קצת את החיים במידה שאפשר בזמנים קשים. גם זה לא יהיה.

אי-הקמת ממשלת אחדות לאומית משמעה שלטון ושררה; לא הנהגה, לא ארמיניסטרציה תקינה, כי אם רק שלטון, אמנם רעוע וחלש, אך בכל האטרביטוס של שלטון ושררה.

אי-הקמת ממשלת אחדות העם — זהו המחלל השני של המערך. ואני בטוח שלא יהיה היסטוריון שלא יכתוב על כך כאשר יסקור את תולדות השנים האלה, שהיה עוד מחלל, שהעם לא קיבל ממשלה של אחדות, של התרוממות הרוח לאחר תקופת נכאים.

אדוני היושב-ראש, כאשר האופוזיציה תפעל ותי-לחם ללא הרף למען קצר את ימך כהונתה של הממשלה הזאת, לא זו בלבד שתמלא בכך את תפקידה הפארלא-מנטארי אלא גם תמלא בכך את חובתה הממלכתית והלאומית.

חיו"ר ב. צ. קשת :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת כרמל, ואחריו לחבר-הכנסת שערי.

מושה כרמל (המערך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הממשלה שהוצגה היום לפני הכנסת על-ידי גולדה מאיר ותוכה, כפי שאני מקווה, באמונה, אפשר שתהיה ניצבת בתקופת כהונתה לפני מבחנים ואתגרים מן הסבוכים, הקשים והגורליים ביותר שמדינתנו עמדה לפניהם במשך עשרים-וחמש השנים מאז הקמתה. תמורות גדולות, צבאיות ואסטרט-גיות, נתחוללו לאחרונה באזורנו, תמורות אשר פתחו אפקים חדשים לקראת אפשרות של הסדרים מדיניים, צעד צעו, שישומו קץ ללחימה הממושכת, ומצד שני חשפו תמורות אלה גם סכנות גדולות של תוקפנות ער-בית בעתיד במגמה לחלל את עצם קיומה של ישראל. הסיכוי לשלום ואימת המלחמה כרוכים עכשיו ממש זה בזה ואיש לא יוכל לומר בוודאות מה ילד יום, חודש, שנה. והמתרחש בחזית הסורית בעצם הימים מוכיח זאת.

הממשלה שקמה היום הזה תהיה זקוקה לסגולות של ליכוד פנימי, ראיית הנולד, העזה מחשבתית, כושר הכרעה, יומה מדינית, גמישות דיפלומאטית, איתנות נפשית, ומעל לכל — רצון פלדה וכושר מעשה להוביל את העם אל השלום המיוחל, גם תוך ויתורים מכאיבים, ועם זה להכין את ישראל היטב לנהוג בה בנחיצות אל מול מיימנות להכריע אותה במלחמה או להדחוק אותה שלב-שלב אל תנאים של חולשה, תשישות ותלות העלו-לות לסכל את ייעודה המרכזי של המדינה בגאולת העם היהודי המפוזר ותחייתו בארצו הריבונית.

חברי הכנסת, שש משימות עיקריות עומדות לפי דעתי לפני הממשלה הזאת. המשימה האחת — המלחמה שהיתה יצרה תנאים חדשים והולידה אפשרויות להסד-רים צבאיים בחזית הדרום ובחזית הצפון, המכוונים לביסוס הפסקת-האש וייצובה, להשגת רגיעה בשדות הקרב ולהסדרים מדיניים בעקבותיהם שתכליתם חתירה אל הפסקת מעשי איבה בין הצדדים ואל הסכמי שלום בעתיד.

אין בשום פנים ואופן להקל ראש בהסכם להפרדת

ועלינו לקבוע כי אכן הן גערכות למלחמה נגדנו בעזרת ברית-המועצות המספקת נשק רב, מודרני ומתוחכם, ונותנת גיבוי מדיני גרוב להכנות המלחמתיות התוקפניות נגדנו. עלינו לראות בעיניים גלויות את ההתלכדות הערבית הנרחבת, הרבה מעבר ל"מדינות העימות", המסתייעת במשאבי אדם, בנפט, בעושר ובלחצים בין-לאומיים כדי להיערך למלחמה נגדנו. כל נולול בנסיגת-הר-חייב את התמיכה בתכונה המלחמתית בעולם המוסלמי כולו, תוך הפחת התלהבות דתית להצלת המקומות הקדושים. כל נקל ראש בגילויים הראשונים של בריגדות בין-לאומיות של מתנדבים, כביכול, ממדינות קומוניסטיות ומתנועות שמאלניות בעולם המצטרפים לאויבנו כדי להילחם בנו. עלינו להסיק ללא שהיות מסקנות מן העבר ולהיערך היטב בהיערכות כוללת לאפשרות של מערכה צבאית בכל החזיתות מול התלכדות ערבית גדולה. בכוחנו לגבור על כל נסיון מתקפה ערבית אם נהיה מצויידיים היטב, נכונים למחשבות אסטרטגיות חדשות, ערוכים כהלכה כעם לוחם, על הגבולות ובמר-חבי הארץ, ודבקים בקיום הלאומי הריבוני.

משימה שלישית — עלינו לטפח את יחסינו עם ארצות-הברית ולהדק את קשרינו עמה. לא נוכל להתעלם מן המלחמת אוקטובר — על הישגי הערבים בזירה הבין-לאומית, על גידול זרם הנשק הסובייטי לארצות ערב, על התגברות המעורבות הצבאית והמדינית של ברית-המועצות באזור, ועל ההכרח בהצטיידות יש-ראלית נרחבת בנשק רב ומתוחכם — הגבירה את זיקתנו לארצות-הברית ועשתה את מערכת היחסים בינינו לבינה חיונית לנו ביותר. דבר זה אינו עושה אותנו בשום פנים גרורה של ארצות-הברית, והאינסינואציות מכיוון הליכוד בעניין זה, ששמענו הרבה פעמים וגם היום מעל במה זו, הן חסרות שחר ואין להן שום בסיס במציאות היחסיים שבינינו ובין ארצות-הברית. נאמר כאן שיש, כביכול, לחצים עלינו ואנו נכנעים להם. ארצות-הברית איננה נותנת פקודות ואנו איננו מקבלים פקודות, אך יש וצריכה להיות הקשבה הדדית; צריכים להתקיים בירורים משותפים ודאגה לקיום יחסים תקינים החיוניים לישראל יותר מאשר לארצות-הברית.

אין לומר כי אין חשש מתלות גוברת ולחצים בעתיד, אך עלינו להיות מוכנים ליחסי וכוח עם ידיד-דתנו הגדולה בעניינים הנוגעים לקיומנו, לבטחוננו ולריבונותנו, ובוויכוח זה יש לנו גם סיכויים טובים לשכנע. לו קיבלנו את הצעות של הליכוד בעניין הפסקת-האש והפדרת הכוחות היינו נתונים בתוך-תוכנו של משבר עם ארצות-הברית ואפשר שהיינו מהרסים במו ידנו מקור חשוב של עוצמה ההכרחית לעצם עמידתנו וקיומנו בעת מלחמה.

עקיבא נוף (הליכוד):

לו קיבלתם את הצעות הליכוד אולי לא היינו מגיעים בכלל למלחמה ערב יום הכיפורים.

מושה כרמל (המערך):

ודאי, ודאי, יש לכם פאטנט למניעת מלחמות.

עם זה אל נשקע ברוח של פאטאליסם כי אין ולא תהיה לנו בת-ברית זולת ארצות-הברית. העולם איננו סטאטי ותמורות מדיניות מתרחשות בו, פעם לשלילה ופעם לחיוב, ואין זה חסר סיכוי כי נוכח שינויים מדיניים בעולם נפרוץ לנו דרכים חדשות אל בני-ברית

סוריה חייבת להרהר היטב בטרם תטיל את עצמה להרפתקה צבאית חדשה שתשלם בעדה מחיר יקר, הרבה מעבר למחיר היקר ששילמה במלחמת יום הכיפורים, בה הוכחה מכות קשות, נמרצות ומכאיבות. מאוד.

אולם הטענות של דוברי הליכוד שהידיעות על האפשרות של מתקפה סורית על המובלעת שבידינו בדרך לדמשק מוכיחות כי אין כל שחר לתקוות השלום, כי גורלנו נחרץ למלחמה וכי אין מגמה ערבית אלא בהשגת ישראל — נדחתה ותידחה על ידי העם בישראל. העם לא יקבל ולא יקבל את הפילוסופיה המעוקמת הזאת, את הפאטאליסם של מלחמה שאין לה סוף בין ישראל וערב, את הגזירה של שפיכות דמים מחזורית ובולתי-נפסקת ואת הדטרמיניסם שבאביה נצחית שלא תחדל לעולם.

חבר-הכנסת בגין, אמרת לנו: הבטחתם את השלום והנה איומי מלחמה... מעולם לא הבטחנו את השלום. הבטחנו לעמול להשיג שלום, ואנו עמלים להשיג אותו. מעולם לא הבטחנו שלא תהיה מלחמה. להיפך, הזהרנו מפני אפשרות שהמלחמה תתחדש, ואני מתפלא עליך, כי אתה, שנחשב בעיני כדייקן בניסוחים, ובייחוד כדייקן בניסוחים שאתה מצטט מפי אחרים, אמרת: הבטחתם להביא שלום והנה אתם מודיעים על סכנת מלחמה בסוריה. הבטחנו לחתור לשלום והבטחנו לעמוד במלחמה. שני הדברים אפשריים. האחד הוא בעל סיכוי והאחר הוא בעל אפשרות.

חבר-הכנסת בגין, אמרת: הכיזד אתם מאמינים בשלום נוכח מה שאומר אסאד?

(חבר-הכנסת מ. בגין קורא קריאת-ביניים)

בסדר. חבר-הכנסת בגין, אתה אומר שבתנאים האלה שבהם אנו מביעים נכונות לפשרה טריטוריאלית והתייצבות בגבולות בני-הגנה, תוך שליטה בעזה וברמת-הגולן —

מנחם בגין (הליכוד):

וירדן.

מושה כרמל (המערך):

— נשים יד אל לבנו ונאמר אם יש סיכוי להשיג שלום. לדעתנו, יש סיכוי, אך אם אין להשיג שלום בתנאים אלה, האם בתנאים שאתה מציע יש סיכוי להשיג שלום? האם בהחזקה בארץ-ישראל השלמה ובאי-נכונות לסגת משום מקום יש אפשרות להשיג שלום? זאת הבשורה שאתה מביא לנוער הישראלי? דיברת על הנוער הישראלי. בזה אתה מביא לו בשורה של מלחמה נצחית, בשורה של עדר תקווה לשלום, של חוסר סיכוי להסדר; ואילו אנו מביאים אתנו סיכוי לשלום ונכונות למלחמה גם יחד.

נאולה כהן (הליכוד):

... עשרים-וחמש שנה בשורה של שלום.

מושה כרמל (המערך):

המשימה השנייה — עלינו להיערך היטב, מהר ובכל הנחרצות למלחמה אפשרית חדשה, ישראלית-ערבית, אשר אם תפרוץ היא חייבת למצוא אותנו מצויידיים, ערוכים ונכונים — בצבא, בישובים וברחבי העם. עלינו חייבות להיות פקוחות היטב למתרחש במדינות ערב,

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (כרמל, בן-פורת, שערי, אלוני) —

של הממשלה שהוצגה לפנינו היום יהיה עמה לעמוד במשימות המרכזיות האלה של המדינה בתקופה חשובה וחמורה זו.

היו"ר מ. בן-פורת :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת יהודה שערי, ואחריו לחבר-הכנסת מאיר תלמי.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, קשים היו הפעם חבלי הלידה של הממשלה החדשה. המשא-ומתן אשר התנהל על כינונה לא נסב תמיד על דברים עיקריים בשעה זו. הוא לא היה בעל השראה ולא הרגין את הלב והיה שזור משברים וסיכסוכים בין-מפלגתיים ופנים-ומפלגתיים, והתוצאה לא תמיד השביעה את רצוננו. אבל אני רוצה לשאול את חבר-הכנסת בגין: האם הוא רשאי ללגלג על משא-ומתן זה? האם המשא-ומתן על הקמת הליכוד היה יותר אסתטי, הצטיין ביותר יופי, באיכות דעת ובנימוסים משופרים? האם המשא-ומתן ההוא לא עמד להתפוצץ על כסא אחד בכנסתו? חברי הכנסת, אם תוטל חובת חיטוי על המפלגות ונימוסיהן לא יפקד מקום הליכוד בין אלה העומדים בתור לחיטוי וייתכן שנצטרך להקציב לו מקום מכובד בראש התור. ברצוני לעמוד על הדרך של ל"ע, הליברלים העצ-מאיים, במשא-ומתן, על העקרונות שהדריכו אותנו, מה הושג במשא-ומתן הזה ומה לא הושג —

שולמית אלוני (תנועה לכוניות האורח):

בייחוד דרשתי לצמצם את משרדי הממשלה ולערוך ריאורגאניזציה במשרדי הממשלה.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

גם על זה אדבר, חברת-הכנסת שולמית אלוני, לא אשכח זאת, אני רק התחלתי.

— ולמה אנחנו תומכים בממשלה הזאת ורואים אותה כטובה ביותר בתנאים הקיימים.

העדיפות הראשונה מבחינתנו היתה לעצם כינון ממשלה, לסיום אינטרגנום ממושך שפקד אותנו דווקא ברגע קריטי בחיי מדינתנו. הממשלה הזאת המוצגת כעת לפני הכנסת היא הטובה ביותר שאפשר היה לכוון על יסוד תוצאות הבחירות האחרונות. בחירות אלה הוכיחו כי העם הוא נבון ונבון וחושש מן האפשרות שהליכוד יעמוד בראש הממשלה העתידה — ולדעתי, בגלל עמדתו המדינית — ולכן לא נתן לו כוח מספיק לעמוד בראש הממשלה העתידה. אך העם גם הפחית מכוון של שתי מפלגות קואליציוניות — המערך והמפד"ל, בהפגינו בזה אי-שביעות רצון מהן. אף-על-פי-כן השאיר ציבור הבוחרים את המערך ככוח הראשי שעליו הוטל התפקיד להרכיב ממשלה.

הממשלה המוצגת כעת התלכדה וקמה בסופו של דבר לכאורה כתוצאה מהחמרת מצבנו הבטחוני, ויש כאלה המטילים ספק אם מניעים בטחוניים גרמו לכך שאישים ומפלגות חזרו בהם מסירובם להצטרף לממשלה. בלי להיכנס לסיבות שהניעו גורמים אלה לשנות עמדתם, אין ספק שהעדר ממשלה קבועה ומשבר ממשלתי ממושך מהווים סיכון בטחוני ופיתוי לאויבינו להתקיף אותנו. והמצב הבטחוני והמדיני, גם בלי אירועים מיוחדים, מחייב כינון ממשלה בהקדם. אכן, ידיעים על כוונת

נוספים ונרחיב את התמיכה בנו מצד מדינות נוספות וחשובות. אנו זקוקים לעירנות, ליזמה, לפעלתנות בכל תחום — המדיני-הדיפלומטי, הכלכלי והצבאי.

משימה רביעית — עלינו להשקיע מאמץ גדול בתחום הרווחה הסוציאלית התינונית גם לאחדות הלאומית ולמשי-מה הכוללת במטחון שכל העם שותף לה. לא נוכל להשלים עם המשך קיומם של כוסי עוני, שיכוני דלות, הווי של אביונות הקיימים עדיין, לצערנו, ברחבי הארץ. בעיה זו חריפה במיוחד נוכח הבדלי הפער הגדולים והגדלים וההתעשרות הקלה של מעטים על חשבון הצי-בור. עם הדאגה הבלתי-נלאית למשיכת הון השקעות מהארץ ומחוץ לארץ כדי לקדם את צמיחת המשק וליצור בסיס רחב לקליטת עולים גדולה, עלינו לעמוד לצמצום הפערים הסוציאליים ולהענקת תחושת שייכות לאומית מלאה לכל איש, לכל אשה, לכל ילד, כי אכן בנים הם למדינת רווחה מתקדמת ושוויונית והואגת לכל אדם, פותחת לפניו אפשרויות של קידום והתפתחות ומבשרת את השלמת העוני מתוכה, מצד אחד, וחריפת רמת החיים הפרועה והראוותנית, מצד שני, שגם לה אנו עדים.

המערך הצינוני-סוציאליסטי שבמרכזו הממשלה הזאת, בשיתוף עם הפועל המזרחי והליברלים העצ-מאיים, יהיה חייב לעשות בדחיפות ובנמרצות לתיקון החברה הישראלית, לשיפור איכות החיים, לצמצום הפערים הסוציאליים ולהענקת תחושת שותפות לאומית לכל שאיננה אפשרית בתנאי דלות מנוונים, מזה, מול עושר נוצץ, מזה. מגמה זו מתחייבת מן הצורך ללכד את העם אל מול משימות לאומיות כלליות ואל מול סכנות בטחוניות אפשריות.

משימה חמישית — יש להגביר את השיתוף בין העם בארץ ובין יהודי התפוצות, תוך פנייה אל דרכים חדשות להידוק הקשרים בין המדינה לבין יהודי העולם, דרכים שיהיה בהן כדי להזק את כוחה של ישראל באורה משמעותי מן המקור העשיר, הגדול והיחיד אשר לה ברחבי העולם. האוכלוסיה-היהודית — המרכיב הרא-שי של העוצמה הישראלית — טרם הגיעה לשלושה מיליון יהודים בארץ, מול מאה מיליון ערבים מסביבה. אנו חייבים איפוא לדאוג לגידול מהיר של האוכלוסיה היהודית במדינה והתחזקותה ממקורות העלייה היהודית. נוסף תמיכה הכלכלית-הכספית המתרחבת של יהודי התפוצות, שיש לברך עליה, יש לעשות את המעשה הגדול של טיפוח התינוך היהודי בתפוצות, במאמץ מקיף להגברת העלייה מכל הארצות ומכל היבשות שבהן מצויים יהודים. הארץ היא מקור השראה וגאווה ליהודי התפוצות, והיא חייבת להיות מקור שאיבה אליה להגברת כוחה האזרחי ולהתעצמותה הבטחונית.

ומשימה שישית ואחרונה שאני רוצה לציין, והיא מן המשימות העיקריות: על הממשלה לתת היטב את דע-תה על הגברת האמינות במנהיגותה, להאזין היטב לרחשי הרוח של הציבור, לכוון את צעדיה של הנוער הגדל בארץ ושואל לנתיבותיה, לעשות לקליטתם הנאותה של החיילים המשתחררים ולהעניק בטחון לעם הנתון עדיין להלם המלחמה שהיתה והחרד להתפתחויות העתיד. יותר מכל מבקש העם לראות בממשלה צוות אחראי, מוכשר, נבון ונועז שיעשה לחיוב כוחה של המדינה בבאות, שיתתור אל השלום המיתון ויערך למלחמה אם תקרה.

אדוני היושב-ראש וחברי הכנסת, לבי סמוך ובטוח כי למרות כל הנבואות השחורות של האופוזיציה כוחה

השיגה את מבוקשה ולא הוחלט כעת על שינוי החוק "מיהו יהודי". מה שהוחלט הוא שתקום ועדה שתחפש מוצא מוסכם. אכן, גיור הוא מושג דתי, ואין חילוקי דעות על כך, אך הליברלים העצמאיים יעמדו על כך שגם לזרמים הלא-אורתודוקסיים יהיו חלק ונחלה בעם ישראל וגם מעשיהם יהיו כשרים וראויים להכרה על-ידי מדינת ישראל.

לצערנו, במהלך המשא-ומתן, באחד מפיתוליו, הו-פיעה הרבנות הראשית כגורם פוסק ומכריע. הרבנות הראשית היא מוסד ממלכתי הפועל לפי חוק הכנסת ונהנה מתקציב המדינה. הרבנות הראשית היא הרבנות של כל העם היושב בציון ולא של מפלגה אחת, ואינה מוסמכת לפסוק איוו ממשלה כשהרבה בעיניה ומה צריכה לעשות מפלגה? זו או אחרת. התערבות הרבנות הראשית במשא-ומתן הקואליציוני היא פגיעה חמורה במעמדה הממלכתי ואין אפשר להשלים עמה. לדעתי, יהיה צורך לבחון מחדש את הסטאטוס של הרבנות הראשית — מה מותר לה ומה אסור לה.

גם במדינות אחרות יש מפלגות דתיות. לא שמעתי שאי-פעם מפלגה כזאת ביקשה הכרעה של גורם דתי מובהק, בשאלת הצטרפותה של מפלגה זאת או אחרת לממשלה. הפוליטיזאציה של הרבנות מסכנת את אופיה הכללי-לאומי, מערכת יסודותיה הממלכתיים וזכותה ליהנות מסטאטוס על-פי חוק חילוני.

חברי הכנסת, גם אנו רוצים שינויים מסויימים בסטאטוס-קוו הדתי. מוסכם בהסכם הקואליציוני שלאחר שנה אנו רשאים לחדש את מאבקנו למען "חוק האזונו" וגם נוכל להצביע בעד חוק דומה אם יוגש לפני-כן על-ידי אחרים. אנחנו תקווה שזה לא יהיה מאבק בודד שלנו. אנו מקווים שיצטרף לזה הרוב בבית הזה, שהוא קיים, אבל לא תמיד יכול להביע את דעתו.

חברי הכנסת, הדבר הרביעי שלקראתו תהרגו במשא-ומתן הקואליציוני הזה היה הנגתה רפורמה בממשל, במשק ובחברה. מלחמת אדם הכיפורים ותוצאותיה האירו באור חזק וחדש כמה מבעיות היסוד של קיומנו שמו-ד-עותו נרדמה והורדמה. הממשלה הזאת תצטרך להתמודד עם הבעיות האלה ולעשות הרבה כדי לזכות בשלום, אם זה רק אפשרי. אך מלחמת יום הכיפורים הבליטה גם כמה וכמה ליקויים במשטרנו הפנימי שהיו קיימים גם לפני-כן וטעונים כעת תיקון ביתר דחיפות וביתר שאת. לכן אנחנו מסבירים ומקווים שהממשלה הזאת לא תהיה ממשלת המשך וקפאון, אלא ממשלת חידוש ותיקון, ממשלה שתתגבר על משבר האמינות והאמונה שפקדו חלקים מסויימים בציבור. התהליך של יצירת עם, בניין מולדת, משק וחברה — נמשך, אך הרבה דברים אינם צריכים להימשך. חברי הכנסת, אנו דרשנו שהממשלה החדשה תהיה חדשה גם בהרכבה וגם במבנה שלה, גם בשיטות עבודתה.

אני רוצה להגיד לחברת-הכנסת שולמית אלוני: יש שינוי רב בהרכבה האישי של הממשלה. נוספו לממשלה זו אישים בעלי נסיון בטחוני, משפטי וכלכלי רב-ערך. מכהנים בה שמונה שרים חדשים. כדאי לציין זאת ולברך ממשלה זאת. חברי הכנסת, אנחנו רצינו גם מבנה חדש של הממשלה, לצמצם את מספר המשרדים ולעשות תיחום פונקציונאלי חדש, טוב יותר; לאחד משרדים שצריכים לפעול יחד —

תוקפניות ומלחמתיות של אויבינו מחייבות היערכות וזהירות, אך ללא פסיסומו, ויש להצטרף על כך.

חברי הכנסת, העדיפות השנייה, והיא לא פחותה מבחינתנו, היתה שאיפתנו להקמת ממשלה שתהיה מסו-גלת לנהל משא-ומתן על הסדר של שלום עם שכנינו, על יסוד של פשרה טריטוריאלית וגבולות בני-הנגה. ושתייה מסוגלת להכרעה ולפעולה בתקופת חירום זו. אכן, אנחנו לא ראינו בממשלת ליכוד לאומי ממשלה מתאימה וטובה למילוי יעד מרכזי זה. אין כל ערובה ואין כל בטחון שהממשלה הזאת תביא שלום, אבל האם ממשלה שהיתה בנויה על יסוד המדיניות של הליכוד היתה יכולה להביא לשלום? אם איננו מוסימים שעל יסוד הוויתורים הטריטוריאליים, שאנחנו מוכנים להם, אפשר להגיע לשלום, בוודאי אין כל סיכוי להגיע לשלום על יסוד אי-הוויתורים הטריטוריאליים של הליכוד.

חבר-הכנסת רימלט, שדיבר לפני, אמר שיש צורך להוכיח מדי פעם בפעם גם גמישות. ואני רוצה לשאול: אימתי הוכיח חבר-הכנסת בגין גמישות? האם הוכיח גמישות כאשר באה אמריקאית ב-1970 שהולידה את הפסקת-האש? או אמר: לא. האם הוכיח גמישות כאשר באה האפשרות של הפסקת-האש במלחמת יום הכיפורים? או אמר: לא. האם הוכיח גמישות כאשר הועלתה לפנינו האפשרות של הפרדת הכוחות בחזית המצרית? או אמר: לא. אין אנו מאמינים שהמדיניות המוצעת על-ידי חבר-הכנסת בגין מסוגלת להביא אותנו לשלום. אני מוכרח להביע תמיכה מסויימת על חבר-הכנסת בגין ועל הליכוד. אני מעריך מאוד את העקביות של חבר-הכנסת בגין, אבל כהמשך לעקביות זאת היה צריך להתורר לממשלה של הליכוד, אבל לא לממשלה של ליכוד לאומי שמראש התחייב לקבל את החלטותיה ואת עמדותיה, אף על פי שמאוד ייתכן שעמדות אלה היו מנוגדות לאמונה הפוליטית שהוא דוגל בה בתוקף והוא כל כך עקבי בה.

הממשלה הזאת תוכל לנהל משא-ומתן על הסדר והסכם שלום לא רק עם מצרים וסוריה, אלא גם עם ירדן. אכן, מפד"ל מסתייגת מוויתורים על חלקי יהודה ושומרון, אך הממשלה תהיה רשאית לנהל משא-ומתן על ויתורים טריטוריאליים גם ביהודה ושומרון, לקבל הצעות, להציע הצעות, ורק אם נגיע להסכם המושחת על ויתורים טריטוריאליים ביהודה ושומרון יובא הדבר להכרעת הבוחרים. אין לנו התנגדות להכרעה כזאת. אנו מאמינים שאם נגיע לאפשרות כזאת יתמוך בה רוב העם, גם אם תהיה קשורה בויתורים טריטוריאליים. אנו מאמינים כי להסדר כזה יש תמיכה רחבה בציבור, תמיכה גדולה יותר מאשר התמיכה הקיימת כעת בהסדר כזה בכנסת זו, אם כי גם בה יש רוב למדיניות זו. על כל פנים, העם יכריע.

חברי הכנסת, העדיפות השלישית שלנו היתה למנוע שינוי לרעה של הסטאטוס-קוו הדתי, מה עוד שגם לסטאטוס-קוו הקיים אין אנו מסכימים. אנחנו הצלחנו בזה למרות העובדה שהמפלגה הדתית-לאומית, גם אם נחלשה, תופסת עמדת-מפתח ובה תלוי היה אם תוקם ממשלת מיעוט או ממשלת רוב. צר לנו מאוד שהמפלגה הדתית-לאומית מצאה לנכון להפוך את הנושא מיהו גר, מי מוסמך לגייר וקיום המונופולין בתחום זה, בידי הזרם האורתודוקסי — לנושא אקטואלי, דחוף, קובע ומכריע מבחינה פוליטית. המפלגה הדתית-לאומית לא

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (ידיד, שערי, אלוני, לורנץ, קשת, תלמי) —

מנחם יריד (הליכוד):

לכן קיבלתם שני שרים על ארבעה חברי הכנסת.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

חבר-הכנסת ידיד, אני מתכוון עכשיו לענות לשא-
לתך, רצוי שתהיה לך קצת סבלנות.

— — להקים משרדים חדשים שהזמן מחייב הקמ-
תם. אך המלאכה הזאת לא עלתה בידנו, כי בינתיים
כנס המשא-ומתן הקואליציוני לסימטה ללא מוצא של
הסוגיה "מיהו יהודי".

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

לא חשוב. הצלחתם.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

ראש הממשלה הודיעה בנאומה היום שתוקם ועדה
שתבחון את ההצעות האלה, ואנחנו נמשיך להיאבק
בממשלה ובכנסת למען מבנה חדש של ממשלה במקום
המבנה המיושן הקיים, הלקוי מבחינה פונקציונאלית
ומבחינת היעילות. אני בטוח שיבוא שינוי.

שלמה לורנץ (חזית תית לאומית):

שר חמישי — יהיה שינוי.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

דוברי האופוזיציה נאחזו במספר המוגדל של שרים
שיכבידו על עבודת הממשלה. חברי הכנסת, ראש המ-
שלה הודיעה שתוקם ועדת שרים לענייני בטחון, ואין
ספק שהדבר הזה יקל על עבודת הממשלה, כי היא
תוכל בעניינים בטחוניים לקיים התייעצויות בפרום
קטן יותר ובצורה מהירה יותר.

מנחם יריד (הליכוד):

הפעם המטבח יהיה כשר, או לא כשר?

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

זה לא חשוב, העיקר שיהיה נקי.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

חבר-הכנסת ידיד, ועדת שרים איננה מטבח. זוהי
ועדה הפועלת לפי תקנון הממשלה ויש לה סמכויות
מוגדרות על-פי התקנון הזה ועל-פי החוק. לכן אין
לזלזל בה ואין לקרוא לה "מטבח".

חבר-הכנסת בגין ליגלג על העניין של מספר השרים
ועל המפתח. אני זוכר שבעבר ליגלג חבר-הכנסת בגין
על כך שהממשלה קמה לפי מפתח, לפי מיכסות. אם כן,
מדוע יש לראות עכשיו פסול בכך שבהרכב הממשלה
הביאו בחשבון את החשיבות של שיתוף-יתר עם הסיעות
המרכיבות את המפלגה הזאת, הביאו בחשבון את הרצון
להכניס אישים חדשים לממשלה? מדוע יש לראות בזה
דבר פסול ולרצות דווקא מבנה מבוסס על מפתח ארית-
מטי? אני שואל: באיזו מדינה שבה יש ממשלה קוא-
ליציונית — ויש הרבה מאוד מדינות שבהן יש ממשלות
קואליציוניות — הקימו ממשלות רק על יסוד של מפתח
אריתמטי? האם באיטליה עשו זאת, בגרמניה, בדרניה,
בארצות אחרות? מה פסול בכך אם הפעם הקימו ממש-
לה על יסוד מפתח אריתמטי, אלא על יסוד רצון
לשתף שיתוף-יתר את הגורמים שמהם מורכבת הממ-
שלה?

מנחם יריד (הליכוד):

אילו זה לא היה טוב לכם לא היית מדבר על זה.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

רצינו גם בכמה רפורמות בתחום הכלכלה והחברה.
הוסכם שתונהג רפורמה לפי עקרונות ועדת אשר, שיוש-
וה מצב העצמאים לשכירים במיטוי על ביטוח סוצ-
יאלי, ושתיבדק מדי שנתיים מערכת הניכויים והשיעו-
רים של מס הכנסה ותותאם למדד יוקר המחיה. אנו מייח-
סים חשיבות רבה לביצוע הרפורמה במיטוי, שצריכה
להבריא את היחסים בין האזרח והממשלה ולמנוע עיו-
תים ושקרים מוסכמים. דרשנו שימת דגש בבעיות
סוציאליות, ואני מקווה שבעניין זה תהיה התקדמות
רבה מאוד.

חברי הכנסת, מלאכה קשה עומדת לפני ממשלה זו.
אסור לה להיות ממשלת שיגרה ו"עסקים כרגיל". היא
צריכה להיות ממשלת תעוזה, יזמה, רפורמות ושינויים,
ממשלה אשר תסיק מסקנות מלקחי מלחמת יום הכיפורים
ומן ההמלצות העתידיות של ועדת אגרנט, וכן מהליקויים
המשבריים החברתיים והכלכליים שהיו מנת חלקנו לפני
מלחמת יום הכיפורים; ממשלה שתגלה רגישות מחודדת
לבעיות סוציאליות, ומעל לכל — שתצעיד אותנו לעבר
הסדר שלום. נדמה לי שעוד לא היתה ממשלה שתפ-
קידים כה קשים מוטלים על שכמה. חלקים מהעם נתונים
במבוכה ובדכאון. אין הצדקה למצב רוח זה. יסודות
המדינה איתנים, הצינויות הצליחה, עתיד טוב לפנינו.
על ממשלה זו מוטל להצעיד אותנו לקראת מימוש
העתיד הזה, להשגת שלום, לביצור משקנו ולתיקון
חברתנו.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת תלמי, ואחריו לחבר-
הכנסת וילנר.

מאיר תלמי (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אזרחי המדינה
עקבו ללא חדווה אחרי המשא-ומתן הארוך והמייגע על
כינונה של הממשלה. השתקפה בו המפה הפוליטית
שהצטיירה לאחר הבחירות ואף חילוקי הדעות בתוך
המפלגות שישבו ליד שולחן המשא-ומתן. המערך שמר
אמנם על כוחו הדומיננטי בכנסת, אולם האחוז שלו
ירד וגדלה תלותו בבני-ברית ובשותפים. גם עכשיו יכול
היה המערך למלא את תפקידו בכנסת כסיעה הגדולה
בה ביתר הצלחה אילו היה יותר מלוכד בדרכו האידיאית-
פוליטית. אינני טוען, חלילה, נגד חילוקי דעות. הם
תמיד לברכה. הם ליוו את תנועת הפועלים לאורך כל
דרכה. גם היום הם עשויים להעשיר את תכנה של
תנועת העבודה מבפנים ואת כוחה מבחוץ אם יהיו
מעוגנים בעמדות יסוד משותפות בשאלות המדינה והחב-
רה. לצערי, הנתון הזה איננו מובטח לנו. עם הקמתה
של הממשלה נמנע אמנם משר, ואולי נמנע גם ההכרח
להכריז על בחירות חוזרות, אולם אין זה גבון להת-
עלם מהקשיים הצפויים.

הממשלה החדשה קמה על סף הכרעות מדיניות
רב-ת-משקל. כן יוטל עליה להתמודד עם בעיות כל-
ליות וסוציאליות חמורות למדי — וכל זאת בימים של
חולשה מבית, בימים של התרופפות שחלה באמון הצי-
בור, בימים של אפנת ביקורת הגובלת במאזוכיסם
ותחרות שלוחת רסן בהדגשת חולשותינו. הממשלה
עומסת הפעם על עצמה משימה כבדה, ועלינו לברכה
כי תתייצב במערכת האלה על יסוד ראייה ריאלי

רבותי חברי הכנסת, יעדה המרכזי של הממשלה החדשה הוא המאמץ להגיע לשלום תוך מיצוי הסיכויים הגלומים בוועידת ז'נבה. היעד המרכזי הוא המאמץ להגיע לשלום, וכשאני אומר זאת אינני מתכוון לקומם בזה משהו שיטען שאנחנו טוענים לגביו שהוא רוצה במלחמה. ברור לי כי כולנו רוצים בשלום. לצערי, אין לי בטחון בכך שמאמיניו ישיגו את מבוקשם, אבל יש בהם סיכוי וייתכן כי בתקופה הזאת ניתן למצות את הסיכוי. אולם מובן לי שהדעות שבהן דוגלים אנשי הליכוד וסגרות את הדרכים לשלום, הוויכוח הוא נוקב ועל פער הדעות לא ניתן להתגבר על-ידי נוסחאות, ולו גם המחוכמות ביותר.

יגאל הורביץ (הליכוד):

ומה בעניין רמת-הגולן?

מאיר תלמי (המערך):

חבר-הכנסת בגין טען כאן בחום לב על הזיקה של עמנו לחברון ולשכם, ואני מגיח שאני מתרגש לא פחות ממנו לעת ביקור במערת המכפלה או על יד קבר רחל. אולם חבר-הכנסת בגין, שהוא רגיש מאוד למאויים החיים במעמקי העם, מתחלחל לעצם המחשבה כי גם לפלשתינאים יש מאויים משהלם וכי יש מפלגות בישראל שפניהן לשלום תוך חיפוש דרך להסכם בין עמי האזור בהתחשב גם במאוייהם של שכנינו. איני מתכוון לעסוק כאן בתכניות, בגבולות ובפארטרנרים למשא-ומתן, אולם חובה לומר את הדברים ברורות: אין סיכוי להגיע לשלום בלי פשרה טריטוריאלית, תוך דאגה לגבולות בטוחים ומוכרים של מדינת ישראל.

רבותי, כל גוף פוליטי התייצב במלחמת הבחירות על-פי עמדותיו ושאל לרצונו של העם. והנה התברר כי למרות הצבעות המחאה שידענון הפעם התייצבו 40% מהבוחרים מאחורי המערך ועמדותיו.

יגאל הורביץ (הליכוד):

אילו עמדות — שלך או של אחרים?

מאיר תלמי (המערך):

יש מצע של המערך, אתה יכול לקרוא אותו.

בכוחם של 40% לא ניתן להקים ממשלה. ולפי זה פתוחות שתי דרכים: הידרבות קואליציונית עם שותפים שאפשר יחד להגיע לקווי יסוד משותפים, או בחירות חדשות. אותם המרחש בציבור מאז יום הכני-פורים היתה חובה להימנע ככל האפשר ממערכת בחי-רות נוספת תוך שנה, ולו גם במחיר משא-ומתן ארוך, מייגע ובלתי-מכובד. התברר כי אנשי מפד"ל היו מוכ-נים לא להעלות את בעיית "מינה יהודי" המשא-ומתן על ממשלת חירום רחבה, בעוד שהעניין הוצג על-ידיהם בחומרה כאשר התנהל המשא-ומתן על הקמת ממשלת חירום במתכונת הממשלה היוצאת. אין לי עניין לחטט מה קבע יותר אצל חלק מאנשי המפד"ל: הלחץ על הקמת ממשלת ליכוד או פתרון הבעיה לגופה, באשר מדובר בבעיה שעל אף קיומה חיינו יחזירי מאז נתקבל חוק השבות ולא התמוטטו יסודות עולם.

כאיש מפ"ם אני חייב לומר דברים ברורים בסוגיה שסביבה בעיקר התרכזו הקשיים במשא-ומתן הקואליצ-יוני. אנחנו, כולם חילוני בעם היהודי, איננו מאנשי "להכעיס". אנו רוחשים כבוד לאיש הדתי החי על

של בעיותינו ומצבנו, וכי תתמודד על דרכה בהתאם לעקרונות יסוד כפי שבאו לידי ביטוי במצע הבחירות. חברי הכנסת, לכינונה של ממשלה זו התלוו צללים ארוכים, כך בשקלא-וטריא הממושכת, וכן גם בסיפה הקצרה. בעבודתה תצטרך הממשלה לעמוד רבות על מנת לבטט מחזש את האמינות הדרושה לה.

בזמן האחרון הרבו מצדדים שונים להטיף לרעיון של ממשלת ליכוד לאומי, וחבר-הכנסת רימלט חזר על כך היום בלהט רב. יורשה לי לומר כי יש בציבור אנשים שנאחזו בסיסמה זו בתום-לב, אבל יש גם שהעלו אותה תוך התעלמות מודעת מהחילוקי דעות עקרוניים וקובעים, תוך התעלמות מהעובדה כי הצעה זו עלולה היתה להעניק לנו ממשלת שיתוק, בניגוד מוחלט ומשווע לדרוש ולהכרחי בשעה זו.

ממשלת הליכוד הלאומי שהוקמה לאחר הבחירות של שנת 1969 התבססה על 102 חברי כנסת. עיינתי עכשיו בפרוטוקול של הישיבה שבה הוצגה הממשלה בכנסת וקראתי את דברי השבח הרבים וההגיגיים שנאמרו עליה. הדיון הזה התקיים במחצית דצמבר 1969, והממשלה התפרקה באוגוסט 1970. כאיש מפ"ם לא הופתעתי מההתפתחות הזאת, כי התרענו עליה בעוד מועד, ואף סייגנו בשל כך את השתתפותנו בממשלת הליכוד שקמה אז. אבל כיבדנו את הכרעתם של אנשי גח"ל. כאשר ממשלת ישראל ניצבה לפני הכרעה מדי-נית בעלת משקל התברר כי ישיבה בממשלה איננה מגשרת על פני חילוקי דעות וכי לעת הכרעות נפרדו הדרכים. האומנם יש בבית מי שמפקפק בכך שאנו עומדים עתה בתקופה של הכרעות? והרי חילוקי הדעות באוגוסט 1970 לא היו מקריים. מי שרוצה לעמוד על שרשיהם ימצא אותם במחלוקת אידיאית-פוליטית הנמ-שכת זה שנות דור בין המחנה שממנו צמחה תנועת "חירות" לבין מתנה העבודה על גווניו. לא זה המקום לברור דברים בסוגיית המחלוקת הזאת ואף לא בסטיות שבדרך. אני מתפנה לדברים שקרו וזדשים האחרונים.

בוויכוח על הפסקת-האש שהתקיים בבית הזה ב-23 באוקטובר 1973 אמר חבר-הכנסת שמואל תמיר את הדברים הבאים: "במאי 1968... קיבלתם על עצמכם עקרונות את ההחלטה 242... באוגוסט 1970 קיבלתם על עצמכם לבצעה, ועתה הסכמתם לביצועה המיידית." ודאי קיבלנו את ההחלטה 242, ואני גאה על כך. חבר-הכנסת תמיר לא טרח לפרש את תכנה על-פי הפירוש של ממשלת ישראל, אבל בדבר אחד הוא צדק: בציון הקשר שבין החלטה להחלטה, וכך יצדק כל מי שיטען כי בבעיות המדיניות הישראליות באים לידי ביטוי שני הגיונות שונים זה מזה. על-פי ההגיון של אנשי הליכוד והסמוכים לדעותיו ניתן לטעון נגד "רוח מינכן", נגד "ממשלת הכניעה" ולרטון על "ועידת העקידה" בז'נבה. ותהיה דעתי ככל שתהיה על השקפתו של חבר-הכנסת בגין בעניין הפרדת הצבאות במצרים, אבל אני מסוגל להבין כי על-פי ההגיון של השקפותיו הוא טען מעל במה זו, תוך בטחון מוחלט בצדקתו, בפנותו לממשלת ישראל: "אתם אומרים כי יש לידול כוחות; ואנחנו אומרים לכם כי דיללתם את בטחונה של מדינת ישראל." לא שמעתי שאנשי הליכוד חוזרים על כך עכשיו בתקי-פות כזאת ברהבי הציבור הישראלי. יש כנראה שאמרו "ליכוד לאומי" אבל התכוונו למעשה לשלטון של הליכוד הימני.

מיקה את הבעיה והתקופה שלאחריה תעלה את הבעיות בכל חומרתן. המלחמה פתחה סכרים נוספים להתעשרות קלה ולרווחי מלחמה. התוספת לתקציב הבטחון בשנה השופטת וכן זו שתבוא בשנת הכספים הבאה יגידו אף הן את דברן, לאחר שהיתה הרגשת הקלה והיה יסוד להגיה כי בתקציב המדינה יגדל אחוז הסכומים המוקדשים לרווחה סוציאלית. אני יודע מה הם ההחזרים הניתנים לציבור בעקבות ההחלטה על הסובסידיות, אולם הפער בין הדירות המחיריים לבין יכלתן של שכבות הפעוטות היכולת שוב גדל. ציבור העובדים לא התעלם מעולם מחובתו לשאת בעול קשיים ומצוקות של המדינה. אבל צריך להבין לא רק את הפגיעה ברמת חייהם של השכבות האלה; צריך להבין עובדה נוספת, לא פחות חמורה ולא פחות קובעת: נפגעת הוולכת הכוונות של השכבות האלה לשאת בעול נוכח עובדות הפער המנכר עיניים. חיילים בחזית טענו בימי המלחמה נגד הפער אשר בין המוראל בחזית ובעורף, נגד פער העול במשימות המלחמה. עכשיו חוששני כי רבים צפויים לחוות מחדש על בשרם את עובדות הפער ברמת החיים. המצוקות האלה חורגות מתחום בעיה סוציאלית. הן נעשות גורם קובע בעיצוב דמותה של החברה הישראלית במפה הפוליטית והן עלולות גם להתעצב כאחד המרכיבים של כוח בטחוננו. קווי היסוד של הממשלה מבטיחים אמנם "מדיניות שגממתה לחלק באופן צודק את נטל הוצאות המלחמה בין כל שכבות הציבור", אולם הבטחה זו לא תוגשם על נקלה. וחיוב אני לומר: לדידנו זהו אחד המבחנים העיקריים של ממשלת ישראל החדשה ובראש וראשונה למערך העומד במרכזו.

חברי הכנסת, בסיום דברי הנני חוזר ומדגיש: יעדה המרכזי של הממשלה הזאת היא החתירה לשלום במאמץ למצות ככל האפשר את הסיכוי של תקופת ז'נבה. ואני רוצה שיהיה ברור: למען היעד הזה לא הכבדנו על המשא-ומתן הקואליציוני, אף-על-פי שלא פעם היה קשה לעמוד בכך. לא חרגנו בתביעות לשנות את הסטאטוס-קוו בענייני הדת. ואגיד גם זאת בגילוי לב: לא הכבדנו ולא יצאנו מגדרנו גם כאשר נגנו בנו בהר-כתב הממשלה בניגוד להגיון, בניגוד לסדר הטוב ובניגוד לחברות של רצון טוב.

לברכות על כינון הממשלה אוסיף גם זאת ואומר: מי יתן ותצליל החוזיר לציבור את תחושת היש הגדול שבמעשינו, למרות שגיאות וחומרות שדבקו בו בתקופה האחרונה. מי יתן ותצליל לעורר בציבור את האיכפת החיובי למתהווה ולעורר את הכוונות למצוות עשה.

היו"ר מ. בן-פורת :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת מאיר וילנר, ואחריו לחברת-הכנסת שולמית אלוני.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הדיון על הקמת הממשלה החדשה מתנהל בתנאים בלתי-רגילים שלא היו כמותם בכל תולדות מדינת ישראל. אנו עומדים לבחור ממשלה לאחר האסון הגדול של מלחמת אוקטובר, יומיים לפני שעומדת להתפרסם רשימת החללים, באווירה של קדרות וחרדה לבלאות, שעה שמלב רבים מאוד בוקעת הזעקה: לא עוד מלחמות; לא עוד אלפי הרוגים ופצועים; לא עוד אלמנות, יתומים והורים שכולים; אנו זועקים לשלום.

אמונתו. יחס זה מעוגן אצלנו בגישת יסוד המוכנה להיאבק על זכות האדם לחיות לפי אמונתו ללא כפייה, ללא כפייה דתית וללא כפייה אנטי-דתית. ויש בארץ כפייה דתית המקוממת אותנו.

(קריאה : היא נוצרה על-ידיכם).

אולם אמרנו לעצמנו ולוללתנו כי נוכח הבעיות המדיניות העומדות עתה בלוחנו חיינו חובה על כולנו לדחות לשנה-שנתיים את מלחמות היהודים, וכי על כולנו מוטל לשמור על סטאטוס-קוו ולהימנע מיוזמות בתחום בעיות של דת ומדינה. מוטב היה בכלל, והיה זה לכבודה של הדת, שנחלל לראות בשאלות אלה חלק של משא-ומתן ואריהמטיקה קואליציונית, ונותר לכל אחד, לכל חבר כנסת בתוך זה, להגיב, לדבר, להצביע על-פי הבנתו ועל-פי מצפונו.

עקבתי אחרי הוויכוחים הממושכים סביב לבעיה "מיהו יהודי", או נכון יותר לומר "מיהו גר". אנשי מפד"ל נאבקים על עקרונ שהוא מקודש עליהם, וזו זכותם. אולם אין הם יכולים לתבוע מאתנו שהכנסת החילונית תפסוק הלכות על תקנות וחוקים על-פי הש-הדרך המוצעת על-ידיהם היא הדרך לשמירה על של-מות של העם, בעוד שיהודים קונסרבטיביים רפור-מיים, שהם מהווים את רובה של יהדות ארצות-הברית, משוכנעים כי זו דווקא דרך לפילוג העם. אדרבה, הס-כמנו ברצון כי ייעשה מאמץ להגיע לסכס בין הזרמים ביהדות הגולה על מנת שייקבע הסדרי גיור שלא יעוררו מחלוקת ויובילו להסדר חוקי מוסכם, אולם אין אנו יכולים לתת יד ולעולם לא ניתן יד לכך, שהדבר יוכרע בדרך של כפייה. ואגב, איננו שוכחים גם עובדה נוספת: אותה יהדות רפורמית, שמנהגיה מקוממים את אנשי מפד"ל, נמנית עם זרם ביהדות אשר התחיל את דרכו בסיון התבולות והתרחקות מערכי העם ומאז עבר כברת דרך של חזרה לארצות העם, לקשר עם ציון ולמעורבות גדלה בתנועה הציונית.

לצערי, אינני פטור מתגובה על מידת התערבותה של הרבנות בחיינו המדיניים. מתוך רצון לא לפגוע בה אגיד רק זאת: הרוצה בכבודה של הרבנות מן הדיון כי יתבע ממנה שלא תחרוג מסמכויותיה, כפי שעשתה הפעם. ואם אמנם תחליט הרבנות להיות גורם בחיים המדיניים, עליה להביא בחשבון כי על-פי זה יתייחסו אליה ועל-פי זה יגיביו על הופעותיה.

אחרון אבוחצירא (חזית דתית לאומית):

אתה מתווכח עם מפד"ל שבקואליציה או עם מפד"ל שבאופוזיציה ?

מאיר תלמי (המערך):

אני מתווכח עם כל מי שאני מוצא לנכון להתווכח. וולדות העם ודמותו המורכבת והמגוונת מחייבות להימנע מכל הלול במושג "מלחמת תרבות" בעמנו, אולם חובה זו מטילה מגבלות על הכל.

חברי הכנסת, לפני יום הכיפורים הנחנו כולנו כי במלחמת הבחירות יבלוט במיוחד מכלול הבעיות הכל-כליות והחברתיות וכי עניין הפער הסוציאלי יעמוד במרכזו. מלחמת יום הכיפורים וכל אשר התלווה אליה שינו כמובן הדגשים בהתעניינותו של הציבור, שינו את צירי הוויכוחים וההכרעות בבחירות האלה. אבל אם הוסטה נקודת הוויכוח, הרי האמת היא שהמלחמה הע-

הערבים ובאותו הזמן להצהיר כי היעד של ממשלת ישראל הוא כינון שלום? האחד סותר את השני.

אנו מזהירים: אל ישלה את עצמו מישוהו, הברירה אינה בין סיפוחים לבין שלום. סיפוחים בין כך ובין כך לא יהיו. עבור הומנים שבהם אפשר היה בכוח הרוע לספח שטחים של מדינות אחרות. הברירה היא: שלום ללא סיפוחים והכרה בזכויות של כל העמים והמדינות באזורנו או מלחמה חדשה העלולה לסכן את ישראל ואת שלום העולם.

אמנון ליון (הליכוד):

בשם מי אתה מזהיר?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

בשם הנסיון המר שכבר היה לנו.

אמנון ליון (הליכוד):

מי שלח אותך להזהיר אותנו?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

בהתאם לעמדתה של הממשלה לגבי השאלה הגו-רלית והמכרעת של השלום והמלחמה קובעים אנו את עמדתנו כלפי הממשלה. בשלום תלויה במידה רבה גם האפשרות לפתור השאלות החברתיות החמורות של ישראל, הקטנת התקציב הצבאי העצום, הפניית מא-בים לפיתוח, לשיכון, לשירותי חינוך ובריאות, לחיסול שכונות העוני, לאגה לחיילים המשוחררים, לפצועים ולאפלי משפחות החללים.

הממשלה לא הסיקה מסקנות יסוד ממלחמת אוקטובר 1973. היא רוצה להמשיך במדיניות הישנה בקורקטיבות מסויימות שאינן משנות אותן. התפיסות המדיניות והצב-איות הנפסדות אשר הביאו על עם ישראל את אסון מלחמת אוקטובר ושהיו משותפות במהותן למערך וללי-כוד. מדיניות זאת נחלה כשלון בלתי-נמנע. היא תלושה בממצאות ומיחס הכוחות בעולם ובאזור. היא היתה בנויה על עמדות של כוח תוך הישענות על כוח אמריקאי. מדיניות זו אי-אפשר לתקנה, לשקמה או לצבעה. מדיניות כושלת זו יש לנטוש אם רוצים בשלום ובבטחון, אם רוצים לא להחמיץ את ההזדמנות ההיסטורית הקיימת להגיע לשלום צודק ובר-קיימא לטובת כל העמים.

הכרות ראש הממשלה כי "רמת-הגולן היא חלק בלתי-נפרד של מדינת ישראל" היא התגרות ברורה ואינה מעוררת אמון בהצהרות השלום של הממשלה. עמדות כאלה גם מחוקות את הדמגוגיה של הליכוד הימני הקיצוני.

חברי הכנסת, לאחר הבחירות הצענו, לאור יחס הכוחות בכנסת, שתקום ממשלה בראשות המערך אשר תנהל מדיניות ריאליסטית של שלום ותפעל להצלחתה של ועידת ז'נבה. כן על הממשלה לפעול לטובת האי-נ-טסיים של העם העובד ולמען קיום החירויות הדמוקר-טיות, ולשים קץ לשעורריה של צווי ריתוק נגד קומו-ניסטים ושוחררי שלום אחרים, צוים הקיימים עד היום הזה. אמרנו שהלקח העיקרי ממלחמת אוקטובר הוא שהתמוטטו יסודות המדיניות של הממשלה ושל הליכוד גם יחד. אמרנו שהבעיה אינה מחודל צבאי זה או אחר, אלא עצם התפיסות המדיניות והצבאיות התלושות מהמ-ציאות וחסרות הפרספקטיבה. המציאות הוכיחה כי אכן צדקנו וראינו את הנולד. כאשר עמדה לקום, לפני

אמנון ליון (הליכוד):

כל חלל ישראלי נורה על-ידי פגז סובייטי.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

זוהי השאלה המרכזית.

לכן כאשר אתה שומע שוב נאומים מתברברים, תלושים מהחיים והומאויים האמיתיים של העם, אתה בא למסקנה כי אכן טראגדיה היא שעם ישראל לא העלה כנסת טובה יותר, מציאותית יותר, אשר יכולה היתה לבחור ממשלה חדשה, באמת של שלום, עצמאות לאומית וקידמה חברתית.

מהי המדיניות אשר הוצעה היום לכנסת ולעם על-ידי ראש הממשלה בנאומה ובקווי היסוד שהונחו לפני-נו? בקווי היסוד נאמר: "היעד המרכזי של ממשלת ישראל בארבע השנים הבאות הוא לפעול להשגת שלום של קבע עם כל אחת מהמדינות השכנות. מאמציה של הממשלה יהיו מכוונים למיזוי האפשרויות והסיכויים הגלומים בוועידת השלום שנפתחה בז'נבה." אכן זהו יעד נעלה, המבטא את משאת נפשם של המוני עם בישראל, את האינטרסים הלאומיים האמיתיים של יש-ראל. אולם ליעד נאצל זה מצורפים תנאים המכשילים אותו מראש והעלולים להביא על עם ישראל אסון מלחמתי חדש.

בקווי היסוד של הממשלה נאמר שהממשלה לא תסכים לסגת אל הקווים של 4 ביוני 1967, שהממשלה תפעל "להגברת הקמתן של האיחודיות בטחוניות והת-נחלויות קבע כפריות ועירוניות על אדמת המולדת"; שהממשלה תפעל "לפיתוח ירושלים בירת ישראל, חינוק איחודה, קיום שלמותה". הממשלה מתחייבת איפוא להמשיך ביצירת עובדות מוגמרות בשטחים הכבושים ותובעת סיפוחים טריטוריאליים כתנאי לשלום.

ראש הממשלה הכריזה כי ישראל תובעת "גבולות בני-הגנה", תוך הבטחה שקווי 4 ביוני לא היו בני-הגנה. כל התיאוריה הזאת על גבולות בני-הגנה אינה אלא הסוואה לשאיפת ההתפשטות הטריטוריאלית. האם קו הסואץ, קו בר-לב, היה בן-הגנה? הוכח שלא. רמת-הגולן, כלום היתה בת-הגנה? ידוע שלא. ולכן גבולות שטוחים אינם תלויים במיקומם הגיאוגרפי ואפילו הטו-פוגרפי, אלא בכך שיהיו מוכרים על-ידי שכנותיה של ישראל כגבולות הקבע של ישראל. כל נסיון לכפות סיפוחים טריטוריאליים בתוקף הכיבוש הצבאי כמוהו כחבלה במאמצי השלום.

אך לא רק סיפוחים טריטוריאליים תובעת הממשלה החדשה כתנאי לשלום. הממשלה החדשה, כקודמתה, ממשיכה לשלול את הזכויות הלאומיות של העם הערבי הפלשתינאי. ראש הממשלה הכריזה היום כי "ישראל שוללת הקמת מדינה ערבית נפרדת נוספת ממערב לירדן". במלים אחרות: ממשלת ישראל מתנגדת להק-מתה של מדינה פלשתינאית עצמאית, בנפרד מירדן, אם העם הערבי הפלשתינאי יחליט להקים בהתאם לזכותו להגדרה עצמית. זוהי עמדה חמורה הקובעת כי לישראל הזכות להתערב במה שיקרה בשטח שמוחוץ למדינת ישראל לאחר שייקבעו הגבולות המוכרים והבטוחים של ישראל במסגרת חווי השלום עם המדינות הערביות.

כיצד אפשר לקבוע עמדות כאלה, לתבוע סיפוחים טריטוריאליים ולשלול את זכותו של העם הערבי הפלש-תינאי להקים מדינה עצמאית ואת זכויות הפליטים

למנוע התלקחות וליצור תנאים נוחים יותר להצלחתה של ועידת השלום ב'ז'נבה, אלא כדי להרוויח זמן, אולי עד המלחמה הבאה.

אך בכל החשבונות הללו שוב נתגלה חוסר הבנת המציאות הפוליטית. כאילו אין סיבות יסודיות לתמורות במדיניות האמריקאית, כפי שהתבטאה עד עתה, כאילו תמורות עולמיות ואזוריות לרעת שליטי וושינגטון אינן מאמצות אותה לנהל טאקטיקה חדשה לאחר שהמדיניות שבאה להכתיב את רצונה של וושינגטון במזרח התיכון בעזרת ישראל נכשלה. המדיניות האמריקאית באזורנו נמצאה מבודדת בעולם ובתוך נאט"ו גופא. אם נגדיך את דבריו של השר המיועד יצחק רבין, משמעותם היא שהממשלה בונה את מדיניות החוץ שלה על הרס דו-קיום בשלום, על החרפת המתחים הבין-לאומית, ובמיוחד חד בין ארצות-הברית וברית-המועצות, על התגברות הסכנה של מלחמה כוללת.

הפילוסופיה הזאת, שהיא ביסוד מדיניות הממשלה, נוגדת תכלית ניגוד את האינטרסים הלאומיים האמיתיים של עם ישראל, אשר אך אסונות נכוננו לו אם תהיה מלחמת עולם או אם יורע המצב הבין-לאומי.

רבנותי, תהיו מציאותיים יותר, אם גורלו של עם ישראל יקר לכם. האווירה בארץ עכורה; מתפשטים היאוש, אולת-היד, האכזבה, אילילים כאריסמאטיים ולא-כאריסמאטיים נופצו, וטוב שנופצו. אך המוצא אינו יכול להיות יאוש ועזיבת הארץ. זרם ההגירה מהארץ גובר מדי יום ביומו, ובתוך המהגרים לא מעט צעירים ילידי הארץ. אינם רוצים למות. אינם רוצים לסבול את העוני הגובר. הם רוצים לחיות בשלום ובבטחון, בתנאי חיים אנושיים. זהו רגש טבעי. אך הפתרון אינו בהסתלקות מהממלכה, אלא אומרים להם, אלא במאבק לשינוי המציאות הישראלית, בכינון שלום ובשינוי המשטר החברתי בישראל. ההתפתחות הבין-לאומית מסייעת לכך. כל פעם שהממשלה מנסה לשים מכשולים על דרך השלום מגבירה היא את ההסתה נגד ברית-המועצות, תוך סילוף מדיניותה.

רבנותי, האם לא אמת היא שמצרים, סוריה, ירדן ולבנון — כל שכנותיה של ישראל — מוכנות לשלום צודק ויציב עם מדינת ישראל על בסיס ביצוע החלטות מועצת הבטחון הכללית הכרה בזכות קיומה הריבוני של מדינת ישראל וכריחת חווי שלום קבע אתה? האם בכך אין חלק גדול למדיניות השלום של ברית-המועצות? ואין בכך כל סתירה להכרה בעקרון שעם הנתון תחת כיבוש צבאי רש לו הזכות להשתמש בכל האמצעים כדי להשתחרר מכיבוש. מה שמונע את השלום הוא הכיבוש, שילת הזכויות של העם הערבי הפלשתינאי. בקרב תנועת השיחרור הלאומית הפלשתינאית חלות תמורות חיוביות, ויהיה זה אך לטובת השלום אם נציגותו של העם הערבי הפלשתינאי תצטרף לוועידת ז'נבה שכונסה על בסיס החלטות מועצת הבטחון 242 ו-338.

חברי הכנסת, אני רוצה לסיים ולומר שסיעתנו החליטה להצביע נגד הממשלה. נצביע נגד הממשלה מפני שקווי היסוד שלה נוגדים את עניין השלום; מפני שהיא ממשיכה במדיניות הייכוני האכזרי בשטחים הכבושים; מפני שהמדיניות הסוציאלי של מכוונת נגד הפועלים והמוני העם; מפני שהממשלה רומסת את החירויות הדמוקרטיות בתוך ישראל; מפני שהממשלה ממשיכה

זמן קצר, ממשלת מיעוט של המערך והליברלים העצמאיים, כתוצאה מלחצם של בעלי הדעות הקיצוניות בתוך המפד"ל, היינו מוכנים לתת יד להכשלת הליכוד הימני הקיצוני וגרוריו במאמציהם למנוע הקמת ממשלה. מטרת הליכוד היתה להעמיד את המשבר, לדחות את המשא-ומתן על הסכם להפרדת הכוחות עם סוריה, להביא להכשלת ועידת ז'נבה עוד בטרם נכנסה לשלב של דיונים בשאלות היסוד של השלום. הערכנו והננו מעריכים כי ביורד הליכוד והניצים במפלגות אחרות הוא אינטרס חיוני לעם ישראל. הליכוד הימני הקיצוני הוא סכנה למדינת ישראל, לשלומה ולבטחונה. העובדה שהליכוד הימני הקיצוני, הניצים במפד"ל וגרוריהם במפלגת העבודה, כמו דיין ואהרן יריב, לא הצליחו לכפות ממשלת חירום לאומית שהיתה חוסמת את הדרך לשלום — היא עובדה חיובית. אך עם זאת, המשך המדיניות הקודמת במסגרת ההרכב הקואליציוני המפגתי הקודם, ואף עם אותם אישים מרכזיים הממשיכים במדיניות זו, עלול לחסום את הדרך לשלום.

במסגרת המדיניות של הסיפוחים ושילת הזכויות של העם הערבי הפלשתינאי לא יכול להיות שלום, לא יכול להיות בטחון ולא יכולה להיות יציבות השלטון. מדיניות המערך והממשלה סללה את הדרך לחיזוק כוחות הימין הקיצוני. את סכנת השתלטות הליכוד וגרוריו אפשר לבלום, אפשר להדוף, אם הממשלה תעשה צעדים שיביאו לשלום, אם תפעל לפתרון השאלות החברתיות הקשות.

כי מהו שורש המשבר הממשלתי? שורש המשבר נעוץ במשבר המדיניות הישראלית המסורתית. זוהי מדיניות שאין לה שחר בעולם המציאות של ימינו. זוהי מדיניות של שירות לשלטי וושינגטון נגד תנועת השיחרור הלאומית הערבית ונגד ברית-המועצות. זו מדיניות שנחלה כשלון חרוץ והיא הסיבה לחוסר השלום.

קווי היסוד של הממשלה החדשה שנמסרו על-ידי ראש הממשלה בכנסת היום מוכיחים שלא חל שום שינוי יסודי במדיניות הממשלה. ראש הממשלה ציינה כי הממשלה תלך לוועידת ז'נבה וציינה לחיוב את הסכם הפרדת הכוחות עם מצרים. כל זה טוב ויפה, אך גם צעדים אלה עשיתם להיווצרת רק תחת לחץ, וגם עתה הסכנה הגדולה היא בתכסיסי ההשהיה המסוכנים של הממשלה, התכסיסים העלולים להביא להתלקחות מלחמת חדשה.

השר, כמעט שר הבטחון, יצחק רבין, אמר בראיון שנפרסם ב"דבר" מ-22 בפברואר השנה ש"האפשרות השלישית היתה לעשות סידור זמני, כלומר הפרדת כוחות, שאין בו משום קביעה כלשהי לגבי ההסדר הכולל. תכליתה העיקרית היא להרוויח זמן. רווח זמן חשוב עוד מסיבה אחת. אם נגיע להתיינות המדינית בקיץ 1974, ייתכן מאוד שנמצא עצמנו גם במצב נוח יותר בארצות-הברית מבחינת ההגבשות עמדות יותר תקיפות כלפי ברית-המועצות, בכיוון של יתר רתיעה מהתקרבות לרוסים, של יתר חשדנות לגבי כוונותיהם היסודיות. בכל זאת יש בחירות לקונגרס ולשליש חברי הסנאט בנובמבר 1974. זו חזקה שצפוייה תגיע להתגששות אתנו על נכונותה לקבוע תנאי הסדר כוללים נוחים יותר." זוהי הפילוסופיה המתוחכמת, כביכול, של השר החדש יצחק רבין, המבטא את הגישה של הממשלה. ובכן, ההסכם להפרדת כוחות לא בא לפי דעתו כדי

ניכם, אילו היו עקרונות וערכים נחשבים בעיניכם, אילו לא הייתם חסרי ברושה, כי אז יכולתם להרכיב ממשלה יעילה תוך ארבעים-ושמונה שעות מיום הבחירות, וזאת על יסודות המצע של המוערך. הצענו לכם מלוא המיכ-תנו. לא ביקשנו כל תמורה. לא ביקשנו שר עם תיק או בלי תיק. לא סגן שר ולא בנק. אפילו לא נסיעה קטנה לחוץ-לארץ. מה שביקשנו הוא שתהיו נאמנים למה שהבטחתם, שבימי חירום ומצוקה תתנו דוגמה של יעילות והתחשבות בציבור, שתהיה ריאורגניזציה במשרדי הממשלה לאותן שרת את הציבור וכדי שאזרח לא יפול בין הכסאות — נרדף, מוכה ובזוי על-ידי מנגנונים נפוחים. ביקשנו צימצום תיקים ומספר השרים. אמרו לנו: אי-אפשר, יש בעיות פרסונאליות. איזו תשובה נהדרת. ככל שמצטמצמת התמיכה הציבורית בכם כן גדל יצר השררה. כעלוקה זו שלה שנה: בנות: הב — הב. בארצות-הברית, במשך מאתיים שנה, היו שמונה שרים. ועתה הוסיף ניקסון עוד שניים. זה הכל. בפוליטיקו ברוסיה — חמישה-עשר חברים. בשבדיה — שבעה-עשר שרים. בישראל — כ"ג גיבורים. כל המהפכה במשרדי הממשלה באה לכלל סיפוק על-ידי החלפת דודג' ישן בפיאט חדש. הידד.

אמרנו לכם: היו נאמנים לארבעה-עשר העקרונות שלכם. אם תהיו חקיפים על בסיס של שישים-ואחד קול. תצטרף המפד"ל אחר-כך. אמרתם: אי-אפשר כך. לבה של ראש הממשלה למפד"ל. היא זקוקה ליצוק רפאל, ומיד. כן, יצחק רפאל. הסתרתם את מכתבו של שפיגל. פרשת תל-גיבורים לא קיימת עוד. וודאי לא קיימת. הסבר לי איש מיקיריכם כי לנוכח הדברים שקרו מאז — מעשיו של רפאל כשלג ילבינו. אמנם נכון. ולמען רפאל וחבריו התעלמתם מכל שהבטחתם לציבור הבוחרים.

ב"דבר" של יום ו' אנו קוראים: "רפאל טען כי המוערך נכנע לתכתיבים המדיניים של המפד"ל ואפילו גנז את ארבעה-עשר העקרונות שלו כדי לוותר לתביעות המפד"ל". מי שהשיג זאת ודאי ראוי להיות מיניסטר. אבל אתם חסרי בושה הנכם. היכן הבטחתים לציבור?

ורפאל מוסיף — ב"מעריב" מיום ו': "אנחנו נכנסים לממשלה בשורה של הישגים לציבור הדתי".

אתם, שהבטחתם חופשה מצפון ודת, חופש מלא לכל הדתות, ורמיהן ועדותיהם, כתבתם והבטחתם כי "המוסדות הדתיים יפעלו במסגרת סמכויותיהם, לפי החוק. לא ינקטו דרכי לחץ לשם התערבות בארחות החיים ולא יפעילו את סמכויותיהם התכלית שאיננה דתית". הידד. מפלגת העבודה עסקה, יחד עם אנשי המפד"ל — אני מצטט את דברי הרבנים — בשמירת טהרת המשפחה וקדושתה. בדור שידע את הגדול בסבת-לותיו בשל עניינים כ"טהרת העם", בדור שגורש בסיס-מת "יודן-ריין" — נקי מיהודים, עוסקים דמוקראטים וסוציאליסטים כאן, בארץ, ב"גויים-ריין" ומחזירים את התנועה הלאומית הצינית לדי' אמות של קהילת גטו דתית. שרים ורבנים יתנו יחד את הפירוש הדתי לחוק השבות ולחוק מרשם האוכלוסין. חוק השבות הוא חוק לאומי מובהק. רפאטריאציה של העם לארצו.

הצענו לכם: הגיחו לענייני דת; אין זה נושא לממשלה. ייזמו ויצביעו בנדון חברי הכנסת לפי מצפו-נכם, אם יהיה צורך בכך. אמרתם: לא; איננו רוצים חופש מצפון וחופש הצבעה בענייני מצפון; איננו

במדינות האפליה והדיכוי של האוכלוסיה הערבית בישראל; מפני שנמשכת מדיניות האפליה העדתית. עם זאת מכריזים אנו שאם הממשלה תביא לכנסת לאישור דברים חיוביים, כגון הסכם הפרדת הכוחות עם סוריה, דברים המקדמים את עניין השלום, נתמוך בהם, כשם שתמכנו בהסכם הפרדת הכוחות עם מצרים. נתמוך בכל צעד שיהיה לטובת השלום, הדמוקראטיה וזכויות העם-לים ונתנגד לכל דבר שהוא לרעתם.

מלה אחרונה: סיעתנו רואה היום, יותר מאשר אי-פעם, את הצורך להגשים תכנית שלום צודקת וריאלית. המבוססת על הבטחת הזכויות של מדינת ישראל ושל המדינות הערביות והעם הערבי הפלשתינאי, תכנית שלום המבוססת על הנקודות הבאות: נסיגה מהשטחים שנכבשו ב-1967; הכרה בזכות קיומן הריבוני ושלמותן הטריטוריאלי של מדינת ישראל ושל המדינות הערביות; כיבוד הזכויות הלאומיות של העם הערבי הפלש-תינאי; הבטחת חופש שיט לישראל לכלל המדינות בתעלת סואץ ובמצרי טראן. הסדרי השלום יכללו סידורי בטחון מיוחדים, כגון אזורים מפורזים, הכנסת כוח או"ם ששום צד לא יוכל לסלקו על דעת עצמו. הסדרי השלום יכללו ערובות בין-לאומיות יעילות, בחסות האו"ם, בהשתתפות המעצמות הגדולות. אנו קוראים לחזית של כל כוחות השלום, ללא הבדל אידי-אולוגיה, לשיתוף פעולה ולתיאום פעולה בין כל הכוחות בעלי הריאליסם המדיני.

מעולם לא היתה תקופה כה מכרעת לגורלה של מדינת ישראל. הבה נעמוד על רמת האחרייות ההיס-טורית.

היו"ר פ. שינמן:

שרות הדיבור לחברת-הכנסת שולמית אלוני, ואחריה לחבר-הכנסת מאיר פעיל.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, "אדם המאבד את הבושה מאבד את הכל". מדברי ראש הממשלה.

השבוע, נלגד כל עם ישראל ולנגד העולם כולו, אבדה מכם הבושה. לאחר מצעד התנופה של השבוע שעבר, לאחר משחקי התפטרות וברוגו, באה הגאולה המרגשת. בעיניים דומעות ובלב פועם חזרו הבנים הסוררים אלי חיק אמה הגדולה. פשוט, באה לנו שעת חירום. כאילו קודם לכן, מאז הבחירות, בעשרת השבו-עות של משחקי המשא-ומתן הקואליציוני, ישבנו לבטח, רגועים ועלילים, איש תחת גפנו ותחת תאנתו — עסוקים בריהוט פנטהאוזים ובהחלפת מכוניות. עתה ירדה עלינו שעת חירום שכמותה כנראה לא ידענו. התפטפת הרבה של גואלינו, גילוי מקורות מודיעין שלא היו כרוגמתם, תוך יצירת פאניקה בציבור — כל אלה מעידים על המהפכה הגדולה שחלה בחיינו. שליט סוריה הרכיב לנו ממשלה. איזו זכיה גדולה. דווקא מצפון נפתחה הגאולה. וכך יש לנו כ"ג גיבורים, מושיעי האומה, בעת צר ואויב. תודה לאל, הבעיות הפרסונאליות באו סוף-סוף על סיפוקן. העקרונות, ההבטחות, מצע הבחי-רות — כל אלה ערכם קטן משווה פרוטה, הושלכו לארץ והיו כסאקופה הנדרסת.

רבותי, עתה, משיש לנו סוף-סוף ממשלה, מצווה עלינו לערוך הלווייה ממלכתית רבת-עם ורבת-תפארת לבושה שנסתלקה. אילו היתה הדאגה לעם בראש מעיי-

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (אלוני, פעיל, שינמן, בגין) —

לא אלמן ישראל, ורבים טובים יכולים למלא את השורות. זהו דבר נחוץ ודחוף בימים אלה.

כמוכן, אם יעלה בידכם, אם תצליחו ותביאו הצעות ענייניות המקדמות את השלום, את זכויות האדם, את ביסוס הדמוקרטיה בישראל — נצביע בכל הצעה לגופה.

(קריאה)

מפלגת העבודה יש לה תפקיד גדול בעם.

מאיר פעיל (מוקד):

רק אחרי מטאמורפוזה.

היו"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת מאיר פעיל, ואחריו לחבר-הכנסת מיכאל חריש.

מאיר פעיל (מוקד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הממשלה המוצגת לפנינו היום היא ממשלה בדמות קודמתה. הפרסונות הקובעות בה את מדיניות החוץ, המדיניות המזרח-תיכונית, מדיניות הפנים — בכלל זה יחסי דת ומדינה — במדיניות הכלכלה והחברה, יבצעו בחיי המעשה, ובגמישות פאנאטסטית, את המדיניות המומלצת השכם והערב על-ידי הליכוד, כפי שעשו בחמש השנים האחרונות, כפי שמפלגת העבודה ומפא"י לפניה עושות זה דור שלם.

(קריאה: זה טוב או רע?)

זה רע מאוד. איך אנו נראים?

מנחם בגין (הליכוד):

הלוואי והיה כפי שאמרת.

מאיר פעיל (מוקד):

כך ימשיך הליכוד להתחזק, בעוד שהאחריות למפולת המדינית הנובעת מהדוקטרינה שלו מוטלת על המערך, והליכוד, במלוא צביותו, יצביע נגד. זוהי טראגיקומדיה קלאסית. לדעתי, והממשלה הזאת היא בלתי-נסבלת בעיני בשל חמש הסיבות הבאות:

סיבה ראשונה: הרכב השרים הקובעים את המדיניות לא השתנה. אלה שהיו אחראים למחדלים המדיניים, חבר-הכנסת בגין, והרי אלה המחדלים העיקריים, וכלפיהם הם נתקבל גיבוי גם ממך — לא המחלל הצבאי היה העיקר; המחלל המדיני היה העיקר — אלה האחראים לליקוי-המאורות הפוליטי, נשאר. מי יצא השרים שלא היו מעורבים בעניין שגרר אותנו למלחמת יום הכיפורים, השרים שפירא, שרף, פלד, אלמוגי, וורהפטיג, שעדיין לא הצטרפו, הם לא דווקא אלה שהיו צריכים להישאר בחוץ. השרים האחראים למחדלים המדיניים, השרים הקובעים את המדיניות, דווקא הם נשאר. המסקנה: מתקבל על הדעת שהמדיניות הקודמת של הסטאטוס-קוו יש לה סיכוי רב שתימשך.

סיבה שנייה: שר הבטחון. שר זה, משה דיין, הוא גם אחראי עיקרי לקו המדיני החמור, וגם — אם יש אחראי בישראל — למשגים ולטעויות הצבאיים. הוא צריך לתת את הדין בפני הציבור, לא בפני ועדה, אלא בפני הציבור; הוא חייב להגיד לנו "שלום" ולהיפרד מתיק הבטחון. והנה קרה שבמעטה של מצב בטחוני, אם אמיתי או מדומה — אינני מצוי אצל המקורות האיפורמאטיביים שהממשלה מצויה אצלם, ונניח שקרה

רוצים חופש. אילו תחת ההתרפסות בפני המפד"ל הייתם לומדים קצת יהדות, הייתם יודעים מה דין האומר "אהבתי את אדוני, לא אצא חפשי". וכי חופש הצבעה בענייני דת הוא דבר אפיקורסי? הרב גורן מעיד על עצמו ב"דבר השבוע" של יום ו' האחרון כי ב-26 בדצמבר 1972 הציע אותה הצעה ממש לממשלה. אך אתם אינכם יכולים להוציא דבר מתחת שליטתכם, לרבות ענייני מצפון, אמונה ודעה. עינה הפקוחה של "אמא הגדולה" על הכל, ומכתיבה הכל. מה פלא שעסקינה חשו עצמם יתומים ברגע שהיתה "ברוגז"?

עכשיו אתם יושבים פה, בכיסוי בטחוני, ומבקשים את אמון העם. למעשה אמון העם לא איכפת לכם. אצבעות אתם צריכים לסגור. אתם מצפצפים על העם ועל דעותיו הוחתכם. פעם היינו עם שהיתה לו ממשלה. זה חמש שנים יש ממשלה שיש לה עם. כיום העם לחוד והממשלה לחוד. אין מאמינים לכם.

גברתי ראש הממשלה, אני עומדת כאן ומדברת בשמי. לא בשם 35,000 מצביעים שתוך זילזול קראת להם "הצלחה בפיס", זוהי בכלל בדיחה פשוטה ומזוהה. את הפיס, הלוטו והוטו, האש"ל הנפוח, ההתעשרות הקלה, המכוניות האמריקאיות על חשבון הציבור, הפנטאזאזים למיניהם — את כל אלה אתם הכנסתם לכאן, ועוד בסיסמה "סוציאליזם בימינו". לא אני. אני תוך נאמנות לחינוך של ארץ-ישראל העובדת, תמיד עבדתי. מעולם לא המרתי. הנסיון לצרף את שמי לפיס הרי זה כאלו היו אומרים שהגברת מאיר אוהבת את שמואל תמיר, או אותי. ואני אומרת כאן, ורק בשמי, ובשמי בלבד, כחברת הכנסת, כאורחית, כאם לשלושה בנים ושניים מהם משרתים בצבא: אינני מאמינה לכם. אינני מאמינה לדברייכם; אינני מאמינה בשיפוטכם; אינני מאמינה בכושר המחשבה והתיכנון שלכם. משעה שסרה הבושה, משעה שאין נטילת אחריות, משעה שהרסתם מושגים של שחר ועושה, משעה שגיליתם כי אתם פועלים לפי דחפים אמציונאליים אישיים בלבד, וכי מדבקותכם בכסא ישחרר רק המוות — אינני מאמינה לכם; אינני מאמינה בכם. אנשים הסבורים שבלעדיהם אי-אפשר — הם המסוכנים שבשליטים.

הגברת מאיר, כדאי לשים לב לכך שבכל מסע החנופה שאורגן למענה — ההמונים לא באו. במסע החנופה למען שובה של ראש הממשלה — ההמונים לא באו. לא הפגינו לא למענה ולא למען שר הבטחון שלה. המצעד אורגן על-ידי חבורת עסקנים התלויים בכם והסבורים כמכם כי בלעדיתם אי-אפשר.

האמת היא כי מפלגת העבודה, משופעת באנשים מוכשרים המסוגלים לנהל את המדינה בתבונה ובבטחון, תוך ערות חושים, ללא עיוותים וללא קאפריסות. מן הדין שבשעה קשה זו לעם ישראל ולמדינת ישראל תפני את המקום למענם. גברתי, את שאמרת כי אדם המאבד את הבושה מאבד את הכל — האיגוד חשה מה קרה היום?

אף שאנו, חברי הסיעה לזכויות האזרח, מתנגדים לממשלת ליכוד לאומי, ואיננו שותפים לדעותיהם; אף שרצינו לראות ממשלה שלמערך רוב יציב בה, ממשלה המבוססת על עקרונות המערך — הרי לנוכח הדרך שבה נהגתם, לנוכח ההרכב המנופח של ממשלתכם, לנוכח הכיסוי שמצאתם לעצמכם להרכיב כך ממשלה, נצביע נגדכם, תוך תקווה שממשלה זו לא תאריך ימים.

חבורת ח', ישיבה כ"א

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (פעיל, דיון, בגין, כרמל, אולמרט, ידיד,

לין, פת) —

סליחה, אני מצטער, אני מבקש סליחה על הביטויים הלא-פארלאמנטאריים, כבוד שר המשטרה.

משה כרמל (המערך):

חבר-הכנסת בגין עצמו לא השתמש בביטויים יותר יפים כאשר אמר שהממשלה איבדה את השכל ואת הבושה גם יחד.

אהוד אולמרט (הליכוד):
מה לעשות והוא צדק?

מנחם יריד (הליכוד):

איש איש ולשונו.

מאיר פעיל (מוקד):

אני מצטער לומר שיושבים פה, בכנסת הזאת, אנ- שים שלאומנותם כל-כך אינטנסיבית שאין להם יכולת אינטלקטואלית להבין שיש גם לאומיות ועמים אחרים. מה אני יכול לעשות שגם בעמנו פשה הנגע הזה, והוא יושב פה מצד ימיני?

אמנון לין (הליכוד):

האם קראת את האמנה הפלשתינאית הלאומית?

מאיר פעיל (מוקד):

האמנה הפלשתינאית הלאומית נכתבה ב-1968. מאז חלו התפתחויות. אתה מדבר עם יהודי קורא ערבית, ברוך השם. אני מציע שנמשיך עכשיו, ולפני שתקרא את האמנה הלאומית הפלשתינאית, אולי תקרא בעברית כמה קטעים יפים של תנועת החירות ואז תראה אמנות לאומיות דומות בעברית.

מנחם בגין (הליכוד):

מה שאמרת הוא חילול השם.

מאיר פעיל (מוקד):

יכול להיות. וכשני אומר לך עוד דבר אחד, שבין קנאי לאומני יהודי מצד אחד ובין קנאי לאומני ערבי מצד שני אין פתרון אלא הרחב. זו החרדה שאני חש. אולם עכשיו אינני מדבר על הליכוד, אני מביע את חרדתי על כך שבקווי היסוד של הממשלה הנוכחית יש סממנים כאלה שיפריעו להידברות, שיגבילו את חופש פעולתה. — זו הסיבה השלישית.

והסיבה הרביעית — אנמר אותה בקיצור נמרץ — גובעת מן הבעיות החברתיות. אציין כאן שתיים מהן. האחת, עצם הוויתור למפד"ל בנושא הגיור ובנושא "מיהו יהודי" — בעיני זה דבר חמור מאוד ונסיגה חמורה מאוד מעצם היסודות הציוניים שעליהם חונכתי בארץ- ישראל העובדת. ואני חרד מאוץ מה יהיה בעוד שנה, כאשר ועדת השרים המופקדת על הנושא תגיש המלצות ופה תהיה שמחה כללית. זה בעיני דבר חמור.

נדעון פת (הליכוד):

אל תדאג, המפד"ל תסתדר עם המציאות.

מאיר פעיל (מוקד):

ודבר נוסף חמור: אני מקבל את הכרות ראש המ- שלה שהדין-וחשבון של ועדת ראש הממשלה לנוער במצוקה לא נגנז. אני שמח לשמוע זאת. אבל יש להצטער מאוד שמסקנות מן הדו"ח אינן נכללות במסמך קווי היסוד.

משהו בסוריה — במצב כזה נכנס השר דנן אל מתחת לכנפי ראש הממשלה מחדש. מי זה קבע, אם אמנם קרה באמת משהו בסוריה, שיצחק רבין הוא שר בטחון פחות טוב לכלכל את העניינים שלנו נגד סוריה מאשר משה דיין? מה קרה שהוא צריך היה לחזור, שהוא מוכרח היה לחזור? האם אי-אפשר היה לעמוד בפרץ בדרך אחרת?

והסיבה השלישית שבגללה הממשלה היא בלתי- נסבלת, היא המדיניות שכבר מתחילה להסתמן —

משה דיין (המערך):

אפשר לחשוב שלולא חזרתי לממשלה היית מצביע בעדה.

מאיר פעיל (מוקד):

יכול מאוד להיות שאילמלא המפד"ל ואילמלא אדוני, כבוד השר משה דיין, הייתי בשמחה רבה נותן את תמיכתי הצנועה לממשלה שהיתה מתבססת על רוב קטן או אפילו על מיעוט גדול, בתקווה שממשלה כזאת היתה הולכת ל'נבנה לדבר על שלום. ולחלופין, אם ממשלה זו נועדה להיות ממשלת מעבר, תנהל את הבחירות הבאות באופן טוב יותר. גם זה עוד לגיטימי במדינת ישראל.

אני חרד שהמדיניות הקיימת היום, המדיניות שכבר מסתמנת, היא חזון חדש של סטאטוס-קוו לאחר הסכמי הפרדת הכוחות. אני מציע להיזהר מזה, ונצטרך להיאבק נגד זה. עם השרים הללו צריך להתכונן לכך כהלכה. והסימן הראשון הוא הוויתור למפד"ל בפרשת יהודה ושומרון: לא יהיו שם ויתורים משמעותיים, לא יהיה הסכם עם ירדן עד שהעניין יבוא מחדש להכרעה בבחי- רות. משמע שהממשלה הזאת לוקחת על עצמה היום מגבלות בכל מהלך ההיברות הפוליטי בנוגע ליהודה ושומרון, גם בבעיה הפלשתינאית, גם ביחסים עם ירדן. יתר על כן, בקווי היסוד של הממשלה יש נסיגה ברורה בעניין הפלשתינאי מארבע-עשרה הנקודות. ברוך השם, סוף-סוף מפלגת העבודה או המערך הגיעו לכך שכתוב כבר בארבע-עשרה הנקודות "הוות פלשתינאית". אך זה נמחק מקווי היסוד של הממשלה.

(קריאה מספספס לליכוד: או זהות סורית.)

אני מודה בזכויות הפלשתינאים.

(קריאה: בדרום סוריה?)

לא בדרום סוריה; בארץ-ישראל.

מנחם בגין (הליכוד):

אבל באילו גבולות? תסביר לנו.

מאיר פעיל (מוקד):

בהזדמנות יהיה שיעור בהיסטוריה. אם מר בגין יואיל להקציב לי כמה דקות, אני מוכן להסביר בהרצאה היסטורית מאי משמע ארץ-ישראל, מה הן זכויות הי-סטריות, ואולי ילמד מר בגין סוף-סוף שיש עוד עם אחד שיש לו זכות היסטורית על ארץ-ישראל, ואולי ילמד סוף-סוף להפסיק דרך של חיים עם העם הזה ולא יהיה לאומן סתום כזה הדומה ללאומנים מהצד השני.

(שר-המשטרה ש. הלל קורא קריאת-

ביניים)

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (פעיל, אלון, בגין, נוף, שיגמן, חריש, שרון) —

שזאת נקודה שמבחינה ציבורית כדאי להביא אותה בחשבון, שהמערך קיבל 51 מאנדאטים בהנחה הזאת. וכיוון שהיתה ידועה גם עמדת המפד"ל בעניין זה, אני חושב שמבחינה ציבורית יש בכך מתן אמון ציבורי. אבל הוויכוח העיקרי, בסופו של דבר, גם בציבור וגם בכנסת, הוא סביב השאלה אם יש לצרף את הליכוד לקואליציה הממשלתית, או שמספיקה ממשלה הנשענת על בסיס קטן יותר? ויכוח זה משולב ברגשות חזקים, טבעיים, נוכח הזעזועים שעברו על הציבור מאז מלחמת יום הכיפורים. אולם נראה לי שכאשר אנו דגים בשאלה זו כדאי שננסה להינתק מהרקע הרגשי, אם כי הוא ממלא תפקיד רציני בחיינו הציבוריים.

מדינת ישראל עומדת לפני מספר בעיות יסוד. האחת — המצב העולמי, הנותן יתרון רב לערבים למספר שנים, וקודם כל בגלל משבר האנרגיה ובגלל התלות בדלק הערבי והצטברות יתרות מטבע בידי מדינות ערב. יש להוסיף לכך את המגמה הכללית הקיימת בארצות-הברית ובמערב אירופה להגיע להידברות עם ברית-המועצות, עם סין ועם מזרח אירופה, דבר היוצר מערכת יחסים המשפיעה גם על המציאות באזורנו.

הבעיה היסודית השנייה — המצב הכלכלי, גם כחו-צאה מהמלחמה, אבינו ייצור בגלל הגיוס, הוצאות גדולות לרכישת נשק והצטיידות מחדש וצרכי השיקום. אבל גם גורמים מבחון משפיעים על המצב הכלכלי. יש משבר כלכלי בעולם המשפיע גם על ישראל. והסכנה הכרוכה במצב הכלכלי היא בכך שהוא עלול להחריף את הבעיות החברתיות עד כדי התפוצצות אם לא נדע להתגבר עליהן.

הבעיה היסודית השלישית — משבר האמון בציבור כלפי המערכת הפוליטית, משבר אמון העלול להתדרדר למשבר של הדמוקרטיה הישראלית. אני מוכרח להודות שאופי המשא-ומתן הקואליציוני, שהיינו שותפים בו, וההתמודדות הפנימית בתוך מפלגתי לא הועילו להתגבר על משבר זה.

טיפול בבעיות אלו מחייב שינויים במערכת הפו-ליטית במדינת ישראל. בד בבד עם ההיערכות לטיפול בבעיות היסודיות חייבת הממשלה החדשה להתמודד עם הבעיות המיידיות. במישור החיצוני: קודם כל מאבק לשיתרון השביעיים בסוריה; מאבק להסדר-ביניים עם הערבים; היערכות לוועידת ז'נבה; ייצוב היחסים עם ארצות-הברית; ואולי חידוש היחסים עם ברית-המועצות במצב החדש שנוצר אחרי מלחמת יום הכיפורים. ובמי-שור הפנימי: טיפול בבעיות כלכליות וחברתיות בוערות, בעיקר באלה הקשורות במשפחות הנפגעים והחללים, וטיפול בבעיות המתעוררות עם שובם של החיילים לבתיהם.

כאשר מדברים חברי סיעת הליכוד על הצורך בצירופם לממשלה הם שמים את הדגש בבעיות מדיניות החוץ והבטחון. השאלה שצריך לשאול היא: האם צירוף הליכוד לממשלה יחזק את כושר ההתמודדות עם הבעיות הבטחוניות והמדיניות, או להיפך — יחליש אותן? הבעיה היא בעיקרה צירופה של חירות לממשלה, כי יש אלמנטים בתוך הליכוד —

אריאל שרון (הליכוד):

מי בכלל רוצה להיות חבר בממשלה. על מה אתה מדבר?

והסיבה החמישית: מערכת התכסיסים, ההתפטרויות וההתפטרויות, ערב הקמת הממשלה הזאת, אמנם קראתי שיש לכך דוגמאות בעולם, אבל נדמה לי שבתולדות התנועה הציונית לא היה כדבר הזה. היתי אומר שהשבועיים האחרונים היו השבועיים האינטנסיביים ביותר של התחבולניות הפוליטיות-הפנימיות-הקרתניות. גם בזה יש טעם לפגם חמור.

ולבסוף, אני רואה לנגד עיני תהליך, שהוא אולי חיובי, של מערכים מתפוררים. המערך שאמור להיות ארץ-ישראל העובדת, ושאני עבדכם לא יכולתי למצוא בו מקום מתוך נימוקים אידיאיים, נתון בתהליך של התפוררות הטיח שנועד לכסות על אידיאלוגיות נוגדות. הוא צריך להתפורר.

יגאל אלון (המערך):

רק מפלגה של אחד אינה מתפוררת.

מאיר פעיל (מוקד):

לא, חס וחלילה, אני יכול להיות יפה מאוד וחייתי יפה במשך שנים במפלגה של הרבה אנשים כל עוד היה מכנה אידיאלי משותף שהחזיק מעמד. לפי דעתי, כבוד שר החינוך, המערך נידון להתפורר. גם המפד"ל — דינו להתפורר. זו חזית שאינה יכולה להחזיק מעמד. ואני חושב שבחשבון ארוך אף הליכוד איננו דבר שיחזיק מעמד.

(קריאת מספסי הליכוד)

מנחם בגין (הליכוד):

איך תתחלק סיעת מוקד בכנסת?

מאיר פעיל (מוקד):

אנחנו נמצאים בתקופה המחייבת שידוך מערכות פוליטי, אידיאלי מחדש. ואחרי השידוך הזה, לפי דעתי, עוד השנה, מי שרוצה כנסת של ממש, המייצגת את הציבור, וממשלה שיכולה לפעול, צריך לדרוש היערכות פוליטית מחדש ובחירות חדשות במהרה ככל האפשר, ועוד השנה.

עקיבא נוף (הליכוד):

הלא כל הזמן אתה אומר שאתה לא בעד בחירות כדי לשאול את העם בעניין מסויים.

היו"ר פ. שיגמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת חריש, ואחריו לחבר-הכנסת הורביץ.

מיכאל חריש (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אתחיל בהערה קצרה לחבר-הכנסת פעיל שדיבר בהתרגשות מרשימה, אבל הוא הודה בעצמו שלפני כמה ימים בלבד היה מוכן להצביע כמעט בעד כל הממשלה שמפלגת העבודה הציגה כאן, ומה שמפריע לו הוא עניין הצטרפותו של שר הבטחון בחזרה לממשלה. הוא אמר ששר הבטחון היה חייב לתת את הדין בפני הציבור. אני חושב שמתחייב פה תיקון עובדתי. הוא נתן את הדין לפני הציבור, לפחות בכך שהמערך הלך לבחירות כאשר משה דיין היה שר הבטחון, כאשר ראש הממשלה הודיעה שיש לה אמון בשר הבטחון הזה, וכאשר הציבור שהצביע בעד המערך יכול היה להנח בסבירות גבוהה שהוא יומן לשרת כשר הבטחון גם בממשלה הבאה. אני חושב

מיכאל חריש (המערך):

לכות בעזרה ובסיוע אמריקניים חיוניים ביותר. אילו היתה או מתקבלת העמדה שנקטה חירות — וחירות כפתה עמדתה על רוב אנשי גח"ל בממשלה שלא רצו לעזוב את הממשלה — ספק אם היינו משיגים את הנשק החיוני לנו למלחמת יום הכיפורים, וספק אם היתה תמיכה אמריקאית אקטיבית לגיטורל ברית-המועצות, לגיטורל מעורבותה המסוכנת של ברית-המועצות באזור. לכן, לפי הערכת, מבחינת האינטרסים המדיניים של מדינת ישראל, מבחינת כושר המאבק של מדינת ישראל להשגת נשק, להשגת סיוע כלכלי חיוני, לעמידה במשא-ומתן — צריך לברך על כך שקמה ממשלה בעלת כושר הכרעה מדינית ולא ממשלה שחירות היתה יכולה לשחק אותה ברגעי משבר.

ח'ור"ם. שינמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת יגאל הורביץ, ואחריו — לחבר-הכנסת מנחם כהנן.

יגאל הורביץ (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, הממשלה שראש הממשלה הציגה לפנינו היא ממשלה שאינה עונה על הנדרש מממשלת של מדינת ישראל בשעה זו. יש בה כמה שרים חזקים שאחידים מהם אגבחו אף מוקירים, צירופם לממשלה הוא אולי תגבורת חשובה, אך מוגז-בלת. יש בה משרד חדש, משרד להסברה, שבראשו הועמד אולי האיש המתאים, אבל אלה הם דברים שרצינו לראות שונים לגמרי בממשלה זו בזמן זה. זוהי ממשלה מנופחת מבחינת מספר השרים והתחברים בה; זוהי ממשלה ללא תכנית, ללא תכנית משלה, בכל תחומי החיים: בתחומי הפעילות המדינית, הפעילות הכלכלית והפעילות החברתית; זוהי ממשלה שהורכבה על סמך אינטרסים כיתחיים, קאפריסות אישיות והישובים צרי-אופק — הרחק מאוד מהציפיות שהיו לרוב אזרחי ישראל בשעה זו. המהלכים שקדמו להרכבת ממשלה זו היו פאסיס ארוכה מלאת פיתולים, הפתעות, מחזות מבוהי-מים ודמעות, שאזרחי ישראל עקבו אחריה בלעז ועגמת נפש, וכל זאת אחרי אוקטובר 1973 ולפני המאבקים המדיניים הגורליים הצפויים לנו.

ארשה לעצמי הערה על האירועים שקדמו לתפנית הסופית שהביאה להרכבת הממשלה. ממשלת ישראל ידעה בתקופה האחרונה, אש, ידעה תקריות אש, ידעה הכנות אש, אבל ידעה להצניען כאשר היתה צריכה להצניען. לעומת זאת ניפחה אותן, אולי ניפוח לא מוגז, אבל ניפוח מכוון. הדראמאטיות של ההודעות, של הידיעות על הנעשה בחזית הסורית בימים האחרונים — דראמאטיות זו היו לה כוונות פנימיות ידועות וברורות. על כך העירו כאן חברי כנסת. הייתי אומר שכל שיקול, ויהא זה השיקול החשוב ביותר בעיני הממשלה, לבש עכשיו ממדים של חוסר אמינות, של חשדנות, חשדנות אמיתית שיש לה על מה להסתמך. כל זה, במצב הקיים של חוסר אמינות, הוליד עוד דחף, עוד סיבה לספק ואי-אמון שהציבור חש כלפי ממשלה זו.

הייתי עומד על מספר נקודות שלפי דעתי יש צורך לעמוד עליהן עכשיו. תביעתו של הליכוד להקמת ממשלת ליכוד לאומי אינה קיימת עכשיו, כפי שאמרו כאן היום, לאחר שהוכחו הקטנוניות, צרות האופק והחשובות גות הקטנוניים. תביעה זו אינה ריאליית עכשיו, אולם תביעה להקמת ממשלת ליכוד לאומי עוררה אולי דימוי

— יש אלמנטים רבים בליכוד שחברים המתנגדים לצירופה של חירות במתכונת הנוכחית היו מברכים על השתתפותם בקואליציה הממשלתית. אבל במתכונת הליכוד כפי שהיא היום, בדומינאנטיות של חירות, בדומינאנטיות של בגין, צריך לשאול: האם צירופה של הליכוד לממשלה מחזק את הכושר המדיני של מדינת ישראל או מחליש אותו?

האינטרס העליון של מדינת ישראל כיום הוא להבטיח את המשך התמיכה האקטיבית האמריקאית ולקיים את מערכת היחסים הקיימת היום עם אירופה, מערכת יחסים שאינה גורמת לשיעיות רצוננו, אבל בעיני הערבים היא עדיין מערכת יחסים שהם רואים חובה להתמודד איתה, כי היא נותנת תמיכה של כוח מדיני וכלכלי למדינת ישראל. המצב גם בארצות-הברית וגם באירופה הוא שגורמים כלכליים משפיעים ואחראיים ובעלי משקל הצטרפו למשרדי החוץ בלחץ למדיניות פרו-ערבית ואנטי-ישראלית בגלל הסיבות שציינתי. המשקל הנגדי לכל אלה הוא הכוח שיש למדינת ישראל במערכת הפוליטית בקרב גורמים בעלי ההשפעה המזדהים עם מדינת ישראל ומוכנים להתייצב באופן אקטיבי לצדה במערכות הפנימיות בארצותיהם. זה נכון לגבי ארצות-הברית. זה נכון לגבי אירופה. גורמים אלה חשופים למדינת ישראל במאבקה להשגת נשק ולהשגת תמיכה כלכלית חיונית.

תמיכתם של גורמים אלה, שהיא חיונית ביותר, אינה נתונה בכיסה של מדינת ישראל. מדובר בתמיכה במדיניות שבעיניהם היא מדיניות השואפת לשלום ומוכנה לעשות ויתורים ממשיים ומעשיים ממשיים אם ייראו מן הצד השני סימנים לשלום. הצטרפות חירות לממשלה תשנה תדמית זאת בעיני רובם של גורמים אלה. ואני אומר זאת מתוך אינפורמאציה מפי אנשים אלה. פירוש הדבר שמעמדה של מדינת ישראל, כוח המיקוח שלה, המתבסס על אותם גורמים ידעת הקהלה באתון ארצות, ייחלש על-ידי הצטרפות חירות לממשלה ולא יתחזק. יתר על כן, דווקא חירות באופוזיציה מחזקת את כוח המיקוח של הממשלה בחוץ כלפי הערבים וכלפי המעצמות. קודם כל בגלל האמונה שמעשיה של הממשלה הם מעשים המושתתים על שאיפה לשלום, דבר הנותן חיזוק גם במקרה שאומרים "לא", כי במקרה שאומרים "לא" על בסיס של יחס כזה, ה"לא" מתקבל כ"לא" אמין, כ"לא" המתחייב מהאינטרסים הבסיסיים של מדינת ישראל.

קיומה של אופוזיציה רצינית נותן כוח מיקוח בידי גורמים לא-ישראליים, כמו ד"ר קיסנינג'ר ואחרים, כלפי מדינת ערב, מאחר וידוע שיש — ואני מבדיל אף אלפי הברלות — גם גורמים ערביים הנחשבים למתונים מתונים יחסית, המשתמשים בנימוק שיש אצלם גורמים בעלי עמדה קיצונית יותר על מנת להשיג תמיכה לעמדותיהם.

הנקודה הרביעית — במקרה של כניסת חירות לממשלה אין יכולת לקיים התמודדות על עמדות מדיניות של ישראל בצורה תפנית מבחינת המהלכים הטאקטיים. יש סכנה של הטלת קפאון והכנסת הממשלה למשבר ברגעים הקריטיים, כפי שקרה באוגוסט 1970. באוגוסט 1970 נדרשה ממשלת ישראל להכרעה מדינית במסגרת המאבק המדיני, הכרעה שתמורתה היינו צריכים

בימים הראשונים הקרבות; הם הם הטוענים: אם נתנו, חלילה, את הקולות לליכוד, קיימת סכנת מלחמה.

בשעתו עזב גח"ל את הממשלה כיוון שהתנגד לקבלת תכנית רוג'רס. באותו זמן לא סברנו שיציאת גח"ל מהממשלה היתה מעשה בתחו. אין לדעת איך היו מתגלגלים הדברים אילו היתה גח"ל בממשלה ואם היתה פורצת מלחמה במקרה זה. בדיעבד מוצא גח"ל את עצמו, ועמו הליכוד כולו, נקי וטהור, נקי לגמרי מכל אחריות למחדלי שלוש השנים האחרונות, ואיוולת היא לטעון שממשלת ישראל המשיכה את מדיניות הליכוד בלי הליכוד.

ממשלת ישראל ניהלה מדיניות הסנינת, נגירת, חסרת אמונה עצמית, מפוררת, מגטרלת כוונתו של זה מול זה, אם בהתנחלויות ואם בכל דבר אחר. זו ממ- שלה שהניחה לאויב להתכונן למלחמה תוך הבטחות שהיא צופה על הכל בבטחון ומכינה את הכלים — הבטחות שהיו, כידוע, הבטחות שווא.

אולם מאז אוגוסט 1970 ומאז אוקטובר 1973 אירעו דברים רבים. תכנית רוג'רס מתה וקיימת תכנית קיסני-גי. היא אינה כתובה, אבל זאת תכנית שאפשר לפרש את טיבה לפי הכרזות ומעשים של שר החוץ האמריקני מאז הביא את הפסקת-האש. ממשלת ישראל איבדה את העמדה האסטרטגית שהיתה בסיס לתפיסתה הבט-חנית וקלף עיקרי שלה, קלף שכדי לשמור עליה בידה עמדה במלחמת התשה ארוכה, קלף שהשקיעה בו מיליונים רבים ועשתה בימי אוקטובר הראשונים מאמץ נואש כדי להחזירו לידה: תעלת סואץ. הפריצה לגדה המערבית של תעלת סואץ נתנה לנו קלף אחר, אבל הוא הספיק לממשלת ישראל רק כדי להשיג הסדר שבו קיבלנו מה שהוצע במסגרת תכנית "ההסדר החלקי" בשעתה. עכשיו אי-אפשר לקבוע מדיניות המבוססת על אחיזה במרחבי סיני כולם ובנוכחות על שפת התעלה. הממשלה היוצאת השמיטה את הבסיס המוצק שהיה לטענה כזאת לפני ה-6 באוקטובר, והמחזיל המדיני-בטחוני העמיד אותה כולנו לפני מציאות חדשה וקשה יותר, שהממשלה היוצאת, שהיא גם הממשלה הנכנסת, אחראית לה כלפי העם וההיסטוריה. ברור לכולנו כי בחצי האי סיני נצטרך להגיע להסדר, שמשמעותו ויתור על שליטה בחלק של חצי האי סיני תמורת פירו וערבויות ממשיות אחרות, ובעניין זה אין עכשיו חילוקי דעות מהותיים בין המערך והליכוד. ממשלת ליכוד לאומי היתה יכולה להיות ערובה טובה לכך שהויתורים בסיני לא ירחיקו לכת בגלל לחץ שאין לממשלה כוח לעמוד בפניו. כך מוסכם שבמסגרת הסדר עם סוריה יהיה מקום להתמקן על המובלעת שנכבשה במלחמה האחרונה, אך לא יהיה ויתור על ישובי רמת-הגולן ועל הבטחון האסטרטגי החיוני שיש בשליטה ישראלית על הרמה הנשקפת על ישובי עמק היותה והכנרת. יש רק נקודת מחלוקת מהותית ורצינית אחת: גורל יהודה ושומרון, אך הרי לגבי עתידם של אלה כבר נאמר כי הממשלה תביא את העניין, בשעת הצורך, להכרעה חדשה, בבחירות חזרות. מה אמרה היום ראש-הממשלה? אם תידרשנה בחירות על-ידי אחד המרכיבים, נעשה מאמץ. אני חושש שאותו "אחד המרכיבים" יוותר אולי על בחירות חדשות. הייתי רוצה לשמוע, בלי קשר להסכם בין המרכיבים, שראש הממשלה תיתן הבטחה לכולנו שעניין יהודה ושומרון —

מסולף בעיני הציבור. נדמה היה שהליכוד מפציר כי יצרפו אותו לממשלה והוא לוחץ אקדה לרקתה של מפלגת העבודה כדי לצרפו לממשלה ולתת לו תיקים. אני רוצה לומר לחברי מפלגת העבודה כי נכוונת הליכוד להצטרף לממשלה היה בה משום ויתור גדול. פירושה היה כי הליכוד מוכן להיכנס לממשלה שמרכיביה הא-רים אחראים למחדל הגדול של חודש אוקטובר ואחראים לכך שישראל לא היתה ערוכה למלחמה ואיבדה את עמדותיה המדיניות החשובות ביותר; ממשלה הנושאת על גבה השפורה שורה ארוכה של מחוללים בתחום הכל-כלי ובתחום החברתי. מצד הליכוד היה זה ויתור על האפשרות להימצא מחוץ למעגל האחריות הישירה לכל מה שנעשה בארץ מאוגוסט 1970 ועד היום הזה, ויתור על האפשרות להיות אופוזיציה פארלאמנטאית גדולה; חזקה, תקיפה, שלא תחני עוד לרוב השליש לנהל את המדינה כרצונו ללא פיקוח הדוק על כל צעד מצעדיו. הליכוד היה מוכן, לא בלב קל, לוותר על כל אלה משום שהיה מודע לחומרת השעה, לתרומה החשובה שיכולה לתרום ממשלה גדולה ורחבה לעמידה המדינית של ישראל ולאווירה הציבורית, שאתם כל כך לא רגישים לה, לא מודעים לה או שקהו חושיכם מלהבחין בה. אבל סאדאת אינו רוצה ממשלת ליכוד; אסאד אינו רוצה ממשלת ליכוד; הד"ר קיסניג'ר, להבדיל, אינו רוצה ממשלת ליכוד; ולהבדיל אלה הברלות, גם הגברת מאיר אינה רוצה בממשלת ליכוד; מפ"ם אינה רוצה בכך; הגוש אינו רוצה וקבוצות אחרות אינו רוצות בממשלת ליכוד.

שליט הנפט הסעודי הריאקציוני עושה ברית עם סאדאת, שותפם של קדאפי ואסאד הסורי "המהפכן". הוא מתאם מאבק מדיני טוטאלי נגד ישראל כדי להחזירה לגבולות יוני 1967 ואחורה מהם. המחנה הערבי, השמאל והימין, מסוסככים מכל עבר ויש שנאה ממושכת ביניהם, ובכל זאת הצליחו ליצור שותפות. אך אצלנו אין הממשלה יכולה לשחף פעולה על סמך קווי יסוד מוס-כמים עם גוף המייצג קרוב לחצי מיליון איש. ואל יספרו לנו מעשיות שכביכול אין דרך לשיתוף פעולה במסגרת ממשלת ליכוד לאומי ושמשלת ליכוד לאומי פירושה, כדברי הדמאגוגים הנשמעים מכתובות שונות, כביכול ביטול הסיכויים להסדר מדיני, ואפילו כדברי כזב שפל ביותר — מלחמה נוספת, חלילה. אגב, דרו-שים מצת נחושה, הרבה אי-כבוד וחוסר בושה לטעון, כפי שנטען בזמן האחרון, שהממשלה עם הליכוד פירושה מלחמה וקרבות נוספים. והאם ממשלה בלי הליכוד אין בה קרבנות נוספים? וההכרזה שלכם על רמת-הגולן שלא ניטוש אותה — והרי גם חבר-הכנסת תלמי מודיע: לא ניטוש את רמת-הגולן — אין בה סכנה למלחמה נוספת ולקרבות נוספים? לשם מה העמדת הפנים? לשם מה, תסחלו את, הצביעות וזאת? אם אמנם תהיו כנים במספר דברים, האם מספר דברים שאתם אומרים אינם מהשפה ולחוץ? אם בלב שלם וכן אתם אומרים שלא נוותר — האינכם יודעים שפי-רושם של דברים אלה הוא אולי, חלילה, דם וקרבות? לשם מה צריכים אתם לומר את זה על אחריים? האם זה מועיל למישהו, זה תורם משהו?

הרבה שחצנות וצביעות יש בטענה זו, ואותה טענה באה מאותן כתובות האחראיות במישרין למחדלים שקד-מו למלחמה האחרונה שהתחוללה ולדרך שבה התנהלו

מצטרפת בלעדיים; ממשלת ליכוד לאומי היתה קמה אילו הייתם רוצים; מפלגת העבודה היתה נעשית במי-דה רבה תלויה בדברים שתאמרו. לא ניצלם דבר. ניתנה לכם הפעם הזדמנות, והתברר שההבטחה לתמורה, ההבטחה לשינוי, לא נתקיימה. בוויכוח אתנו, או בירו-שלים, כאשר ארתם: נשנה את מפלגת העבודה מבפ-נים, אמרנו: אנו מפסקים. אנחנו נשארנו בחוץ, אתם נכנסתם פנימה, והתברר שנבלעתם בקרביים של הפיל. איש לא ישנה דבר, להיפך — אתם נתחם את הכיוון, וההוכחה — הגוף הזה יישאר קיים כפי שהוא, ללא שינוי.

אדוני היושב-ראש, עוד מלים אחדות הייתי רוצה להעיר לחבר-הכנסת מאיר פעיל שאמר כאן כמה דברים. הוא, כהיסטוריון, כחניך תנועת העבודה, צריך לדעת מה משמעה של הזיקה לארץ-ישראל; הוא, חבר-הכנסת פעיל, צריך לדעת מה משמעות הזיקה לארץ-ישראל בכתבי ברל כצנלסון ויצחק טבנקין, במורשת הפלמי"ח ובחלקים טובים בתנועת העבודה, שלצערי נגדרים לפע-מים בתקופה האחרונה אחרי מורשת הפ.פ.פ. והקומוניסם הארץ-ישראלי, שחבר-הכנסת פעיל מייצגו היום בכנסת. הוא כהיסטוריון חייב לדעת מה היה גורלם של כל אותם יהודים "אדומים", מהפכנים לוהטים, שתיבלו את נאו-מיהם גם באידיש כמוהו, לפעמים אפילו בכשרון-יתר, באידיש עממית, שנלחמו למען זכויות עמים — כל העמים, ובעיקר העמים הערביים — שניצלו זכויות אלה מיד כדי להגניב חרב על העם היהודי. אני מציע איפוא לחבר-הכנסת פעיל לחדול מהטפות בנוסח "ציונות פלש-תינאית", כי פאנאטיות קומוניסטית במסווה חדש-סג-נת הרבה יותר מפאנאטיות לאומית כביכול.

הי"ר פ. שינמן:

רשות הייבוש לחבר-הכנסת מנחם הכהן, ואחריי לחבר-הכנסת אהרון אבוחצירא.

מנחם הכהן (המעריך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, סוף כל סוף תקום היום ממשלה בישראל, ממשלה זו שתקום מורכבת ונשענת על סיעות הממשלה היציבות. ולא קם בישראל החזון של ממשלה שבה רוב ומיעוט, שלטון ואופוזיציה, ימין ושמאל, משמשים בערבוביה.

מימי לא הייתי מזוללי הליכוד על סיעותיו, גווינו ופלגיו. גם השתדלתי לא להיות "חסיד שוטה" של המערך על מרכיביו השונים. אך זאת ידענת, כי שתי תפיסות במהות הציונות, שתי תפיסות בהגשמת הציונות, מת-קיימות בעמנו זו נגד זו ולא זו בצד זו. התפיסות השונות והמנוגדות חוצות את עמנו שנים ארוכות על-ידי קן של השקפת-עולם ברורה בין תנועת העבודה לבין התנועה הרבייוניסטית. משנתה של תנועת העבודה הצטיינה בכך שהעמידה את דבריה על המתניות והמעשה הקונסטרוקטיבי, שללה מיצוי הדין ורחקה מן הקיצו-ניות. לעומתה העמידה התנועה הרבייוניסטית עצמה על השגת המטרה בשלמותה, ללא תחנות-ביניים, ללא יתורים וללא התפשרות עם מצאוות ונסיבות פוליטיות וחברתיות.

שתי הדרכים בהגשמת הציונות הולידו אידיאולוגיה של "דונם ועוד דונם" מול אידיאולוגיה של "אף שעל" ו"רק כך". תנועת העבודה חונכה והתחנכה על ארץ ישראל לגבולותיה ההיסטוריים, אך השכילה להקים את

עניין יקר, הדרוש לקיומו — יובא, בלי כל קשר להב-טחה שניתנה לסיעתו של חבר-הכנסת רפאל, להחלטת העם ולהכרעת העם.

מי שטוען כי ממשלת ליכוד לאומי היתה מעכבת הסדר, רוצה בעצם לומר כי הממשלה הנוכחית מתכוונת ללכת לקראת ההסדרים הבלתי-יציבים של התקופה הקרובה בלי נכונות מספקת לעמוד בתקיפות מספקת על תנאים שממשלה אחרת היתה יכולה לעמוד עליהם ואולי גם להשיגם. ממשלה חדשה ולא יציבה איננה ממשלה המסוגלת להגיע להחלטות היסטוריות, כפי שנד-מה לאחדים, וכשהיא מגיעה להחלטות, אלו הן החלטות המבוססות לא על העזה, לא על יזמה ועל חוש מציאות, אלא מעוגנות בחולשה, בהתפוררות פנימית בעיקר. ואני מצטרף לדברים שאמר חבר-הכנסת פעיל מנקודת מבט אחרת: ההתפוררות היא לא כללית, אבל המתנה המעצב את המדיניות, אותה מחנה שעליו מבוסס במידה רבה העתיד, מחנה זה מפורר, ודבק מאוד מלאכותי, מאוד זמני, מחזיק מחנה זה אשר בידיו הופקדו ההכרעות לעתיד.

ממשלה זו תזכה היום לאמון רוב הכנסת, אך דומני כי נסיבות לידתה לא הביאו לה את אמון הציבור כולו. היא ממשיכה את מחילי העבר בלי להראות סימנים לשידוד מערכות, בלי לשנות צורה, דפוסים ותוכן. רעידת האדמה שעברה עלינו באוקטובר רק הרעידה את הרהיטים במפלגת העבודה, אבל הכל חזר לקדמותו. הרבה מהומה על לא מאומה, כביכול לא מאומה; סערת רוחות שטבעה בכוס מים; הבטחות לחדשנות שהסתכמו במעט טיח. אינני צופה לממשלה זו אריכות ימים ובריאות רבה, וכמעט אין ספק שלא תוציא את ארבע שנותיה. אנחנו מכל מקום, לא נניח לה אף לרגע לעשות במדינה מה שעשתה במפלגת השלטון פנימה במשך כל השנים. כאן יש צורך בחידוש ערכים, בחידוש מוסדות, ברענון שיטות, בביקורת קפדנית ובפיקוח הדוק על המשק הכלכלי והבטחוני. הבחירות האחרונות נתנו בידו האופוזיציה די כוח למלא את חובותיה במשטר דמוקרטי בימים אלה.

אדוני היושב-ראש, כל מה שמתרחש בתוך מפלגת העבודה פנימה הוא עניינו של הציבור כולו, שכן מפלגה זו שולטת במדינה וקובעת, כפי שאמרתי, את גורלה שנים רבות, ולצערי אף היום. מנקודת מוצא זו עלת לומר כמה דברים באוני ידידי חברי רפ"י, חברי הכנסת של רפ"י, אך בעיקר לכל אותם עשרות אלפי חברים התומכים והאהודים, המוכרים והאנונימיים שראו ברפ"י, מאז 1965, מפלגה הנושאת את התקווה לחידוש, לתמו-רה, פניה, המחודשות של מדינת ישראל כמדינה דמוק-רטית.

במארה 1974 ירד למעשה המסך האחרון על חטיבת רפ"י בתוך מפלגת העבודה. אינני יודע אם אתם צריכים לרצות בביטול חטיבות, אינני יודע אם יקרה כדבר הזה במפלגת העבודה ותבוטלנה החטיבות, אבל רפ"י כפי שראינו אותה, כפי שהאמנו והאסכולה של רפ"י קיימת — בשתי זרועות, אבל האסכולה הקיימת היא אחת — על רפ"י זו ירד המסך. אסכולה אחת אמרה שיש לשנות מבית, האחת אמרה שבבית זה אין אפשרות לשנות, והוויכוח הזה בינינו נדמה לי שהוכרע. לא זו בלבד שלא שיניתם את הבית, אלא אף החמצתם הזדמנות לא רגילה לשנות, להכריע: המפד"ל לא היתה

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (הכהן, שובל, פת, אבוחצירא, שינמן) —

אם אני מתרעם על משהו — הריני מתרעם על כך שבשנים האחרונות איבדו המפלגות הדתיות את דרכן שהתבטאה בראשונות "המזרחי". הן הפכו את ענייני הדת לחלק מן המקח-וממכר הפוליטי. לכן עם הברכה ועם התקווה לממשלה הזאת הנושאת בחובה הרבה תקוות טובות של העם ושל הארץ הזאת, הריני פונה למפלגה הדתית השותפה לממשלה לבדוק מחדש את דרכה. מי-הותרו של יהודי ומהותו של יהודי לא ייקבעו על-ידי רישום זה או אחר, אם כי אינני מוזלזל ברישומים. אבל לא בכך תיקבע דמותה היהודית של המדינה. דמותה היהודית של המדינה תיקבע אם נדע להנחיל לדור הבא את אשר לא הורישו לו הוריו. האפיקורסים של הדור הזה ספוגים יהדות תורה וערכים דתיים; ואילו התוהים של הדור הבא, אם לא נדע להנחיל להם לפחות מעט מן הערכים שאנחנו מאמינים בהם, הרי שחס וחלילה נאבד דור. אנחנו נוכל להנחיל להם זאת אך ורק בדרך של גועם, של השפעה, של חינוך ולא בדרך שהם רואים בה כפייה.

אהרן אבוחצירא (חזית דתית לאומית):

הרב הכהן, מה מונע ממך לעשות זאת ?

מנחם הכהן (המערך):

אני עושה זאת כמיטב יכלתי וברוך השם בהצלחה. אבל כאשר מופיעים למולי חוקים או דרכים שחלק גדול מאזרחי ישראל רואים בהם כפייה, הריני נוכח שעצם הגישה של פניה דוחה יהודים מלהתקרב לאותם הדברים שאתה ואני רוצים בהם.

לסיום הרשו נא לי לברך את הממשלה הזאת בפא-ראפראזה של תפילה שאומרים ביום הכיפורים: אלוהינו ואלוהי אבותינו, היה עם פפיות שלוחי עמך בית ישראל. הורם מה ידעם אמרו, הבינם מה שידברו, השיכם מה שישאלו, ידעם איך יפארו, שלא ייכשלו בלשונם ולא יינקשו בשינונם ולא ייבושו במשענם. אל ייבושו בם, ה' אלוהי צבאות, אל ייכלמו בם מבקשך, אלוהי ישראל.

היו"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אהרן אבוחצירא, ואחריה לחבר-הכנסת שמואל תמיר.

אהרן אבוחצירא (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לא בקלות רבה, לא בהתלהבות יתרה ולא בריצה מהירה הגיעה המפלגה שאני חבר בה להחלטה להצטרף לקואליציה הממשלתית. התלבטנו — וטוב שאני נמצא במפלגה המתלבטת: התווכחנו — וטוב שאפשר להתווכח בתוך מפלגה. עוב-דה היא שכל מוסדותינו הכריעו בעד ההצטרפות. אומר יותר מזה: התלבטותנו עדיין קיימת, ויש לנו תקוות וציפיות. ומה הכריע את הכף אצלנו? לעתים — ולא רק לעתים — בדרכה של מפלגה עומדות לא רק שאלות הקשורות בעניינים מפלגתיים. דרכו ב"הפועל המזרחי", לא מהיום ולא מאתמול, אלא זה שנים רבות, מאז קיומנו כתנועה דתית-לאומית-ציונית, היתה לבדוק ולבקש את טובת המדינה, כיצד נוכל לתרום את תרומתנו לעם היהודי ולמדינת ישראל. ובמצב של תקופת-ביניים ושל ממשלת מעבר, באין ממשלה — מפלגה כמו "הפועל המזרחי" מתעלה על עצמה. ולעת כזו היא בודקת את המצב ומבקשת את טובת המדינה.

אמרנו שיש צורך בהקמת ממשלה באופן דחוף ביותר, לטובת העם היהודי בארץ-ישראל. ואין זה אסון

מדינת ישראל רק בחלק מנחלת האבות. התנועה הרבי-ז-יוניסטית דגלה בשלמות הארץ, בשתי גדות לירדן ו-אבקה ב"חלוקה".

טוען חבר-הכנסת בגין בלהט, ואני מסכים עמו, כי השמירה על מוצא שפתיים היא יסוד מוסד לכל מוסר ציבורי וחברתי. אם כך הדבר, ואמנם כך הוא, כיצד אפשר לבוא ולטעון כלפי המערך שלא הסכים ללכת לממשלה אחת עם הליכוד? המערך הלך לבחירות בסיס-מה ברורה: לא להקים ממשלה אחת עם הליכוד בגלל ההבדלים המהותיים שיש בין שתי תפיסות העולם.

זלמן שובל (הליכוד):

מה הן? אל תצטט לי את ז'בוטינסקי.

מנחם הכהן (המערך):

אמרתי ואגיד לך שוב אם לא שמעת. לא אצטט לך את ז'בוטינסקי, אם כי לעתים זה לא היה מזיק לך.

זלמן שובל (הליכוד):

אינני משנה את עורי כל-כך מהר. מה הם ההבדלים המהותיים? בלי סיסמאות.

מנחם הכהן (המערך):

ז'בוטינסקי אינו פסול בעיני. ההבדל המהותי הוא שתנועת העבודה מוכנה לארבעה-עשר העקרונות שב-מצעה ואתה אינך מוכן לכך. זה הבדל מהותי מאוד ואין אני רואה כיצד יכולות שתי תפיסות עולם מנוגדות כל כך לדור בכפייה אחת.

הסיסמה של ליכוד העם היא סיסמה נאה, אך כלום ליכוד, כלום מאבק ישראל, כלום אחדות ישראל נקנים בישיבה בממשלה אחת? 'חכמינו אמרו על בית שמאי ובית הלל: "אלו ואלו דברי אלוהים חיים". התפיסות היו מנוגדות והשקפת העולם מנוגדת ולא ניסו למוג בית בבית. בזמן הכרעות כה גדולות וכה מהותיות העומדות על סדר-יומנו לא תיתכן ממשלה שתפעל יחד כצוות אחד. תיתכן אהבת יהודים, תיתכן אחדות יהודים, תיתכן הוצאת סגנון הדיבור שהיינו היום עדים לו מתוך שפת חיינו היומיומיים. חיים משותפים ויצירה משותפת ייתכנו; אבל עבודה בממשלה אחת — יש בכך דברים הסותרים אלה את אלה. לכן עם כל ההבנה לאלה הדורשים או שדרשו ממשלת ליכוד או ממשלת חירום לאומית הריני שמח על כך שקמה ממשלה על בסיס של הסיעות שהרכיבו את הממשלה היוצאת.

ועוד הערה אחת: יזכור נוקב לי עם המפלגות הד-תיות, והזיכור הוא כמה שנוגע למקומה של דת ישראל במדינת ישראל. המפלגות הדתיות סוברות שתקנתה של דת ישראל היא בשילובן של מצוות התורה לתוך המסגרת התחיקתית של הכנסת; ואילו אני וחברי סבורים שדת ישראל תקנתה בהשפעה חינוכית, בהסברה ובלמידה. אך על אף הזיכור הנוקב אין אני יכול להתעלם מכך ששותפות רבת-שנים בין תנועת העבודה לבין הציונות הדתית — קרי: המפלגות הדתיות — הניבו פירות מפוארים לעם ישראל, לדת ישראל ולמדינת ישראל.

גדעון פת (הליכוד):

אתה מתכוון למועצות הדתיות ?

מנחם הכהן (המערך):

אגיע גם למועצות הדתיות.

והגירושין. והרי ממשלה זו קבעה שהסטאטוס-קוו בעניי-
נים אלה יישמר.

הוא הדין בחינוך הדתי. היו לנו דרישות, ואנו באים לחברינו בדברים ברורים. נשאף לחינוך עצמאותו של החינוך הדתי, לרבות תכניות הלימודים וספרי הוראה. הגענו לאחד ההישגים החשובים, וכרגע כל הגורמים אימצו את קו המחשבה בעניין של ישיבות ההסדר. הצלחנו לבטל את ההקפאה שהיתה בעניין זה. חושבני שאינני צריך היום לפאר לפניכם את תלמידי ישיבות ההסדר ואת תרומתם לא רק בשטח הלימודים אלא גם בשטח הצבאי. אנו שמחים שכל השותפים שלנו הגיעו לאותה מסקנה והם מוכנים לבטל את ההקפאה, ויותר מזה — להשוות את מעמד תלמידי הישיבות למעמד של הסטודנטים באוניברסיטאות.

(קריאה : סטודנטים הולכים למילואים.)

גם תלמידי הישיבות שדיברתי עליהם. ולא זו בלבד שהם הולכים למילואים, הם גם מתגייסים לצבא.

אינני מתעלם מהדברים שאיננו משיגים. לא את הכל השגנו. בעניין גיור ובעניין מה שנקרא "מיהו יהודי" לא השגנו את מטרותנו כפי שרצינו. נכון, בכל משא-ומתן קואליציוני יש לעתים צורך לוותר על משהו. ואני רוצה להגיב כאן על-כמה דברים שנאמרו על-ידי הדוברים שקדמו לי. השגנו דברים ברורים ומוגדרים : הסכמה של כל שותפינו בתביעה שיש לתקן את החוק הזה ; שנית, הממשלה מכירה בעקרון שגיור הוא מושג הלכתי ; שלישית, ועדת שרים תבדוק את הנושא תוך שנה ותחפש פתרון מוסכם, ועד אז תהיה החלטת הממשלה, לפי הצהרתו של שר הפנים.

חבר-הכנסת בגין, אני יודע את דעתך האישית בעניין זה. אבל גח"ל ישב בממשלה, ובהצבעה שהיתה בממשלה בנושא זה מחצית משרי גח"ל לא תמכו בנו. שנית, מה הזילזול בהקמת ועדת שרים ? האם ועדת שרים היא דבר שאפשר בנקל לזלזל בו ?

מנחם בגין (הליכוד) :

חבר-הכנסת אבוחצירא, אתה עדיין צעיר. —

אחרון אבוחצירא (חזית דתית לאומית) :
דווקא משום כך. לא הייתי הוצה להתקלקל ולחשוך שקמות ועדות שרים ואינן עושות שום דבר.

מנחם בגין (הליכוד) :

תן לי לסיים דברי.

— — לא ייצא כלום מן הוועדה הזאת, מבחינת החוק.

מאיר פעיל (מוקד) :

הלוואי ולא ייצא כלום.

אחרון אבוחצירא (חזית דתית לאומית) :

אני מאמין שכל ועדת שרים שמקבלת על עצמה תפקיד, מקבלת את תפקידה בריצינות. ואני בטוח שוועד-דות השרים שהיו בתקופתך בממשלה, חבר הכנסת בגין, גם הן היו רציניות.

יצחק רפאל (חזית דתית לאומית) :

יש להבטיח שכל הליכוד יתמוך בעניין זה כשיגיע לכנסת.

ואין רע בכך אם חושבים ושוקלים מה היא טובת המדינה. נכון, דרכנו היא, כפי שאמרתי, לבקש את טובת המדינה תוך נשיאה בעול, לא בכל מחיר, תוך עמידה על עקרונות. מותר לנו להתווכח בתוכנו, גם תוך ויכוח נוקב ביותר, ולהגיע בסופו להכרעות ברורות ודמוקרטיות.

לא באנו אל ממשלה זו בידיים ריקות, לא באנו לממשלה כטירונים ; באנו לממשלה בדברים מוגדרים. בפרק המדיני, למשל. ואין זה פלא שחבר-הכנסת בגין לא יכול היה להתקיף את הממשלה החדשה על הפרק הזה, משום שהפרק המדיני בקווי היסוד של הממשלה החדשה כולל דברים ברורים, ואין לי ספק שגם הליכוד היה מוכן ברגע זה לחתום על קווי היסוד המדיניים האלה.

מאיר פעיל (מוקד) :

נכון מאוד.

אחרון אבוחצירא (חזית דתית לאומית) :

אתה צודק, חבר-הכנסת פעיל.

קווי היסוד המדיניים יש בהם התחייבות ברורה שלא יתה בקווי היסוד של הממשלה הקודמת, שהיתה ממ-שלת ליכוד לאומי. יש כאן התחייבות של הממשלה החדשה שלא ייעשה כל הסכם עם ירדן על יסוד ויתורים על חלקים מיהודה ושומרון, נחלת אבותינו.

מנחם ידד (הליכוד) :

ינהלו על כך משא-ומתן.

אחרון אבוחצירא (חזית דתית לאומית) :

שום משא-ומתן ושום ויתורים.

מנחם ידד (הליכוד) :

ראש הממשלה אמרה במפורש שינהלו משא-ומתן.

אחרון אבוחצירא (חזית דתית לאומית) :

הנושא יעלה לדיון ויובא להכרעה על-ידי העם.

מנחם ידד (הליכוד) :

זו מלכודת.

אחרון אבוחצירא (חזית דתית לאומית) :

חבר-הכנסת ידד, אם תשאל את חבר-הכנסת בגין בטוחני שיאמר לך שהוא גותן את ברכתו לסעיף זה.

מנחם ידד (הליכוד) :

לא בדיוק.

אחרון אבוחצירא (חזית דתית לאומית) :

יותר מזה : בקווי היסוד מדובר על ההתנחלויות. ההתנחלויות תהיינה נרחבות ; הרחבת ישובים קיימים והקמת נקודות חדשות. כמפלגה דתית-לאומית, שהעקרון של נחלת אבות עומד לנגד עינינו, זהו נימוק חזק כדי שניכנס לממשלה זו ונשמור שלא תהיה כל סטייה מעקרון זה ולא יהיה שום ויתור על נחלת אבותינו.

זהו רק פרק אחד. יש גם פרק אחר האומר כי הסטאטוס-קוו בעניין דת, בעיקר בנושא הנישואין והגירושין, יישמר. אני יודע, אדוני היושב-ראש ורבותי חברי הכנסת, שלא יהיו לנו חיים קלים בתוך הממשלה. לשום שותף לא יהיו חיים קלים. אני יודע שיש נסיגות מצד חוגים שונים להבקיע את החומה של הנישואין

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (בגין, רפאל, אבוהצירא, אלוני, אברמוב, ש. תמיר) —

מנחה בגין (הליכוד):

אתה כבר הבטחת שכולם יצביעו היום — — —

יצחק רפאל (חזית דתית לאומית):

אני מדבר על ההגדרה "מיהו יהודי".

אהרן אבוהצירא (חזית דתית לאומית):

אנחנו מדברים עכשיו בעניין זה בלבד. אני רוצה לומר לשותפים שלנו בעבר ובעתיד, גם לחברינו מן המפלגה הליברלית העצמאית וגם לחברינו ממפלגת הפועלים המאוחדת: רבותי, אנחנו יודעים את דעותיכם בענייני דת, ואין לנו כל אשליות שכל הבעיות הדתיות שיתעוררו בממשלה ימצאו אוזן קשבת אצלכם, אבל יש לנו אמונה, יש לנו תקווה ויש לנו מלוא הבטחון שאנחנו וכנסים לממשלה שהאחריות הקולקטיבית תשלוט בה, ואנחנו מאמינים כי ראש הממשלה וחבריה השרים ימצאו את הדרך הנאותה לפתרון הבעיות.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

אמונה צריכה אחריות קולקטיבית ?

אהרן אבוהצירא (חזית דתית לאומית):

אין אני משלה את עצמי בקלות, אבל עם זאת אני בטוח שעוד נפתיע ויתברר שגם בנושאים אלה אפשר להגיע לידי הבנה.

רבתי חברי הכנסת, גברתי ראש הממשלה, משי-מות חשובות ביותר מוטלות על הממשלה החדשה, לא רק המשימות הבטחוניות המעסיקות אותנו ויעסיקו אותנו; יש גם משימות שנוצרו במשך השנים ויש משימות שנוצרו כתוצאה ממלחמת יום הכיפורים. על ממשלה זו מוטלת אחריות גדולה ביותר לחיסול הפערים במדינת ישראל. היא תצטרך להתמודד עם אחת הבעיות הקשות ביותר, בעיה שאיננה עניין של הסכמים קואליציוניים, לא עניין של אופוזיציה ולא של קואליציה; זהו נושא הנוגע לעם ישראל כולו — כיצד נוכל להיות במדינת ישראל. זהו אחד התפקידים הגדולים שיש לממשלה החדשה בקאדנציה הזאת. ומתוספת אליה בעיית קליטת החיילים, שאי-אפשר לפתור אותה על-ידי חוקים ות-קנות בלבד. יש צורך בלב היהודי, שאיננו דבר חדש אלא דבר קיים; יש צורך באוון קשבת, ויש צורך ביצוץ כביר על מנת שבעיות אלו לא יעסיקו את מדינת ישראל במונח שלילי. ובוודאי שבעודת בעיית החינוך, העלאת רמת החינוך ביישובי ישראל השנייה, באזורים השונים ובשכונות הנחותות. אלו הן המשימות הלאומיות של הממשלה החדשה.

רבתי, המד"ל שאפה תמיד, רצתה ועודנה רוצה שהממשלה הזאת תהיה ממשלת חירום לאומית. לא הסתרנו דעתנו, הבענו אותה בקול מיום הבחירות ועד היום. ואם לא קמה ממשלה לפני-כן, אולי אחת הסיבות לכך היתה עקשנותה של מד"ל בנושא ממשלת חירום לאומית. אנחנו יודעים את דעתה של ראש הממשלה ואנחנו יודעים דעתם של החברים במערך ובמפלגת העבודה, ובכל זאת לא הרפנו מהבקשה, ועוד נוסיף ונאמר ולא נרפה מבקשתנו זו גם כאשר תקום הממשלה החדשה, ולא נאמר דברים אלה מהשפה ולחוץ אלא מתוך כנות ומחוך דאגה למדינת ישראל.

נקווה ונתפלל שאם כי היום השעה לא היתה כשרה לכך, אולי עוד נצליח להסביר שבמצב החירום שבו אנחנו נתונים יש מקום גם לממשלת חירום לאומית.

אין לנו ספק שממשלת חירום לאומית היא לטובת המדינה בימים אלה.

ולבסוף, בהרבה תקוות והרבה ציפיות אני רוצה לאחל לממשלה החדשה שתצליח לעמוד בכל המשימות הקשות והכבדות העומדות לפנייה. אני מאחל לה מלוא הכשרון והעוז להתגבר על הבעיות, ואני מאחל שבזמן הקרוב נוכל לעודד את עם ישראל ולהרים את המוראל של תושבי מדינת ישראל, ושבועד זמן קצר נצליח להציג ממשלה רחבה יותר שתייצג נאמנה את כל הבית הזה והשאיפה לצינונות, למדינת ישראל, כפי שמפלגתי "הפועל המזרחי" שאפה אליה.

ח'י"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לתבר-הכנסת שמואל תמיר, ואחריי לתבר-הכנסת יגאל אלון.

שמואל תמיר (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, "באנו לבחור היום הנגה לאומית באחת השעות המאיימות ביותר שידעה ההיסטוריה של עמנו. מאחורינו מלחמת קיום אכזרית ומרה שבה שכל העם אלפים מטובי הלוחמים ואלפים רבים אחרים נפגעו קשות. האויבים המחומשים עד למעלה ראש הצליחו להתלכד, להגביר את עוצמתם על-ידי חסנטות הדלק, והם נהנים מגיבוי נמרץ מצד מעצמת-על עוינת המסיחה אותם לקשיחות גוברת. ראש הממשלה השליט בסוריה, האכזר בכל אויביו, הכריז ברוב רהב, זו הפעם הראשונה, כי כל מדינת ישראל אינה אלא חלק מדרום סוריה. האויב קיבל כמויות של נשק קטלני המיועד להתקפה על האוכלוסיה האזרחית של ישראל. מריאד מזה ומחואתיקאן מזה, דרך לונדון, פאריס ורומא, מושחזים גרונים המיועדים להיות מונח-ימים על שלמותה של ירושלים. מדינות המקיפות מאות מיליוני מוסלמים הפכו את מטרת הכחדתנו לדגל. מע-מדנו באפריקה התמוטט. אירופה הטתה לנו עורף. ידידותה החיונית של ארצות-הברית מתאונת, יותר ויותר, על-ידי מאמציה לחלול את פניהם של המשט-רים הערביים הצרים עלינו.

"חרדה עמוקה קנתה לה שביטה בלבותיהם של רבים מאזרחי ישראל ושל בני עמנו מעבר לים. איום אכזר רובץ מעל הבניין המופלא הזה, שהוקם לאחר אלפי שנות כיסופים, לאחר מאה שנות יצירה ויסורים, פריחה ומאבק, העפלה ומלחמות דמים. לאחר השואה האימה שהכריחה את הענף התוסס ביותר של עמנו מורמת עתה היד על חייו של הענף הרך והרענן שנשתל מחדש באדמת המולדת. בידינו מופקדים עתה המשך ההיס-טוריה העברית, חיי דורנו ועתיד עמנו.

"בשעה זו עלינו להתלכד ולגייס בתוכנו כל קורטוב של רצון טוב, מירב הכוחות ומיטב המחוות. כשם שגורל אחד צפוי לכולנו, כשם שהבנים בצפון, בדרום ובמזרח מאוחדים בשעות המבחן ללא הבדל השקפה, כן גם אנו כאן מושיטים היום יד איש למשנהו, מעל ומעבר לשנאות העבר או לייבושות של היום, ומכוננים ממשלת חירום לאומית, המקיפה את כל הכוחות הנאמנים בעם. ממשלה שתפעל במלוכד, בכל מאודה, לחילוצה של ישראל מן המשצר המר הפוקד אותה."

כאלה, או בדומה לאלה, חייבים היו להישמע הדב-רים היוצאים מפי האיש שהוסמך על-ידי נשיא המדינה להרכיב ממשלה לישראל. אולם את, גברתי ראש המ-

שלום. לא היית מוכנה להשמיעם. לא היית מסוגלת להתעלות. לא היה בילכתך הנפשית לומר את הדברים האלה לעם הזה הרוצה בהם כל כך. ערב מלחמת ששת הימים ארעם כפי שצוטט — ואשמח אם תכחישי — "לא לפאשיסטים אגיש את הנצחון על מגש". היום לא מדובר על מגש של נצחון, היום אפילו לא מדובר על מגש של נחת רוח. היום מדובר על נשיאה משותפת בעול ובסכנות ובחרדה. אבל גם לכך אינך מוכנה. אינך מוכנה לכך ואת מסרבת, בהחלטיות נחושה שהלוואי והיתה מנת חלקך שעה שעליך לעמוד בפני זרים. אינך מוכנה לכך ובדברייך היום נימקת את סירובך. אני קורא את דבריך: "סיעת הליכוד התנגדה להיענותה של ישראל להחלטות מועצת הבטחון מיום 22 באוקטובר 1973 בדבר הפסקת-האש, היא שללה את החלטת הממשלה מיום 17 בדצמבר 1973 על השתתפותה של ישראל בוועידת השלום ב'ז'נבה והתנגדה לחתימה על הסכם ההינתקות והפרדת הכוחות בחזית המצרית. עובדות אלה השתקפו בשיקולינו לגבי הרכבה של הממשלה הדרושה לישראל בארבע השנים שלפנינו."

זה הלך-רוח בימי משבר וחרדה, סכנה ואיום. זו הרוח שאת מפיחה בעם בשעה זו. אני יודע את המענה: שששת שמה אגיש אתם תוכיח שאפשר להקים ממשלת ליכוד לאומי; ללא קווי ליכוד, על יסוד מספר עקרונות מוסכמים, על יסוד הכרעת רוב, ניתן להקים ממשלת ליכוד לאומי כפי שרוב הכנסת רוצה, כפי שרוב העם משתוקק. אבל את עומדת במריך.

אני שואל את עצמי: מנין הקשיחות הזאת בלב אשה יהודיה לעת כזאת? מנין הנוקשות הזאת בנושא הזה, אחרי מפלה אומללה כזאת שאת וממשלתך אחר-איים לה, אחרי האסון שעוללתם לעם הזה? מנין יש לכם עוז רוח להתייחס כך אל העם, להתייחס כך אל דובריו, שליש הבית הזה — מנין כל זה בלב יהודי בשעה מרה כזאת? מנין הנכונות לשאת באחריות של הסירוב הזה כלפי שלושה מיליון יהודים, כלפי עמית העם היהודי?

לא קמה ממשלת החירום. תחתיה קמה ממשלת המחול, אחיות העיניים וחוסר האחריות. חברי ממשלת המחול, אני מבטיב בכם, אותה חבורה, אותה חבורה של ערב יום הכיפורים, אותה החבורה של הימים והחודשים והשנים של המחוללים שקדמו ליום הכיפורים. איש מכם לא קם והלך הביתה, איש לא התפטר, איש לא פוטר, איש לא הכה על הטא. כולם יחד, יד רוחצת יד. אם תיפול אבן אחת מן הגדר, אולי תתמוטט הגדר כולה. על כן — במלוכד. לא ליכוד לאומי, אלא ליכוד בחיפוי על המחול.

חברי ממשלת אחיות העיניים, אתם תשיגו הערב רוב על ידי המישה-שישה מאנדאטים שעליהם אמר השר ספיר לשר אבא אבן: זאת נתנה לנו ז'נבה. הפתיחה בז'נבה — אחיות עיניים שבועיים לפני הבחי-רות. בישראל, בניפונף בשלום שכביכול עומד מאחורי הכותל. אותו ביום מופלא בהשתתפותם של זרים, בכללם גרומיקו העוין ופהמי האויב, ובלבד שהליכוד לא יגביר כוח והממך יישאר על כנו. איפה היא ז'נבה היום? עברו כארבעה חודשים. מה נותר ממנה אם לא הפתיחה החגיגית לצורך הצלחתכם בבחירות, בעיתוי המדוייק?

ועתה, היום, שוב אחיות עיניים, תוך ניצול מביש וחסר מעצורים של נימוקים בטחוניים מחוץ להקשרם הדבקתם ומנית את הטלאים. בשם סיפור השלום שכב-יכול עומד מאחורי הכותל צברתם עוד מאה אלף קולות וקיבלתם את הרוב שבשמו תבקשו היום אמון, ועל-ידי ניצול סכנת המלחמה אתם מרכיבים היום את הממשלה, ממשלת אחיות עיניים. שלום לפני ארבעה חודשים; מלחמה היום — העיקר לשלוט בבית.

ממשלת חוסר האחריות, בליל שבת הודעת לעם בטלוויזיה כי ביום ג' שעבר הגיעה אליך ידיעה, והוספת ופירטת את הידיעה, ולא אכנס לפרטים. ביום ד' פיר-

שלה, לא היית מוכנה להשמיעם. לא היית מסוגלת להתעלות. לא היה בילכתך הנפשית לומר את הדברים האלה לעם הזה הרוצה בהם כל כך. ערב מלחמת ששת הימים ארעם כפי שצוטט — ואשמח אם תכחישי — "לא לפאשיסטים אגיש את הנצחון על מגש". היום לא מדובר על מגש של נצחון, היום אפילו לא מדובר על מגש של נחת רוח. היום מדובר על נשיאה משותפת בעול ובסכנות ובחרדה. אבל גם לכך אינך מוכנה. אינך מוכנה לכך ואת מסרבת, בהחלטיות נחושה שהלוואי והיתה מנת חלקך שעה שעליך לעמוד בפני זרים. אינך מוכנה לכך ובדברייך היום נימקת את סירובך. אני קורא את דבריך: "סיעת הליכוד התנגדה להיענותה של ישראל להחלטות מועצת הבטחון מיום 22 באוקטובר 1973 בדבר הפסקת-האש, היא שללה את החלטת הממשלה מיום 17 בדצמבר 1973 על השתתפותה של ישראל בוועידת השלום ב'ז'נבה והתנגדה לחתימה על הסכם ההינתקות והפרדת הכוחות בחזית המצרית. עובדות אלה השתקפו בשיקולינו לגבי הרכבה של הממשלה הדרושה לישראל בארבע השנים שלפנינו."

נבדוק את נימוקיך אחד לאחד, את נימוקיך המוצ-הרים, לא את אלה שבלבך. "סיעת הליכוד התנגדה להיענותה של ישראל להחלטות מועצת הבטחון מיום 22 באוקטובר 1973 בדבר הפסקת-האש". לא היא. סיעת הליכוד תמכה בהפסקת-האש, אולם אמרה בעת ובעונה אחת שהיענות להפסקת-האש אין פירושה היענות לה-לטה 242 של מועצת הבטחון. צאי וראי, גברתי ראש הממשלה: הסורים, שהובסו בקרב ונהדפו כמעט עד למבואות דמשק, הם הסכימו להפסקת-אש מבלי לומר הן ל-242, ואילו מאתנו נשללת הוכוח הזאת, אף שגברנו עליהם? האם יש תוקף לנימוק הזה שלך והאם זה מה שעומד היום על הפרק?

הנימוק השני: "היא — סיעת הליכוד — שללה את החלטת הממשלה מיום 17 בדצמבר 1973 על השתת-פותה של ישראל בוועידת השלום ב'ז'נבה". דוברי הליכוד הצהירו בפומבי ובגלוי לפני הבחירות בזה אחר זה: "נלך לז'נבה, ננסה את ז'נבה, ללא תנאים מוקדמים". למה לך איפוא לחפש חידוד במקום שאיננו.

הנימוק השלישי: "סיעת הליכוד התנגדה לחתימה על הסכם ההינתקות והפרדת הכוחות בחזית המצרית". הרי אנחנו במפורש ובמוצהר בעד הפרדת הכוחות בחזית המצרית, כשם שאנחנו בעד הפרדת הכוחות בחזית הסורית.

אכרחם לבנבראון (הרשימה הקומניסטית החדשה): איך הצבעתם על ההחלטה הזאת בכנסת?

שמואל תמיר (הליכוד):

אך אם אתם הצעתם שנסכים לתנאים מסויימים, האם פירושו של דבר שאלה הם התנאים האופטימאליים שישארל היתה יכולה להגיע אליהם? האם צריך להתחיל בהצעות שכל כולן נסיגה ללא תמורה נאותה, עד כדי כך שטובי הפרשנים בעולם אמרו שהתוצאה היתה כל כולה לטובת צד אחד? ואם אנחנו אמרנו: "הפרדת כוחות — כן, אך בתנאים שונים שיש להיאבק עליהם" — אנחנו פסולים מלבוא בקהל השלטון? אני שואל אותך, גברתי ראש הממשלה: האם ניסית לבדוק, האם ניסית להידברו את מצוירה השכם והערב, בוקר צהריים וערב: אנחנו מוכנים להיפגש עם סאדאת כדי לבחון כל סדק

סקימת סכנה חמורה, מדוע לא יצא מיד לדרך? למה לא עזב מיד אותן ישיבות מפלגתיות? האם מידע זה שעומדים לתקוף את המובלעת צריך היה "לשקוע" בתודעה של שר הבטחון? אם שר הבטחון, אחרי כל מה שאמר לנו, לא העריך לכל העומק שיש סכנה כזאת של מלחמה מן הצפון בכל רגע מאז יום הכיפורים, אם הוא לא העריך זאת כל הזמן, ורק עם קבלת המידע נזעק — הרי זה מזועזע. ואם העריך גם העריך כי זה המצב כל הזמן, והיה שותף לעשיית שימוש בנימוק בטחוני לצורך הסדר פנימי, הרי זה מחריד שבועתיים.

אדוני היושב-ראש, לא קמה ממשלת חירום. קמה ממשלה צרה לישראל, צרה מאוד — תרתי משמע. שות-פיה — מפא"י, הויסטרית, שחבר-הכנסת בן-אהרון, איש המערך, אומר שאושרה ביאנטינית מקיפה את מדינתה המרכזית. רפ"י, שכל-כך הרבה תקוות נקשרו לראשה, רפ"י של התמורה, של הנעורים ושל העקרונות — מה נשאר ממנה היום לאור ההתבויות האחרונות הללו? השמאל במערך, שרטן נגד "השלישייה השלטת, הבלתי-נסבלת והמסוכנת לעתיד ישראל" — את הוויכוח הקאר-דינאלי שלו ריכז על הכיסא השלישי. מפד"ל: מיהו יהודי, יהודה ושומרון, ממשלת חירום — שלושה דגלים רמים, אבל, רבותי אנשי הרוב במפד"ל, לבכם, כתמיד, הלך שולל אחרי משהו חיוני. יותר מאשר ממשלת חירום, חשוב יותר מיהודה ושומרון וקובע יותר מן ההלכה כפי שנפסקה מפי רבנים, לבכם הלך שולל אחר ההשתתפות בחלוקת השלל, ל"ע — מפלגת ההגנות, שיקול הדעת, האיוון — אני שואל את חברי וידידי בל"ע: האם יש מוסר בתביעה היום לשני ערים על ארבעה חברי כנסת על מנת ליישב איזה עניין פנימי? האם יש מוסר בכך? האם יש שיקול דעת בכך? האם יש איוון בכך? האם יש בכך הגינות ציבורית?

ודאי אדוני היושב-ראש, יש אנשים ואישים בממ-שלה הזאת שהיית רוצה לראותם בכל ממשלה לאומית, אך כממשלה — זוהי ממשלת המחל, ממשלת אחיות העיניים, ממשלת חוסר האחריות, ממשלת חלוקת השלל, ממשלה שהמלכד אותה הוא העדפת השיקול המפלגתי והאישי על פני האינטרס החיוני ועל פני הבעיות הגורליות ביותר של מדינת ישראל.

אין זו רק שאלה של אי-אמון בממשלה הזאת. לפני כלנו עומדות בעיות וניצבים אתגרים סבוכים ומרים לכל אורך הדרך הצפויה. אבל החובה הראשונה הניצבת לפנינו היא: להעביר את הממשלה הזאת מן השלטון, מהר ככל האפשר, למען הבראתה של החברה הישראלית, למען התעצמותה של המדינה, למען בטחונה ושלומה של ישראל. גם את חובתנו זו נמלא בכל מאורנו.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אלון, ואחריו — לחבר-הכנסת שובל.

יגאל אלון (המערך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, האמת ניתנת להי-אמר כי התמשכות המשא-ומתן להקמת הממשלה, כאשר המדינה שרויה במצב של חירום, והחברה, בחלקים גדולים, נתונה במצוקה נפשית ובתהיות — אינה מוכנה אותנו בצל"ש. אך ייאמר בגלוי כי מצב בלתי-רצוי זה הוא תוצאה שיש לכבד אותה, תוצאת הבחירות לכנסת

סמתם כי יש סכנה בטחונית חדה, וחרדה אחזה מאות אלפי בתים בישראל: שובו כבר? עכשיו?

למה פירסמתם את הידיעות האלה? הרי מאז מלחמת יום הכיפורים היו כמה וכמה כוננויות גבוהות יותר, קיצוניות יותר, וצה"ל נערך כדרוש והחיילים יצאו למילואים מחדש וכולם היו דרוכים. אבל ללא פירסומים. ואם פירסמתם, למה פירסמתם את המידע בהקשר מפ-גתי? ידיעה סתומה: יש הסדר במערך והוא צמוד למשהו בטחוני. אפילו לא אמרתם מה. במשך הלילה ובבוקר השכם, ללא פירוט, חזרתם על הידיעה. ובהד-רגה, לאט לאט, אגב פירוט הסיכום במערך, שמענו שיש סכנת מלחמה. סכנת המלחמה צויינה כלואי, כמשהו נגרר לעיקר: שלום-בית במערך. למה עשיתם זאת? מתי נעשה כדבר הזה בישראל? גם בזה מותר להשתמש כדי לשלוט? גם בהלמות הלב של עם פצוע וכאוב?

ממשלת חוסר האחריות, שר החוץ שלה, על-פי שיטה, מפרסם בעתונות שכאשר שמע מפי מזכיר המדי-נה האמריקני שלפי הסדר עם סאדאת יהיו "רק" 30 טנקים מעבר מזה של התעלה ו"רק" 7,000 חיילים התפעל כל כך עד שלא האמין למשמע אוניו ומיד טילפן לעמיתיו כדי לדעת האם שמע היטב. ואת הדברים הללו משמיע שר החוץ בעיצומו של משא-ומתן, ממש כאלו הודיע לסאדאת: הפעם הצלחתי מעבר למה שקיוויתי, היינו מוכנים לויתור הרבה יותר מרצית לכת. רשום זאת לפניך, להמשך המשא-ומתן. וכל-כך למה? כי זה דרוש לו, לאבא אבן, לצרכי פנים. מה חשוב משא-ומתן עם החוץ, עם העולם הווי? העיקר התעמולה בבית.

וכך לא רק השר אבן. צר לי, ידידי השר פרס מוסר ביום שיש לעתונות שאותו מקור שדיווח לנו ערב מלחמת יום הכיפורים על המלחמה, דיווח עתה על כוונת הסורים לחדש את המלחמה. והסביר לי השר פרס שהציטוט כבוחרת אינו מודויק. בגוף הדברים אמר: נבחה שזה אותו מקור. עובדה היא שעורכי העיתון הבינו כך את דבריו, עובדה היא שהצנזורה השאירה את הידיעה על אותו מקור ולא פסלה אותה. ושוב, לשם מה הפירסום? — כדי לשכנע את הציבור שהמקור שדיווח על כוונת הסורים הוא מהימן, כדי לשכנע את הציבור שיש סכנה; ולכן יש הצדקה למה שעשו השרים דיין ופרס. האם מותר כך להתייחס למקור? לא צריך להיות איש מודיעין כדי להבין מה פירוש התוספת הזאת לפירסום, מה זה עלול לגרום לאותו מקור, מה זה עלול לגרום לציבור ליציור אינפורמאציה חשוב מאוד בעתיד.

וצר לי, גם ידידי השר משה דיין בהג כך. האם לשר משה דיין חדשה העובדה שסוריה אינה מתכוונת לשלום והיא מאיימת במלחמה? האם השר משה דיין אינו יודע שאפילו היונה, השר אבן, אמר שעם סוריה אין סיכוי לשלום? האם לא היה זה משה דיין שאמר לכולנו שדרושה הפרדת כוחות מיידית, כי במצב הנו-כחי, כאשר צבת בצבת עשויה בצפון, עלולים הקרבות להתלקח בכל רגע? מה היחידוש העקרוני שנגלה לו בשעת האפס של הרכבת הממשלה? אם באמת זה היה מדאיג כל כך, והידיעה הגיעה באותו יום, מדוע עשה שר הבטחון שלנו בנסיונות אלה שעות ארוכות במרכז מפלגת העבודה ודחה את טיסתו לרמת-הגולן למחרת? למה לא המריא מיד לרמת-הגולן, מתוך אותה תחושה

חברת ח' ישיבה כ"א

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (אלון, פעיל, הורביץ, שובל, ש. תמיר) —

מאמץ אפילו לנסות להבין זה את עמדתו של זה. אין בכך פסול.

(קריאה מספסלי הליכוד: אתם המלמ-דים תרבות?)

יגאל הורביץ (הליכוד):
שר החינוך והתרבות.

יגאל אלון (המערך):

אבל אם היה צורך בהוכחה נוספת מדוע אין לרתום את שני הסוסים האלה לעגלה אחת — באו דוברי האופוזיציה והוכיחו זאת והיום מעל במת הכנסת.

זלמן שובל (הליכוד):

אתה חוזר על הנאום שלך — — —

יגאל אלון (המערך):

אגב, אפילו ממשלת החירום הרחבה של 1967, שיש המתרפקים עליה בגעגועים, לידתה היתה בחתרנות ואחריתה בפריקת האחריות.

(קריאה מספסלי הליכוד: "לידתה הי-תה בחתרנות?" למה אתה מתכוון? לאינו חתרנות?)

תיכף תשמעו. כאשר הורכבה ממשלתו של לוי אשכול ז"ל ביוני 1967, מצאו השרים שהצטרפו לממשלה שלה שהמילואים כבר גויסו והכלים כבר קורבו אל החזית. ובכל זאת, שתי העובדות הללו לא מנעו מרבים מחברי הכנסת, שחלקם עוד יושבים בכנסת השמינית, להטיל מהומה בעם ולעורר בו אי-אמון. לא משום שלא גייסו — —

שמואל תמיר (הליכוד):

מר אלון, יש לך רושם שאתה עוד במרכז המפלגה, מתווכח עם אנשי רפ"י. אני רוצה להזכיר לך: פה הכנסת, ואתה מתווכח אתנו.

יגאל אלון (המערך):

הקשבתי לך הקשב היטב. לא אמרת דברים קלים. תתרגל גם לשמוע על הזולת. אל תהיה בעל-בית בכנסת.

שמואל תמיר (הליכוד):

אני שומע. לא משתכנע.

יגאל אלון (המערך):

מהסיכוי לשכנע אותך כבר נואשתי מומן. אני משאיר זאת למר בגין. אולי הוא יעשה את זה.

— — כאשר גויסו המילואים בזמן וקורבו הכלים אל החזית — האם נמנעתם מלהפיץ אגדות ובידיות ברחבי העם ולערער את אמינותה של הממשלה בעיני העם? כל-כך למה? משום שלא מיהרו לפתוח באש? אם כי נמניתך עם אלה שחשבו שצריך היה להקדים ביום או יומיים — הדבר לא משנה לגופו של עניין; בדיעבד אני חושב שתוספת של יום או יומיים לא רק שלא הזיקה אלא אף הועילה מבחינה מדינית ולא שיבשה את התוצאות הצבאיות.

(קריאה: היית או בארץ?)

הייתי או בארץ.

שמואל תמיר (הליכוד):

את זה הוא אומר לליכוד, או לחבריו במפלגה?
(קריאה: הוא גם לא קנה קרקעות.)

השמינית. מצד אחד הטילו הבוחרים על המערך, ולא על סיעות הליכוד, להקים את הממשלה החדשה; מצד שני יצאו מפלגות הממשלה מוחלשות, בהשוואה לעבר, והאופוזיציה — בתוספת כוח.

המשא-ומתן הקואליציוני נתקל איפוא בקשיים — קשיים מבית, כל סיעה בתוכה, ומחוץ, ככל שמדובר במפלגות האופוזיציה — קשיים שאינם מוסיפים כבוד לשום צד. אולם אני מאמין כי עם שוך הסערה תירגע המערבולת, יירגעו הרוחות, יצטללו המים ונדע מה לנו ומה ליריבינו הפארלאמנטאריים. בטוח אני שאילו היה המערך זוכה בעוד חמישה-שישה מאנדאטים היתה התמונה הפארלאמנטארית שונה מן הקצה וממשלת קו-אליציה בהרכב המפלגות הקודם היתה מתייצבת זה מכבר לפני הכנסת והעם.

מאיר פעיל (מוקד):

לשם זה צריך המערך להשתנות.

יגאל אלון (המערך):

ישמש הדבר לקח לעצמנו ולתומכינו בציבור, ככל שידובר בבחירות בעתיד, ועוד נמנה את הקולות גם בעתיד.

חברי הכנסת, גם אילו זכה המערך, ולא רק בכנסת הזאת, בכל כנסת שהיא, ברוב מכריע, הייתי מחייב הקמתה של קואליציה, בממנה לשתף באחריות הממשלתית את המפד"ל והליברלים העצמאיים, שהם שותפים מדיניים לתנועת העבודה, זה כימי דור, אלא שבתנאים שתיארתיה היה המשא-ומתן יכול להיות מושגת על בסיס מוצק יותר מאשר במצב שנקלענו אליו, למרבה הצער. אין לפסול, עקרונית, הקמת ממשלה על בסיס פארלאמנטארי רחב ככל האפשר, על בסיס של תכנית פעולה משותפת ומדיניות מוסכמת, וייקרא לה אינה שם שייקרא לה. התנגדותנו להקמת קואליציה עם סיעות הליכוד, שנתכנסו תחת כנפיה הרעיונית-פוליטיות של תנועת החירות, אין בה משום פסילתו של איש או סיעה. התנגדות זו נובעת מחילוקי דעות מהותיים ששום צד מהצדדים אינו צריך להתבייש בהם.

כבוד היושב-ראש, אפשר והכרחי לקיים אחדות לאומית מבלי להקים קואליציה מקיר אל קיר. המורשת ההיסטורית המשותפת, הגורל המשותף, העתיד המשותף והבנים הלוחמים בצבא אחד ומלוכד שכם אל שכם, בקיצור — הסולידאריות הלאומית הטבעית, כל אלה מהווים תשתית איתנה לאחדות לאומית, בלתי-מונתית בהשתתפות בממשלה או במילוי תפקיד באופוזיציה שהיא סם חיים לכל דמוקראטיה פארלאמנטארית מתוקנת.

סיעות "חל-טעם" נשאו לשווא את סיסמת ממשלה הליכוד הלאומי, בימי מערכת הבחירות ובימי המשא-ומתן לכינון הממשלה. גם בתוכנו נמצאו מעטים ותועים שלבם נהה אחר קואליציה מקיר אל קיר. נסיון העבר הרחוק והקרוב מלמד כי הציצה רעיונית ומדינית קיימת בין שני המתנות. ומדוע יש להסתיר זאת? הרי כאן, מעל במה זו, הושמעו דברים חריפים מאוד, לא רק מבחינת הנימוס הטבעי כלפי עמיתים לכנסת, אלא גם מבחינת התוכן. ולבי אינו הולך אחר הפולמוס של מענה-הלשון שנקטו כאן כמה וכמה חברי כנסת נכבדים מהאופוזיציה מעל במה זו בדברים על ראש הממשלה, על חבריה ועל עמיתיהם לכנסת מסיעות אחרות. אפשר לקיים יכוח, ויהיה גם מר כלענה, ברמה תרבותית, תוך

יגאל אלון (המערך):

יש לך טענות לגינוסר? מעניין.

חברי הכנסת, איש איננו בא בטרוניות כלפי שום חבר מחברי הכנסת בטענה שאיננו רוצה בשלום, שאיננו רוצה לחסוך בחיי אדם או שאיננו רוצה בהפסקת-אש. לא על זה הוויכוח בינינו. אפשר לחלוק על דרכו של המערך, אפשר לחלוק על דרכה של הקואליציה, אפשר להתווכח על השאלה אם בהחלטה מדינית פלונית טענה או לא טענה. ואני סבור שבכל ההחלטות שקיבלנו מאז מלחמת יום הכיפורים ועד עתה לא טענו. אינני יכול להתחייב שלעולם לא נטעה. הפאטנט הזה שמור רק לאופוזיציה; היא לא טענה מעולם. הוויכוח הוא, חבר-הכנסת תמיר, לגבי השאלה אם ההצעות שהועלו על-ידי גח"ל בשעתו, לעתים גם בניגוד לטעמך, וגם על-ידי סיעות הליכוד דהיום, היו מביאות לאותן התוצאות או לא. על זה הוויכוח. ולא די לומר: גם אנחנו בעד הפסקת-אש. האם אני מטיל ספק בזה? מעולם לא הטלתי ספק בזה. אבל אין לי גם שום ספק שהמדיניות שהומלצה על-ידי סיעות הליכוד, ולפני זה על-ידי סיעות גח"ל, לא היתה מביאה להפסקת-האש, ולא היתה מביאה לאותן תוצאות מדיניות שעדיין הן רחוקות מלהניח את דעתנו, כי אנחנו רק בצעדים הראשונים. לכן, אנא, תחדלו נא מן הוויכוח הזה. נתווכח לגופו של דבר, בנושאים שיהיה בהם הסכם — נצביע יחד; בנושאים שאין בהם הסכם או הסכמה — יצביע כל אחד לפי דרכו, לפי אמונתו. כך מקובל בכל פאר-לאמנט הדן לגופו של דבר ומכריע אך ורק לגופו של דבר.

חבר-הכנסת כרמל אמר, בצדק, שגם במדיניות של הממשלה הניצבת היום לפניכם אין משום בטחון שאמנם יושג השלום. ולא זהו הנושא השנוי במחלוקת בינינו. דבר אחד ברור, שלהצעת פשרה יש בדרך כלל יותר סיכוי להתקבל מאשר למדיניות הגורסת "אף שעל". אבל גם אם הצעת פשרה איננה מתקבלת על הצד השני ונדחתה, ואפילו אינה מביאה את השלום ואולי מביאה למלחמה, לפחות יהיה הדבר גלוי, ברור וידוע לנו עצמנו, לעם היהודי בתפוצותיו, לעם היושב בישראל, ללוחמים בחזית ולידיינו בזירה הבינ-לאומית, שהצד השני נוקט מדיניות הגורסת "אף שעל" ולא הצד הישראלי.

אמנם כשמגיעים אל הגויים יש סכנה של מלחודת בשני הקצוות: אם אתה מביא בדברייך שיקולים מדיניים בין-לאומיים, מיד עולים עליך סופר-פאטריוטים, אולט-רה-פאטריוטים, ואומרים: אהה, עושים מה שרוצים הגו-יים. אם אתה מתעלם מקיומם ועושה רק מה שאתה רוצה ואומר רק מה שאתה רוצה — טוענים: אינו צרות אופקים, אינו פרובינציאליות, אין רואים את הנפש, אין רואים את ברית-המועצות ואין רואים את תפקידה של ארצות-הברית וכיוצא באלה. הנה חבר-הכנסת שמואל תמיר מנה בפתח דבריו שורה ארוכה של גורמים בין-לאומיים. לדעתי, הוא גם הציג אותם באורים הנכון, אולי פרט לממשלת ארצות-הברית, שהייתי מציע גם לחבר-הכנסת תמיר לנהוג בה קצת יותר דרך-ארץ, כיוון שהיא ידידה גדולה.

שמואל תמיר (הליכוד):

היה בזה דרך-ארץ כראוי. היה שיקוף עמדתה כפי שהיא רואה אותו. בדיוק.

יגאל אלון (המערך):

ועכשיו אני רואה נימוקים חדשים. בכל זאת, מותר לאדם החולק על דרכה של "הליכוד" לשאול: מה נשתנה בין ספטמבר 1970 לראשית 1974?

גאולה כהן (הליכוד):

מלחמת יום הכיפורים.

יגאל אלון (המערך):

לא, גברתי. ההכמה היתה צריכה להיות לפני יום הכיפורים — — —

שמואל תמיר (הליכוד):

היא היתה. והיא חסרה לכם.

יגאל אלון (המערך):

על מה ולמה עזבו סיעות גח"ל, בניגוד לרצונה המפורש של אחת מהסיעות המרכיבות אותה? על מה ולמה פרשו מהממשלה של אז? על שנענינו ליוזמת השלום האמריקאית? —

(קריאה מספסלי הליכוד: ובאמת הבאתם שלום?)

— על שחידשנו את הפסקת-האש; על שמילאנו את אסמינו באמצעי לחימה חדשים וחדשים, שמילאו תפקיד מכריע במלחמת יום הכיפורים.

אמנון לין (הליכוד):

הם הספיקו במלחמת יום הכיפורים?

(חברת-הכנסת ג. כהן קוראת קרי-את - ביניים)

יגאל אלון (המערך):

חברת-הכנסת כהן, הירגעי נא. נצירת הלשון איננה תכונה מזיקה לחברת פארלאמנט צעירה. האמיני לי. גם לוותיקים ממנה.

הרי גח"ל, או בשלב מאוחר יותר סיעות הליכוד, נעדרו מהממשלה הרחבה לא משום שהוצאו, לא משום שגורשו על-ידי אותה "אשה קשות לב", אלא משום שהעדיפו שלא להימצא סביב אותו שולחן שנטל על עצמו גם את הסיכונים שבמאמצים מדיניים. ואם לשפוט לא רק לפי ההגיון של ספטמבר 1970 אלא גם לפי אותה שורת החלטות שמנתה פה ראש הממשלה בדברי הפתי-חה שלה, הרי אילו היו סיעות הליכוד בממשלה, היו עוזבות אותה כבר ארבע פעמים מאז הפסקת-האש.

יגאל הורביץ (הליכוד):

ובכן, מה אתה חושש?

יגאל אלון (המערך):

חביבי, ממשלה איננה עגלי מרבק, ולא מלון-אור-חיים ללילה אחד.

יגאל הורביץ (הליכוד):

אגיד לך מה הממשלה... אל תערב את "מרבק".

יגאל אלון (המערך):

וממשלה איננה מכונית נוסעים שעולים עליה ויור-דים ממנה.

זלמן שובל (הליכוד):

גם לא סירת-פייברגלס בגינוסר.

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (אלון, ש. תמיר, הלוי) —

כאשר המפד"ל, לאחר ויכוחים פנימיים נוקבים ומכאיבים, מחליטה להצטרף לממשלה, או כאשר חברים ממפלגת העבודה שהתלבטו עם עצמם אם להצטרף או לא, מכריעים בסופו של דבר להצטרף — מגנים אותם ומכנים אותם "רודפי כסאות". אבל כאשר נציגי סיעות הליכוד רוצים להצטרף לממשלה — הרי זה רק לשם שמיים, מתוך הקרבה עצמית. עוד לא פסה התנדבות במדינת ישראל.

הממשלה הזאת נולדה ביסורים גדולים, בביירוים רציניים. ומה היסוד ללעג של האופוזיציה על כך שבכל זאת נמצא רוב בכנסת, מכל מקום, די חברים בכנסת, שמונעים מן הליכוד להקים ממשלה? חורה להם? אני יכול להבין. אני יכול להבין ללב של חבר-הכנסת בגין על שהוא כועס על ראש הממשלה — מתוך דאגה לכבודה כמובן — שבכל זאת נענתה להחלטת מרכז המפלגה שלה. ואני יודע שבלעג אפשר לומר "דין התנועה". אבל אני אומר להם: תנועה שאין בה דין — איננה תנועה. וזה חל לא רק על התפקידים בכנסת. גם אתם יושבים על כסאות מסויימים. אנחנו כולנו, ללא הבדל קואליציה ואופוזיציה, יושבים על כסאות, ויודעים שלעתים אלה הם כסאות של פאקיר הודי. אבל אין מרחק גדול בין הכסא הזה לכסא הזה, פרט למספר המועמדים הנלחמים על כסאות.

נתייצבה ממשלה, ואין בה סטיות. ואם תקום ועדת שרים לבדוק את הנושא הדתי, תבדוק את הנושא הדתי. תמצא פתרון — תבוא עליה ברכה, שהרי בעיה זו יורדת לשרשי קיומה של האומה, לפחות מאז קיומה של כנסת ישראל, באשר קואליציות נפלו וקמו. על נושא זה. מה פסול בחיפוש דרך משותפת? הרי צריך לפעול יחד. יימצא פתרון — אני בטוח שכל חלקי הבית יהיו מרוצים; לא יימצא פתרון — אני בטוח שכולנו יצטער. וכל צד יצטרך להסיק מסקנותיו.

אני רוצה שלא תהיה טעות: ראש הממשלה לא הודיעה שהקואליציה תבקש אמון הבוחר פעם נוספת, רק אם יימצא מי שיבקש זאת, ברגע שתתגלה אפשרות להסדר של שלום עם ירדן. הודעה זו, לפי מיטב ידיעתי, היא פרי יזמתה של ראש הממשלה עוד בשלבים מוקדמים של המינהל-ומתן, מתוך הנחה שהשאלה כל-כך רצינית מבחינה היסטורית, מבחינה מדינית, מבחינה לאומית, עד שראוי לפנות אל העם ולומר: הנה נוצרו תנאים המאפשרים בסבירות גבוהה הסכם שלום בתנאים אלה ואלה, ויכריע העם. אם זה עולה בקנה אחד גם עם גישתה המדינית של שותפת קואליציונית כמו המפד"ל, הרי אנו מרוצים מכך. לא יהיה צורך בשום יזמה אחרת, פרט ליזמת המערך, בנושא זה. כמובן, הדרך אינה נעולה בפני שום יזמה אחרת.

אומר לכם יותר מזה: אהיה מרוצה מאוד אם כתוצאה מפעילותנו המדינית יתברר במקדם או במאוחר שאמנם נוצרו תנאים המאפשרים להגיע לשלום עם ירדן, תוך פתרון נאות לבעיה הפלשתינאית בקשר עם ירדן, ויהיה לנו כמה לבוא לכנסת ולעם. באילו תנאים — על כך נתווכח בבוא העת. ידיה של הממשלה אינן כבולות בחיפוש השלום. אבל אם וכאשר נגיע אל שלב ההכרעה הסופית, המחייבת — נפנה לעם.

בנימין הלוי (הליכוד):

אם אחת הסיעות המשתתפות בקואליציה תדרוש זאת.

יגאל אלון (המערך):

הרשה נא לי להגיד מלה בלי שתפריעו. אין צורך בזה. אני לא הפרתיי לך.

ובכל זאת במסקנות — לא קיים עולם, רק אנחנו ושכנינו. כל היתר אין לו כל שייכות למסקנות. מעלים את כל היתר רק כדי להשחיר את התמונה, שהיא שחורה מאוד, וקשה להתחרות בבחירת הצבע הכהה, ומוליכים אותך כמעט — אולי לא זו היתה כוונת הנואם, ואני מוכן למחוק את המלה "אולי" — בעצם אל הגיונה של מצדה, שבהיסטוריה היהודית מילאה תפקיד שאין שני לו. אבל שוב, אין לשאוף לנסיבות של מצדה.

שמואל תמיר (הליכוד):

סלח לי, חבר-הכנסת אלון, האם אינך שם לב שאתה אומר לי בדיוק את מה שאומרים עתונאי חוץ על ראש הממשלה? בדיוק, הגיון מצדה. כשהיא אומרת "אף שעל בגולן" — והיא אומרת "אף שעל בגולן", כך היא אמרה למתיישבי הגולן רק לפני שבועיים — אומרים כל מיני גורמי חוץ: זה הגיון מצדה. באותו סגנון אתה פונה אלינו.

יגאל אלון (המערך):

חבר-הכנסת תמיר, השתחררת כבר מגורמים בין-לאומיים "קטנים" כמו ברית-המועצות וארצות-הברית; אולי תשתחרר סוף-סוף גם מעתונאים זרים, ממה שכותבים עליך ועל ראש הממשלה. מה שאני מסביר הוא שאנחנו חייבים לבחור לעצמנו מדיניות שמביאה בחשבון בראש ובראשונה את האינטרס הלאומי שלנו. עלינו להיות פתוחים לאינטרסים סבירים של הזולת ולהביא בחשבון גם את הגורמים הבין-לאומיים הפועלים בשטח, שלעתים האינטרסים שלהם זהים או קרובים, לעתים הם מנוגדים. ואת הספינה הישראלית יש לנווט ביים סוער, בין מישברים גדולים, ולא במים שקטים. הרי בזה אין בינינו חילוקי דעות.

אי-צדק גדול עושים לראש הממשלה כאשר מניחים על כתפיה ועל כתפיה בלבד את האחריות לאי-הקמתה של קואליציה מקיר אל קיר. רוב המשתתפים בוויכוח במוסדות המערך ובמוסדותיה של מפלגת העבודה, בסיעה בכנסת, בלשכה, ביישובות משותפות ובמרכז הביעו את דעתם המנומקת, ולא מתוך זילזול ביריבים פוליטיים, אפילו מתוך כבוד, מדוע יש להימנע מהקמת ממשלה כזאת. משום שהיא היפוכה של ממשלה להכרעות גדולות. הנסיון בעבר מלמד שקואליציה כל-כך רחבה וכל-כך מגוונת מסוגלת לפעול רק בנושאים שעליהם אין חילוקי-דעות מראש, או שמוסכם על כל חברי הממשלה שלא להחליט גם בנושאים החיוניים לישראל. וייאמר לזכותה של ראש הממשלה שלחמה בזמן כינון הממשלה בכנסת השביעית על צירוף גח"ל לממשלה, היא נאבקה בתוך סיעתה, וכאשר הובאה לפנינו היומה האמריקנית לא נרתעו היא וממשלתה מלקבל את היומה היא אף-על-פי שסיעות גח"ל פרשו מן הממשלה.

לכן אינני מבין מה נשתנה כאשר ממשלת ישראל נענתה להחלטת מועצת הבטחון מס' 338. סיעות הליכוד, אף-פי מסורתן והשקפת עולמן, דחו את ההחלטה הזאת. אני יכול לבקר אותן על כך, אינני יכול להתייחס ברצינות להצעתן. להצטרף לממשלה, אף-על-פי שהן שוללות את מדיניותה של הממשלה.

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (אלון, הלוי, הורביץ, אברמוב, שובל) —

יגאל אלון (המערך):

אני מוסיף לך מידע.

בנימין הלוי (הליכוד):

בניגוד לכתוב — — —

יגאל אלון (המערך):

לא בניגוד לכתוב. אני מוסיף לך מידע. אינך יכול לחלוק על דברים שאני אומר. כולנו אמונים על דברי אמת.

בנימין הלוי (הליכוד):

אבל כתוב — — —

יגאל אלון (המערך):

אינני כופר בכתוב. אני מוסר לך מידע נוסף. אני מביא לך, לכולכם, לכל הבית ולכל העם, מידע נוסף.

אינני רוצה למנות אחד לאחד את כל משימותיה של ממשלה זו. זאת עשתה ראש הממשלה ועשו חברי כנסת לפני. אני רק רוצה לומר שלקראו נאומים שנכתבו לפני הודעת ראש הממשלה, ולקראו אותם כאילו לא נאמרו דברי ראש הממשלה בשורה של נושאים, — הדבר נראה בעיני מוזר, אפילו בעימות הטבעי שבין מפלגות הקואליציה והאופוזיציה.

לא הספיקה קריאת-הביניים או תשובת-הביניים של ראש הממשלה בעניין הידיעה שפורסמה, ושנאמר בה כי הממשלה תגנוז כביכול את המלצות ועדת ראש הממשלה לעניין גוער במצוקה, ובכל זאת נסתיימו דבריו של חבר-הכנסת בגין באיזו תמיהה ובסימון-שאלה. לא זו בלבד שהדברים לא ייגנוזו, אלא בחלקם כבר הופעלו. וכבר מוקם במשרד ראש הממשלה מכשיר לתיאום עם המשרדים בנוגעים בדבר. — ועוד הודיעה לנו ראש הממשלה היום בדבריה שהממשלה תקים מועצה ציבורית לענייני חברה. והוא הדין לענייני בטחון — חידוש פעולתה של ועדת שרים לענייני בטחון, שתהיה מצומצמת הרבה יותר מאשר הממשלה, והקמתה של מועצה לבטחון לאומי.

אלו הן שתי ידיעות חשובות. אולי הן שייכות למסקנות או לחלק מהמסקנות והלקחים שיש להפיק משיטת עבודתנו עד למלחמת יום הכיפורים. וכשם שהצבא מפיק לקחים, ועדת אגרנט חוקרת ומכינה ממצא, איה, כך גם הממשלה החדשה תצטרך לקבל שורה של החלטות בעקבות הלקחים שהיא עצמה מפיקה או שזורה עות אחרות מפיקות, כל אחת בתחום אחריותה, וימצאו ממצאתיהן לממשלה.

ולבסוף, חברי הכנסת, הממשלה איננה מתחמקת מאחריותה להישגיה ולכשלונותיה, בין שמדובר באחריות קולקטיבית שבתוכה ובין שמדובר בכל אחד מאתנו בתחום עיסוקו. אבל עכשיו מדובר גם בממשלה חדשה לא רק באורח פורמאלי, ממשלה שהצטרפו אליה שמונה אישים חדשים, שפרט לאחד מהם עוד לא כיהן איש מהם כחבר הממשלה בעבר; ביניהם אישים בעלי נסיון מדיני, בטחוני, כלכלי, משפטי, ציבורי, המחזקים את הצוות. ולדעתי, יש בכוחה של הממשלה שהוצגה היום לפניכם, גם בתכנית נכונה וגם בהרכב ציבורי ופרסונאלי נכון, כדי לעמוד במשימות הכבדות שמטילה עלינו התקופה, וחוששני שהתייגה עוד כבדות מהן בעתיד הנראה לעין.

הלך-הרוח של עגמת-נפש ומבוכה בציבור איננו רק תוצאה ממדיניותה של הממשלה. לעם בישראל המוסד הזה כולו, הקרוי "הכנסת", גם הוא משמש מקור להש-ראה. ולא פעם גם גורם לאכזבה. אין כל קושי להוסיף על המבוכה ולהעמיק את העגמה ולעודד תופעות שלי-ליות. לשם כך לא חייבים להיות "מיניסטר", מבלי שאמעט כמלוא הנימה מאחריותה של הממשלה, אח-ריותה הכוללת למתרחש במדינה.

יגאל הורביץ (הליכוד):

לו היית באופוזיציה, איך היית נוהג? יש הפגנות על כיכר לחם.

יגאל אלון (המערך):

מעולם לא הפגנתי על כיכר לחם. תשאל את חבריך שהצטרפת אליהם איך נהגו בכנסת.

יגאל הורביץ (הליכוד):

איך אתה נהגת?

יגאל אלון (המערך):

באבנים לא יידינו את הכנסת מעולם.

יגאל הורביץ (הליכוד):

תגיד תודה לאופוזיציה כזאת.

יגאל אלון (המערך):

לכן, חברי הכנסת, בין שהרוב יהיה קטן, בין שיהיה גדול, בין שזאת ממשלת מיעוט — והיום ממשלת מיעוט היא באופנה בשורה ארוכה של מדינות בעלות מסורת פארלאמנטאריות עשירה ועתיקה — אין בהרכב הפאר-לאמנטארי הנוכחי אלטרנאטיבה ציבורית לממשלה זו. לכן הודות להרכב זה, הודות לאחריות שהיא נוטלת על עצמה, ראויה היא לאמון.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת זלמן שובל, ואחריו — לחבר-הכנסת ס"ף-אלדין אלזעבי.

זלמן שובל (הליכוד):

כנסת נכבדה, אנחנו, הליכוד, הלכנו אל העם בבחי-רות בסיסמה של ליכוד לאומי. רצינו בממשלת אחדות ואמרנו ברורות שנסכים גם לממשלה בראשות המערך. לא העמדנו שום תנאים מכבידים. הסכמנו להחלטות הרוב, וזאת על אף כל הכשלונות במשך ארבע השנים האחרונות כמעט בכל התחומים: במשק, בחברה, בשיכון, ביחסי החוץ ולבסוף בשיקולים המדיניים ערב יום הכי-פורים. גם לא התווכחנו על המועמד לראשות הממשלה מטעם המערך, על אף זכרוננו הארוך מלפני שבע, שמו-נה, תשע שנים, למרות התבטאויותיה של ראש הממשלה כלפי הליכוד ומרכיביו. היינו מוכנים לכל זאת כי העם רצה ורוצה בשעה חמורה זו משענת-אמון שרק ממשלה רחבה יכולה להעניק לו.

אולם אל עוד. מעתה נהיה ראשית כל אופוזיציה — ממלכתית ואחראית, אופוזיציה הרואה את עצמה נושא לחילופי שלטון. אך למען הרקורד, כפי שאומרים באנגלית, אני רוצה לומר עכשיו מעל במה זו בצורה הברורה והפשוטה ביותר: לא היתה כל מניעה אמיתית בתחום המדיניות או מבחינה פאראגמאטית להקמת ממש-לת חירום לאומית. כל ההסברים המדיניים, כביכול,

תפארתה. מה נאמר שם? "איך אפשר להציע אי-פעם הסדר כלשהו אם תשלט בארץ ממשלה שאינה מוכנה לשום ויתורים ופשרות טריטוריאליות? אולם אמרנו תמיד ואנחנו אומרים גם היום: סיני הוא לגבינו אזור של חץ בטחוני בינינו לבין המצרים שהקו המפריד המדוייק בו ייקבע במשא-ומתן עם המצרים. גם בעניין טוריה לא שמעתם מאתנו דברים העומדים בסתירה לקו המוצהר שלכם. בעניין ירושלים אני מקווה שיש אחידות דעים בין רוב חלקי הבית הזה.

ועכשיו תבואו ותאמרו: כן, אבל מה באשר ליהודה ושומרון? לא אכזיש שיש מחלוקת, שקיים ויכוח יסודי, אבל בין מי למי? כלום קיים הוויכוח הזה רק בין המערך לליכוד, או שמא הוא קיים בדיוק באותה מידה גם בתוך המערך, על אף הטחח של ארבע-עשרה הנקו-דות? והאם אין לנו קיים במידה זו או אחרת ברוב שדרות הציבור? לא בליכוד, הגם שיש ניואנסים בינינו, ברור שנוסף לכל יתר הטענות, היסטוריות ואח-רות, החשובות מאוד, אין להתיר את יהודה ושומרון לריבונות ערבית מהטעם הפשוט שזה יסכן כמעט במי-שריו את בטחונה של כל נקודת ישוב בארץ הזאת. לנו גם ברור שזה יחייב אותנו באופן מתמיד לצאת למלח-מות חדשות כדי להשתק את מוקדי ההבלה. בטחון אופטימאלי — לא מוחלט, אבל אופטימאלי — יהיה כיים רק אם צה"ל יישב על הירדן ועל ההרים שמעליו. בכוונה לא דיברתי על סיפוח אי-סיפוח. אינני רוצה לטשטש הבדלי גישה בעניין זה, אך המגמות המסתמנות עכשיו במערך — ולא רק מצד ליובה אליאב ויצחק בן-אהרון, ומצד כל אותם זורי מוכה בסיסמה של "כלל זאת מערך", אלא מצד חוגים נרחבים הרבה יותר — מכוונות למסירת חלקים חשובים של ארץ-ישראל המערבית לריבונות ערבית, ומי שמשלה עצמו ששלטון חסיני ישמש תריס לאורך ימים מפני השתלטות האלמנטים הקיצוניים בכל אזור ישראל תפנה אותו, טועה ומטעה אחרים. מכל מקום, הוויכוח יכול להיות מיותר בשלב זה. מאחר שהליכוד הודיע לא פעם שמה שסוכם בעניין יהודה ושומרון עם המפד"ל, כלומר הליכה לעם בטרם קבלת החלטה סופית בנידון, יכול היה עקרונית לספק גם אותו.

אדוני היושב-ראש, על מהלכיה האחרונים של ראש הממשלה לא אדבר עכשיו. מה עוד אפשר לומר עליהם ולא נאמר? אי לעם שממשלה כזאת צריכה להרים את המוראל שלו. גם לא אכנס לעניין של איוש משרדי הממשלה הזאת, שר זה או אחר. יש בה גם שרים מצו-יניים. אולם כל ממשלת המעטים הזאת היא ההיפך הגמור ממה שנחנך למדינה היום, ולכן יש לנו טענה כלפי כל מי שסייע בהקמתה, ולו גם בחוסר רצון.

רבתי חברי הכנסת, באים בטענות לעם. העם איננו אשם. אשמים מנהיגיו. גם בעבר היו מצבים קשים מנשוא. מי אינו זוכר את הלילה הקשה כשבן-גוריון הודיע על הנסיגה מסיני ועוזה? למי לא נצטב אז הלב? אולם העם הזה לא נתפס או לרוח נכאים, כי כולנו ידענו שיש מי שמתווה דרך ונותן כיוון. היום אין דרך ואין כיוון.

מגיע לעם הזה שלטון יותר טוב מזה שיש לו היום. אני מאמין שהיום הזה קרוב יותר ממה שרבים מאתנו מתארים לעצמם.

שהושמעו כאן היום, או שהושמעו בשבועות האחרונים, נגד הקמת ממשלת ליכוד אינם אלא הטעיה ואחיות-ענינים מכוונת. ייתכן, כמובן, שיש דברים שראש הממ-שלה מסתירה אותם אף מאחדים מחבריה; אולי יש הבנות והסכמות שהיא יודעת שאין הליכוד יוכל להשלים אתן, אך למה לי להחשיד את ראש הממשלה בהסכמים סודיים כשההסבר הוא הרבה יותר פשוט? הרי שר האוצר בכבודו ובעצמו הסביר למרכז העבודה בגילוי-לב ראוי להעריצה שמה שמונע הקמת ממשלת חירום הוא חששו של המערך לאבד את השלטון במדינה. לא "ממשלת שיתוק" ולא "מאבק לשלום", אלא פשוטו כמשמעו, הקו המאפיין את המערך יותר מכל דבר אחר: ההידבקות בשלטון, בכל מחיר. אולם את המחיר האמיתי, רבותי, משלם עם ישראל, לא אדוני המערך. למה הדבר דומה? לחנווני העורך מכירה כללית של נכסים שאינם שייכים לו. ושמה אפשר להגדיר את מה שקדם להקמת הממשלה הזאת בלשון אחרת? מאשר מקח-וממכר של חנוונים?

כמובן, עם המפד"ל ועם ה"ע אפשר להסתדר; יתנו עוד שר או שניים; לא חשוב, לא זה מה שקובע. מה שחשוב באמת הוא להמשיך לשלוט בעם הזה שלטון כמעט אבסולוטי אף-על-פי שרוב רובו של הציבור, חלק גדל והולך, איננו רוצה עוד בשלטון כזה. זה כל כולו של המערך: לא אידיאולוגיה, לא גישה אחידה לענייני משק, חברה או מדינה, אלא אגודה שיתופית לשמירה על השלטון, וברגע שהשלטון הזה יישמש ממנו תתפורר ממילא האגודה מאליה.

אדוני היושב-ראש, מאז מערכת הבחירות ועד עצם היום הזה שזור בהסכרת המערך חוט של דמאוגיה, כזב והטעיית הציבור, והיום הוא לערוך את החשבון. כבר לא אדבר על הנגימה של "מפלגת השלום" לעומת "מפלגת מלחמה". מכך הסתייגו אפילו כמה מראשי המערך האחראים יותר. אבל מה לא נאמר עוד שם, באותה תעמולה דמאוגית וכזבת? — "הליכוד מתנגד לוועידת ז'נבה". לא אמת. הליכוד תמך בוועידת ז'נבה מהרגע הראשון. מה אמרנו? אמרנו שאין לנטוע בלב העם אשילות, כלילו השלום כבר בשער, ואמרנו שהצוות הזה שבראשו עומד שר החוץ, מר אבא אבן, לא יצילח להגן בז'נבה על עמדותיה החיוניות של ישראל. בשתי הנקודות לא שייגנו את דעתנו.

ועוד אמרו: "הידידות עם ארצות-הברית היא אבן-פינה במדיניות החוץ של מדינת ישראל ואילו ממשלה בראשות הליכוד תקלקל את יחסינו עם ממשלת ארצות-הברית". לא אמת. כבר לא אוכיר לכמה ממרכיבי המערך מה הם אמרו על ארצות-הברית לפני שנים לא רבות. אבל כלום יש מישהו שאיננו יודע היום שמה שקרה לנו במלחמת יום הכיפורים ומאו ועד עכשיו הוא אשר גרם לסחף החמור בהשתית יחסינו עם ארצות-הברית? ארצות-הברית שרק תמול-שלושום ראתה בנו בעלת-ברית, משענת, נכס בטחוני מבחינתה, רואה בנו היום, באשמתנו, נטל, נטל שיש לתמוך בו, שצריך להחזיק אותו. זוהי הסכנה האמיתית ליחסינו עם ארצות-הברית, ולא ממשלת ליכוד.

אולם גדול הכזבים, רבתי חברי הכנסת — וחבר-הכנסת ידלין חזר על הבדותה הזאת גם היום — היא הסיסמה "אף שעל" שהודבקה לליכוד על-ידי תעמלני המערך. זו היתה הטכניקה של "השקר הגדול" במלוא

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (אברמוב, אלזעבי, דרניצקי, שינמן) —

חיו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אלזעבי, ואחריו — לחבר-הכנסת שינמן.

ס"ף-אלדיון אלזעבי (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, על סמך תוצאות הבחירות לכנסת השמינית קשה היה להקים ממשלה קואליציונית, ואולם אנו, חברי הכנסת הערביים, ראינו מחובתנו לסייע בידי המערך להקים קואליציה ולהרכיב ממשלה. ואמנם קיימנו בעניין זה פגישה עם המזכיר הכללי של מפלגת העבודה, מר אהרן ירלין, והצענו לו את הצטרפותנו לקואליציה ללא תנאים. דרישה אחת היתה לנו, והיא הצורך לפעול למען הש- לום, בהיותנו בטוחים כי מפלגה זו היא המפלגה המעו- ינת ביותר בנושא זה. שכן היא ציינה במצעה לבחירות לכנסת השמינית כי תפעל למען השלום.

כן נפגשנו עם כבוד נשיא המדינה והבהרנו לו את דעתנו בעניין הרכבת הממשלה. הבאנו לידיעתו גם את מצבם של האזרחים הערביים בישראל וביקשנו ממנו להשפיע על הממשלה לצרף לפעם לשירותיה שר ערבי, שכן יש בעיות ועניינים התלויים ועומדים זה עשרות שנים ומחכים לפתרון. אנו שוכנעים כי לבעיות אלה לא ימצא פתרון מתאים אם הממשלה לא תסכים לצרף שר ערבי שיוכל לעורר בעיות אלה, להביאן לפני הממשלה וכך להשיג את פתרונו היסודי.

קיימת דרישה בקרב האזרחים הערביים, שלא היתה כדוגמתה, בדבר הצורך לשחרר ערבי בממשלה, שכן דבר זה עשוי לפתוח אופקים חדשים לפני האזרחים הערביים ולהפיח בקרבם תקווה גדולה לחיים במדינה הזאת. יש רבים בתוכנו הכואבים את עובדת אי-מתן זכויות לערבים בתחומים רבים ואי-שיתופם שיתוף מלא בחיי המדינה. הצעירים והמשכילים כמעט שהתייאשו מאי-שיתופם ומן העובדה שאין מתייחסים אליהם כראוי, במיוחד מאחר שהם כבר חיים במדינה זו תקופה ארוכה והוכיחו כי הם ראויים לאמון. ואמנם שמענו מעל במה זו הרבה הצהרות בבדון זה מפי ראש הממשלה ואחרים המעידים על כך. מינוי שר ערבי שיישב עם אחיו השרים היהודים עשוי להיות דבר שיש בו כדי להרים את קרנה של המדינה מבפנים ומבחוץ וכן לשנות הרבה את הדעות אשר אנו שומעים תכופות מפי אזרחים ערביים ובמיוחד מפי המשכילים שבהם ואף לחסל את המרירות השוררת בתקופה האחרונה.

נפגשנו עם ראש הממשלה והצהרנו לפניו את תמיכתנו בממשלת מיעוט אחר שהוצגה לי מספר דרי- שות. אולם דרישות אלה לא היו תנאי מוקדם להשתת- פותנו בקואליציה. עכשיו, לאחר שהושגה הסכמה עם המפלגה הדתית-לאומית והורכבה הממשלה על בסיס זה, רואים אנו את עצמנו פטורים מהבטחתנו בדבר תמיכה בממשלה. שכן הממשלה המוצגת לפנינו היום אינה יכולה להיכנס בעבי הקורה של נושא השלום והחזרת השט- חים אלא לאחר שיערך משאל-עם, דבר שיכבול את ידיה של הממשלה וימנע ממנה לנהל משא-ומתן באופן חפשי. על סמך זה החלטתי להימנע מהצבעה. אולם שיקול אחד הוא שמנע ממני מלבצע החלטה, והוא שהגברת גולדה מאיר היא המרכיבה והיא העומדת בראש הממשלה. לכן, על אף כל מה שאמרתי לא אוכל שלא לתמוך בה ולאחל לה הצלחה, בתקווה כי תשים

את עניין השלום בראש סדר-יומה ותמצא את הדרך האידיאלית לאי-כבילת ידי הממשלה במשא-ומתן לש- לום, כדי שתוכל להחזיר שטחים מסויימים אם תראה כי האינטרס שלה מחייב זאת. אני מקווה גם שהגברת, מאיר תיענה לדרישות האזרחים הערבים במדינה ותכיר בזכו- יותיהם במלואן.

חיו"ר י. דרניצקי (יודין):

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שינמן, ואחריו — לחבר- הכנסת פרס.

פנחס שינמן (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כשוחפה בממשלה שהוצגה היום לפני הכנסת, ממלאת החזית הדתית הלא- מית, המפד"ל, תפקיד נעלה ונשגב, והוא: שמירה על גחלת ישראל שלא תכבה. לבטים רבים היו לנו וגם משא-ומתן ארוך ומייגע עלה בגורלנו עד שנפלה ההכ- רעה לחייב השתתפותנו בממשלה, וזאת לאחר שבחגיגת המצב הוחייה כי בלעדיו, בלעדי השתתפותנו בממשלה, צפויה סכנה לקיים בתחום הדת והרוח, שאיננו כלל וכלל מבוטל, והוא עלול להתחסל ולהיעלם מן האופק ולאחר זמן קשה יהיה להחזיר את הגלגל אחורה. עם השתתפותנו בממשלה לא זו בלבד שהבטחנו את הקיים אלא אף שיפרנו ותיקנו הרבה דברים שהעיקו עלינו במשך כהונת הממשלה עד היום. עמדה לנו השותפות ההיסטורית במדינה במשך עשרות בשנים עם מפלגת העבודה ליצירה ולבניין, להתיישבות ולהתנחלות, לעשייה ולפיתוח, כי עלה בידנו יחד אתם לעצב את צביונה הדתי של המדינה בחיים הפומביים, לבנות את החיים הדתיים בכל פינות הארץ, בחינוך, במועצות דתיות, ברבנות ובמוסדות דתיים שונים. אין לזלזל בכך כלל וכלל. וגם עתה גילינו רצון טוב מצד המערך להמשיך במשותף בביצוע המשימות שהוטלו עלינו בעידן קשה זה למדינה, מלבד קשיות עורף מצד ראש הממשלה בקשר ל"מיהו יהודי", בו נתקלנו לצערנו בנוקשות שהכאיבה לנו מאוד.

קשיות עורף היא אמנם מידה טובה לפעמים. אתמול קראנו בפרשת השבוע: "ראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף הוא." מפרשים כי "ראיתי" הוא מהלשון המצוי בתלמוד: "רואה אני את דברי אדמו"ן." כלומר: מוצאת חן בעיני קשיות ערפו של העם. זוהי לפעמים תכונה טובה. בגלל קשיות עורף של העם שמרנו על ייחודנו ולא נתבוללנו בין העמים. אבל הפעם נתגלתה קשיות עורף כתכונה מזיקה, כי בתיקון ממש של החוק בעניין "מיהו יהודי", בדבר גיור לפי ההלכה, יכולנו לחסוך הרבה מפח נפש והממשלה החדשה יכלה כבר לפעול מזמן.

בכל זאת הדאגה לקיום מדינתנו במצבה הבטחוני והמדיני הקשה והרצון להכריעה על ערכים שחושנו, שלא יירדו לטמיון, וטו והכריעה את הכף למען בניין תפתונו בממשלה זאת שבה חיוקנו את עמדתנו בעניין זכותנו על נחלת אבותינו שלא יוכלו להיות כל פשרה או ויתור על גבולותינו ההיסטוריים. דבר זה הסריד אותנו קשה והשגנו אותו לשביעות רצונם של כל החוגים העומדים על משמר זכויותינו ביהודה ובשומרון ובשאר חלקי הארץ.

בעניין "מיהו יהודי" נקבע על דעת הכל כי גיור הוא מושג הלכתי, וכל אחד מבין שאם נאמר בחוק "נתגיר" הכוונה לפי ההלכה המקובלת מדור דור. על

כתנועה יוצרת וקונסטרוקטיבית החלטנו לא להוציא את עצמנו מן הכלל בביצור המדינה מבחינה בטחונית, רוחנית ודתית, מדינית וכלכלית.

אסיים את דברי בסוף מפרשת השבוע: "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם: אלה הדב- משה — ממחרת יום הכיפורים, ומסבירים רבים ממפרשי רש"י, כי משה רבנו רמו לישראל שלא רק ביום הכי- פורים צריכים להיות חדורי סליחה ומחילה, אהוה ורעות, אלא גם למחרת יום הכיפורים חייבים להמשיך במידות אלה.

היום מוצגת הממשלה לפני הכנסת, וביום זה שורר רצון מתוך איחוד לבבות, אהוה ורעות, לקיים את אשר נחתם בהסכם הקואליציוני. תפילתי, תקותי וברכתי שגם למחרת היום הזה — ויש מחר שהוא לאחר זמן — היינו בכל תקופת כהונתה של הממשלה הזאת, ישרו רצון טוב, אהבה ואהוה, לקיים את אשר קיבלנו עלינו כדי לבצר את המדינה ולחזקה מבחינה בטחונית ומדי- נית, רוחנית ודתית.

הימיר י. דרניצקי (יודין):

רשות הדיבור לחבר-הכנסת פרס, ואחריו לחבר- הכנסת אבו רביעה.

שמעון פרס (המערך):

אדוני הישב-ראש, כנסת נכבדה, אני יודע שאנו חיים בעולם שהוא מוקסם מתדמיות, מעשיות תדמיות, מדימויים, והקסם הוא רב. וזאת מפני שהדימוי בימינו הוא מה שהיה רטוש התמונה: נסיון לייפות את החיים, לתאר אותם מתוקים יותר, מושלמים יותר, לתאר את הבחירה כאילו בין שחור לבן, בין פשוט טוב לבין פשוט רע.

ומה אני עושה? לצערי הרב, לאן שאני פונה ומסתכל בחיינו, במפלגות ובכנסת, אני רואה תמונה כזו; היא תמונה קצת מדומה, היא במקצת תמונה אשר עוזבת את החיים עמוסים בדימויות שאינן ניתנות לפתרון לעבר האקספּוּסֵים המהיר והקל.

אנשי האופוזיציה בכנסת אמרו, אולי בצדק, שהמשא-ומתן הקואליציוני לא עורר כבוד בעם, היה למשל ולשנינה, לקלס וללעג וכדומה. ואני שואל את עצמי: מדוע? האם אנו רודפי לעג וקלס, האם אנו אוהבי משל ושנינה מעצמנו? האם אין המשא-ומתן הקואליציוני בעצם תוצאה ישירה מתוצאות הבחירות? האם אין תוצאות הבחירות תוצאה ישירה של שיטת הבחירות?

יש לנו למעשה 8 סיעות בכנסת. לאף אחת מהן אין רוב. אותן 8 סיעות עצמן חוברו במשך 4 השנים האחרונות על סמך מכנה כזה או כזה. ומה הפלא שאחרי תוצאות כאלה — יש קשיים בהרכבת הקואליציה. אגב, אינני זוכר כנסת ללא קשיים כאלה; אינני זוכר משא- ומתן קואליציוני קל ופשוט.

אני רוצה לשאול את החברים היושבים בצד ימין של הבית: בעצם, כאשר אנו צוחקים מהמשא-ומתן הקואליציוני, האם איננו צוחקים מהשיטה שעל-פיה נבחרנו, מהשיטה שלפיה רצנו לבחירות, מהשיטה שהסכמנו לה מראש?

שר הפנים הוטל לשמור שלא יירשם כיהודי מי שנתגייר שלא כהלכה, והדבר יאושר לביצוע — גוסף להסכם הקואליציוני — גם על-ידי הממשלה בשיבותיה הקרו- בות, עד שוועדת השרים תחליט על הסדר חוקי מוסכם.

לו היינו מקימים ממשלת ליכוד לא היתה כל אפש- רות וגם לא היתה כל נטייה לקבל בעניין "מיהו יהודי" את אשר הושג עתה בממשלה הזאת. אנחנו שאלנו והת- ייעצנו עם כבוד הרבנים הראשיים שליט"א ולאחר שמיעת עצתם תוקן העניין מן הקצה אל הקצה. כבוד הרבנים הראשיים הציעו שיהיה חוק מפורש או שתהיה תקנה מפורשת בדבר גיור לפי ההלכה, ולאור ההצעה הזאת הוכנס שינוי רב ותיקון גדול על-ידי שילוב סעיף בהסכם. הקואליציוני שבו נאמר כי תבוא גם החלטת הממשלה אשר תבטיח כי לא יירשם מי שאינו יהודי כיהודי, כפי שנהג עד כה שר הפנים. נכון, המשא-ומתן ארך זמן רב, כי רצינו להבטיח את המאקסימום בתחומים החיוניים לנו ולאומה.

חבר-הכנסת ידלין טען בפומבי שעם החזית הדתית התורתית, כלומר אג"י ופאג"י, קל לו יותר להסתדר מאשר אתנו. אין אצלם הרבה בעיות כאלה שהיו במשא-ומתן המיגיע אתנו. כל חמשת חברי הכנסת של החזית הדתית התורתית, כלומר אג"י ופאג"י, היו הפעם בעד הצטרפות לממשלה וחייבו זאת בנפש הפצה בהו- פיעם לפני מועצת גדולי התורה. גם הרמז וההבטחה כי החזית הדתית התורתית מוכנה לחמוך בהצבעות בממשלת מיעוט מבלי שתהיה שותפה בה הקשתה הרבה על המשא-ומתן שניהלנו, והדבר גרם לכך שלא תמיד יכלה להיות ידנו תקיפה בצורה מספקת בתביעותינו לתיקונים בכמה וכמה תחומים.

מפילאים מאוד דבריו של חבר-הכנסת בגין, שהיו קשים, בוטים ודוקרים, וזאת רק בגלל העובדה כי לא נצטרפה החותמת של הליכוד לממשלה זו. הלא למעשה יש כמעט הסכמה מצד הליכוד לקיוו הסוד שהציבה לה הממשלה, אם בתחום המדיני והבטחת גבולות ישראל ההיסטוריים ואם בתחומים אחרים. אם כן, לא נאה להופיע בצורה כה תוקפנית נגד הממשלה ושריה כאשר קווי הסוד תואמים גם את דרכה של הליכוד.

השגן דברים שספק גדול אם יוכלנו להשיגם אילו היתה קמה ממשלת ליכוד. ומכאן לבטינו הרבים כדי לקבוע מה עודף ממה: ממשלת ליכוד ללא הישגים ניכ- רים וללא הבטחת תחומי יהדות מרובים במדינה, או ממשלה ללא ליכוד המבטחה המשך שמירה על הסטא- טוס-קו ותיקון הרבה דברים חיוניים ליהדות בישראל. אני דוחה את אימרתו של אלכסנדר נבאי "אל תתייראו מן הפרושים אלא מן הצבועים" שהושמעה כאן מפני חבר-הכנסת בגין ואני מחזירה למשמיעה הדואג כביכול להסדר בדבר "מיהו יהודי". הרי בזמן שגח"ל השתתף בממשלה הצביעו רוב חברי סיעת גח"ל נגד התיקון בחוק בעניין "מיהו יהודי". למי איפוא מכוונת האימרה "היהוהו מן הצבועים"?

ההסכם הקואליציוני מתקן הרבה בתחום החינוך הדתי, בכת-עניינו ויסוד קיומנו וקיום האומה והמדינה. כן תוקנו בהסכם הקואליציוני הרבה דברים הנוגעים לתחומי הדת, ואנו יקולים להצביע על הישגים שיש בהם משום תיקון קיפוח ועוול, כגון התיקום הנוגעים לעניין הונאה בכשרות, היתרי עבודה בשבת וכו'.

יצחק מודעי (הליכוד) :

היום לא, מחר כן — מה זה עניין לשיטה ?

שמעון פרס (המערך) :

הייתי מבין, אילו אמר חבר-הכנסת בגין: הנה השיטה הנוכחית היא למשל ולשיניה בעם ובנוער, אני מציע לשנות את השיטה ותהיינה רק שתי מפלגות. אבל חבר-הכנסת תמיר מנענע בראשו לאות הסכמה, ואילו היה כאן חבר-הכנסת בגין בוודאי היה מנענע בראשו לאות שלילה, ואם הוא איננו, חבר-הכנסת דרר עושה זאת.

אם הולכים לפי השיטה הזאת, הבה נאכל את פירותיה המתוקים והמרים כאחד. אם הם לא מוצאים חן בעיניכם, בעינינו, הבה נשנה. אני בעד שינוי, אבל גם ללכת לפי שיטה זו וגם להתעלם ממסקנותיה, וגם להלעיג את הכנסת, את הנבחרים, בעצם את המשטר הדמוקרטי כולו בעיני ילדים ונוער ועתונות — מה זה? לאן זה מוביל? מה ההגיון בדבר?

אני רוצה להגיד דבר בעניין האמינות. אני יודע שמטפחים את משבר האמינות, זה במודה. עד כמה שאני מבין, משבר אמינות פירושו שהעם לא מאמין למה שהממשלה אומרת לו. *credibility gap* הוא מתקופת ג'ונסון. נדמה לי שאצלנו המשבר התעורר במלחמת יום-הכיפורים.

חברי הכנסת, אני רוצה לדבר בכל הישר ובכל הכנות. אני זוכר את היום שבו התחיל משבר האמינות, ואני שואל את עצמי חוזר ושואל: האם מישוהו מהממ-שלה אמר אי-אמת לעם באופן מכון? נדמה לי שהמש-בר התחיל, ביום שני בשבוע, היום השלישי למלחמה. היה זה יום מטורף מבחינת גורל המלחמה. בבוקר נראה שהמצב טוב; בצהריים נראה המצב גרוע, לפנות ערב הוא השתפר, ובערב נראה קשה. באותו יום היו שינויים ארבע פעמים. לפי דעתי, כאשר דוברי הממשלה הגיעו לאמצעי התקשורת הם איחרו בשלב אחד. כאשר דיבר הרמטכ"ל בלוווייה, לדעתי, הוא אמר את אשר הוא ידע. מה שקרה הוא שהמצב השתנה. אני בטוח שכל החברים יודעים שאני אומר אמת. זו אינה ממשלה שאמרה אי-אמת. אני רואה את אריק, אריק יודע כמה משתבשת ומשתנה האינפורמציה בחיות מטלפון טל-פון, ואיש לא יוצר אותה. מדוע אנחנו בעצמנו הולכים לעולם ובעצם אומרים: אל תאמינו לנו, יש לנו משבר אמינות? האם הממשלה הזאת אמרה אי-אמת? יכול להיות שהיא איחרה, יכול להיות שהאינפורמציה שקיבלה לא היתה מושלמת.

יצחק מודעי (הליכוד) :

או העלימה.

שמעון פרס (המערך) :

היא לא העלימה מפני העם. אני מכחיש זאת בחוקף. עקבתי אחרי הדברים שלב אחרי שלב. איהו עניין יש לכולנו להגיד לעולם: רגע אחד, אנחנו לא אומרים את כל האמת? אני בהחלט מוכן להודות בט-עויות ובשינויים, אבל אנחנו יושבים בינינו, ואם צד אחד יגיד על הצד השני שהוא אומר לא אמת, טענת אי-אמת תהיה מחר גם נגדו — ואני משוכנע שזו שגיאה מעבר לחלוקת הבית הזה לאופוזיציה ולממשלה. אין לנו עניין ואין בסיס להציג את הממשלה ואת דובריה בשעת מלחמה ובנושא כבד ורציני כממשלה המפיצה היריהורי-לב, ממשלה המנסה לסלף אינפורמציה. על סמך מה?

שמחה ארליך (הליכוד) :

המערך.

שמעון פרס (המערך) :

גם זה, אבל לא רק בגלל זה. תמיד היתה אגודת ישראל. הסיבה היא שהמפד"ל נקלעה למצב שבו היא מהווה במודה מסוימת את לשון המאזניים. לגבי אנשי המפד"ל — ולמה נכחש זאת? — הנושא הדתי הוא הנושא הראשי ומחנה הבוחרים שלהם שואל אותם, ובצדק: אתם זכיתם ליכולת עמידה ולכושר מיקוח, ומדוע לא תנסו לשפר את מה שנראה בעיניכם כשיפור בנושא הדתי? אני מסכים לזה? — לא; אני בו לזה? — לא. אני יכול להתעלם מזה במשטר דמוקרטי? — גם כן לא.

אני שואל ברצינות ובישר: ממה אנו צוחקים? מה אנו מציעים במקום זה? שהרי צריך לדבר כמו בני-אדם ולא לערוך כאן נשף מסכות קולקטיבי כדי לייאש את הנוער ואת העם מן המשטר הדמוקרטי של המדינה. האם אני אומר דבר שאיננו נכון?

אני רואה שתי סיעות בכנסת, שאחת מהן היא סיעת הליברלים העצמאיים. קראתי את דבריה הנוקבים מאוד של חברת-הכנסת שולמית אלוני, אשר שפכה אש וגפרית על המערך. היה נסיון רציני מאוד לאחד את סיעת ר"צ ואת סיעת הליברלים העצמאיים. מדוע לא התאחדו? אם הדבר כל כך קל ופשוט, מדוע הן לא הגיעו לאיחוד?

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח) :

לא רציתם אותנו. רציתם את המפד"ל. רצתם על ארבע אחרי העצמאיים.

שמעון פרס (המערך) :

חברת-הכנסת שולמית אלוני, האם אנו יצרנו אתכם, האם אנו מדריכים אתכם, האם אנו מפריעים לכם להתאחד? מדוע חוסר הכשרון שלכם להתאחד עם סיעת הליברלים העצמאיים הוא פחות משל ושיניה מאשר המשא-ומתן הקואליציוני? סימן שיש חילוקי-דעות שאם מתייחסים אליהם בכבוד, מכבדים אותם. מדוע לזה יש להתייחס בכבוד? לא ראיתי במצע שלכם רשימת בדיחות, להיפך, ראיתי מצע רציני מאוד. כל אחד מבין את קשייו שלו. אני זוכר אילו קשיים היו בהקמת גח"ל ובהקמת הליכוד.

למדינת ישראל לעמוד בשער כפול של התלקחות פת-אומית ושל הידברות ממושכת. אומרים שאין אנשים שאין להם תחליף. נכון, לכל אחד יש תחליף. אין פירושו של דבר שאתה צריך להחליף אנשים ממדרגה ראשונה כשאפשר לא להחליף אותם. האפשרות למצוא לאנשים תחליף אינה קוראת לחילופים. כשהם ישנם — טוב מאוד, ועלינו לעזור להם למלא את המשימה.

הערה בעניין האמינות. אני בהחלט לא יכול להגיד לדוברי האופוזיציה מה להגיד, זכותם להגיד כל אשר עם לבם. ואני מכבד את זה ומתייחס בכבוד רב לכל מה שהם אומרים. אבל אני מציע גם לאופוזיציה להרים את עיניה מעבר לכותל.

חברי כנסת נכבדים, תמיד היו בישראל ובעם היהודי מתיישיש, מצטדקים, מתחרטים ומתייראים, ובעצם גם אנשים שכפרו בעיקר. ואני לא חושב שהעם היהודי הושמד על-ידי כוחות חיצוניים בלבד. הוא סבל סבל קשה מיצר הרס עצמי אשר ריחה על פני הגונו-קונפורמיסם הבחתי-רגיל שאיפיו את ההיסטוריה שלו. בלב המרי והחווה היהודי תמיד היתה מנה של הכאת העם היהודי בלשונו שלו ולשונו עצמו. ולפעמים אני רוצה לא רק שירושלים תהיה בירת ישראל כפי שלונדון היא בירת אנגליה, אלא גם שישראלים אהבו את ישראל — my country, right or wrong — כפי שהאנגלים אוהבים את אנגליה, כפי שהולאנדים אוהבים את הולאנד.

(ק ר י א ה : אתם מזהים את המדינה עם הממשלה.)

אני אמרתי משהו על הממשלה ?

אני מציע לא לערבב את הביקורת הלגיטימית על הממשלה, ולא לתאר את עצמנו כמדינה שנואשה, שאי-גנה מסוגלת לומר את האמת, לראות האמת, לחיות עם האמת.

יצחק מודעי (הליכוד) :

על הממשלה אמרו זאת. אתה מזהה את המדינה עם הממשלה.

שמעון פרס (המערך) :

אני אומר שיש ישראל המאוזנה לדברים כאן כאשר היא חפויית לשון וכבדת לב, ואני מציע להבדיל בין השניים, בין ביקורת על הממשלה לבין עידוד ההילוך האחורי אשר תפס לא רבים, אבל מעטים, ולא רק רעים — כי אם גם טובים בתוכנו.

אנחנו חיים בעת מצוקה ואני רוצה בעניין זה להוסיף ולומר, שהאמת היא, הלא, שהקשיים שהתגלו במלחמה הם לא רק בגלל הטעות. טעות יש בכל המלח-מות. אם משהו יראה לי מלחמה אחת בהיסטוריה, לא רק של העם היהודי, ללא טעות, או אני אגיד: הבה נרביץ באזני אלה שעומדים בראש המלחמה. אין מלחמה ללא טעות. אבל אני מציע מטעות אחת להימנע וזו הטעות לתאר שכאילו כל הקשיים שלנו נובעים מזה שעשינו טעות. יש לנו שני קשיים יסודיים: קושי אחד של דיספרופורציה בכוחות, דיספרופורציה שאיננה קטנה. ואני לא אומר שלא נוכל לעמוד. אבל לעמוד בקלות? אנחנו לא יכולים להבטיח לעם שכל מלחמה תהיה מלחמת ששת-הימים או מיבצע-קדש. זה היוצא מהכלל. הדיספרופורציה כבדה ונוקבת ואי-אפשר להתעלם ממנה.

התעוררה שאלה של התפטרותה או הודעתה של גולדה מאיר שלא תרכיב ממשלה, וההודעות של משה דיין ושלי. אני רוצה לשאול: במה דומה המשל לנמשל? נאמר שלכל אחד מאתנו באופן שונה ובמידה שונה יש די נימוקים להיכנס לממשלה ודי נימוקים לא להיכנס לממשלה, ובתנאים מסויימים רוצים להיכנס ובתנאים מסויימים לא רוצים להיכנס. אילו גולדה מאיר ומשה דיין לא היו רוצים להיכנס לממשלה, הם לא היו רוצים לכנסת, לא היו הולכים להיבחר. הם הלכו להיבחר וקיבלו קולות כמה שקיבלו, קיבלו קולות במספר מספיק כדי להרכיב ממשלה. ומשה דיין רץ ברשימת המערך בלי קריצת עין, בלי עשיית "קונצסים", בלי "פילע שטיק".

יוחנן בדר (הליכוד) :

בלי כל ספק ...

שמעון פרס (המערך) :

חבר-הכנסת בדר, אני לא מדבר בשמך. אני מדבר בשמי.

סגן שר התקשורת ג'בר מודעי מספר משל זה: יש ציפור גדולה ושמה גשר, לבשר זוג כנפיים, אבל אם אתה מורט נוצה מכנף אחת ומעביר לכנף השנייה, מאבד הנשר את כיוונו או משנה את מעופו. הרי כל אחד מאתנו הוא אדם עם זוג כנפיים, עם נימוקים בעד ועם נימוקים נגד. האם זה לא אנשי, האם זאת רמאות, האם זה אי-אמין להתלבט ולהחליט? במה פגענו? את מי רימינו? ממי גולנו? איזו טענה זאת?

אני יודע שחברים טובים, לפחות שלי, באים אלי ואומרים: מדוע השתמשת בנימוק הבטחוני? שאלתי אותם: וכי מה רצינים, שאמציא נימוק לא נכון? למה ציפיתם? זה היה הנימוק הנכון.

שר-הבטחון משה דיין אמר שהבעיות שיש לו הן לא בינו ובין ראש הממשלה, הבעיות הן גם לא בינו ובין המפגינים. בשעת צער, פצע וכאב לעם אני בהחלט יכול להבין הפגנות וביטויים מחרדיים. זאת אני יכול להבין. אבל בשעה כזאת מוכרח להיות גם גוף אחראי, אמין ושקול, שהוא מתייצב במלוא שיעור קומתו לשאת במשימה. אפשר לחשוב שהוא התייצב או לא התייצב. יכול להיות שפעם התייצב ופעם לא התייצב, וכאשר הוא לא מתייצב אפשר לא להיכנס לממשלה, וכאשר הוא מתייצב אפשר כן להיכנס לממשלה. זו זכותו של כל חבר, של כל אזרח במדינה, של כל חבר כנסת — הזכות להחליט באופן אישי. מדוע אני צריך בשביל זה רשות מגח"ל? איזו שאלה של אמינות יש כאן? אני לא מבין את העניין.

היו לנו נימוקים, נימוקים כבדים, להיכנס לממשלה ולא להיכנס לממשלה. בכל המבוכה הזאת אף לרגע אחד לא היה ויכוח לא עם ראש הממשלה, באופן עקבי, ולא היה ויכוח עם המפלגה. היה ויכוח עם סיטואציה. וכאשר באותו יום שלישי בערב הידיעות הצטברו למה שהצטבר, היתה נוצה שהכריעה את הכף, הנוצה היתה כבדה מאוד, אמיתית מאוד, והיא הכריעה אצל כל אחד מאתנו, זה לא היה מצב של שחור ולב, והיא הכריעה לא רק בצד הבטחוני.

אני מרשה לעצמי להגיד מלה אישית אחת. אני פעלתי מתוך הנחה שראש הממשלה ושר הבטחון, בנושא הבטחון ומשא-ומתן, הם הצוות הטוב ביותר שיש היום

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (פרס), מודעי, פעיל, דרניצקי, אבו רביעה) —

קשור בלוח מועדים והתחייבות סופית מצד ישראל על השלב הבא ועכשיו זה שונה.

אני יודע שיש מנסים לתאר את יום-הכיפורים כנסיה טוטאלית ישראלית. אבל לפי דעתי ביום-הכיפורים קרה למצרים מיווג של שני דברים מאוד מעניינים. למצרים חזר קצת רגש הגאווה וניתוספה יוקרה לצבא המצרי. אבל אני גם משוכנע שההנהגה של מצרים גילתה את המגבלות של הצבא שלה עם המחנה השלישי המוקף, והגאווה הבלתי-צפויה עם המגבלות שלא ידעו כמוהן הביאו אולי את מצרים לשלב של הידברות.

יצחק מודעי (הליכוד):

ב-1967 לא היו לצבא המצרי מגבלות?

שמעון פרס (המערך):

לא, ב-1967 הוא רוסק לגמרי. יש הבדל בין 1967 ל-1973. אני גם ציינתי זאת.

יצחק מודעי (הליכוד):

אז היו מגבלות?

שמעון פרס (המערך):

אז זה היה אסון בלתי-מוגבל.

חברי הכנסת, אני משוכנע שהממשלה הזאת קמה כאשר לפני לא רק משימות קשות; היא נחוושה ברצונה לשלם את המחיר של השגת המשימות הללו, לחזק את צה"ל ולקחת מיסוי, להידבר עם אותם ערבים המוכנים להידבר ולהסיק מזה מסקנות; לנסות ולסתום את הפער החברתי הפנימי שאולי הוא השפיע על תוצאות הבחירות יותר מאשר ההבדל בין יונים לניצים במחנה שלנו; וכולנו יודעים זאת; ואולי לשכלל את התהליכים הדמוקרטיים שלנו, לעשות שיטת בחירות אשר תחסוך לנו ביוזי עצמי — אם זה ביוזי עצמי — בהקמת ממשלה. והעיקר, והעיקר של ישראל — אני בטוח שהיא משותפת לכל חלקי הבית — נשארה מה שהיתה: להת-מסר לעלייה ולקליטתה ולתת לה את העדיפות המרכזית.

היו"ר י. דרניצקי (יורני):

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבו רביעה, ואחריה לחבר-הכנסת ג'בר מועדי.

המאר אבו-רביעה (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, אנו מבר-כים את העם הישראלי ואת ראש הממשלה הגברת גולדה מאיר ומקווים כי הממשלה הזאת תמלא את תקוותיהם של כל האזרחים ללא הבדל דת ושפה, ובראש וברא-שונה אנו מקווים כי הממשלה תקרב את מדינתנו לשלום הנכסף.

אזרחי ישראל יחד עם הבדואים והכפריים מצפים זה מכבר להרכבת הממשלה ולניהולה על הצד הטוב ביותר. הבדואים והכפריים, כמוהם כאחיהם היהודים, נושאים עניינם לציבור המוחלטת שהיא המפתח לקי-דומה ולפיתוחה של המדינה וכן לקידום של אזרחיה.

אחי חברי הכנסת, שמענו שאלות וטענות הנוגעות למשבר הרכבת הממשלה, שנמשך תקופה ארוכה. תשו-בתנו היא שרשי המשבר נעוצים באופיו של המשטר הדמוקרטי, שהרי אי-אפשר להכיר בנקל את מחשבותיו ודעותיו של הבוחר. כן אי-אפשר להרכיב ממשלה שתוכל להיענות לצרכיו של הרוב המכריע של הציבור.

ולדיספרופורציה הזאת מתלווה דבר שאני אקרא לו בלשון המעטה "ספק", יכול מאוד להיות שבעולם הערבי או לפחות בפינה המצרית שלו התגלה ספק לגבי המהלך המיליטאריסטי של העם הערבי. אני לא אומר שהוא ספק מלהתקיים. אבל התחייה הערבית החלה ברגלה הצבאית, שכן יותר קל להקים מטה כללי מאשר פאר-לאמנט, יותר קל לרכוש גידוד טאנקים מאשר להקים איגוד מקצועי, יותר קל לקבל טכנולוגיה צבאית מודר-נית מאשר טכנולוגיה חרשית, יותר קל ליצור את האינסטרומנטציה בכדי להביא ליוקרה צבאית מאשר את האינסטרומנטציה לניהול חברתי מאוזן ומאופק.

ומול הדבר הכפול הזה של דיספרופורציה בכוחות ותקופת מעבר בעולם הערבי מוכרחה גם ישראל לנהל מדיניות במהלך כפול, של שלח חד. כולנו בעד בטחון וכולנו בעד צבא חזק. לצערי הרב, הדבר עולה במחיר רב. מיסוי גבוה שהעם לא אוהב אותו. מי אוהב להעלות את תעריפי הדואר או את תעריפי האוטובוסים, לקחת עוד מס ולבטל סובסידיות? מי אוהב את זה? מיסוי גבוה וריסון בפיתוח — לא די גנים, לא די בתי-ספר ולא די כבישים.

אנחנו מאוחדים במה שאנחנו רוצים. האם אנחנו גם מאוחדים במחיר שהגשמת הרצון הזה מחייב אותנו? ומצד שני אנחנו רוצים מדיניות של הידברות.

חבר-הכנסת בגין שאל את ראש הממשלה: האומנם בתכנית שיש לה אפשר לעשות שלום עם כל הערבים? אינני חושב כך. אי-אפשר לעשות שלום עם כולם, אי-אפשר לעשות הכל. אי-אפשר לעשות שלום בבת-אחת. אי-אפשר לעשות שלום בערבות מלאה: אבל האם זוהי סיבה שלא לנסות ולפגוש את התמורה הכללית המסת-מנת, הספק החדש בלב התחייה הערבית ולהתמודד אתה ברכי דיפלומאטיה, ולפרנס אותה אפילו בקונ-צסיות, בכדי שתחזיק מעמד, תוסיף לחיות ותוסיף להת-פתח?

יצחק מודעי (הליכוד):

איזו קונצסיה?

שמעון פרס (המערך):

למשל, אם אנחנו נסוגים מסיני, זו קונצסיה. שטחים שהיו קודם בידינו ואנחנו נסוגים מהם. אם אתה רוצה הידברות, יש לה מחיר, ממש כמו לכוה. אתה לא יכול להגיד: אני בעד ההידברות ונגד המחיר. כל דבר שאתה רוצה בו לו מחיר.

יצחק מודעי (הליכוד):

למה לא צפו המחשבות האלה לפני יום-הכיפורים?

שמעון פרס (המערך):

מפני שלפני יום-הכיפורים המצרים לא היו מוכנים. אינני רוצה לדבר בלשון רבים. היה מי שהציע — וזה היה שר הבטחון, במקרה — הסדר-ביניים, הסדר חלקי.

מאיר פעיל (מוקד):

יש הבדל בין הסדר-ביניים והסדר חלקי.

שמעון פרס (המערך):

יש הבדל, יפה מאוד. אבל קודם המצרים לא היו מוכנים לשבת אתנו ועכשיו הם כן ישבו אתנו. קודם המצרים לא היו מוכנים לדבר על הסכם חלקי שאיננו

לכן, אם הממשלה החדשה רוצה להוכיח כי קיים שוויון ואין אפליה בין האזרחים, עליה לשתף את האזרחים הערבים בכל המוסדות הממשלתיים, ובכלל זה במשרדי הבטחון והחוק.

כמו כן צריך שיהיה ערבי שייצג את ישראל בוועידת השלום בז'נבה. יש לשתף אחד מחברי הכנסת הערבים בממשלה החדשה. לדברים האלה תהיה משמעות גדולה והשפעה רבה על שמה הטוב של ישראל, מפנים ומחוץ. דברים אלה יתרמו גם לפתרון בעיות האזרחים הערבים במדינה ולבסוף יקרבו את ההשקפות בין שני העמים — הערבי והיהודי — להשגת השלום.

אם ראש הממשלה אינה יכולה להגשים דרישה זו בשלם הנוכחי, לנוכח המשבר הכבד שהכביד על הגברת מאיר, הנה אנו דורשים כי דרישות אלה יובאו לדיון ויבוצעו במהירות האפשרית.

כן יש לנצל את הפוטנציאל של האזרחים הערבים בכל התחומים, במיוחד לאחר שהוכיחו עצמם במשך כל הזמן ותרמו ביעילות למאמץ המלחמתי במלחמות שחולפו. באשר לבני העדה הדרויות, רצוני להסב את תשומת-הלב של משרד הבטחון לצורך להרים את רמת היחידה הדרויות מבחינה צבאית, שכן המדינה עדיין מוקפת שכנים הנוטרים איבה, כאשר מספרם רב וציודם גם כן רב.

למרות התעצמותו של צה"ל אל לנו לזלזל במצב הנוכחי המעורר חששות. לבסוף, אני קורא למעצמות-העל, ובראשן ארצות-הברית וברית-המועצות, לעשות כל מאמץ אפשרי להשכנת השלום ואף להתחרות ביניהן בעניין זה, לא כפי שהמצב היום. אולם השכנת השלום נתונה, בראש וראשונה, בידי ישראל והערבים; אם הם זקוקים כיום למעצמות-העל, הרי השלום יאפשר להם לוותר על הזדקקות זו ועל הנשק החדש והקטלני אשר המעצמות שולחות לנו כדי להרוג זה את זה. על שני הצדדים להכיר איפוא בעובדה מרה זו ולהתרחק מסכנת המלחמות הנו-ראות הצופנות בחזון רק הרה וחורבן.

כמו כן, על שני הצדדים לנצל את ועידת ז'נבה ולא לאבד הזדמנות-פז זו כדי להשיג שלום צודק ובר-קיימא וכדי שעמי האזור יחיו באהבה ולא בשנאה, ברוחה ולא בעמל.

היו"ר י. דרניצקי (יוריו):

רשות הדיבור לחבר-הכנסת המר, ואחריו לחבר-הכנסת שרון.

וזולון המר (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אין זה סוד שהמפד"ל עברה לבטים קשים וחמורים קודם שהחליטו מוסדותיה להצטרף לממשלה, ברוב לא גדול, ושהחלטה זאת צריכה עדיין אישור המרכז. ואין זה סוד שהמפד"ל נכנסת לממשלה תוך סכנה גדולה המרחפת על שלמותה עם עצמה ובתוך עצמה ותוך בקיעים צפויים ופעעים מכאיבים בעולמות חשובים שהם אדניה ויסודותיה: בעולם התורה בארץ ובחוץ-לארץ, ובחוגי המתנחלים והנוער.

משך חודשים הייתי מאוד גאה במפד"ל. היא הציגה עקרונות נעלים ועמדה על קבלתם: היא שאפה לאיחוד הנהגת העם בשעה זאת ופעלה להקמת ממשלת חירום לאומית; היא רצתה בשמירה על ריבונותנו ביחודה ובשומרון — המוח והלב של ארץ-ישראל.

בשם של הבדואים והכפריים הנני מברך את חברי הממשלה לכניסתם לתפקידיהם ומקווה כי בכך יסללו דרך חדשה של שיקום ופיתוח שתוביל בסופו של דבר לשלום יציב.

חברי הכנסת הנכבדים, לפני הרכבת הממשלה גש-מעה בציבור ביקורת על הממשלה עוד קודם שהורכבה. נאמר כי אחת המגרעות של ממשלה זו היא הישע-נותה על חברי הכנסת הערבים. בהיותו חבר כנסת ערבי רצוני להעיר ולהכריז, כי חברי הכנסת הנם המשענת האיתנה והטובה של הממשלה, בהיותם מבחרי העם. הבדואים והכפריים תרמו את חלקם במאמץ המלחמתי. הם התנדבו בכספם ובדמם והעמידו לרשות הממשלה את רכבם ואת ציודם, והרבה מבניהם התנדבו לשירות הצבאי מבלי שהתבקשו לכך.

אני חוזר ואומר כי השעה כשרה לשלום וכי האזרחים הערבים הישראליים, כמוהם כאחיהם היהודים, נכו-נים להקריב למען הגשמת השלום.

לבסוף, לאחר שהוסרו המכשולים שמנעו את הרכבת הממשלה לפרק זמן מסוים ומשהורכבה הממשלה בצורה הידועה לכל, רואה אני חובה לעצמי, לאור המצב הנוכחי באזור, לתמוך בממשלה ולאחל כי יצליח האל את דרכה להשכנת השלום, שהוא שאיפת הכל בחבל-ארץ זה.

אני מקווה כי טרדות הממשלה לא ישלחו מלבה את הדברים אשר האזרחים הערבים והבדואים בישראל זקוקים להם לשיפור מצבם ותנאי חייהם והיא תפעל למען פתרון בעיותיהם בהקדם, בעיות אשר, לצערנו, לא מצאה הממשלה הוקדמת זמן לפתרון.

היו"ר י. דרניצקי (יוריו):

רשות הדיבור לחבר-הכנסת מועדי, ואחריו לחבר-הכנסת המר.

ג'בר מועדי (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הרשו לי בראשית דברי לברך את חברי, חבר-הכנסת אבו רביעה, שכהו-נתו בכנסת אחרי 25 שנה. היא הוכחה כבורה לדמוק-ראטיה האמיתית וישיבתו בבית זה כנציג הבדואים תתרום להרמת רמת חייהם של הבדואים בישראל.

חברי הכנסת, האזנו בשמחה להודעת ראש הממשלה בדבר הרכבת הממשלה החדשה, מעשה מרכבה שנמשך זמן רב וסיים משבר גדול שלא היה כדוגמתו. אולם החובה הלאומית מחייבת כל פרט וכל מפלגה מן המפלגות הקואליציוניות להיענות להרכבת הממשלה. לכן בהודמ-נות זו רצוני בראש ובראשונה להביע את איחולי-הלב ביים לכל חברי הממשלה ולאחל להם הצלחה בביצוע המשימות שהוטלו עליהם. כמו כן רצוני לברך את ראש הממשלה שהצלחה להתגבר על המשבר שליווה את הרכבת הממשלה.

גם אם אנו רואים את עצמנו חלק מהמערך, הנה לנו כמה הערות ודרישות הקשורות לאזרחים הערבים במדינה.

אם ממשלתה החדשה של הגברת מאיר רוצה לשמור על שיקרונות והיסודות של חוקת המדינה, היא חייבת לשמור על זכויות האזרחים הערבים, שמספרם קרוב לחצי מיליון; ואשר בזכות קולותיהם יושבים גם חברי כנסת שאינם ערבים.

מאיר פעיל (מוקד):

המוח — זה העם היהודי, לא יהודה ושומרון.

ובולון המר (חזית דתית לאומית):

היא רצתה שהכניסה של נכרים לעם היהודי תהיה בדרך שבה נשמר עמנו משך אלפי שנה, היינו: על-פי ההלכה, דבר שיש לו ערך חינוכי עצום בארץ ובחוץ-לארץ, לגבי ייחודנו ויכולת קיומנו כעם וכמדינה.

לצערי, לא עלו כל דרישותיה יפה — על אף האמת שבה, הצדק שלהן והטוב שבהן לעם ישראל, ועל אף מאמציה לקבלן.

אדוני היושב-ראש, לצערי, לא נענה המערך לדרי-שה הנחוצה לנו כל כך בעת הזאת והיא: הקמת ממשלת חירום לאומית. בתקופה זאת, שבה יש מועקה גדולה בעם וספקות ביכולת להנהיג אותה, היתה, לדעתי, אטי-מות לרחשי לבו של העם.

לצערי — ואני אומר את זה בדאגה ובכאב — לא היו מוכנים אפילו לנסות לדבר עם הליכוד על הקמת מ-שלה כזאת, והיו מוכנים להקים ממשלת מייעוט של 58 חברים בלבד.

לא אוכל לעולם להוציא מלבי ומלב חברי וילדי את התחושה שמטעמים שאינני יכול להסכים להם בשום אופן בשעה קשה זאת לא מייצגו את הדבר הטוב ביותר שיכולנו לעשות, ולא הבאנו שמחה ולא נטענו אומר בלב כל העם בישראל, צעיר ומבוגר, חייל ואזרח, וגם לא בנוער, ולא נתנו לעם, ללא חשבונות, את הדבר החיוני לו כאוויר לנשימה: הנהגה רעננה ומלוכדת, שבה שותפים ותיקים וצעירים, לאומיים, סוציאליסטים ודתיים, כשהם מתאחדים לשירות העם; הנהגה אמינה, אמיצה, ובעיקר מלוכדת.

לא זכינו לכך. ומשום כך לא יכולים חברים רבים במפד"ל להסכים לזאת ולהרפות מן המאמץ לאחדות בהנהגה.

אדוני היושב-ראש, היו שטענו כי אין המפד"ל צודקת כאשר היא שמה בין עיקריה בשעה זו ובימים אלה את התביעה ליהדותו של העם וליהדותה של הארץ. כבר דובר בכך רבות, ואינני רוצה להיכנס מחדש לזה. עם זאת אני מוכרח להביע את עמדתנו, שיכולת עמידתנו וזכות קיומנו מותנים ביהדותנו. ויהדותנו בהקשר זה משמעותה שגרים יש לכבד ולקרב, אבל כניסתם אלינו תהיה על-פי אמות-מידה יהודיות שמדור דור, ויהדותנו משמעה החדרת ערכים יהודיים בלב הנוער, בבתי-הספר, ושני הדברים משלימים זה את זה.

המפד"ל נוקקה בשאלה זאת לרבות הראשית. כל אחד ראשי, ובוודאי גם עושה זאת, להיוועץ במי שהוא רוצה להיוועץ בו. אשריו של מי שנועץ באישיות נעלה כשהרב גורן, אדם שהמצב הבטחוני והצבאי נהיר לו, שהפאטריוטיות שלו איננה צריכה הוכחות, שהמדינה וקיומה הם נתון חשוב וקובע בהכרעותיו ההלכתיות, שמאמציו לקרב את התורה לנוער ואת הנוער לתורה, ולקרב דתיים וחילוניים, ידועים; רב ששבתים על גישתו הדתית-לאומית ועמדותיו האמיצות ממלאים פי כל. ובכן מה הכעס שהוא ענה באומץ וביושר, לפי מצפוננו, למי ששאל אותו? הייתה בין חברי הקבוצה שבאה לשאול אותו. ראיתי את גישתו הכוללת ודאגתו למדינה ולמה שקורה בה. מה ציפיתם מאיש כזה? שינענע לפי תכתיב שיתחמק מלהשיב? ומה גורא שנועץ גם ברב סולו-

בייציק, המנהיג הרוחני של הציבור הדתי-לאומי באר-צות-הברית, לגבי משמעות הנושא ליהודי העולם? הן זהו הרב סולובייציק אוהב המדינה, שחינך אלפי תלמי-דים שעלו לארץ ובונים אותה, רוחנית ופיסית.

יצחק נבון (המערך):

ורק הוא יושב שם.

ובולון המר (חזית דתית לאומית):

הרבה אנשים שאתם מבקשים את עצתם ומתחשבים בהם יושבים שם, לרבות המוסד שאתה עומד בראשו. ואילו היו משיבים לשאלה בתשובה אחרת, הייתם בוודאי משבחים אותם. אם כן, על מה אתם מוחים? על שענו לפי מיטב מצפונם, חיזו את דעתם הציבורית וההלכתית? והרב צבי יהודה הכהן קוק, רבינו ורבם של השריינאיים והצנחנים של ישיבות-ההסדר, כלום חשוד הוא באי-אהבת ארץ-ישראל, עם ישראל, ומדינת ישראל? ודבריו, שנחצבו מכאב לבו, אינם רלבנטיים לתקופתנו?

חלק ניכר מחברי תנועתנו לא יכול להתעלם מכך, מפני שיש לזה השלכות מרחיקות לכת לגבי חיינו והש-קפת-עולמנו, וזה בהחלט משפיע על מהלכי ומהלכי חברי היום, ואולי יותר מכך בעתיד.

חברי הכנסת, דומני שלא תהיה זו יומרה אם אתגאה פה באיכותו של הנוער הדתי-לאומי הנאמן לעמו ולארצו, מאמין בייעודם ונותן את חלקו בגורלם. אני יודע את רצונו הכן בעמידה איתנה של המפד"ל על מילוי תביעותיה העקרוניות. אני גם יודע שהוא חרד לכך שעל אף ההסכמה הפוליטית לדרישת המפד"ל לאי-ויתור טריטוריאלי ביהודה ושומרון ללא בחירות, הרי הפירושים שנותן לכך המערך אינם זהים לאלה שלנו. הם, בני-הנוער, שלחו אותנו לכנסת להיות להם לפה, ונשתדל לעשות זאת על-פי מצפוננו ובכל יכלתנו, ועל-פי זה נקבע את דרכנו, היום ובעתיד.

מהסיבות הללו לא נוכל, חברי ואני, לתמוך היום בממשלה.

היו"ר י. דרניצקי (יודין):

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שרון, ואחריו לחבר-הכנסת דיין.

אריאל שרון (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כדובר האחרון של האופוזיציה רציתי, קודם שאתחיל בדברים שתי-כ-ננתי לומר, להתייחס לדברים מספר שנאמרו כאן.

מאחר שחבר-הכנסת שמעון פרס הזכיר את שמי והסתמך עלי, רציתי להבהיר שאני סמוך, בטוח, משוכנע ויודע אל-בכוני שרוב הקשיים שאנחנו נתקלים בהם כעת, קשיים מדיניים חיצוניים, קשיים מדיניים פנימיים, קשיי מוראל בתוך הישוב, קשיים צבאיים, הם תוצאה של הטעויות במלחמה.

יכול להיות שבכל מלחמה יש טעויות. אבל כל כך הרבה טעויות במלחמה אחת — נדמה לי שמומן לא היו לנו, ואולי אפשר לומר מעולם לא היו לנו. כך שבשום פנים לא הייתי פוטר את העניין באמירה כללית: "בכל מלחמה יש טעויות". הקשיים אינם נובעים מטעו-יות — —

חוברת ה', ישיבה כ"א

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (פעיל, שרון, כרמל, הלל, קורפו, מאיר, גוף,

גרופר) —

מהרגע שבו נכנסת לכנסת. לא מדובר פה על ההיס-
טוריה של העבר. המדיניות של אף שעל היא מדיניות
שהיתה נקוטה בידי חבריך.

מאיר פעיל (מוקד) :

גם בידי חבריך, שר המשטרה.

חיים קורפו (הליכוד) :

בקווי היסוד של ממשלת הליכוד זה היה גם בידי
חבריך.

אריאל שרון (הליכוד) :

אדוני השר, אני בטוח ששום דבר לא התחיל מהיום.
שבו נכנסתי לכנסת. הכל כאן בעל מסורת עתיקה. אינני
זוכר בשום מגע מהמגעים האחרונים, או בשום הבעת
דעה, לא בבחירות האחרונות, לא בבחירות הקודמות,
שמישהו דיבר על הנושא של אף שעל. אפשר להדביק
הרבה דברים. אני שומע את ראש הממשלה מדי פעם
אומרת: אילו הליכוד היה בממשלה, לא היינו מקבלים
חזרה את השבויים. בעיני זה אבסורד מוחלט. אני אומר
שזה אבסורד באותה מידה שמישהו היה אומר : אילו
הליכוד היה בממשלה, אולי בכלל לא היו שבויים. אני
יכול לזמנת פה דוגמאות שונות. לדעתי יש להפסיק
להתעסק בדברים האלה.

מאיר פעיל (מוקד) :

שבויים אצל מי ?

אריאל שרון (הליכוד) :

חבר-הכנסת פעיל, כרגע איננו שבויים אצלך. מדובר
בשבויים אצל המצרים.

גולדה מאיר (המערך) :

אולי בכל זאת תצטט משפטים שלמים, מחשבות
שלמות, ולא תוציא שלוש מלים באמצע ?

עקיבא גוף (הליכוד) :

האם את לא אמרת את זה ?

אריאל שרון (הליכוד) :

אני מודה שאוצר לשוני בעברית דל — —

גולדה מאיר (המערך) :

באמת ...

אריאל שרון (הליכוד) :

— ולא הצלחתי להוציא כאן יותר מאשר משפט
של שלוש מלים. אני מכיר עוד אנשים באולם הזה שנת-
שבים כמי שיש להם אוצר מלים דל.

גולדה מאיר (המערך) :

אבל אתה מצטט את מישהו.

אריאל שרון (הליכוד) :

גברתי ראש הממשלה, לא ציטטתי, שמעתי אותך
אומרת שאילו הליכוד היה בממשלה שבוינו לא היו
חוזרים. שמעתי אותך אומרת זאת. ייתכן שטעיתי. אינני
מתרגש מתנועת הביטול שלך.

ספח גרופר (הליכוד) :

לא טעית.

אריאל שרון (הליכוד) :

ייתכן שטעיתי במלה. אבל הדבר הזה נאמר. דיברתי
כאן על עניין כללי.

מאיר פעיל (מוקד) :

גם טעויות שלך ?

אריאל שרון (הליכוד) :

לא שמעתי.

מאיר פעיל (מוקד) :

גם טעויות שלך ?

אריאל שרון (הליכוד) :

חבר-הכנסת פעיל, טעויות שלי, של אחרים, וגם לי
היו טעויות בכל מקום שהייתי. ואתה יודע מדוע ? כי
הייתי.

(ק ר י א ה : זה נכון.)

נקודה שנייה לדבריו של חבר-הכנסת פרס : אינני
חושב שמישהו מתח ביקורת על החלטת חטיבה מסוימת
במפלגת העבודה להצטרף לממשלה. זה נראה לי בהחלט
דבר טבעי לחלוטין. אינני חושב שמישהו מתח ביקורת
על כך. אני חושב שהביקורת שנמתחה, ותשוב ותשפיע,
ולפי דעתי תכה את המערך בבומרנג באופן בלתי-פוסק,
היא על השימוש במידע צבאי. לא על החזרה ; זהו דבר
לגיטימי ביותר. מה יותר טבעי מאשר לא להתפלג אלא
להישאר באותו גוף פוליטי ?

רציית לומר שמהו לסגן ראש הממשלה, חבר-הכנסת
אלון : מאחר שאני נמצא בכנסת כבר יותר מחודש
ימים, מדי פעם אני שומע מחדש את עניין "האבנים
בכנסת". הייתי רוצה לפנות לאנשי המערך ולחברי
כנסת אחרים: אולי אפשר אחת לתמיד להפסיק להתעסק
בעבר? למה לעסוק באבנים שנזרקו לחלונות הכנסת?
למה לא לחזור לרדיפות אנשי ניל"י, להסגרת יוסף לי-
שנסקי לתורכיפו? למה לא ללכת להשתקת השואה? למה
לא ללכת להסגרת לוחמים יהודים לידי הבריטים בימי
העלאת לוחמים יהודים לגרודם? הרי אין גבול לדברים
האלה. אולי אפשר אחת לתמיד להפסיק לעסוק בדברים
האלה ?

משה כרמל (המערך) :

זה מופנה גם לליכוד.

אריאל שרון (הליכוד) :

אינך יודע אפילו באיזו מידה אני מסכים אתך.

פנייתי איננה מופנית — אני חוזר ואומר — רק
למערך. היא מופנית לכל חברי הכנסת. אני חושב שאנ-
נו עומדים לפני בעיות ממדרגה ראשונה, והגיע הזמן
להפסיק לעסוק במה שקרה לפני 25 שנים. יכול להיות
שמישהו זרק אבנים לכנסת. קרו במדינת ישראל דברים.
חמורים פי מאה, לפני קום המדינה, אחרי קום המדינה.
רק הדבר הזה נשאר.

לגבי חברי לסיעה היום — בדרך כלל כשהם
שומעים את עניין האבנים הם קצת מתכופפים. אני
בשום פנים ואופן לא מרגיש את ההרגשה הזאת. אני
פשוט חושב שצריך להפסיק לעסוק בדברים האלה, וצריך
להפסיק לדבר על העניין של מדיניות של "אף שעל",
כי איש אינו מדבר על אף שעל. אולי פעם דיברו על
אף שעל ; היום אין מדברים על אף שעל. וצריך להפסיק
להוכיח זאת. אני שומע את זה לא אחת בדברי ראש
הממשלה — — —

שלמה הלל (המערך) :

חבר-הכנסת שרון, ההיסטוריה בכל זאת לא התחילה

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (שרון, בן-אהרן, פעיל, אפרת, כרמל, חריש) —

הנה סתירה משוועת להצהרה ריקה מתוכן זו. מעולם לא היתה ממשלה בישראל מנותקת מהעם, שהיא מתיימרת לייצג, יותר מהממשלה המוצגת היום. אתם תלויים מהציבור, הציבור עוין אתכם ובהרבה מקרים בו לכם. אתם מנותקים מהנוער. אתם זרים לחיילים.

אוסף כן הערה אחת: אמנם צירפתם לממשלה מספר קטן של אנשים שאליהם יש יחס אחר לחלוטין, ואני מדגיש: אליהם יש יחס אחר לחלוטין. אך אפילו כן לא הבנתם שאנשים אלה, שאליהם יש יחס אחר והם ללא ספק בעלי יכולת רבה, צריך להעמיד אותם בעמדות מפתח ולא בעמדות שוליות. יכול אדם לחזור בו מהחלטתו המוצהרת שלא להקים ממשלה או שלא לשרת בממשלה כשר, ולשוב ולהודיע שרצונו לחזור לתפקיד האהוב עליו ולעמדת הכוח הקודמת שלו. אין פסול בכך וכבר. היו דברים מעולם. אך להשתמש במידע סודי לצרכים אישיים ולצרכים מפלגתיים פנימיים, תוך גרימת נזק חמור ותוך סיכון מקורות האינפורמציה — אין דבר חמור מזה. תיאור תאריכים, שבהם במסרה האינפורמציה, ציון העובדה שהמקור הוא אותו מקור שמסר אינפורמציה ערב מלחמת יום-הכיפורים ומסירת חומר סודי ביותר לעורכי עתונות — אלה פעולות חסרות אחריות. עד כדי שעורריה. לא קרה כדבר הזה 20 שנה במדינת ישראל. אני זוכר פעם אחת, לפני 20 שנה, כאשר לבון היה שר הבטחון —

משה כרמל (המערך):

אתה חוזר עכשיו לעבר?

אריאל שרון (הליכוד):

חבר-הכנסת כרמל, אני חושב שאתה צודק. מעניין שנח לי להסכים אתך הפעם. אני רק רוצה לציין ש-20 שנה לא הוצג חומר כפי שהוצג, לא לפני עורכי עתונות. לפני חברי ועדת חוץ ובטחון 20 שנה לא הוצג חומר כפי שהוצג. ממש לא ייאמן.

הממשלה נשאה את שם הבטחון לשווא. רק לפני זמן קצר, ממש קצר ביותר, שמעתי כאן באולם זה בהתחסדות בלתי-רגילה, צמרת הממסד ביקרה אלופים חברי הליכוד והאשימה אותם בתרומה לפוליטיזאציה של צה"ל. עכשיו אולי אין דוגמה ורע בכל תולדות המדינה לאקט של פוליטיזאציה של צה"ל ומערכת הבטחון, כפי שבא לביטוי בשימוש שנעשה בפרשת המתחנות ברמת-הגולן. וכל זה נעשה כאילו העם בארץ לא קיים כלל, כאילו הציבור מטומטם ונבער מדעת, כאילו אורחי ישראל אינם קיימים אלא כדי לשלם בדמם ובמטיהם.

מיכה חריש (המערך):

אריק, זה מצחיק לשמוע מאבי הפוליטיזאציה של צה"ל את הדברים האלה.

אריאל שרון (הליכוד):

חבר-הכנסת חריש — — —

מיכה חריש (המערך):

סליחה, חבר-הכנסת שרון.

מאיר פעיל (מוקד):

מה, חבר-הכנסת גד יעקבי מגן על חבר-הכנסת שרון?

אני מציע, ואני יודע שאת לעולם לא תקבלי זאת, כי אתם חיים בעבר; הבעיות הן בעיות של היום ובעיות של העתיד, וטבעי היה שראש הממשלה תהיה האחרונה שדווקא תעיר בנושא זה. אלא שאתם אינכם יכולים להשתחרר מן העבר. אתם חיים בעבר. הבעיות הן בע-יות של היום, הבעיות הן בעיות של מחר. אתם — בעבר.

לא רציתי לומר זאת. בסך-הכל היתה לי כוונה לומר הערה מלב אל לב, לא היה בה מעשה קינטור לגבי שום איש. המעניין הוא שלזה היתה התגובה כפי שהיתה.

כשאני מביט על הממשלה ושריה יושבים עמוק בכורסתיהם, איש איש על כסאו, אפילו בשארית כוחו, אני מתמלא התפעלות. כשרון הממשלה לנצל מידע מודיעיני סודי תוך גילוי פרטים חסויים כדי לאפשר תמרונים מפלגתיים פנימיים הוא ממש מדהים. אך למרות הכשרון הרב שגיליתם יש לי בכל זאת הערה אחת. אילו ידעה הממשלה הוואת לנצל מידע מודיעיני אמיתי שהיה בידה לפחות שבוע לפני יום-הכיפורים, לא הייתם זקוקים כלל למידע האחרון שקיבלתם כדי להקים, לאחר חבלי לידה ארוכים כל כך, ממשלה נטולת אמון הציבור כפי שהקמתם.

ראש הממשלה אמרה בדבריה: החיילים מצפים מאתנו. אני מקווה שאני מצטט נכון, החיילים מצפים מאתנו. הרשי לי, גברתי ראש הממשלה, לומר לך: החיילים כבר אינם מצפים מכם. הם כבר אינם מצפים.

יצחק בן-אהרן (המערך):

החיילים.

אריאל שרון (הליכוד):

החיילים כבר אינם מצפים מכם. זה מה שאמרתי.

מאיר פעיל (מוקד):

הצנטוריונים.

אריאל שרון (הליכוד):

בפורים, אחרי ה"תרגיל" האחרון שלכם, ביקרתי אצל חיילים פצועים בבתי-חולים. הם הירבו לדבר עליכם, על שרי הממשלה. אילו הייתם יודעים מה הם חושבים עליכם ומה הם אומרים עליכם אותם פצועים התבושים, קטועי ידיים ורגליים, הייתם יושבים סמוקים מבושה, אפילו אתם שאינכם מתביישים.

אהרון אפרת (המערך):

אני שמעתי מה שהם אומרים גם עליך.

(ק ר י א ה : אתה היית אחראי למלחמה הזאת.)

אריאל שרון (הליכוד):

חבר-הכנסת אפרת, אני מוכן לעמוד יום יום לפני החיילים ולשמוע מה הם אומרים עלי. יום יום. אני אומר: אפילו אתם שאינכם מתביישים עוד משום דבר, הייתם מסמיקים מבושה. אינני חושב שהייתם מתפטרים, אינכם בנויים לכך. בעצם אתם חברי הממשלה, וראש הממשלה בראשם, שהיו בהר-הרצל ב' באדר, בטקס האוכרה לחיילים שמקום קבורתם לא נודע, ושמועו את קריאת הזעם של הציבור, יודעים מה הציבור חושב על הממשלה הזאת.

ראש הממשלה אמרה: החברה הישראלית אסור לה שתחיה כאילו לא קרה דבר. עצם הצגת הממשלה הזאת

חוברת ח', ישיבה כ"א

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (יעקבי, דרניצקי, שרון, המר, רפאל, יפה, הרליץ) —

אולם נשאלת שאלה אחת, מדוע חייבים לעשות זאת — — —

יצחק רפאל (חזית דתית לאומית):
— על יסוד קווי יסוד אלה מוכנים להצטרף.

אריאל שרון (הליכוד):
חבר-הכנסת רפאל, או שמא כבר השר רפאל?
(קריאה: אחרי שתצביע בעדו.)

היו"ר י. דרניצקי (יודין):
עדיין לא היתה הצבעה.

אריאל שרון (הליכוד):
חבר-הכנסת רפאל, אם כי אינני מניח שיהולו שינויים ברגע האחרון, חבר-הכנסת רפאל, אני רוצה להשיב לך את תשובתי האישית: מעולם לא חשבתי שצריך להצטרף לממשלה בראשות המערך במצב הנוכחי, ובוודאי לא בהרכב הנוכחי; לא חשבתי ולא השמעתי קולי בנושא זה אפילו לא פעם אחת. אני אישית לא חשבתי שצריך להצטרף לממשלה בראשותה של הגברת מאיר.

אביעד יפה (המערך):
מה זה, עניין אישי? המפלגה שלך ביקשה את זה. מה זאת אומרת — התחננה. צריך להציג לפניך את חבר-הכנסת בגין, את חבר-הכנסת רימלט?

(חברת-הכנסת ח. גרוסמן קוראת קריאת-ביניים)

אריאל שרון (הליכוד):
חברת-הכנסת גרוסמן, אני מודה לך. אני בכל זאת שואל שאלה שנשאלה: מדוע צריך ליצור אווירת מלחמה, שעלולה לדחוף אותנו למלחמה מיותרת? אתם, על-ידי המהומה הזאת שיצרתם, מהומה מיותרת לחלוטין — הכוננות לא מיותרת, את הכוננות הייתי מגביר, אני חושב שצריך להיות ככוננות באופן מתמיד — על-ידי המהומה המיותרת שיצרתם, אתם תדחפו אותנו למלחמה מיותרת.

אסתר הרליץ (המערך):
היזהר בלשונך.

אריאל שרון (הליכוד):
זה תמיד טוב להיזהר בלשונך.

ויש תשובה לשאלות שנשאלו. הממשלה איבדה את סמכותה המוסרית, איבדה את יכולת השיקול ויכולת הניתוח. ולכן איבדה את בטחונה העצמי. ממשלה זו אינה מסוגלת, אינה מוסמכת מבחינה מוסרית ואינה יכולה לעמוד במשימות שאנו ניצבים מולן. כל אדם אחראי במדינה חוזר ושואל את עצמו בימים אלה, יום יום מחדש: היש תקווה לעם הזה? מה עליו לעשות כדי לשנות את המצב החמור שנקלענו אליו?

אני אומר: יש תקווה, בהחלט יש תקווה, יש אפש-רות להיחלץ מהמבוכה הנוכחי, אם נקוט מיד צעדים מספר.

וראשית, מלים מספר על המצב הנוכחי, שאנו נמצאים בו, ועל המצב שבו נמשיך לעמוד. אין ספק שזעזובים למון מעמיתיהם הרוסים, המנוסים במלחמה הקרה, שכאשר אין יכולת לפתוח במלחמת הכרעה

גד יעקבי (המערך):

אני הערתי שכאן, בכנסת, אין פונים בכינוי "אריק", אלא חבר-הכנסת שרון, כפי שלא קוראים כאן "מאירקה" אלא חבר-הכנסת מאיר פעיל. אינני יודע במה ההגנה.

היו"ר י. דרניצקי (יודין):
זו הפרווגאטיבה של היושב-ראש.

אריאל שרון (הליכוד):

אותה צמרת המקוננת על אבדן האמינות, על הצורך בהחזרת האמון של העם בצמרת הבטחון, הניפה כמו ידיה את הגרון כדי לגדוע את שארית האמון בדרכה ובמניעיה. ממשלה שמשתמשת בענייני בטחון לצרכים פרטיים או מפלגתיים, אין לסמוך עוד על שיקול-דעתה בענייני בטחון, ובוודאי לא אלה שעשו זאת יהיו מסוגלים לשקם מערכת הבטחון ולהחזיר את אמון חילי צה"ל במפקדיו.

אני רוצה להדגיש: אם יש סכנה לדמוקרטיה במדינת ישראל, מעשים אלה ועושיהם הם הסכנה העיקרית לדמוקרטיה. ונשאלת השאלה: לשם מה? לשם מה זקוקה הממשלה לפירסום סודות מהדרגה הגבוהה ביותר? האם יש משהו במדינת ישראל שיערער על כך שברגע שיש אינפורמציה חשובה צריך להגביר את הכוננות? הרי זה דבר ברור לכל אחד. זה היה ברור תמיד, ובעיקר בעקבות מלחמת יום-הכיפורים, כאשר נתפסנו לא בכוננות. יש להימצא בכוננות באופן מתמיד. הצבא הסורי אינו צריך לעשות כל תנועות מוקדמות כדי לתקוף, וגם הפעם לא ביצע כל תנועות, למרות הנסיון לחאר את תנועותיו. שמעתי את ראש הממשלה מדברת בין היתר על עובדות מן השטח. לא היתה כל תנועה סורית בשטח. אני חושב שהעובדות מן השטח הן עובדות מהדמיון. הצבא הסורי יכול לתקוף בכל רגע. אני משום-מה האמנתי שצה"ל נכון מול כל אפשרות כזאת, ובכל מקרה קיבלתי בברכה את הכוננות. אך מדוע להטיל מבוכה נוספת בציבור?

ובכלל, נשאלת השאלה מה יותר חשוב: להודיע בזמן על הכוננות למושב ברמת-הגולן או להודיע זאת למושב על הנהלת המפד"ל? תגידו אתם, מה יותר חשוב?

זבולון המר (חזית דתית לאומית):
גם ברמת-הגולן זה מושב של המפד"ל.

אריאל שרון (הליכוד):

זה נכון. ובכל זאת ההודעה למושב הנהלת המפד"ל, שלא דווקא היה בקו האש העיקרי, נמסרה קודם שנמסרה ההודעה למושב של המפד"ל ברמת-הגולן.

זבולון המר (חזית דתית לאומית):
מה שנכון נכון.

אריאל שרון (הליכוד):

אני חוזר ואומר: אינני מותח ביקורת על שראש הממשלה חוזרת בה תוך הטלת דמעות ומחליטה להקים ממשלה. זה לגיטימי. אינני מותח ביקורת על חטיבה מסוימת במפלגת העבודה, שהצליחה על-ידי תמרונים, תמרונים מוצלחים, להשיג במפלגתה מה שרצתה, וחזרה. זה מובן מאוד. איש לא יכעס על המפד"ל על זחילתה חזרה לממשלה. לכל היותר הדבר יעורר ליגלוג. לא יותר מזה.

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (שרון, ספיר, הורביץ, קרגמן) —

לקבל, ולכן אני אומר שצריך ללכת לבחירות חדשות בהקדם ותוך חודשים מספר, ואם אפשר — כבר תוך שינוי שיטת הבחירות.

ישראל קרגמן (המערך):

האם תעזור להשיג את קולות הליכוד בשביל שינוי שיטת הבחירות?

אריאל שרון (הליכוד):

חבר-הכנסת קרגמן, נוכחתי שבכנסת — אמנם אני רק חודש וחצי כאן — אין הסכמה מלאה בשום גוף על שום נושא. אי-אפשר לצפות שבכל דבר תהיה הסכמה, בעיקר בבנייה זו. בשינוי שיטת הבחירות יש לחדש את פני המפלגות, בחירות אלה יביאו להקמתה של ממשלה חזקה יותר, בעלת סמכות מוסרית, המסוגלת לקבל החלטות כדי לקיים הרתעה וכדי לנצח במלחמה, אם תהיה.

צריך לשקם במהירות את צבא הגנה לישראל, ואני יודע שזו נקודה רגישה, אך אני אומר שצריך לשקם במהירות את צבא הגנה לישראל, יש להחליף מיד את צמרת הצבא, וכדי להעביר את הצבא לדור הבא של המפקדים צריך להעמיד בראשו מפקד בעל סמכות צבאית ומוסרית בלתי-מעוררת. לצערי, למרות הצורך באדם כזה — — —

(קריאות)

שמעתי — ואני אומר זאת בגדר שמועה, אשמח לשמוע שהדבר אינו נכון, שדוחקים החוצה בימים אלה אחד מאלופי צה"ל המצטיינים ביותר, שיכול היה לעשות זאת — — —

(קריאות)

— אדחה את הנושא הזה עד שהשמועה תהפוך ללא שמועה.

ואני אומר: אם אין היום בצה"ל אדם בעל סמכות כואת, צריך להביאו מהמילואים. אביא רק דוגמה, ואני אומר זאת כדוגמה בלבד, כי אני כחבר כנסת אינני יכול לקבוע דבר: יש לדעתי במילואים מפקדים מהדרגה הראשונה כדוגמת האלוף זורע או האלוף גביש שהיו מצליחים להחזיר לפיקוד הצבא את האוטוריטה החסרה לו כל כך. הרשו לי להביא לפניכם ביטוי קיים כיום בצה"ל. יש ביטוי צבאי הנקרא "התקדמות תוך חיפוי" — דבר שכל אחד מכיר אותו — אבל היום אומרים אותו בצבא אחרת: "אתה מחפה עלי ואני מקדם אותך". אם אנחנו רוצים היום לשקם את הצבא, צריך לטהר את הצבא וצריך להחליף את צמרת הצבא ומיד. יש לרענן מיד את המחשבה הצבאית שהחלידה, והמחשבה הצבאית החלידה. יש לסכם את לקחי המלחמה, ושמענו את דברי ראש הממשלה היום. הערבים כבר מיישמים, ואצלנו כולם עוסקים בוועדות למיניהן, אצלנו כולם עוסקים בעבר, במקום לעסוק בעתיד. יש לטפל באנשי המילואים המשתחררים ובמשפחות המגויסים. הביוורוקראטיה לא חוסלה, היא נמשכת ויש עדיין משפחות רבות שהתשלום המגיע להן טרם סודר בגלל השיטה המסובכת.

דבר נוסף שצריך לעשות אותו ובהקדם הוא נושא ההתנחלויות. יש לפעול במלוא התנופה להתנחלויות בשטחים. אנשי המפד"ל, אתם מצטרפים לממשלה שאחרי משא-ומתן עם ירדן תשאל את העם. או יהיה מאוחר מאוד אם לא תהיה התנחלות מהירה, רחבת ממדים

כוללת, יש שתי אפשרויות: (א) לחץ מדיני באמצעות איומי מלחמה; (ב) לחץ מדיני באמצעות הדלקת אש מוגבלת. במודל זה נוהגים בנו מאז גמר מלחמת יום-הכיפורים, ומודל זה ליווה אותנו בשנים הבאות. לחץ זה ליווה בנשק אסטרטגי של הנפט כמקור אנרגיה וכמקור כספי, ובעוד חודשים מספר ינצלו גם את תעלת-סואץ, אם תיפתח, כנשק אסטרטגי נגדנו. בכל פעם שיווצר קפאון במשא-ומתן עם הערבים, בכל פעם שלא ינעו למדינות ערב, המצב הזה יחזור. צריך לזכור שנגמרה האידיליה של מצב של לא מלחמה ולא שלום.

לכן היום יש להחליט על איו מדינה אנחנו מדברים, מה גבולותיה, חייבת להיות החלטה ברורה, ואין לדחות החלטה זו. פעם כבר דחינו והגענו למלחמה. יכול להיות שנגיע עוד פעם למלחמה. אבל הכרחי לסכם על איו מדינה אנחנו מדברים, מה הגבולות שלה. וצריך להצהיר זאת. דבר זה חשוב הן כלפי חוץ והן כלפי פנים. כלפי חוץ הוא מקל עלינו לעמוד בלחצים. אנחנו עומדים על מה שאמרנו. מדגישים, מחליטים, מצהירים ועומדים. כלפי פנים הדבר התברר כחשוב יותר. העם היושב במדינת ישראל נמצא במבוכה. במקרה שתתפתח מלחמה נוספת, הספקות ילכו ויגברו. אנשים צריכים לדעת היום אם הקו שאנו עומדים בו היום, קו הפרדת הכוחות, זה קו שעליו כדאי להילחם או שמא כדאי להילחם על קו המצרים. על עניין הנפט של אבן-רודיס — האם כדאי להילחם או שמא אפשר לוותר עליו? על עניין רמת-הגולן, על עמידה שלנו על אותה הצעה שיש לממשלה — האם על ההצעה צריך להילחם?

ספקות אלה התעוררו בזמן מלחמת ההתשה. דיברנו על דברים אלה בעבר, ואני זוכר את עצמי אומר, שאם נגיע לימים של מלחמה קשה ולא נבהיר לציבור מהו הקו האחרון שעליו יכולה מדינת ישראל לוותר, נעמוד לפני עירעור מוראלי פנימי בלתי-פוסק, ולכן חייבים לקבל החלטה, חייבים לקבוע את המפות ואת סדרי ההגנה אל השלבים הסופיים; להודיע זאת כלפי חוץ לארצות העולם, לארצות-הברית, לערבים, ומה שחשוב יותר מכל דבר — לעם בארץ, אם אנו רוצים לא לעמוד עוד פעם במשבר נפשי כפי שעמדנו בו אחרי מלחמה זו.

יש לעשות כל מה שאפשר כדי לקיים כוונות גבוהה והרתעה, לבל ניתפס כפי שנתפסו ביום-הכיפורים, וצריכים להיות מוכנים למלחמה שנוצח בה. מדינת ישראל, בהנהגת הממשלה המוצגת היום, איננה מסוגלת לעשות זאת, ולכן לדעתי הפתרון אינו ממשלת ליכוד לאומי, הפתרון הוא — בחירות חדשות. צריכים לחתור לבחירות חדשות כלליות בהקדם.

פנחס ספיר (המערך):

אני מקווה שתחכה הרבה זמן.

יגאל הורביץ (הליכוד):

ספיר, אתה יכול להתפטר.

אריאל שרון (הליכוד):

אדוני שר האוצר, אני לא אומר את הדברים האלה כאיש מפלגה או כאיש של גוף פוליטי, אני אומר את הדברים האלה כיהודי וכאזרח מדינת ישראל, אני נגיע לכך שהכל יהיה תקין והממשלה תשרת ארבע שנים, תבוא בריכה על הממשלה הזאת, אבל אני אומר שהממשלה הזאת איננה מסוגלת לקבל את ההחלטות שצריך

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (שרון, ספיר, דרניצקי, דיין, בגין, פעיל) —

גבולות קבע, גבולות סופיים של שלום, אינני חושב ששליטה במפרץ סואץ היא פירוש של גבולות הקבע, הבטחון והשלום הסופיים של ישראל. אני אחזור לגושאים האלה, כי הם העיקריים.

אבל אינני פטור משלוש הערות. הראשונה — לחבר-הכנסת בגין, שהוא צייטט דברים שאמרתי בקשר לנוער ולמלחמה. חבר-הכנסת בגין אמר ששר הבטחון מודיע: הדור הצעיר איננו רוצה עוד להילחם. דברים אלה הוא, חבר-הכנסת בגין, לא היה אומר. מה שאמרתי הוא: אינני מודאג מהטענות שיש לנוער על המחדלים של מלחמת יום-הכיפורים, אבל אני מודאג מהרתיעה שיש לנוער לקראת המלחמה הבאה. במאורעות של יום-הכיפורים אשמים: שר הבטחון, מחדלים, אסונות וכן הלאה; אבל אם תהיה רתיעה בנוער לקראת המלחמה הבאה — אני מודאג מאפשרות כזאת.

מנחם בגין (הליכוד):

נלחמים במלחמה הבאה, לא נלחמים בעבר.

משה דיין (המערך):

חבר-הכנסת בגין, מותר לי להיות מודאג מזה.

מנחם בגין (הליכוד):

קריאת-ביניים מותרת בכל פארלאמנט.

משה דיין (המערך):

אני מתחשב בזה. אני פארלאמנטר כבר יותר מחודש-וחצי. אני רוצה עכשיו לומר מה שיש לי לומר. גם זה מותר לפארלאמנטר — לדבר.

יש לי בן בצבא. אני שומע מפיו ומפי חבריו. אני מודאג מאפשרות של רתיעה של הנוער מהמלחמה הבאה. אני מודאג מכך. כי אני יודע שאת מדינת ישראל כל דור ודור יצטרך לשמור ולהחזיק, ואי-אפשר יהיה לקיים את מדינת ישראל אם נגיע, חס-וחלילה, לדור שלא יהיה מוכן להילחם בשבילה.

מנחם בגין (הליכוד):

הוא שאמרתי.

משה דיין (המערך):

זה למען הדיקוּק ציטוט אחד.

ההערה השנייה — חזרה וגשמעה כאן הקריאה: גלה כבוד מישראל, גלה כבוד, בושה, בושה, בושה. נוסף עלינו בושאת בבושה המביישת את עם ישראל, את מדינת ישראל, ראש הממשלה גולדה מאיר. יכולות להיות דעות שונות. אני מסתכל סביב בבית הזה — חברת-הכנסת אלוני המטיפה לנו מוסר על הפאנט-האווים; חבר-הכנסת פעיל המסביר שצה"ל הוא צבא קיבוש כאשר צה"ל יושב בעוז, מה שלא הפריע לחבר-הכנסת פעיל ללמוד על חשבון צה"ל שנים פלוס מכו-נית —

מאיר פעיל (מוקד):

אתה רציני שאני אסתלק מצה"ל, ואתה רוצה להעלות זאת פה עכשיו בפארלאמנט. זה פארלאמנטאריסם וזו פוליטיאציה בצה"ל.

משה דיין (המערך):

כן.

בעמק-זותן, בשכם, בבית-אל ובבית-לחם. חלקים אלה יאבדו לעם ישראל וממשלה זו לא תחליט על הנחלות כזאת כפי שלא החליטה בעבר. היום אתם גוזרים על עתידם של יהודה ושומרון. ותמורת מה? ותמורת מה? אתם מחליפים שטחי התיישבות במושבים ליד שולחן הממשלה. ובאיזו ממשלה?

הכרחי לשקם את המוסר הציבורי, הכרחי להשתית את הכלכלה על בסיס של חוק, יושר וצדק. הכרחי להפסיק את השחיתות הממוסדת. הממשלה, ובתחום זה בראש ובראשונה שר האוצר ושר המסחר והתעשייה, הופכים את כולנו למפריצי חוק מדעת. המסים, שיטת ההלוואות, שרירות-הלב בהחלטות מחריבים כל חלקה טובה במוסר הציבורי.

פנחס ספיר (המערך):

את זה למדת במשך חודש וחצי?

אריאל שרון (הליכוד):

אדוני שר האוצר, זה אמנם מצחיק, אבל זה הרבה יותר חמור מכך.

יש לארגן את יהדות העולם לא כמקור כספי בלבד, אלא כגורם פוליטי ממדרגה ראשונה. בכוחה של יהדות העולם — אם תהיה ממשלה המסוגלת להנחות אותה ולשמש לה מורת-דרך מוסרית — לפתוח את שערי רוסיה הסובייטית ולמנוע התעללות ורצח נשים יהודיות בסוריה. יש לנו כוח לזה, צריך רק לחוש יותר רגש אחריות. הממשלה חייבת לראות עצמה גם כמנהיגת העם היהודי כולו, אבל איך נבקש זאת מממשלה כזאת שאיננה מסוגלת להנהיג אפילו אותנו?

ראש הממשלה פנתה בקריאה נרגשת ואמרה: "החב-רה הישראלית אסור לך שתחיה כאילו לא קרה דבר". הרשי לי לומר לך, גברתי ראש הממשלה — הממשלה שהקמת מצביעה על כך שכאילו לא קרה דבר. הדוגמה האישית השלילית שנתחם מראה שאצלכם באמת לא קרה דבר. אבל אני בטוח שאזרחי ישראל בחושיהם הבריאים ישתחררו סוף סוף מן המבוכה ותוסר הבטחון שהכנסתם אותם לתוכם ויגיעו בהקדם למסקנה שממ-שלה זאת אין לתת בה כל אמון, כפי שאנחנו כאן לא נתנים בה שום אמון, ויביאו להקמת ממשלה אחרת, הנהגה אחרת, שתוכל להנחות את כולנו בימים הקשים שאנחנו עומדים לפניהם.

היוזר י. דרניצקי (יוריו):

רשות הדיבור לחבר-הכנסת דיין, ואחריו לראש הממשלה, לתשובה.

משה דיין (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לפני שאומר כמה דברים שאני רואה אותם כדברים העיקריים אתיחס לדבריו של חבר-הכנסת שרון — גם הם בין הדברים העיקריים — שבהם נשאלה השאלה האם על הנפט של אבו-רודיס אנחנו צריכים להילחם או לא, והובעה התביעה שישראל תודיע עכשיו מה הם הגבולות שמהם לא נוזו. אני לא קיבלתי את הסטנוגרמה, אבל אני מצטט מתוך שמיעה; אני מניח שזה מדויק. אחזור לדברים האלה. אני רוצה לומר מיד את דעתי האישית, כחבר הכנסת: לדעתי, על הנפט לא צריך להילחם. כאשר אני מדבר על גבולות בטחון במדינת ישראל,

כל ההצעות על החלפת צמרת, על מינוי רמטכ"לים, על החזרת קצינים מהמילואים, יכולות להיות נדונות בה. בכל מה שהוא עשה מעל דוכן זה, לדבר אחד הוא ודאי לא התכוון: לשפר את המצב בצה"ל. להרבה דברים הוא יכול להתכוון; לזה הוא לא התכוון. מי שמתכוון לכך, והוא חבר ועדת החוץ והבטחון ורוצה במשקלה של הכנסת — מודע לא יעשה זאת שם?

אבל בכל הדיונים שהתנהלו כאן היום היה דבר אחד שבאיוה מקום התמיה אותי. כל מה שנאמר על הממשלה — ונאמר לא מעט — נאמר ובזמנו. היום מרכיבים את הממשלה, וכל ביקורת שרוצים להטיח נגד הממשלה היום זהו הזמן הנאות לכך. אבל זהו גם דיון מדיני, והונחו גם קווי יסוד. חבר-הכנסת בגין, ובמידה מסויימת גם חבר-הכנסת שרון, התייחסו לכמה מהשאלות הללו. אני רוצה במסגרת רשות הדיבור שלי להעיר הערות אחדות לשאלות האלה, שאני חושב שהן השאלות המרכזיות שיעמדו לפנינו בתקופה הבאה. חוץ מהכל, חוץ מהבושה והכלימה, נצטרך גם להשיב — גם הממשלה, גם הכנסת וגם הציבור — על כמה שאלות שאני רואה אותן כשאלות יסודיות.

השאלה הראשונה היא לגבי מצרים. היתה הפרדת כוחות. השאלה היא: האם זה צעד אחד, ואחד בלבד, או שאנו רוצים להמשיך במשא-ומתן עם המצרים להסדר של שלום? ובדבריו ראש הממשלה וכן בקווי היסוד נאמר, שהממשלה הזאת רוצה בהסכמים מוסכמים בדרך לקידום השלום. ולדעתי צריך לאתר הפרדת הכוחות, לאחר השלב הזה, לשבת עם מצרים, להמשיך את המשא-ומתן ולדון אתה במגמה להגיע להסדר שלום.

ידידיה בארי (הליכוד):

האם יש כבר התחייבות לנסיגה נוספת?

משח דיין (המערך):

אינני נמצא פה על-מנת להשיב לך על שאלות. אין התחייבות, כלל. הניירות גלויים; ואני אומר כעת את דעתי שאני בעד זה. נזהר דעתך או לא, אני בעד זה שלא נסתפק בכך שאנו גישאר 20 קילומטרים מהתע-לה. ואינני רואה באבו-רודיס ובנפט את קו הבטחון הסופי של מדינת ישראל, אף-על-פי שיש שם נפט, משום שיש בכך גם שליטה על מפרץ סואץ. אני רואה את כל הסיבות שיש לנו לרצות לשלוט על מפרץ אילת; ואינני חושב שיכול להיכון שלום קבע בינינו לבין מצרים כאשר אנו נשלט לא רק על הכניסה לאילת אלא גם על הכניסה לסואץ. את הזכות הזאת להסדר קבוע של גבולות בטחון אינני רואה לעצמנו. אבל זוהי שאלה.

ובדיון הקודם שהתקיים בכנסת לרגל הפרדת הכוחות אמר חבר-הכנסת בגין: "אדוני היושב-ראש, הי-מנעות מכל נסיגה בלי הסכם שלום — הרי זאת היתה הסכמה לאומית מוחלטת, ממק"י ועד הליכוד: בלי הסכם שלום אין זויים. ואת הכלל הזה, המקובל על עם ישראל זו השנה השביעית — שילברום, ואת הריסטים האלה אתם מטילים היום לתוך הבית הזה. לא ביקשתם מאנ-דאט לכך; לא קיבלתם אותו. נקטתם את הצעד החמור הזה. כן, אנחנו מודאגים מאוד. אתם נכנעים לדרישה המצרית, לכתוב בהסכם; אין זה אלא צעד ראשון."

השאלה העומדת היא: האם מהקו שאנו נמצאים בו

— אני צריך לומר שאילו צריך הייתי לבחור בבית הזה כולו מי שאני סבור שמדינת ישראל יכולה להתכבד בכבודו, הייתי בוחר בגברת גולדה מאיר, על 75 השנים שלה, חברת-הכנסת אלונה, על שגיאיותה, על לבטיה ועל זה שחזרה ועל העול שהיא נושאת, כאשר כל כך הרבה דברים הומטרו כאן על הבושה שראש הממשלה גולדה מאיר ממיטה על כולנו. אני רוצה להצטרף למה שנקרא במרכאות כפולות "מצעד החניפים". לא הלכתי לבייתה ולא ביקשתי ממנה לחזור, אבל אנחנו כאן, מעל הדוכן הזה היום, מביעים הערכות אישיות ורציתי להעיר הערה זו.

ההערה השלישית, גם היא אישית. אני החלטתי והודעתי לראש הממשלה שאני מוכן להצטרף לממשלה לאחר ישיבת הממשלה שהתקיימה, אם אינני טועה, ביום שלישי בערב; ולמחרת, בתשובה לשאלות של עתונאים מ"מעריב" ו"ידיעות אחרונות", אמרתי שקודם כל ומעל לכל חשבתי שצריך לעשות מעל האפשר כדי שתקום ממשלה וייפסק המצב שבו אין ממשלה. מעל לכל, לדיון, יכלה לקום ממשלת חירום ואני הייתי בעדה, ויכלה לקום ממשלת מיעוט, ויכלה היתה לקום ממשלת מעבר, ואפשר היה ללכת לבחירות. כל הדברים היו מקובלים עלי; אבל במצב הזה של העדר כל סמכות שמקבלת החלטות, במצב הזה, לפי דעתי, לפי הרגשתי, צריך היה לעשות כמיטב יכולתו כל אחד, ואני חששתי שבמידה רבה אני משמש גורם מעכב לאיזו ממשלה שהיא. אינני יודע למה המפד"ל נכנס אחר כך, אינני יודע אם המפד"ל נכנס או לא נכנס. אבל זה לא היה הליכה לבחירות, בעוד שכאן זורקים זאת בתוקף כזה שהונגנו בדבר הזה, שקשרנו את הדבר הזה במצב הבטחון. כל מלה שאמרתי — בדיוק כך חשבתי. אני רוצה לשאול: את מי הונגנו ביקשנו את בחירות העם. מי הלך שולל אחרי ההודעה הזאת שלנו? הודות לכך יושבת כאן היום הממשלה. את מי הולכנו שולל?

אם מדברים על פאניקה — זה דבר אחד, ואם מדברים על גילוי סודות בטחוניים — זה דבר אחר; אבל בתוקף האמירה הזאת את מי העברנו על דעתו את המפד"ל? את שמעון ואותי את רפ"י? בעצם היכן היתה כאן מלחמת הרמייה? בתוקף הסיבה הזאת קמה הממשלה. אתם הצבעתם בעד זה, ברמת-הגולן הצביעו בעד זה, החיילים הצביעו בעד זה. אפשר לומר את כל הביקורות שיש על אותן הודעות וייתכן שהיו מוצדקות.

מנחם בגין (הליכוד):

היא נאמרה בעצם.

משח דיין (המערך):

כל מה שאני אומר הוא שהממשלה הזאת לא קמה באיזה שהוא טריץ של רמייה, של ההודעה על המצב הבטחוני, ואין שום קשר בין הדברים האלה.

אשר להטפת המוסר הבטחוני של חבר-הכנסת שרון — היה לדבריו משקל עד שהוא התחיל להסביר מכאן אילו סידורים צריך לעשות צה"ל, את מי להכניס, את מי לפטר ואילו קציני מילואים להכניס וכן הלאה. בפעם האחרונה שאני זוכר נאום כזה כאן היה זה נאמו של חבר-הכנסת אבנרי, כאשר הוא דיבר על כך שאז אלוף שרון עמד לעזוב את הצבא. אני יותר מתודש-וחצי יושב כאן בכנסת ויודע שיש ועדת חוץ ובטחון, ואם אינני טועה, חבר-הכנסת שרון חבר בה.

עכשיו לא זויס עד הסכם שלום? טענה זו של חבר-
הכנסת בגין —

מנחם בגין (הליכוד):
זה מובן מאליו.

מנחם בגין (הליכוד):

את זאת דרש חברך חבר-הכנסת בן-פורת בדיון
ההוא במפורש. הוא יושב כאן, הוא יכול להעיד.

משה דיין (המערך):

חבר-הכנסת בגין, את הכתובת של חבר-הכנסת בן-
פורת אני יודע.

מנחם בגין (הליכוד):

כדאי שתקבל אישור ממנו.

משה דיין (המערך):

חבר-הכנסת בגין, לא אומר לך כלום.

השאלה היא: האם יש קו אחר, לא מהצד המערבי
של התעלה, כי על כך אני יודע שהיתה הסכמה כללית
על הפרדת כוחות, אלא מהקו שאנו נמצאים בו עכשיו,
האם ממנו לא זויס עד להסכם שלום, או שבאותו תוקף,
שחבר-הכנסת בגין אומר ששיברנו וזרקנו את הרסיסים,
אנו ממשיכים במשא-ומתן ולא רואים בקו הזה את הקו
הסופי? אני אינני רואה בקו הנוכחי את הקו הסופי,
ואני בעד המשך הדיונים. אני חושב ששאלה זו תעמוד
לפנינו בשנה הבאה כשאלה העיקרית, ובשביל זה קמה
ממשלה שבקווי היסוד שלה נאמר: להמשיך בהסדרים
מוסכמים כדי להתקדם בדרך לשלום. הבה נדון בכך.
חוץ מכל הדברים האחרים, האם לא זהו הדבר העומד
לפנינו?

מנחם בגין (הליכוד):

אולי תאמר לנו לאן אתה רוצה לסגת, שר הבטחון,
ללא שלום? אם אתה אומר באזני כל העמים את הדברים
האלה, לאן אתה רוצה לסגת, מהו הקו השלישי שלך?
אני מדבר על כך ברצינות גמורה.

משה דיין (המערך):

אני יודע, אבל לא בשיטה של קריאות-ביניים.

מנחם בגין (הליכוד):

מדוע לא?

משה דיין (המערך):

יש עוד שיטות, חוץ מקריאות-ביניים.

מנחם בגין (הליכוד):

אתה שר הבטחון, אתה נושא באחריות. לאן אתה
רוצה לסגת בלי הסכם שלום?

משה דיין (המערך):

אלה שאלות שצריך לעסוק בהן. ובדיון של היום
העלה חבר-הכנסת בגין ארבעה נושאים פרוגרמאטיים:
"ארץ-ישראל — נפעל לקיום זכותו של העם היהודי
על מולדתו, שאין עליה שום ערעור לנצח; נתבע כי
תיניקות דבית-רבו ילמדו בבתי-הספר על זכותו של
עמנו על ארץ-ישראל — — —". כל מלה מוסכמת.
מה שלא מצאתי כאן משום-מה — ואולי זה רק עניין
של סגנון וטרמינולוגיה — לא מצאתי את ההודעה שאם
הליכוד יעלה לשלטון, הוא יחיל את המשפט הישראלי
על כל ארץ-ישראל. פשוט לא אמרו זאת.

והדבר השני — זה לא עניין של הגדרה אלא של

תוכן. חבר-הכנסת בגין אמר שכל הערבים תושבי ארץ-
ישראל יוכלו לבחור: אם ברצונם להיות אזרחי ישראל

— בבקשה; אם לא, אם הם רוצים לשמור על אזרחותם
הקודמת — היא נתונה להם. יש ביהודה, בשומרון

ובעזה, חוץ מאשר בחצי-האי סיני, לרבות בירושלים,
יותר מ-1,100,000 ערבים; בישראל, ערבים-ישראלים אולי

כ-380,000. אם מצרפים זאת יחד, אני חושב שמגיעים
ל-1,500,000. אם אין מצרפים, המספר הוא 1,100,000.

השאלה היא האם אנו רוצים באילו שהם הסדרים, האם

אנו סבורים שכל זה הוא פשוט, קל וחלק, ללא שום
דבר נוסף, כאשר מדובר באוכלוסיה של 1,100,000 נפש —

ואנו מהווים פחות משלושה מיליון — ואלה נמצאים
בחלקם ליד הגבול הירדני, כמעט כולם בריכוזים יש-

ביים אחידים. איוה שהוא הסדר לקראת חיים כאלה: כן

כן גשרים פתוחים או לא, כן אוטונומיה או לא, כן
ממשל או לא; משהו; או ששאלה כזו בכלל לא עולה

במציאות שלנו? אין בעיה כזו, אין פרובלמה של
1,100,000 תושבים או 1,500,000 תושבים, כאשר אנחנו

שלושה מיליון. איוה איננו צריכים — אם להשתמש
בלשון פרימיטיבית — לשבור את הראש ולחשוב איך

בכל זאת יסתדר העניין הזה? הרי הם לא התנדבו
להיות כאן. אנו הודענו להם: אתם כאן אצלנו. והנה

שום רמו על איוה שהוא הסדר, פרט לאותה הודעה
כללית שאנו נלמד בבתי-הספר על זכות עמנו, שאינני

חולק על כך.

אבל אני כאחד מאלה שבמשך שנים שובר את
הראש, כפי שאומרים, איך בכל זאת נוכל לחיות ביחד

עם ציבורים כאלה, עם אוכלוסיה כזאת, כשיש קשרים
של טלוויזיה ורואים ושומעים יום יום, אינני מוצא מלה

אחת בנושא זה חוץ מהנוסחה הזאת, שום דבר.

בעניין סוריה הדבר האחד והיחיד שמעתי מפי
חבר-הכנסת בגין הוא שאנחנו צריכים לעמוד על כך

שתנאי לכל הסדר עם סוריה הוא זכות ליהודי סוריה
לעלות לארץ, לצאת מסוריה. על כך אינני חולק שטוב

שיתנו להם לצאת, שצריך לפעול לכך שיתנו להם
לצאת. אבל בכל הבעיות שיש היום בינינו ובין סוריה,

בכנסת הזאת, בישיבה הזאת, במצב הזה — זה הדבר
היחיד שיש לנו לומר ביחס למדיניות שלנו לגבי

סוריה? הפרדת כוחות, לא הפרדת כוחות; נסיגה, לא
נסיגה; או"ם, לא או"ם; על מה אנחנו עומדים או איננו

עומדים. יש ארבעה סעיפים, הרביעי הוא בעניין סוריה,
ובעניין סוריה, חוץ מהדברים המרגשים באמת בדבר

ארבע היהודיות שנרצחו, הסעיף היחיד לגבי סוריה
שמעתי כאן בהרצאה הפרוגרמאטית של חבר-הכנסת
בגין בפתיחה הוא שאנחנו צריכים, לעמוד על כך שבכל
הסדר יותר ליהודי סוריה לעזוב.

מנחם בגין (הליכוד):

לפי דעתי, זו דאגתנו הראשונה: להציל את אחינו
בסוריה. לכן ייחדתי לזה דברי.

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (דיין); (תשובת ראש הממשלה) (ישעיהו), מאיר, נוף —

משה דיין (המערך):

בוה איני מפקפק. אני רק שואל אם בישיבה זו של הכנסת, שאני אחד המשתתפים האחרונים בה, כשיש קווי היסוד, הרכבת ממשלה, שבע שעות של דיון מדיני, מצב בטחוני כזה, בעיות מדיניות כאלה, אנחנו נמצאים בחזית הסורית, אנחנו נמצאים בחזית המצרית, אני יודע את עמדת הממשלה, אני שומע את כל הביקורת — זה הדבר האחד והיחיד? לא שהדבר מיותר, אבל אין לומר שום דבר נוסף איך נפעל לגבי סוריה?

אני מרשה לעצמי לומר לגבי מצרים, לחזור ולומר, ייתכן שהמצב במצרים ישתנה, ייתכן שבמצרים יתחלף הממשר, או במשטר הזה ישתנה הלך-הרוחות, אבל שמת לב להבדל בדבריו של שר החוץ הסובייטי בהודעה לאחר הביקור בסוריה ובהודעה לאחר הביקור במצרים. לאחר הביקור בסוריה, להבדיל מהביקור במצרים, נוספו שלושה דברים: האחד, שצריכה להיות נסיגה לפי לוח זמנים קבוע מראש — בסוריה ולא במצרים; שהמצב טעון אבק שריפה ועלול להתפוצץ — ולא במצרים; ושלוסריה הוכתה לנקוט את כל האמצעים — אבל זה חל רק על סוריה.

בנאומים השונים כאן, כאשר הוסבר שאני מטעה כאן — "לאן אתה מוביל אותנו, שר הבטחון? לאן אתה מוביל את העם הזה, שר החוץ, כאשר אתה אומר שפני מצרים לשלום?" — אני אמרתי בישיבה הקודמת וחוזר ואומר כאן, שלפי הערכתי, המדיניות הנוכחית במצרים כלפי פנים מראה שהם רוצים אורח-חיים של שלום ולא של מלחמה. לא אמרתי שהם מוכנים לתת את זה על חוזה שלום, בוודאי לא לפי התנאים שלנו. אבל קראו וציטטו לפני נאומים שונים וכו'. ברשותכם, אני רוצה לקרוא מעתון "מעריב" של היום את הדברים הבאים:

"שר השיקום בממשלת מצרים, עותמאן אחמד עות-

מאן, הציג אמש במסיבת עיתונאים בקהיר תכניות לה-פיתחה של מצרים בתוך עשר שנים למדינת רווחה' ולפיתוח מואץ של מדבר סיני בתוך חמש שנים. במסגרת 'עידן הפיתוח' שבו מרבים עתה לדבר כלי התקשורת במצרים, החליטה מצרים, לדברי עותמאן, לצמצם את תקציבה הצבאי הנאמד ב-100 מיליון ל"ש ולהעביר חלק מן התקציב לצרכי פיתוח סיני וערי התעלה. בתכ-נית לפיתוחה של סיני, שתעלה כ-4 מיליארד ל"ש נדובר על הגדלת מספר התושבים לכמיליון נפש, ניצול המחצבים ובניין ערי תיירות לאורך חוף הים — מאל-עריש ועד מרסא-מטרוח, ממערב לאלכסנדריה. נמלי התעלה — פורט-סעיד וסואץ — יהיו 'נמלים חפשיים'. נמל פורט-סעיד יורחב וישוכלל, וכן ייבנו דרכים חד-שות, מסילות ברזל ונמלי אוויר בסיני."

אינני מציע לכנסת לרשום את ההודעה הזאת כהחל-טה מחייבת ושבדיוק כך יהיה, ולומר שאין אנו צריכים לדאוג שמה תתחדש המלחמה ושמה במקום בניין ערים יעבירו טנקים וכו'. אבל אני רוצה לומר לעצמי ולכנסת, שלאטום אוניגים ולא לראות את השינוי שכן חל במדי-ניות של סאדאת לעומת המדיניות של נאצר — לא יהיה בכל שיא התבונה מצד מדינה שרוצה לבדוק בכל פעם אם יש או אין נכונות, אם לא להסכם שלום, לפחות לאורח חיים של שלום. להתעלם מזה — יש עוד עשרות נאומים הפוכים, ויש עוד מאות מתחרים מלחמה, אבל יש גם הדבר הזה, יש גם המציאות.

השאלה שעומדת גם בחזית הסורית וגם במצרים וגם לגבי הערבים כאן היא אם אנחנו יכולים למצות ובאילו דרכים למצות עד הסוף המותר לנו, לא מעבר לזה; עד הסוף המותר לנו למצות ולחפש את הדרכים להגיע גם לסיום המלחמה עם סוריה אשר, לדאבוני, גם עם הפסקת-האש טרם נסתיימה מעשית; וגם, אם אפשר, צעד אחד נוסף מעבר לזה.

2. תשובת ראש הממשלה

בשנת 1955, ב-2 בנובמבר, הביא דוד בן-גוריון ז"ל הצעת ממשלה לכנסת ואחרי משפטים אחדים מלאי לעג אמר חבר-הכנסת בגין: "המשטר שלכם, רבותי, נחרץ דינו, מתי יירד? זו שאלה יש זמן לבלד. אנו נעמוד נגדו עד רדתו. המשטר שלכם" — כך אמר לבן-גוריון — "מיוסד על ניצול ועל גישול, על שחיתות ועל ריכוז נכסי האומה בידי כת אחת, על התנשאות ועל נסיון-להשתלט על הכל. העם הזה איננו נבצר מדעת, וב-26 ביולי נתן אזהרתו הראשונה והוא יוסיף להוכיח כי אין בקירבנו אנשים שגולדו לשלוט... אני רוצה לשאול את מר בן-גוריון ואת מר שרת, האם בעיני רוחכם רואים הם את עצמם כיום מן הימים כראשי האופוזיציה, אני מוכן לכתוב עד שאחד מן האדונים האלה יתן תשובה. אולם אין תשובה. אולי גם בעיניי זה נחלקות דעותיהם."

ולפני כן אמר חבר-הכנסת בגין: "האסון הזה אשר אירע לנו: אומה מנצחת — סכנת כלייה צפויה לה, מקורו הראשון והראשוני הוא באשליה, חולי השוה-מרפא במדיניות, ואנשי האשליה יוסיפו להחזיק בהגה". מסכן בן-גוריון, החזיק בהגה, השלה את העם והביא עליו אסוןו.

חזיר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לראש-הממשלה הגברת גולדה מאיר.

ראש-הממשלה נ. מאיר:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ציפינו לשמוע כאן מפי האופוזיציה ויכוח ענייני, מדיני, ביקורת על הערכות יסוד, על התכנית המדינית והחברתית, תחת זאת שמענו, תוך עשר דיובור מפתיע, עלבונות שהזכירו לי סיפור מסיפורי שלום-עליכם על שינה שיינדל אשר סידרה את אוצר קללותיה לפי האלף-בית.

עקיבא נוף (הליכוד):

זו דוגמה לניחול המדינה של שלום-עליכם.

ראש-הממשלה נ. מאיר:

בל יחשבו חברים, בעיקר חברים חדשים שהם כלל לא-מפלגתיים ואפולטיים, כי רק הפעם מדברים כך ראשי האופוזיציה על ממשלה חדשה. למרות אי-הרצון להזכיר את העבר אזכיר אני אותו במלים אחדות. גם לממשלה שהוצגה על-ידי איש שנדמה לי, או כך היה נדמה לי אז, שחבר-הכנסת שרון כיבד והעריך אותו, דבר-שהיה הדדי, הובעה התנגדות.

חוברת ח', ישיבה כ"א

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (תשובת ראש הממשלה) (מאיר; ידיד, בגין, ארידור, קשת, ישעיהו, שרון) —

בן-ציון קשת (הליכוד):

נעים מאוד. אני אבקש אחר כך להשתמש בנאומים האלה. זה היה נחמד מאוד.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

יפה מאוד. כל מה שרציני להוכיח — שאתם עק-ביים. אין זה בפעם הראשונה שפתאום הוצגה לפניכם ממשלה כושלת, מושחתת, אין בה מתום, אין בה אמת.

מנחם בגין (הליכוד):

את אמרת על מפא"י שהיא "טמאני-הול". לא אני. אני יודע מה זה "טמאני-הול".

ראש-הממשלה ג. מאיר:

כאילו דברים כאלה לא נאמרו על שום ממשלה אחרת. כל ממשלה שהובאה לכנסת עד היום הזה נתקבלה בערך באותה קבלת-פנים, באותם מושגים ובאותם די-בורים. חוץ מדבר אחד — נדמה לי שעמד עליו שר הבטחון: בפעם הראשונה או בפעם השנייה יעמוד על הדוכן הזה חבר כנסת, איש צבא במילואים ויחשוב לנכון להגיד מכאן את מי צריכים לשלוח ואת מי צריכים להוסיף. אינני חושבת שזה נובע מכך שחבר-הכנסת שרון חדש בכנסת ולא ידע שלא מדברים על הדברים האלה מעל הבמה הזאת. הוא יסלח לי אם אגיד שהוא עשה זאת בתיכנון ובכוונה. הוא יודע בדיוק כמוני שדבר כזה לא ייעשה, אבל הוא אמר פה הרבה דברים שלא צריכים להגיד. הכל מותר מחוץ לדבר אחד: אלהים לא נתן לשום חבר מחברי הכנסת סמיכות וסמכות להיות שופט עליון במוסר. ובדרך כלל איש שפוסל בסיטונות את האחד, את השני ואת השלישי — מה לי לעשות, אצלי הוא מעורר חשד. איש מוסרי מאוד, נדמה לי, מאוד נזהר מפסילה כללית והעמדת עצמו כשלמות מוסרית.

אריאל שרון (הליכוד):

לא העמדת את עצמי כשלמות ואין מגיעה לפסול.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

הדבר האיום ביותר גם אצל חברי האופוזיציה האחרים וגם אצל חבר-הכנסת שרון — זה הנסיון לשכנע את העם שהממשלה וחבריה ניצלו את העניין הבטחוני לצרכים מפלגתיים או אחרים.

(קריאה: הם לא צריכים לשכנע, העם יודע.)

עד עכשיו, נדמה לי, שגם זה לא היה. חבר-הכנסת תמיר, כאשר מניח את הסיבות ואת השיקולים לכך שחברי ואני החלטנו לא ללכת לממשלת חירום — בעצם חברי ליכוד אומרים ממשלת ליכוד, וזה רק אנשים אחרים, מתוך חירוד סמאנטי קוראים לכך "ממשלת חירום" — אמר שאלה דברים שאין להם שחר. מה לעשות, ב-23 באוקטובר 1973 מסרתי לכנסת: "כנסת נכבדה, ב-23 באוקטובר החליטה ממשלת ישראל פה-אחד להיענות לתביעתם של ממשלת ארצות-הברית והנשיא ניקסון, ולהודיע על נכונותה להסכים להפסקת-אש על-פי החלטת מועצת הבטחון, בעקבות ההצעה האמריקנית-סובייטית המשותפת".

זה הובא לכנסת, והצעת הליכוד היתה: "הכנסת דוחה את החלטת הממשלה מיום 22 באוקטובר 1973 מתוך דאגה לבטחון האומה".

"הממשלה הזאת, רבותי, אינה מסוגלת לפתור את בעיית הבעיות שלנו. במשך שבע שנים הוכיחה, שלמע-שה אין היא יודעת מה לעשות. ואז היא נקלעת בין הבלגה לתגובות..."

מנחם יריד (הליכוד):

תזכורת טובה מאוד.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אני יודעת שחבר-הכנסת בגין מאוד מעריך כאשר מצטטים אותו.

מנחם בגין (הליכוד):

כאשר הדברים שלי יוצאים מפיו, יש להם צליל מצויין.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

נכון. אז לא הניחו על השולחן את הסכמי הקוא-ליציה. ואלה הם הדברים "הנחמדים" שנאמרו: "למה אתם מסתירים את תוכן הפרוטוקולים מידיעת העם? הרי זכותנו כשליחי האומה לדעת אילו התחייבויות סודיות קיבלתם על עצמכם ומאילו התחייבויות פטרטם את עצמכם". ועכשיו הדבר היפה: "היכן הם הפרוטוקו-לים של 'צעירי ציון'?" — למה הכוונה? ברור לגמרי.

מנחם בגין (הליכוד):

אני מוכן להסביר לך בהודמנות.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

ב-1966 הובאה הצעת הרכב הממשלה לאישור הכ-סת. כמה דברים "טובים" שמענו? ולפי דעתי היו כנים הדברים שנאמרו מפיו חברי האופוזיציה על לוי אשכול ז"ל, אחרי מותו.

יורם ארידור (הליכוד):

האם ראש הממשלה מתאמנת בנאומי אופוזיציה?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

כנראה קשה היה להרכיב את הממשלה הזאת, וזה ארך הרבה זמן, נדמה לי כ-80 יום. ופה נאמר: "יש בעיות מוסריות בקרב עמנו. הן טובעות חותמן ושרירותן ומטילות צילן על העבודה, פריזנה, הפסקותיה, סיכסו-כיה; על הירידה תרתי משמע; על השכלה ושלילה; על התנייד והעדרו; על היחסים בין אדם לחברו. מבחינה זו המופת הניתן על-ידי ההנהגה הלאומית הוא לא רק משפיע, הוא גם מכריע. והבעיה היא איוהו המופת הניתן על-ידי הממשלה?".

ויש הרבה קומפלימנטים לממשלה של אשכול בדברי חבר-הכנסת בגין. והוא ממשיך: "ביום שהתייצבה ממש-לה זו, היא החלה בוריעת דמוראליזאציה בקרב האומה על-ידי הדוגמה בדרך הרכבתה ובנוסחותיה ושיטת פעולתה".

בן-ציון קשת (הליכוד):

אולי נעבור כבר ל"יבידלו לחיים ארוכים".

ח"י"ר י. ישעיהו:

מה קוצר הרוח, חבר-הכנסת קשת. שבע שעות נמשך הדיון. קצת כבוד!

ראש-הממשלה ג. מאיר:

כנראה, לא נעים.

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (תשובת ראש הממשלה) (מאיר, בגין, הורביץ, ש. תמיר, ישעיהו, קשת) —

ראש-הממשלה ג. מאיר:
רבות, אתם לא עונים לעניין.
(חבר-הכנסת ד. זכין קורא קריאת-
ביניים)
היו"ר י. ישעיהו:
אני מבקש לא להפריע לראש הממשלה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
אחת משתי אלה: או שאינכם מאמינים במה שאתם
אומרים; ואם אתם מאמינים במה שאתם אומרים —
(חבר-הכנסת ד. זכין קורא קריאת-
ביניים)
היו"ר י. ישעיהו:
חבר-הכנסת זכין, אתה מנהל ישיבה נפרדת באגף
ההוא?

ראש-הממשלה ג. מאיר:
— ואם אתם מאמינים במה שאתם אומרים —
אינכם כנים בפנייה לישיבה משותפת בהנהגת המדינה.
שני הדברים האלה אינם מצטרפים יחד, בשום פנים
ואופן.
כז-ציון קשת (הליכוד):
למזן המולדת עושים דברים כאלה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
אני רוצה להגיד מלה אחת לחבר-הכנסת כהנא. אני
מתפלאת עליי שהוא הולך אחרי רבי, אולי גדול, אבל
הוא יושב במרחקים ומזנו לומר לנו באיזה משטר
אנחנו צריכים לחיות. לא רק על-פי ההלכה, אבל גם לא
סוציאליסטים, וגם את זאת צריך לחסל.

מנחם בגין (הליכוד):
היתה הכחשה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
אני מתפלאת שחבר-הכנסת כהנא נסחב לדבר על
מארכסיסם וסוציאליסם בתוכנו. הוא דיבר על שירות
נשים בצבא. אני חושבת שלא רק אני, יש המוני אמהות
ואבות במדינה הזאת, שמתקוממים ויתקוממו נגד הטלת
חשד, דיפי במידה הקטנה ביותר על בנותינו שמשירות
בצבא. יש לי בת. היא היתה בהגנה, היא היתה בפלמ"ח,
בכל שירות כמו בצבא של היום. יש לי נכדה שסיימה
את השירות בצה"ל. אני מתקוממת נגד דיבור כזה,
נגד מחשבה כזאת, שבת מבית חרד, ובגלל זה שהיא
דתית, משתחררת משירות, אבל הולכת לעבוד במשרד,
בבית-חרושת, באיזה מקום שהוא בעד שכר, והיא
כשרה, תמימה ויפה לכל דבר. בת שהולכת לשרת
בצבא הגנה לישראל מועמדת בסימן שאלה?

אני שואלת: מדוע אגודת ישראל התנגדה ומתנגדת
לשירות לאומי לבנות? מדוע מותר לבת לצאת מבית
חרד ליום עבודה באיזה מקום שהוא בעד שכר ואסור
לה ללכת לעבוד בבית-חולים או בגן-ילדים, כשירות
לאומי, כאשר בחוק הזה מובטח שבשכר היא תבוא
הביתה? מדוע זה אסור?

חבר-הכנסת רימלט קובע, מותר לו: רוב הציבור
קיווה לממשלה אחרת. רוב הציבור אמר את דברו
בבחירות.

נכון, הלא תמיד חברי הליכוד אומרים: מה, אנחנו
נגד הפסקת-אש? ב-1970 גח"ל היה נגד הפסקת-אש?
חלילה אמרתי זאת בכל מקום, וגם בישבת הוועד
הפועל הציני, שחבר-הכנסת בגין ציטט אותי לא נכון.
גם שם אמרתי זאת: מובן שגח"ל היה בעד הפסקת-אש
— בתנאים שמעולם לא היו מושגים ומעולם לא היינו
מקבלים מה שקיבלנו.

ועוד: הסכם שש הנקודות. אפשר להגיד: מה, חברי
ליכוד היו נגד שיחרור שבויים? יש מישהו שפוי
בעתו בארץ שיגיד דבר כזה? חלילה. הליכוד היה רק
נגד הסכם שש הנקודות, ואחת הנקודות בין השש
היתה על חילופי שבויים. בלי חמש הנקודות האחרות,
לא היינו מקבלים את השבויים. ברור שאתם בעד חילופי
שבויים, אלא מה? בכל פעם, אם זה הפסקת-האש, אם
זה חילופי שבויים, אם זה בכל שאלה אחרת, אתם בעד
הטוב שבדבר, אבל התנאים שאתם מעמידים עושים את
הדבר הטוב לבלתי-אפשרי.

הליכה לזיגבה, הסיכום בהצבעה בכנסת: 50 בעד,
19 נגד, 9 נמנעים.

הסכם הפרדת הכוחות עם מצרים ב-22 בינואר:
70 בעד, 35 נגד. צדקתי או לא צדקתי כאשר בכל
ההחלטות האלה שהובאו לכנסת, בכל אחת ואחת, מאז
1970 ועד היום הזה, קודם גח"ל ועכשיו ליכוד מצביעים
נגד.

יש לי עוד שאלה פשוטה לגמרי: אם אתם, חברי
הליכוד, באמת חושבים עלינו מה שאנחנו שמענו מפיכם
כאן, איך למען השם יכולתם לתאר לעצמכם לשבת
אתנו בממשלה אחת? וזאת עם ציונים אישיים כאלה.
סוף סוף לשבת עם אנשים שלא אומרים אמת, שמש-
תמשים בבטחון לצרכיהם הפוליטיים ומביאים לאסון
מדיני ומשלים את העם — עם אלה לשבת? עם אלה?

מנחם בגין (הליכוד):

את הרי חשבת את רפ"י לפאשיסטים, איך את
יושבת עם פאשיסטים?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אתה אומר זאת בפעם השנייה, חבר-הכנסת בגין.
אין בזה שמץ של אמת, שאני אי פעם — — —

מנחם בגין (הליכוד):

ניאו-פאשיסטים, לא פאשיסטים.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

לא. שקר הדבר. מפי מעולם לא יצא על רפ"י לא
פאשיסטים ולא ניאו-פאשיסטים. אין בזה אמת, שמץ
של אמת. אין בזה שמץ של אמת.

מנחם בגין (הליכוד):

אני מקבל זאת, אבל העתון של מפלגתך פירסם
זאת.

יגאל הורביץ (הליכוד):

התובע הראשי מטעם מפא"י.

שמואל תמיר (הליכוד):

לכל הדעות לא אמרנו עליכם דברים שאתם עצמכם
לא אחת אמרתם על עצמכם. גם לא אמרנו שמפא"י
היא "טמאני-הול", כפי שאת אמרת. לא אמרנו גם דב-
רים שאתם בשבועות האחרונים אמרתם איש על רעהו.

נמנע	יהודה מאיר אברמוביץ
נגד	אהוד אולמרט
בעד	יגאל אלון
נגד	שולמית אלוני
בעד	סיף-אלדין אלזועבי
נמנע	אריה אליאב
בעד	נסים אליעד
בעד	יוסף אהרן אלמוגי
בעד	עדיאל אמוראי
בעד	ארי אנקוריון
בעד	אהרן אפרת
בעד	שושנה ארבל-אלמוזלינו
נגד	יורם ארידור
נגד	שמחה ארליך
נגד	משה ארנס
נגד	ידידיה בארי
נגד	מנחם בגין
נגד	יוחנן בדר
בעד	יוסף שלמה בורג
נמנע	יצחק בן-אהרן
נמנע	יהודה יעקב בן-מאיר
בעד	מרדכי בן-פורת
בעד	משה ברעם
בעד	יצחק גולן
בעד	מטילדה גז
בעד	אברהם גיבלבר
בעד	ישראל גלילי
בעד	חייקה גרוסמן
נגד	פסח גרופר
נעדר	צבי גרשוני
בעד	משה דיין
נגד	ליאון דיציאן
נגד	מתתיהו דרובלס
נגד	יגאל הורביץ
בעד	מנחם הכהן
נגד	בנימין הלוי
בעד	שלמה הלל
נמנע	זבולון המר
בעד	אסתר הרליץ
נגד	מאיר וילנר
נמנע	אברהם ורדיגר
בעד	זרח ורהפטיג
בעד	משה ורטמן
נעדר	תופיק ז'אד
בעד	הלל זיידל
בעד	אברהם זילברברג
בעד	דב זכין
בעד	מיכאל יעקב חוני
בעד	בן-ציון חלפון
בעד	מיכאל חריש
נגד	תופיק טובי
נגד	מנחם ידיד
בעד	אהרן ידלין
בעד	יהודה דרניצקי (יודין)
בעד	גד יעקבי
בעד	אביעד יפה
נגד	אברהם יפה
בעד	אהרן יריב

אני רוצה להגיד שני דברים — קודם כל, לחבר-הכנסת המר. שאלתי אותו לא מפני שלא ידעתי; שאלתי אותו כדי להיווכח אם אינני טועה. אני באמת מתייחסת בכל הכבוד לכל איש דתי באמת ולכל ערך של דת, אבל אם תיקון החוק בדבר הגיור זה דבר כל כך עמוק וחינוכי ועל זה אסור ללכת לממשלה, האם יש הבדל לאיזו ממשלה? לממשלה כזאת מותר ללכת בלי תיקון החוק ולממשלה אחרת — אסור ללכת בלי תיקון החוק? האם היא זה חטא גדול אם אגיד שהתביעה האולטי-מאטיבית הזאת שהוגשה רק לממשלה של כמה מפלגות שהיו בממשלה היוצאת, ולא למקרה של ממשלת חירום — שלא רק זה היה העניין? מותר להיות בעד ממשלת ליכוד, אבל אז צריך להגיד: ממשלת ליכוד בלי תיקון החוק; הממשלה הזאת — רק על-פי תיקון החוק.

לבסוף, אני רוצה להגיד לחברי-הכנסת סיף-אלדין אלזועבי, חמאד אבו רביעה וג'בר מועדי שאני חושבת כי אחד הדברים הגדולים שקרו למדינת ישראל הוא שאנחנו יכולים להתברך על כך שהמיעוטים הערבי, הדרוזי והבדואי הוכיחו את נאמנותם למדינת ישראל בכל השעות הקשות והחמורות. אני רוצה להגיד: נדמה לי שאם נשב יחד — — —

(ק ר י א א : את שוב מערבת את המדינה עם הממ- שלה.)

אני חושבת שלחבר-הכנסת מאיר פעיל יש ודאי איזה שעון מעורר ומוזמן לזמן הוא צריך להגיד דבר נגד הממשלה, בין במקום ובין שלא במקום.

(ק ר י א א : זה לא היה חבר-הכנסת פעיל.)

חבר-הכנסת פעיל, תכוון את השעון שלך, תהיה עוד הזדמנות.

אני רוצה להגיד לחברים האלה, לא לחבר-הכנסת פעיל, על נאמנותם למדינת ישראל בכל השעות הקשות והחמורות; נדמה לי, אם נשב יחד ונזכור כל מה שקרה ב-25—26 שנים אלה בצורה אוניקסיטיבית, נגיע יחד לשני סיכומים: אחד, הרבה מאוד נעשה, מטעם המדינה, כדי לאפשר שירותים, לא בחסד, כי אם שירותים שמגיי-עים גם לאוכלוסייה של מיעוטים. עם זאת אסכים שיש עוד הרבה מה לעשות. אני רוצה לקוות שהעבודה המשותפת שעשינו במשך כל השנים תימשך גם להבא. אבקש להצביע ולתת בנו אמון.

היור' י. ישעיהו :

הגיע זמן ההצבעה. קיבלתי מכתב חתום על-ידי יותר מעשרים חברי כנסת המבקשים שההצבעה תהיה אישית, על-פי סעיף 260 האומר: "על-פי דרישת עשרים חברי כנסת לפחות או על-פי דרישת הממשלה תיערך הצבעה אישית". על כן נערך את ההצבעה בשיטה אישית. מזכיר הכנסת יקרא את שמות חברי הכנסת לפי סדר אלף-בית וחבר הכנסת יענה: בעד, נגד או נמנע.

(מזכיר הכנסת קורא את שמות חב- רי הכנסת)

אהרן אבוהצירא	— בעד
חמאד אבו רביעה	— בעד
אליעזר אבטבי	— בעד
אבא אבן	— בעד
שניאור זלמן אברמוב	— נגד

ט"ו אדר תשל"ד (10 מארס 1974)
 — התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (ישעיהו); הצהרת אמונים של חברי הממשלה
 (ישעיהו, מאיר, אלון, אבן, אוזן) —

נגד	גדעון פת	נגד	ישראל ישעיהו
בעד	חיים יוסף צדוק	נגד	גאולה כהן
בעד	דוד קורן	נגד	מאיר כהן
נגד	חיים קורטו	נמנע	קלמן כהנא
בעד	נזוהת קצב	נגד	אברהם כץ
בעד	ישראל קרגמן	בעד	משה כרמל
נגד	יוסף קרמרמן	נגד	אברהם לבנבראון
נגד	בן-ציון קשת	נגד	איתן לבני
בעד	יצחק רבין	נגד	דוד לוי
בעד	אליעזר רונן	בעד	שלום לוי
נגד	אלימלך שמעון רימל	נמנע	שלמה לורנץ
בעד	יצחק רפאל	נגד	אמנון לין
נגד	זלמן שובל	נגד	חיים לגדאר
נגד	אליעזר שוסטק	בעד	גולדה מאיר
בעד	משה שחל	נגד	בועז מואב
בעד	פנחס שינמן	נגד	יצחק מודעי
נגד	אברהם שטרמן	בעד	אליהו מויאל
נגד	יצחק שמיר	בעד	גיבר מועדי
בעד	חביב שמעוני	בעד	אברהם מלמד
בעד	יהודה שערי	בעד	יצחק נבון
נגד	אריאל שרון	נגד	עקיבא גוף
בעד	יוסף שריד	בעד	אורה נמיר
בעד	מאיר תלמי	נגד	משה בנימין נסים
נגד	יוסף תמיר	בעד	פנחס ספיר
נגד	שמואל תמיר	נעדר	אברהם עופר
		בעד	עוזי פיינרמן
		נגד	יחזקאל שמחה פלומין
		נגד	מאיר פעיל
		נמנע	מנחם פרוש
		נגד	מרשה פרידמן
		בעד	שמעון פרס
		נגד	יצחק פרץ

היו"ר י. ישעיהו :

תוצאות ההצבעה : בעד ההצעה להביע אמון לממשלה
 — 62 ; נגד — 46 ; נמנעים — 9.

ההצעה להביע אמון לממשלה נתקבלה.

ז. הצהרת אמונים של חברי הממשלה

היו"ר י. ישעיהו :

אבקש מחבר-הכנסת אבא אבן לעלות לדוכן ולהצהיר
 אמונים כחבר הממשלה.

אבא אבן :

אני, אבא אבן, מתחייב כחבר הממשלה לשמור
 אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את
 תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו :

אני מבקש ממר אהרן אוזן לעלות לדוכן ולהצהיר
 אמונים כחבר הממשלה.

אהרן אוזן :

אני, אהרן אוזן, מתחייב כחבר הממשלה לשמור
 אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את
 תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו :

הכנסת הביעה אמון לממשלה, ואני מומין את ראש
 הממשלה לעלות לדוכן ולהצהיר אמונים.

גולדה מאיר :

אני, גולדה מאיר, מתחייבת כראש הממשלה לשמור
 אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את
 תפקידי כראש הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותמת על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו :

אני מומין את חבר-הכנסת יגאל אלון לעלות
 לדוכן ולהצהיר אמונים כחבר הממשלה.

יגאל אלון :

אני, יגאל אלון, מתחייב כחבר הממשלה לשמור
 אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את
 תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

חוברת ח', ישיבה כ"א

— הצהרת אמונים של חברי הממשלה (ישעיהו, בורג, בר-לב, גבתי, גלילי, דיין, האוזנר, הלל, חוני, יריב, ספיר, פרס, צדוק) —

היו"ר י. ישעיהו:
אבקש את חבר-הכנסת שלמה הלל לעלות לדוכן ולהצהיר אמונים כחבר הממשלה.

שלמה הלל:
אני, שלמה הלל, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:
אבקש את חבר-הכנסת מיכאל חוני לעלות לדוכן ולהצהיר אמונים כחבר הממשלה.

מיכאל יעקב חוני:
אני, מיכאל יעקב חוני, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:
אבקש את חבר-הכנסת אהרון יריב לעלות לדוכן ולהצהיר אמונים כחבר הממשלה.

אהרון יריב:
אני, אהרון יריב, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:
אבקש את חבר-הכנסת פנחס ספיר לעלות לדוכן ולהצהיר אמונים כחבר הממשלה.

פנחס ספיר:
אני, פנחס ספיר, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:
אבקש את חבר-הכנסת שמעון פרס לעלות לדוכן ולהצהיר אמונים כחבר הממשלה.

שמעון פרס:
אני, שמעון פרס, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:
אבקש את חבר-הכנסת יוסף צדוק לעלות לדוכן ולהצהיר אמונים כחבר הממשלה.

חיים יוסף צדוק:
אני, חיים יוסף צדוק, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:
אבקש מחבר-הכנסת יוסף בורג לעלות לדוכן ולהצהיר אמונים כחבר הממשלה.

שלמה יוסף בורג:
אני, שלמה יוסף בורג, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:
אני מבקש ממר חיים בר-לב לעלות לדוכן ולהצהיר אמונים כחבר הממשלה.

חיים בר-לב:
אני, חיים בר-לב, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:
אבקש ממר חיים גבתי לעלות לדוכן ולהצהיר אמונים כחבר הממשלה.

חיים גבתי:
אני, חיים גבתי, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:
אבקש מחבר-הכנסת ישראל גלילי לעלות לדוכן ולהצהיר אמונים כחבר הממשלה.

ישראל גלילי:
אני, ישראל גלילי, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:
אבקש מחבר-הכנסת משה דיין לעלות לדוכן ולהצהיר אמונים כחבר הממשלה.

משה דיין:
אני, משה דיין, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:
אבקש ממר גדעון האוזנר לעלות לדוכן ולהצהיר אמונים כחבר הממשלה.

גדעון האוזנר:
אני, גדעון בן דב ואטי האוזנר, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

— הצהרת אמונים של חברי הממשלה (ישעיהו, קול, רבין, רבינוביץ, רוזן, רפאל, ש. תמיר) —

היו"ר י. ישעיהו :

אבקש את מר משה קול לעלות לדוכן ולהצהיר
אמונים כחבר הממשלה.

משה קול :

אני, משה קול, מתחייב כחבר הממשלה לשמור
אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את
תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו :

אבקש את חבר-הכנסת יצחק רבין לעלות לדוכן
ולהצהיר אמונים כחבר הממשלה.

יצחק רבין :

אני, יצחק רבין, מתחייב כחבר הממשלה לשמור
אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את
תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו :

אבקש את מר יהושע רבינוביץ לעלות לדוכן
ולהצהיר אמונים כחבר הממשלה.

יהושע רבינוביץ :

אני, יהושע רבינוביץ, מתחייב כחבר הממשלה לש-
מור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה
את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו :

אבקש את מר שלמה רוזן לעלות לדוכן ולהצהיר
אמונים כחבר הממשלה.

שלמה רוזן :

אני, שלמה רוזן, מתחייב כחבר הממשלה לשמור
אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את
תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו :

אבקש את חבר-הכנסת יצחק רפאל לעלות לדוכן
ולהצהיר אמונים כחבר הממשלה.

יצחק רפאל :

אני, יצחק בן רבי שמואל ואסתר רפאל, מתחייב
כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה,
למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה ולקיים את
החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

שמואל תמיר (הליכוד):

כהלכה.

היו"ר י. ישעיהו :

מר ויקטור שם-טוב איננו, הוא נמצא בחוץ-לארץ.
כשישוב יצהיר אמונים.

חברי הכנסת, לאחר שהכנסת הביעה אמון לממ-
שלה וחברי הממשלה הצהירו הצהרת אמונים, הנני
מברך את ראש הממשלה ואת השרים כל אחד בתפקידו.

יהי רצון שתצליחו בתפקידיכם לעשות רצון העם
ולדרוש טובתו ושלומו, ותעמדו בעוז ובתבונה במשימות
הכבדות המוטלות עליכם בשעה קשה זו לעמנו ולמדי-
נתנו, וצור ישראל יהיה בעזרכם.

הישיבה הבאה מחר, בשעה 16.00, ישיבה זו נעולה.

הישיבה נעולה בשעה 21.32.